

Önsöz

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de varolan uzun süreli uluslararası sorunu, Türkiye'nin 1987'de AB'ye yaptığı resmi üyelik başvurusu sonrasında, 2000'li yılların başında da Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB üyeliği öncesi ve sonrasında büyük bir ivme kazandı. Bu süreçte, Türkiye-AB ilişkilerinin de en belirleyici unsurlarından biri oldu. Uluslararası platformda (Güney) Kıbrıs Rum Cumhuriyeti'nin Ada'da tanınan tek meşru hükümet olarak görülmesi ve 2004'de AB üyeliğine resmen alınması, sorunun karmaşıklığını iyiden iyiye pekiştirdi. Gelişmeleri zamanında ve yerinde önlemlerle etkili politikalara dönüştüremeyen ve yıllar önce geliştirilmiş devlet politikalarının dışında değerlendiremeyen Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) sorunun özüne ve çözüm yollarına ilişkin yaklaşımları hep gölgede ve desteksiz kalmıştır. Giderek daha büyük oranda uluslararası platforma taşınan Kıbrıs sorunu, bir yanda KKTC'nin AB üyeliğinin dışında kalarak tam bir izolasyona itilmesine yol açmış, öte yanda da AB genişleme süreci içinde Türkiye'nin AB ile ilişkilerini de belirleyecek çok önemli bir politik faktör durumuna gelmiştir. Gelişmelere ayak uyduramayan, halkların beklentilerini de yanına alan politika seçenekleri oluşturamayan anlayışa da bağlı olarak Kıbrıs sorununun çözümünün tek taraflı olarak KKTC ve Türkiye'nin omuzlarına yüklenmesi, Türkiye'nin AB ile ilişkilerini de karmaşıklaştırmış, çözümü zor ve içinden çıkılmaz çözümsüzlüğe getirmiş durumdadır.

Bu çalışmanın geçmişi, on yıla yaklaşan yoğun bir ilgi ve bu ilgiye bağlı olarak uzun süre boyunca Kıbrıs'a ilişkin gözlemler ve öne çıkan kamuoyu oluşturucu düşünce önderleri ile yapılan uzun görüşmelere dayanır. Bu uzun görüşme ve gözlemlerin çok kısa bir özeti, bu çalışmanın ikinci bölümünde verilmektedir. Anılan uzun süreli ilginin bu çalışma ile geniş bir 'araştırma'ya dönüşmesi, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu (TÜBİTAK)'nın sağladığı maddi olanakla gerçekleşebildi. Önceki gözlem ve deneyimler küçük çaplı bilgiler olarak kalıyorken, TÜBİTAK destekli bu araştırma projesi ile, uzun ilgilerini dış dünya ile paylaşma gereksinimi içindeki araştırmacılar, güvenilir verilerden çıkan araştırma sonuçlarını ve verilere dayalı değerlendirmeleri kamuoyuna duyurabilme olanağı bulmaktalar.

Özünde çözümü karmaşık olan fakat Avrupa Birliği üyeliği nedeniyle daha bir uluslararası boyut kazanan '*Kıbrıs sorunu*' konusu, Orta Doğu Teknik Üniversitesi bünyesinde 1997 yılı sonunda kurulan 'Avrupa Çalışmaları Merkezi'nin ilk ilgi duyduğu, üzerinde geniş çalışma yapmayı planladığı ilk çalışma konusu idi. Bu ilgi, 2000'li yılların başında dar kapsamlı

izleme ve gözlemlerle uygulamaya geçirildi fakat ancak eldeki bu çalışma ile öngörülen amaç doğrultusunda gerçekleştirilebildi: Çalışma, Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk tarafının klasik 'devlet-merkezli' Kıbrıs politikası dışında bir bakış açısıyla, bir yandan konunun 'AB genişleme süreci' ve 'Avrupalılaştırma' çerçevesinde eleştirel bir bakışla ele alınması, öte yandan Kıbrıs'ın üyelik sürecinde KKTC halkının eğilim ve görüşlerinin, üyeliğin Kıbrıs Türk tarafına etkilerinin ön plana çıkarılması anlayışıyla gerçekleştirildi. Bu noktadan çıkışla çalışma, Türkiye'nin ve KKTC ilgililerinin, yıllar önce farklı koşullarda geliştirilmiş devlet politikalarının dışında, çözümü kolaylaştırıcı, halkların da sürece katılımını temel alan esnek politika seçenekleri geliştirerek, görüşlerini uluslararası topluma, konu üzerinde etkili kanaat önderlerine ve akademik çevrelere duyurmasına katkı sağlama amacındadır.

'Çalışma Grubu', çalışmanın ön hazırlığı döneminden başlayarak çalışmanın geliştirilmesi ve olgunlaştırılmasında, uzun süren izleme ve yüzyüze görüşmelerinde görüş, düşünce ve yorumlarını bizlerle paylaşan KKTC'li '*kamuoyu oluşturucu ve düşünce önderleri*' nin değerli katkılarına öncelikle ve teşekkürlerle belirtmek ister. Geniş alan uygulamasında anket sorularını yanıtlayan, bilgi kaynağı katılımcılara ayrıca teşekkürlerimizi iletmek isteriz. Çalışmanın alan çalışmasını aksatmadan gerçekleştiren Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi ilgililerine, özellikle, alan çalışmalarında titizliği ile çalışmayı tam güvenilir verilere kavuşturan Öğretim Üyesi Doç. Dr. Ahmet Aker'e, anket verilerinin bilgi-işlem sorunlarını aşmamızda özverili hizmet veren Doç. Dr. Ahmet Adalier'e desteklerinden dolayı minnet ve teşekkürlerimizi zevkle belirtmek isteriz.

Hepsinden önce ve çalışma açısından herşeyin üstünde, bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde maddi desteği sağlayan TÜBİTAK SOBAG ilgililerine derin teşekkürlerimizi bildiririz.

21.10.2008

Orta Doğu Teknik Üniversitesi - Avrupa Çalışmaları Merkezi

'Kıbrıs Çalışma Grubu':

Prof. Dr.	Prof. Dr.	Prof. Dr.	Dr.	Dr.
Ali GİTMEZ	Atila ERALP	Canan BALKIR	Galip YALMAN	Kıvanç ULUSOY

AVRUPALILAŞMA SÜRECİNDE KIBRIS'DA DEĞİŞİM

Özet

Bu çalışmanın geçmişi, on yıla yaklaşan yoğun bir ilgi ve bu ilgiye bağlı olarak uzun süre boyunca Kıbrıs'a ilişkin gözlemler ve öne çıkan kamuoyu oluşturucu düşünce önderleri ile yapılan uzun görüşmelere dayanır. Bir yanda 2000'li yılların başında Kıbrıs Türk halkı ve STK'nın 'Kıbrıs Sorunu'nu çözmeye aktif duruma geçmeleri, bir tarafta da 2004'den sonra bu 'sorun'un çözümünün tek taraflı olarak KKTC ve Türkiye'nin omuzlarına yüklenmesi, konuya 'halk-merkezli' yaklaşımı temel alan bu alan çalışmasının ele alınmasına neden oldu: Çalışma, klasik 'devlet-merkezli' Kıbrıs politikası dışında bir bakış açısıyla, konunun 'AB genişleme süreci' ve 'Avrupalılaştırma' çerçevesinde, KKTC halkının eğilim ve görüşlerinin, üyeliğin Kıbrıs Türk tarafına etkilerinin ön plana çıkarılması amacıyla düzenlendi.

Eldeki çalışma, çözümü kolaylaştırıcı, halkların da sürece katılımını temel alan esnek politika seçenekleri geliştirerek, görüşlerini uluslararası topluma, konu üzerinde etkili kanaat önderlerine ve akademik çevrelere duyurmaya katkı sağlama amacıyla, çeşitli zamanlarda görüşlerine başvurduğu 30 kadar 'düşünce önderi' ile yapılan derinliğine gözlemler ve 192 STK temsilcisi ile 540 halk kesiminden olmak üzere toplam 732 kişiye verilen anketlerin sonuçlarını tartışmakta, değerlendirmektedir.

Sonuçlar, *Rum kesimi ile 'iki-bölgeli, iki-toplumlu'luk koşulu ile tek devlet çatısı altında birlikte yaşama isteği, uzlaştırmada AB'ne güvensizlik, ve Türkiye'nin Ada'daki belirleyici rolünün zorunluluğu* çevresinde güçlü bir ortak tutumunu göstermekte. Ayrıca, Türk kesiminin 'vazgeçilmezler'i olarak (a) 'güvenlik', (b) 'siyasi eşitlik', (c) 'Türkiye'nin garantörlüğü', ve bunları sağlamanın temeli olarak da (d) 'Federasyon' tarzı *bütünleşme* koşulları ortak istek olarak görülmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Kıbrıs—KKTC—Avrupa Birliği—Avrupalılaştırma—Birleşik Kıbrıs—Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti—Kıbrıs politikası—AB üyeliği—Türkiye'nin AB üyeliği—BM Annan Planı—Kıbrıs müzakereleri.

CYPRUS IN THE PROCESS OF EUROPEANIZATION

Abstract

This study reflects basically the last ten years' of long observations of the people of North Cyprus, in-depth face-to-face interviews of 'opinion leaders' in Cyprus, and following political developments especially concerning 'Europeanization' process. As a result of the long experiences, connected especially to the deep interest of the people on the street in early 2000s to get involved in solving the 'problem' of unity between the South and North, this study has designed to include the 'people-centered' politics to affect the 'state-centered' high politics. The aim therefore is to collect data on the preferences and attitudes of people concerning the unity with the South and the conditions to do so.

Data collected from 30 'opinion leaders' through long in-depth interviews and 732 household members and NGO representatives. The collected data basically involve the role and functions of EU, Turkey, the Greek South, and possible-preferable solutions to the unity of Cyprus. The results in general show that: (a) 'unity' means for Turks to live under one flag but never get mixed with the South, (b) EU is not trusted, not depended on for solving the Cyprus problem, and (c) Turkey is still the only guarantee for their independent development. Further, almost all agree that their MUSTs should be fulfilled: (a) 'security', (b) 'political equality' with the South and (c) 'future guaranty for security', and to secure all these (d) unquestionability of the involvement of Turkey on the Island.

Key Words

Cyprus—Republic of Turkish Northern Cyprus—European Union—Europeanization—United Cyprus—Cyprus politics—EU membership—Turkish EU membership—United Nations and Annan Plan—Cyprus in International conflict—Cyprus negotiations.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Bölüm I: KKTC'DE DEĞİŞME DİNAMİĞİ

ÖZET	1
A. KKTC'DE DEĞİŞME DİNAMİĞİNİN ÇALIŞILMASI	3
A1.Konu ve Gerekçe	3
A2.Amaç-Hedefler	6 ..
A3.Kapsam	10
B. ÇALIŞMANIN ARKAPLANI	12
I. Basında 'Kıbrıs Sorunu' ve KKTC: Değerlendirmeler (Litaratür)	12
II. ARKAPLAN -I-: 1999-2002 Arasında Gelişmelerin İzlenmesi	14
1. KKTC'nde İlk Gözlemler ve Sosyal-Siyasal Planda Kıbrıs	15
1.1 Sokakları Okumak I	15
i. Fikirler Dizisi'nden Konfederasyon'a ve Annan Planı'na	15
ii. Resmi KKTC ve Türkiye tutumu	16
iii. Resmi politika karştı sokaktaki çoğunluk	18
iv. Ve Küçük Azınlık a)	21
1.2 Sokakları Okumak II	22
i. Tutumlarda AB üyeliği belirleyici	22
ii. Kıbrıs Sorunu' KKTC kamuoyunda.	23
iii. Aralık 1999'dan 2001 Sonuna Değişmeyen Tablo!	24
2. Kıbrıs Sorununun Çözümünde Aktörlerin Rol Ayrışması	25
2.1. Güçlü Aktör Olarak AB'nin Kuzey'i İhmal Etmesi	25
2.2. Çözümde AB'nin Güven ve Güvensizlik Veren Rolü	26
i. Tek-taraflı çözüm yanlışı	26
ii. AB 'eşit haklar' ve 'iki toplumun eşitliği' anlayışına inanmamakta	28
iii. AB'nin gelecek güvencesine güvenilebilir mi?	29
iv. AB'nin peşin kabulü, GKRY'ni müzakereden uzaklaştırmaktadır	29
3. Düşünce Önderleri, Siyasiler ve Sokaktakilerin Ortak 'Vazgeçilmezler'i	30
3.1. Güvenlik.	31
3.2. Siyasi eşitlik ve egemenlik	31
3.3. Güvence/Garanti/Garantörlük.	32
3.4. Federasyon.	32

III. ARKAPLAN II : 1999-2000 Alan Çalışması	32
1. Genel	33
a..Aile Yapısı (yıl 1999)	33
b. Ekonomi: Geçim	34
c. Çalışanlar: Kadın-Erkek	34
2. Sosyal Kimlik	35
a. ‘Kimlik’ Sorunsalı ve Kıbrıslılık	35
b. 1999 Anketi Sonuçlarından ‘ <i>Sosyal Kimlik</i> ’	36
3. KKTC’nin Geleceğine İlişkin Tutumlar	40
a. Geleceğim nerede?	40
b.Güvenlik	41
c.“Kıbrıs Sorunu”nda Sorumlu Ülkeler	41
d.Kıbrıs’ta Çözüm	43
e.Kıbrıs’ta Uygun/Adil Çözüm	44
f.Kimlik ve Çözüm	48
g.Garantörlük güvencesi	48
IV. GEÇMİŞ VERİLERDEN SONUÇLAR	49
1. Çalışmanın Ana Çerçevesi	49
2. Çalışmaya Yön Veren Aktörler Temelinde Ana Çerçeve	49
a. <i>Avrupa Birliği’nin rolü ve belirleyiciliği</i>	50
b. <i>Belirleyici aktör olarak Türkiye’ye bakış</i>	50
c. <i>Rumlara ve birlikte yaşamaya bakış ve birleşme olanağı</i>	51
d. <i>Çözüm yöntem ve olanaklarına, Annan Planı’nın çözümdeki yerine bakış</i>	52
Bölüm II : KKTC EKONOMİSİ: 2004 Öncesi ve Sonrası	
I Giriş	53
II. 2000 BANKALAR KRİZİ VE EKONOMİ	54
III. 2000 EKONOMİK İSTİKRAR PROGRAMI	55
IV. EKONOMİDE BÜYÜMEYE DOĞRU	55
V. BM ANNAN PLANI VE AB ÜYELİĞİ UMUDUNUN YÜKSELİŞİ	57
1. İşgücü Gelişmeleri	58
2. Yeşil Hattın Açılması ve Etkileri	58
3. İnşaat Sektöründe Hızlı Gelişme	59
4. Mal-Mülk ve Tazminat Sorunu	61
5. Referandumun Ardından: Avrupa Birliği’nin Açılımları	62
Bölüm III : 2007 ALAN ÇALIŞMASI:	
VERİ TOPLAMA VE DEĞERLENDİRME	
A. VERİ TOPLAMA VE DEĞERLENDİRME : ÖZET	70
B. VERİ TOPLANMASINDA ANA ÇERÇEVE	71

I. Veri Toplamada Temel Sorular	71
<i>a. Güncel en önemli aktör görünümündeki Avrupa Birliği'nin rolü ve belirleyiciliğine bakış</i>	72
<i>b. Belirleyici aktör olarak Türkiye'ye bakış</i>	72
<i>c. Rumlara ve birlikte yaşamaya bakış ve birleşme olanağı</i>	72
<i>d. Çözüm yöntem ve olanaklarına, özellikle de somut Annan Planı'nın çözüm yerine bakış</i>	73
II. Veri Toplamada 'Örneklem ve Veri Çeşitliliği'	73
III. II.a. Örneklem çeşitliliği.	73
II.b. Toplanan verilerin çeşitliliği	76
III. Çalışmanın Örnekleme	77
IV. Çalışma Sonrası Ek Çalışma	78
C. SURVEY	79
I. Örneklem	
<i>Ia. 'Hane Halkı' Örneklem Bölgeleri ve Örneklem Özelliği.</i>	79
<i>Ib. 'Sivil Toplum' ve 'Sosyal Gruplar'- Kurum Temsilcileri.</i>	81
II. Soru Kağıdı/Anket	84
III. Uygulama: Bilgi Toplama	85
D. SURVEY SONUÇLARI	86-
1. Düşünce önderleri, uzmanlar, karar vericilerle derinliğine görüşmeler	86
2. Survey: KKTC 'hane halkı' anket uygulaması ve sivil toplum temsilcileri	87
E. ÇALIŞMANIN ÖRNEKLEMİ	88
1. <i>Nüfusun ve Örneklemin Bölgelere Göre Dağılımı</i>	88
2. <i>Sivil Toplum Kuruluşları</i>	89
F. ANKET SONUÇLARININ İLK (Betimsel) DEĞERLENDİRİLMESİ:	
TUTUMLAR, EĞİLİMLER, KARŞILAŞTIRMALAR	91
I. ÖRNEKLEM ÖZELLİKLERİ: <i>Kimlik-Tanıtım</i>	91
II. KİMLİK TEMELİNDE AÇIKLAMA VE DEĞERLENDİRMELER	96
1. <i>Genel: Örneklemin Cinsiyet-Yaş-Eğitim bileşenleri</i>	96
2. <i>Sivil-Sosyal Gruplar: 'Kurumlar'</i>	99
III. GELİŞMELER VE DEĞİŞİM KARŞISINDA TUTUMLAR, EĞİLİMLER	101
1. <i>KKTC'nin AB üyeliği : Ne kadar, niçin ister, niçin istemez?'</i>	101
2. <i>Türkiye'nin AB üyeliği politikası ve KKTC</i>	106
3. <i>Sosyal Kimlik</i>	107
III.a. KARŞILAŞTIRMALAR: AB Üyeliğine İlgili	109
III.b. KIBRIS'DA ÇÖZÜMDE TÜRKİYE	120
Bölüm IV : TARTIŞMA-YORUMLAR-DEĞERLENDİRMELER:	
Çapraz İlişkilerde Tutumlar ve Karşılaştırmalar	125
A. AB İLE İLGİLİ GÖRÜŞ VE TUTUMLAR	126
I. Genel: AB İlgisi	126
1a. <i>2007 ve 2004-öncesi AB ilgisi</i>	
1b. <i>AB üyeliğinin önemi X AB üyeliği için uzlaşma</i>	
II. KKTC'nin AB Üyeliğine Yönelik Farklı Grupların Görüşleri	129
1a. <i>Eğitim düzeyi X AB üyeliği için uzlaşma</i>	
1b. <i>Aile kökeni (baba memleketi) X AB üyeliği için uzlaşma</i>	

III. Uzlaştırmada AB'ye güven	131
<i>IIIa. AB üyeliğini isteme X Uzlaştırmada AB'ye güven</i>	
<i>IIIb. AB üyeliğinin önemi X Uzlaştırmada AB'ye güven</i>	
<i>IIIc. . Aile kökeni X Uzlaştırmada AB'ye güven</i>	
IV. Altgruplarda AB Üyeliğine İstek	135
V. Seçmen Eğilimlerinde AB Faktörü	141
VI. KIBRIS SORUNUNUN ÇÖZÜMÜNDE TÜRKİYE FAKTÖRÜ	143
<i>VIa. Türkiye'ye Duyulan Güven ve Çözümde Türkiye'den Beklentiler</i>	144
<i>VIb. SOSYAL KİMLİK: Türk Kimliği -1999</i>	149
<i>VIc. Sosyal Kimlik: 2007</i>	152
VII. RUMLARLA YAKINLIK, UZLAşMA VE ÇÖZÜM	159
VIII. ÇÖZÜM İRADESİ VE ÇÖZÜM OLANAKLARI	170
<i>1. ÇÖZÜMDE BELİRLEYİCİ TEMELLER</i>	170
<i>2. İSTATİSTİKSEL İLİşKİLER: Sorular Arasında Korelasyon İlişkileri</i>	178

Bölüm V: SONUÇ: ÖZET DEĞERLENDİRME

I. ANKET VE GÖRÜşME SONUÇLARINA YÖNELİK	
GENEL DEĞERLENDİRME	181
<i>A. AB'ye Yönelik Görüşler</i>	181
<i>B. Türkiye'ye Yönelik Görüşler</i>	182
<i>C. Rum Tarafına Yönelik Algı ve Görüşler</i>	182
<i>D. Kıbrıs Sorununun Çözümüne Yönelik Görüşler</i>	182
II. ORTAK 'VAZGEÇİLMEZLER ve TÜRKİYE'NİN ROLÜ	184
<i>1. Her Durumda Önkoşul 'Güvenlik' ve Türkiye'nin Önemi.</i>	
<i>2. Siyasi eşitlik ve egemenlik</i>	
<i>3. Güvence/Garanti/Garantörlük ve Türk</i>	
Bölüm VI.: SON GELİşMELERLE 'ÇÖZÜM' BEKLENTİSİ :	
<i>Güney'de Başkanlık Seçimi Sonrasında Yeni Beklentiler</i>	
<i>A. Çalışma bitiminde yeni bir gelişme</i>	186
<i>B. Örneklemin Yeni Durumdaki Beklenti ve Değerlendirmeleri</i>	187
EK 1- Kıbrıs: Kaynak Bibliyografya	204
EK 2- Uygulanan Anketler:	
Anket I: 'Avrupalılaşma Sürecinde KKTC'de Değişim' (2007)	
Anket II: 'Güney'deki Başkanlık Seçiminin KKTC'deki Beklentilere Etkisi'	

TABLolar VE GRAFİKLER

I. TABLOLAR

sayfa

Tablo.2.1: Sosyal Kimlik Ögelerinin Önem Sırasına Göre Dağılımı.....39

Tablo 2.2: Birinci ve İkinci Derecede Önemli Görülen Kimlik Ögelerinin Çaprazlama Dağılımı.....40

Tablo 2.3: Eğitim Düzeyi ve “En Önemli” Kimlik Ögesine Göre Dağılım 40

Tablo 2.4: Kıbrıs Sorununun Çözümlememesinde Ülke ve Birliklerin Sorumluluk Derecesi ve Ortalamaları 42

Tablo 2.5: Kıbrıs'ın Geleceğinde Rol Oynayacak Ülkelerin Önem Derecesine Göre Dağılımı 47

Tablo 2.6: Benimsenen Çözüm Şekline Göre Dağılım 45

Tablo 2.7: Eğitim Düzeyi ve Benimsenen Çözüm Şekline Göre Dağılım 46

Tablo 2.8: Kıbrıs Doğumlu Deneklerin Eğitim Düzeyi ve Benimsedikleri Çözüm Şekline Göre Dağılım (n = 415).....47

Tablo 2.9: KKTC'de Yaşam Algısı ve Benimsenen Çözüm Şekline Göre Dağılım...47

Tablo 2.10: En Önemli Kimlik Ögesi ve Benimsenen Çözüm Şekline Göre Dağılım 49

Tablo 2.11: Hane Halkı İşgücü Anketi Göstergeleri, 2004

Tablo 3.1: Bölgelere ve kent (M)-kırsal (K) ayırımına göre 'hane halkı' örnekleme (n=540 81)

Tablo 3.2: Survey içinde yer alan sivil kuruluşlar / Kurumlar örnekleme (N=192) 84

Tablo 3.3: Kent-Kır birleştirilmiş 'Hane halkı/Aile' örnekleminin bölgelere dağılımı (n=540)

Tablo 3.4: Birleştirilmiş 'sivil kuruluşlar/kurumlar' örnekleme (n=192 90)

Tablo 3.5: Temel (bağımsız) değişkenlerin basit istatistikleri 92

Tablo 3.6: Q1. Cinsiyet 92

Tablo 3.7: Q2. Yaş: Doğum tarihi 93

Tablo 3.8: Q4. Baba memleketi / Aile kökeni 93

Tablo 3.9: Q6. Eğitimi (bitirdiği okul) 94

Tablo 3.10: Q13.Örneklem ailelerin ekonomik/geçim durumları. 96

Tablo 3.11: Q16. A Güney'de mal-mülk varlığı 96

Tablo 3.12: Örneklem (Q1. Cinsiyet x Q6. Eğitim) karşılaştırması (N=732) 98

Tablo 3.13 :: Örneklem (Q6. Eğitim X Q2. Yaş) karşılaştırması 1000

Tablo 3.14: Kurum Gurupları (n=192) X Q6. Eğitimi? 101

Tablo 3.15: Q18. AB üyeliğini ne kadar ister? 103

Tablo 3.16: Q19. Neden/ nicin AB üyeliğini ister? 104

Tablo 3.17: Q20. Neden/ nicin AB üyeliğini istemez? 104

Tablo 3.18: Q21. Su anda Kıbrıs Türklerinin AB üyeliğine olan ilgi ve heyecanı nasıldır? 105

Tablo 3.19: Q22. Mayıs 2004 öncesi Kıbrıs Türklerinin AB üyeliğine olan ilgi ve heyecanı nasıldı? 105

Tablo 3.20: Q23. Simdilerde / son yıllarda Kıbrıs'taki iki tarafı uzlaştırma açısından AB ye ne kadar güveniyor? 106

Tablo 3.21: Q25. KKTC nin Güney ile uzlaşarak AB ye üye olması su anda ne kadar önemli ve gereklidir? 106

Tablo 3.22: Q38. Kıbrıs Türkleri ile rumların kısa sürede uzlaşacağı beklentisi ne kadar gerçekçi ?	107
Tablo 3.23: Q39. KKTC halkı Kıbrıs Türkleri ile Rumların kısa sürede uzlaşacağı beklentisini ne ölçüde gerçekçi ?	107
Tablo 3.23: Q39. KKTC halkı Kıbrıs Türkleri ile Rumların kısa sürede uzlaşacağı beklentisini ne ölçüde gerçekçi ve olanaklı bulur?	108
Tablo 3.24: Q40. Rum halkı, Kıbrıs Türkleri ile Rumların kısa sürede uzlaşacağı beklentisini ne ölçüde gerçekçi ve olanaklı bulur?	108
Tablo 3.25: 26: Q29. Son günlerde TC kendisinin AB üyeliği için KKTC'yi koz olarak kullanıyor mu?	108
Tablo 3.27: Q31. TC aradan çekilse, KKTC ile Güney arasındaki daha hızlı ve adil birleşme olur mu?	108
Tablo 3.28: Q33. Kıbrıs sorununun çözümüne hangi tarafların katılımı uygundur?	109
Tablo 3.29: Q18. AB üyeliğini ne kadar İSTER? *X Q1. Cinsiyeti	110
Tablo 3.30: Q18. KKTC'nin AB üyeliğini ne kadar İSTER? * Q2. Yaşı / doğum yılı	111
Tablo 3.31: Q18. KKTC'nin AB üyeliğini ne kadar İSTER? X Q6. Eğitimi? (N=732)	114
Tablo 3.32: Q25. Güney'le uzlaşarak AB'ye üye olmak ne kadar önemli? X Q6. Eğitimi? (N=732)	115
Tablo 3.33: Q18. KKTC'nin AB üyeliğini ne kadar İSTER? X * Q4. Baba memleketi Q18. KKTC'nin AB üyeliğini ne kadar İSTER? X * Q4. Baba memleketi	116
Tablo 3.34: Q15. Geçiminde son yıllarda değişim X * Q18. KKTC'nin AB üyeliğini ne kadar İSTER?	118
Tablo 3.35: (1) Q41. "Rumların yüzünü hiç görmeden, en ufak bir ilişki olmadan tamamen ayrı toplumlar - yabancılar olarak yaşamayı isterim (yakınımda istemem)"	120
Tablo 3.36: Q4. Baba memleketi? * X Q41. Sosyal Mesafe: Rumların yüzünü hiç görmeden ayrı toplumlar olarak yaşamayı ister	120
Tablo 3.37: Kurum Gurupları * Q41. Sosyal Mesafe: Rumların yüzünü hiç görmeden ayrı toplumlar olarak yaşamayı ister	121
Tablo 3.38: Q6. Eğitimi? X * Q41. Sosyal Mesafe: Rumların yüzünü hiç görmeden ayrı toplumlar olarak yaşamayı ister	122
Tablo 3.39: Tablo x. AB'ye Güven ve AB'nin Kıbrıs'ta Çözümüne Katkıda Bulunmama Gereksesine Yönelik İnançlar (%)	123
Tablo 3.40: Tablo x. Türkiye'nin AB Üyeliği Sürecinde KKTC'yi Koz Olarak Kullanıp Kullanmadığına Yönelik Görüşler (%)	124
Tablo 3.41: Q3. Doğum yeri? X Q29. TC kendisinin AB üyeliği için KKTC'yi koz olarak kullanıyor mu?	126
Tablo 4.1: * Q18. KKTC'nin AB üyeliğini ne kadar İSTER? X Q19. Neden AB üyeliğini ister?	128
Tablo 4.2: Q21. Türklerde AB üyeliği ilgi ve heyecanı? X Q22. Mayıs 2004 öncesi AB üyeliğine ilgi ve heyecanı?	129
Tablo 4.3: Q25. Güney'le uzlaşarak AB'ye üye olmak ne kadar önemli? X Q18. KKTC'nin AB üyeliğini ne kadar İSTER?	131
Tablo 4.4: Q25. Güney'le uzlaşarak AB'ye üye olmak ne kadar önemli? X * Q6. Eğitim düzeyi	132
Tablo 4.5: Q4. Baba memleketi? * Q25. Güney'le uzlaşarak AB'ye üye olmak ne kadar önemli	133
Tablo 4.6: Q18. KKTC'nin AB üyeliğini ne kadar ister? X Q23. Kıbrıs'ta tarafları uzlaştırmada AB'ye güven	134
Tablo 4.7: Q23. Kıbrıs'ta tarafları uzlaştırmada AB'ye güven X* Q25. Güney'le uzlaşarak AB'ye üye olmak ne kadar önemli	135
Tablo 4.8: Q23. Kıbrıs'ta tarafları uzlaştırmada AB'ye güven X * Q4. Baba memleketi	137
Tablo 4.9: Q18. KKTC'nin AB üyeliğini ne kadar İSTER? X * Kurum Gurupları	138
Tablo 4.10: AB'ye Güven ve AB'nin Kıbrıs'ta Çözümüne Katkıda Bulunmama Gereksesine Yönelik İnançlar (%)	143
Tablo 4.11: Türkiye'nin AB Üyeliği Sürecinde KKTC'yi Koz Olarak Kullanıp Kullanmadığına Yönelik Görüşler (%)	147
Tablo 4.12 Sosyal Kimlik Ögelerinin Önem Sırasına Göre Dağılımı	152

Tablo.4.13.: Birinci ve İkinci Derecede Önemli Görülen Kimlik Ögelerinin Çaprazlama Dağılımı
153

Tablo 4.14.: Eğitim Düzeyi ve “En Önemli” Kimlik Ögesine Göre Dağılım 154

Tablo 4.15.: Q.50. Katılımcıların Sosyal Kimlik Tanımlamaları 154

Tablo 4.16.: Q50. Kendini hangi kimlikle tanımlar? X * Q4. Baba memleketi? 156

Tablo 4.17.: Q50. Kendini hangi kimlikle tanımlar? * Q4. Baba memleketi 157

Tablo 4.18.: Q50. Kendini hangi kimlikle tanımlar? X * Q6. Eğitimi? 159

Tablo 4.19.: Eğitim Düzeyi içinde Sosyal Kimlik Tanımlamalarının Dağılımı (%) 160

Tablo 4.20.: Sosyal Kimlik Tanımlamaları içinde Eğitim Düzeyinin Dağılımı (%) 160

Tablo 4.21.: Q25. Güney’le uzlaşarak AB ye üye olmak ne kadar önemli? * Q38. Kıbrıs Türkleri ile Rumların kısa sürede uzlaşacağı beklentisi ne kadar gerçekçi? 163

Tablo 4.22.: Kıbrıslı Türkler ile Rumlar Arasındaki Sosyal Yakınlık Tercihleri 164

Tablo 4.23.: Q50. Kendini hangi kimlikle tanımlar? * Q47. Sos.Mes.: İş/işyeri ortagi olarak, yakın çalışma-aile-dostluk ilişkileri içinde yaşamayı ister 167

Tablo 4.24.: Q48. Evlilik ilişkisi de dahil çok yakın dost ve akraba olarak X Q2. Yaşı? 170

Tablo 4.25.: Kıbrıslı Türkler ile Rumlar Arasındaki Sosyal Yakınlık Tercihleri 172

Tablo 4.26.: 5 Yıl Sonra Kıbrıs Adasını Nasıl Görmek İstiyor? 180

Tablo 4.27.: Hane Halkı ve Kurum Temsilcilerinin Bütünleşme İçin Tercihleri 180

Tablo 4.28.: Sosyal Kimlik Gruplarının Bütünleşme İçin Tercihleri 181

Tablo 4.29.: Bazı Anket Soruları Arasında Korelasyon İlişkileri

Tablo 4.30.: KKTC Halkının Görüşleri ile Rum Halkının Ne Düşündüğüne Yönelik Öngörüler Arasındaki İlişkilere 183

Tablo 4.31.: Kıbrıs Sorunu: Alternatif Çözüm Önerilerine Yönelik Görüşler 186

Bölüm VI: EK ÇALIŞMA (Ağustos 2008)

Tablo 6.1.: Seçilen Sivil Toplumsal Kuruluş (‘Kurumlar’) Grupları 190*

Tablo 6.2.: Q1. Görüşme Grubu X * Q6. Güney’deki Cumhurbaşkanı seçimi sonuçlarından ne kadar iyimser ve memnun 190

Tablo 6.3.: Q1. Görüşme Grubu * X Q7. Genel olarak KKTC halkı bu sonuçlardan ne derece memnun? 192

Tablo 6.3.: Q1. Görüşme Grubu * X Q7. Genel olarak KKTC halkı bu sonuçlardan ne derece memnun? 192

Tablo 6.4.: Q1. Görüşme Grubu * Q9. KKTC Hükümeti ve yönetici çevreler bu gelişmeleri nasıl değerlendiriyor? 193

Tablo 6.5.: Q10. Bu yeni dönemde çözüme doğru bir gelişme ne yönde olmalı? X * Q1. Görüşme Grubu 195

Tablo 6.6.: Q12. Güney seçimlerinin sonuçları BM ve AB’nin çözüm yaklaşımlarına nasıl yansdı? X * Q1. Görüşme Grubu 196

Tablo 6.7.: Q13. (Tercih 1) Çözüm için Türk tarafı ne tür/nasıl ödünler verebilir? X * Q1. Görüşme Grubu 198

Tablo 6.8.: Q14. (Tercih 2) Çözüm için Türk tarafı ne tür/nasıl ödünler verebilir? X * Q1. Görüşme Grubu 199

Tablo 6.9.: Q17. (Tercih 1) Türk tarafının vazgeçemeyeceği, kabul edemeyeceği ve tartışmayacağı koşullar nelerdir? X * Q1. Görüşme Grubu

Tablo 6.10.: Q18. (Tercih 2) Türk tarafının kabul edemeyeceği koşullar nelerdir? 202

Tablo 6.11.: Q20. Yeni Başkan döneminde de uzlaşma olmazsa, KKTC tarafından nasıl bir yöntem/siyaset izlenmesi gerekir? X * Q1. Görüşme Grubu 203

Tablo 6.12.: Q21. Türkiye’deki ve KKTC’deki mevcut politikaların KKTC beklentilerine uygun bir çözüm getirilebileceğine ne ölçüde güveniyor? X * Q1. Görüşme Grubu 204

Tablo 6.13.: Q22. Güney’deki yönetim değişikliği, KKTC’nin uluslararası durumunu nasıl etkiledi? X * Q1. Görüşme Grubu 205

Tablo 6.14: Q26. Bugünlerde Annan Planı benzeri bir 'Kıbrıs'ı Birleştirme' planı hazırlanıp referanduma sunulsa, KKTC kesimi tarafından nasıl sonuçlanır? * X Q1.Gorusme Grubu 205

II. GRAFİKLER

sayfa

Grafik 3.1: Bölgelere, Kent-Kır ayırımına göre örneklem (n=540)	82
Grafik 3.2: Sivil toplum kuruluşları- 'kurumlar' örnekleme (n=192)	83
Grafik 3.3. Kent-Kır birleştirilmiş 'Hane halkı/Aile' örnekleminin bölgelere dağılımı (n=540)	90
Grafik 3.4: Sivil toplum kuruluşları ('Kurumlar')nın sektörel dağılımı	91
Grafik 3.5: Survey örnekleminin aile kökenleri (baba memleketleri)	94
Grafik 3.6: Örneklemin eğitim düzeyleri (bitirilen okullar)	95
Grafik 3.7: Güney'deki mülkün eşdeğeri Kuzey'de alındı mı?	97
Grafik 3.8.: Örneklemin Cinsiyet x Eğitim karşılaştırması (N=732)	99
Grafik 3.9-10: 'Kurumlar' örnekleminde 'kurum grupları' X' eğitim'	101
Grafik 3.11: KKTC'nin AB üyeliğini ne kadar ister?	103
Grafik 3.12: Kıbrıs Türklerinin AB üyeliğine ilgisi	105
Grafik 3.13: Örneklemin Sosyal Kimlik Tanımlamaları	110
Grafik 3.14-15: Q2 Yaş X AB üyeliğini ne kadar ister	112
Grafik 3.16: AB üyeliğini ne kadar ister? X Eğitim.....	114
Grafik 3.17: Q6 Eğitim X Q25. Güney'le uzlaşarak AB üyeliği ne kadar önemli?	115
Grafik 3.18: Q4.Baba memleketi X Q18.AB üyeliğini ne kadar ister?....	117
Grafik 3.19: Q15 Geçiminde son yıllarda değişme X Q18. KKTC'nin AB üyeliğini ne kadar ister?	118
Grafik 3.20.: AB'ye Güven ve AB'nin Kıbrıs'ta Çözüme Katkıda Bulunmama Gerekçesine Yönelik İnançlar (%)	123
Grafik 3.21: Sosyal Kimlik ve Türkiye'ye Güven	124
Grafik 3.22.: Kıbrıs Sorununun Çözümünde Yer Alması Öngörülen Taraflar	125
Grafik 4.1: Günümüz (2007) X 2004-öncesi AB Üyeliğine ilgi ve heyecan	130
Grafik 4.2: AB Üyeliğini İsteyenler Arasında Güney ile Uzlaşarak Üye Olmayı Önemseme Eğilimi	131
Grafik 4.4: Q18. KKTC nin AB uyeligini ne kadar ISTER? X Q23. Kıbrıs'ta tarafları uzlastırmada AB ye guven	135
Grafik 4.5: Aile kökeni x AB'ye güven ilişkisi	136
Grafik 4.6: Altgruplarda AB İlgisi	138
Grafik 4.7: Sivil Toplum Kuruluşlarının (n=192) AB İlgisi	139
Grafik 4.8: AB Üyeliği İçin Farklı Grupların Belirttikleri Nedenler	140
Grafik 4.9: . KKTC'nin AB'YE Üye Olmaması İçin Farklı Grupların Belirttikleri Nedenler	141
Grafik 4.10: AB Üyeliğini İsteyenler Arasında Güney ile Uzlaşarak Üye Olmayı Önemseme Eğilimi	142

<i>Grafik 4.11: AB'ye Güven ve AB'nin Kıbrıs'ta Çözümde Bulunmama Gereğesine Yönelik Eğilimler (%)</i>	143
<i>Grafik 4.12-13: Oy Verilen Partinin AB ile İlgili Görüşleri (Seçim dönemi ve günümüz)</i>	144
<i>Grafik 4.14: Şimdi seçim olsa oy vereceği parti</i>	145
<i>Grafik 4.15: Q33. Kıbrıs Sorunun Çözümünde Yer Alması Öngörülen Taraflar</i>	147
<i>Grafik 4.16-17: Türkiye'ye Yönelik Olumlu İfadelere Katılım</i>	148
<i>Grafik 4.18: Türkiye'ye Yönelik Olumsuz İfadelere Katılım</i>	149
<i>Grafik 4.19: KKTC'nin AB Üyeliğinde Türkiye engel midir?</i>	150
<i>Grafik 4.20: Türkiye ile KKTC arasındaki İdeal İlişki Düzeyine Yönelik Görüşler</i>	151
<i>Grafik 4.21: Katılımcıların Sosyal Kimlik Tanımlamaları</i>	155
<i>Grafik 4.22: Kendini hangi kimlikle tanımlar? X Doğum yeri</i>	158
<i>Grafik 4.23: Q50. Sosyal Kimlik X Q29. 'Türkiye KKTC'yi Koz Olarak mı Kullanıyor?</i>	161
<i>Grafik 4.24: Q38. Uzlaşma Beklentisi gerçekçi mi? X Q25. Uzlaşma Ne Kadar önemli</i>	163
<i>Grafik 4.25: Rumlarla hiç ilişkiye girmeme X AB üyeliğini isteme çaprazı</i>	165
<i>Grafik 4.25: : Rumlarla hiç ilişkiye girmeme X Yaş çaprazı</i>	165
<i>Grafik 4.26: Rumlarla hiç ilişkiye girmeme X Kimlik tanımlaması</i>	166
<i>Grafik 4.27: Rumlarla çok yakın ilişki X Kimlik tanımlaması</i>	168
<i>Grafik 4.28: : Rumlarla hiç ilişkiye girmeme X Yaş çaprazı</i>	171
<i>Grafik 4.29: Mevcut sosyal temas X Rumlarla hiç ilişkide bulunmama çapraz</i>	171
<i>Grafik 4.30: 'Evlilik de dahil çok yakın ilişki içinde olmak' X Sosyal temas</i>	171
<i>Grafik 4.31: 1960 Anayasasının Uygulanmasına Yönelik Kişisel Tercihler ve Rum</i>	
<i>Trafının Tercihlerine Yönelik Öngörüler</i>	174
<i>Grafik 4.32: AB Aracılığıyla Bir Arada Yaşama Çözümüne Yönelik Tercihler</i>	176
<i>Grafik 4.33: Annan Planı kaçırılmış fırsat mı?</i>	177
<i>Grafik 4.34: Rumlarla Annan Planı üzerinde uzlaşılmalı</i>	177
<i>Grafik 4.35: Annan Planı Hala En Uygun Çözüm mü?</i>	178
<u>Bölüm VI: EK ÇALIŞMA (Ağustos 2008)</u>	
<i>Grafik 5.1: Güney'deki seçim sonuçlarından memnuniyet X Altörneklemeler</i>	191
<i>Grafik 5.2: Q8. RUM halkının bu konudaki beklentileri-yorumları nasıl?</i>	193
<i>Grafik 5.3: Q9. KKTC Hükümeti ve yönetici çevreler bu gelişmeleri nasıl değerlendiriyor?</i>	194
<i>Grafik 5.4: Q10. Sizce, bu yeni dönemde çözüme doğru bir gelişme ne yönde olmalıdır?</i>	195
<i>Grafik 5.5: Q12. Güney seçimlerinin sonuçları BM ve AB'nin çözüm yaklaşımlarına nasıl yansdı?</i>	197
<i>Grafik 5.6: Q13. Çözüm için Türk tarafı bazı ödünler verebilir, belli fedakarlıklar gösterebilir mi? Bu durumda, ne tür/nasıl ödünler verilebilir?</i>	199
<i>Grafik 5.7: Q17. (Tercih 1) Türk tarafının vazgeçemeyeceği, kabul edemeyeceği ve tartışılacağı koşullar nelerdir?</i>	202

*Bölüm I***“AVRUPALILAŞMA SÜRECİNDE KIBRIS’DA DEĞİŞİM”****ÖZET**

Sunulan çalışma, 1998 yılı sonundan bu yana süregelen uzun bir ilginin ve izlemenin sonucu, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin 2004 yılında AB üyeliğine alınmasından sonraki gelişmeleri ve ‘değişim’i değerlendirmeye çalışmaktadır. Çalışma, bir yandan değişen ‘dış siyasi koşullar’ ve çözüme yönelik çabaların KKTC içinde doğurduğu politik ve sosyal beklentilerle, bu değişikliklerin KKTC iç dinamiğini ve toplumun çeşitli kesimlerini nasıl etkilediği ve biçimlendirdiğini; öte yandan da, KKTC’nin geleceği ile ilgili uluslararası ilişkilerin ve çözüm seçeneklerinin nasıl değişimler ve politik seçenekler geliştirdiğini karşılaştırmalı olarak değerlendirmeyi hedeflemektedir. Bu anlamda proje ve çalışma, Kıbrıs sorununun araştırma şekline ve olası çözümüne birden fazla yönüyle katkı yapmayı amaçlamaktadır.

1. Bu proje ile Kıbrıs sorununun tartışılmasında bir yandan toplumsal, ekonomik ve kültürel boyutların, bununla bağlantılı olarak devletler dışında aktörlerin etkisinin gözlemlenmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu çalışmada Kıbrıs sorunu, AB genişleme süreci ve ‘Avrupalılaştırma’ kavramı çerçevesinde ve eleştirel bir bakışla ele alınarak, Kıbrıs’ın üyelik sürecinde AB’nin uygulamalarının ve bu üyeliğin Türk toplumuna etkileri ön plana çıkartılmaktadır. Bu yolla, Kuzey Kıbrıs üzerine yapılan araştırmalarda karşılaştırmalı veriler toplayarak, sağlıklı çözüm diyalogunun kurulmasına yardımcı olacak çözümler, farklı bakış açıları ve gerçekçi çözümlerinin değerlendirilmesi umulmaktadır.

2. Bu çalışma, Kıbrıs sorununun bu noktaya gelmesinde Türkiye’nin ve Kıbrıs Türk tarafının klasik devlet görüşü dışında çözümü kolaylaştırıcı esnek politikalar geliştirerek uygulamaya koyamadığı, AB gelişmelerini ve AB faktörünü yeterince öngöremediği, ayrıca da görüşlerini uluslararası topluma, konu üzerinde etkili kanaat önderlerine, etkili medyaya ve akademik çevrelere yeterince anlatamadığı gerçekliğinden hareket etmektedir. Bu bağlamda

projenin ikinci önemli katkısı, sağlıklı bir diyalog kurulmasına yardımcı olacak verilerle karşılaştırmalı, gerçekçi ve esnek politika seçenekleri geliştirilmesine katkıda bulunarak, Türkiye'nin ve Kıbrıs Türklerinin yaklaşımlarını uluslararası alanda ve bu konuda etkili çevrelere ve kanaat önderlerine anlatmaktır.

Geniş bir anket uygulamasının ilk sonuçlarını tartışmaya açan bu çalışma, Annan Planı sonrası başlangıç alınarak, uluslararası planda gözlenen gelişmeler ve önemli siyasal kararların, KKTC siyasi çevrelerinde, düşünce önderlerinde, belli toplumsal gruplarda (*ticari, sendikal, medya, STK*) ve geniş ölçüde de sokaktaki insanda doğurduğu etkileri ve olabilecek değişimleri değerlendirmektedir. Sunulan alan çalışması, iki ayrı kanaldan yürütüldü ve yürütülmekte: (a) altı ay öncesinden başlayarak, toplumda düşünce oluşturan, siyasi ve ekonomik toplum önderleri, sendika ve birlik temsilcileri ile yapılan, daha sürekli ve birkaç kez yinelenen olan '*derinliğine görüşmeler*'; (b) Haziran-Ağustos 2007 yaz'ında gerçekleştirilen ve nüfusa göre belirlenmiş bir örnekleme, toplumu etkileyen belli sosyal grupların temsilcilerine 'anket uygulaması'. Çalışmanın kalitatif yanını oluşturan ve 32 düşünce önderi ile yapılan bu '*derinliğine görüşmeler*' değerlendirilmiş, 732 kişiye uygulanan '**Avrupalılaşma Sürecinde Değişim**' konulu anketin sonuçları alınarak değerlendirilmiş durumdadır. Çalışmanın, (a) 'örneklem' seçimi, (b) geçmiş bilgilerle şimdikininkin kıyaslanması, ve (c) soru sorulan bireyin, kendisi dışında kendi toplumunun ve Güney'deki Rum toplumunun bakış açılarını yansıtmaması bakımından özgün bir 'bilgi toplama yaklaşımı' belirtilmelidir. Böylece, genel nüfusun örneklem kitlesinin yanında, örgütlü sosyal grupların grup çıkarını ve bakış açısını temel alan farklı sosyal kategorilerin görüş ve değerlendirmeleri çalışılabilen; anket bilgileri de, bir yandan yalnızca tek-boyutlu anlık eğilimleri değil, aynı ölçüde geçmişteki (retrospective) eğilimlerle karşılaştırmalı görüşleri içermekte, öte yandan da, anket uygulanan kimseden, yalnızca kendi görüşünü değil, aynı konuya genel olarak kendi toplumunun (KKTC) ve yer-yer de Güney'deki Rumların nasıl baktığını yansıtmaması istenmektedir.

Nüfus ve yerleşim yerlerine göre seçilen 540 aile sorumlusuna (aile reisi!); nüfus örnekleminin dışında belli 'sosyal gruplar'ın temsilcilerine (*ekonomik çıkar grupları, işveren gruplar, sendika ve birlikler, belli STK'lar, medya ve düşünce önderleri, ve siyasiler*) uygulanan 192 anket olmak üzere toplam 732 anket uygulanmış ve sonuçların ilk değerlendirmesi tamamlanmıştır. Anket sonuçlarının analiz ve değerlendirmesini, yeniden '*düşünce önderleri*' ile derinliğine görüşmeler ve konu ile ilgilenen yerli-yabancı düşünce önderleri ile yapılacak bir 'atölye çalışması' izleyecektir.

A. KKTC’DE DEĞİŞME DİNAMİĞİNİN ÇALIŞILMASI

A1. Konu ve Gerekçe

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Avrupa Çalışmaları Merkezi, 1999-2002 döneminde, Üniversitenin AFP desteği ile, “*Değişen Uluslararası Koşullarda Kıbrıs*” konulu bir araştırma projesi gerçekleştirmişti. Sonuçları henüz yayınlanmayan bu araştırma projesi kapsamında derlenen bilgilerin, önerilen “*Avrupalılaşıma’ Sürecinde Kıbrıs’ta Değişim*” projesi için çok önemli bir altyapı oluşturacağı düşünülmektedir. Söz konusu projede, konunun hem uluslararası, hem de bölgesel çerçevede siyasal ve ekonomik boyutları, sınırlı kapsamlı bir çerçevede incelenmeye çalışılmıştı. Bir yandan, Soğuk Savaş sonrası değişen uluslararası ortamın ve bu ortamda inişli çıkışlı bir seyir izleyen Türkiye-AB ilişkilerinin, AB’nin 1999 Helsinki zirvesi öncesi ve sonrasında, Kıbrıs sorununu ne şekilde etkilediği; diğer yandan, Türkiye’de söz konusu dönemde yaşanan ekonomik ve siyasal değişimlerin, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde (KKTC) yaşanan değişim sürecine etkileri, Kuzey Kıbrıs’taki toplumsal, ekonomik ve siyasal aktörlerle derinlemesine görüşmeler yapılarak ve KKTC basın organları taranarak değerlendirilmeye çalışılmıştı.

“*Avrupalılaşıma’ Sürecinde Kıbrıs’ta Değişim*” projesi ile konuya yaklaşırken, hem yeni bir kavramsal çerçeve geliştirilmesi, hem de buna bağlı olarak 2002’den günümüze kadarki gelişmeleri yeni bir dönemleme anlayışı ile değerlendirmek amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, Güney Kıbrıs’ın AB’ye tam üye olmasına ilişkin takvim göz önüne alınarak hazırlanan ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından Kasım 2002’den itibaren ortaya konulan, “Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti” oluşturmayı hedefleyen Plan(lar)ın gündeme gelmesiyle başlayan yeni dönemdeki gelişmelerin irdelenmesi söz konusu olacaktır. AB’nin “Kıbrıs sorunu”na doğrudan taraf olmasına yol açan bu sürecin, iki alt döneme ayrılarak incelenmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir: Annan Plan’ının ilk gündeme geldiği Kasım 2002’den, hem Güney, hem Kuzey Kıbrıs’ta söz konusu Plan uyarınca gerçekleştirilen referandumların yapıldığı Nisan 2004 *ilk alt dönemi*; Güney Kıbrıs’ın AB’ye tam üye olduğu Mayıs 2004’den bu yana geçen süreç ise *ikinci alt dönemi* oluşturmaktadır. Konuya “Avrupalılaşıma” sorunsalı çerçevesinde yaklaşmanın önemi bu noktada

belirginleşmektedir. “Avrupalılaşıma” her iki alt dönemde de, Kuzey Kıbrıs Türk toplumundaki değişim dinamiklerini, ve sorunun kazandığı yeni ekonomik, siyasal ve hukuki boyutları anlamak açısından kritik bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Her iki alt dönemin, ortak bir özelliği de, Türkiye’nin AB’ye tam üye olarak katılım süreci ile Kıbrıs sorununun “çözüm”ü, buna bağlı olarak da Kuzey Kıbrıs Türk toplumunun geleceği arasında giderek belirginleşen bir ilişki kurulmaya başlanmış olmasıdır. Bu süreç, AB’ye adanın tümünü temsil ederek alınan Kıbrıs’ın Güneyini de, halen tanınmayan fakat AB ve Birleşmiş Milletler’in Annan Planı çerçevesinde fiili olarak varlığı artık inkar edilemez hale gelen KKTC’yi de yeni arayışlara zorlamaktadır. Diğer yandan, Türkiye ve Yunanistan da dış politikalarını belirlerken, bugüne kadar çıkar çatışmalarının sözkonusu olduğu çeşitli konularda ulusal çıkar tanımlamalarından vazgeçmemekle birlikte, AB perspektifini temel bir parametre olarak veri almaya başlamış görünmektedirler.

İlk alt dönemde, Kuzey Kıbrıs Türk toplumunun, Nisan 2004 referandumunda belirginleşen siyasal eğilimini ortaya çıkaran unsurların araştırılması, 2000 yılından itibaren ciddi ekonomik ve siyasal bir bunalım yaşayan söz konusu toplumun, “çözüm”ü AB üyeliğinde arar konuma gelmesinin altında yatan nedenlerin ortaya konulması hedeflenmektedir. İkinci alt dönemde ise, AB üyesi bir devletin parçası olma hedefine ulaşamayan Kuzey Kıbrıs Türk toplumunun ve siyasasının, giderek artan biçimde Türkiye-AB ilişkilerinin evriminden etkilenmeye başlaması gündeme gelmiştir. Türkiye’nin AB ile tam üyelik müzakerelerine başlamasının bir önkoşulu olarak AB’nin Haziran 2004 zirvesinden itibaren, Gümrük Birliği Ek Protokolünün Güney Kıbrıs’ı da kapsayacak biçimde, AB’ye yeni üye olan ülkelere genişletilmesinin Kuzey Kıbrıs Türk toplumu ve devleti üzerindeki olası etkilerinin araştırılması önümüzdeki dönemde önem kazanacaktır. Her iki alt dönemi de kapsayan bir biçimde, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde toplumsal ve ekonomik aktörlerin, gerek Türkiye’deki ekonomik ve siyasal gelişmelerden nasıl etkilendikleri, gerekse bu gelişmeler sonucunda Kıbrıs sorununa yönelik çözüm önerilerindeki değişimlerin ya da devamlılıkların değerlendirilmesi gerekecektir.

Tüm bu gelişmelerin kapsamlı bir değerlendirmesi, karar alıcı konumundaki siyasal aktörler ya da karar alma sürecini etkileme konumundaki toplumsal ve ekonomik aktörlerin yaklaşımlarındaki değişimin nedenlerini ortaya konulmasının yanı sıra, bu kararlardan doğrudan etkilenme durumundaki Kuzey Kıbrıs Türk toplumunun da araştırma kapsamına alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, Kuzey Kıbrıs’ta yaşayan farklı toplumsal

kesimlerin, yukarıda söz edilen değişik alt-dönemlerde yaşanan siyasal ve ekonomik değişimlerden nasıl etkilendiklerini, genelde Kıbrıs sorununa, özelde gündeme gelen çeşitli politika önerilerine nasıl yaklaştıklarını, bu bağlamda bireylerin aidiyet ve kimlik tanımlamalarında ne tür değişimler olup olmadığına ilişkin soruları içerecek bir anket uygulamasının yapılması öngörülmektedir. Kuzey Kıbrıs Türk toplumunun hem sosyolojik, hem coğrafi anlamda içerdiği çeşitlilikleri kapsayacak genişlikte, Kıbrıs’da çözüm konusundaki gelişmeleri ve çözümde rolü olan aktörlere olan tutum-eğilimleri saptamak üzere kapsamlı bir survey planlanmıştır. Bu rapor, planlanarak gerçekleştirilmiş olan bu survey ve toplum önderleri ile uzun görüşmelerin sonuçlarını yansıtmaktadır.

Temelde ‘devlet-merkezli’ ve dış aktörlerce geliştirilen politika ve uygulamaların, toplumların değişimden ve sık değişen politikalardan etkilenen ‘halk’ın algılayış, görüş ve eğilimlerini nasıl etkilediği, Ada’da yaşayan kitlelerce nasıl algılandığı ve değerlendirildiği bu çalışmanın ana konusudur. Bu temel yaklaşım, dünyadaki koşulların değişmesine paralel olarak fakat dış aktörlerce geliştirilen politikaların ve uygulamaya konmaya aday düzenlemelerin, KKTC vatandaşlarının algılama, değerlendirme ve beklentilerindeki yerini anlamayı gerektirir. Bu amaçla, en genel hedef olarak bu çalışmada, dört başlık altında toplanabilen gelişmeler çerçevesinde belli bakış açıları değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Toplanan verilerin ve kalitatif değerlendirmelerin ayrıntı analizleri de genişliğine tartışılmakla birlikte, sonuç olarak analizler-irdemeler-değerlendirmeler bu dört ana başlık altında toplanmakta ve sonuçlandırılmaktadır.

“‘Avrupalılaşma’ Sürecinde Kıbrıs’ta Değişim” başlıklı bu araştırma projesinin ana eksenini, Avrupa Birliği’nin (AB) genişleme sürecinde, yerel ve uluslararası, toplumsal, ekonomik ve siyasal aktörlerin Kıbrıs sorununa yaklaşımlarındaki değişimlerin incelenmesi oluşturacaktır. ‘Avrupalılaşma’ sorunsalı çerçevesinde konuya yaklaşılmışının, Kıbrıs sorununun tanımlanmasında ve buna bağlı olarak çözüm alternatiflerinin geliştirilmesinde ortaya yeni perspektiflerin çıkmasına yardımcı olabileceği düşünülmektedir. ‘Avrupalılaşma’, devlet merkezli diye tanımlanabilecek geleneksel yaklaşıma karşı devlet-toplum ilişkilerinin değişen dinamiklerini, toplumsal ve ekonomik aktörlerin artan etkisini araştırmamıza yarayacak önemli bir kavramsal araçtır. Bu kavramın simgelediği kuramsal çerçevede, politika oluşturma süreçlerinin geleneksel iç ve dış politika ayırımı temelinde incelenmesi yerine, farklı düzlemlerdeki karar alma süreçlerinde hem uluslararası hem de yerel düzeydeki toplumsal, ekonomik ve siyasal aktörlerin etkinliklerinin araştırılmasının önü açılmaktadır. Bir diğer ifadeyle, söz konusu aktörlerin oluşum ve değişim süreçlerinin anlaşılması ve ortaya çıkan

kurumsal düzenlemelerin aktörlerin davranışları üzerindeki etkilerini, iki yönlü bir biçimde araştırmak olanağı sağlanmaktadır. Bu bağlamda, uluslararası siyasi ve ekonomik sistemdeki köklü değişimlere bağlı olarak söz konusu aktörlerin tutumlarındaki değişimlerin rasyonalitesi ve bu değişimlerin Kuzey Kıbrıs Türk toplumu üzerindeki etkileri araştırılmaya çalışılacaktır.

“‘Avrupalılaşıma’ Sürecinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Değişim” amacındaki bu çalışmanın konunun aydınlığa kavuşturulmasındaki katkısı, bir yandan gelişmelerde eğilim ve isteklerine pek başvurulmayan fakat dıştan yönetilen değişimin doğrudan sonuçlarına katlanan KKTC halkının bakışı ve tercihlerinin saptanarak değerlendirilmesine, ayrıca, karşılaştırmalı siyasal/toplumsal incelemelere yöntemsel bir katkıda bulunurken, öte yandan ve özelde, konunun devlet-merkezli gelişmeler yerine, *‘dış faktörlere bağlı olarak gelişmelerden ve siyasal kararlardan etkilenen aktörlerin tutum ve davranışlarındaki değişim’* i temel alan özgün yaklaşımı ile düşünülmelidir. Bu amaç çerçevesinde bu çalışmanın en özgün yaklaşımı, bir yandan uluslararası gelişmelerin ve dış koşulların Kıbrıs sorununun çözümüne getirdikleri yeni açılım ve kısıtları irdeler ve bunların karar ve düşünce oluşturan toplumsal-siyasal aktörlere etkilerini incelerken, öte yandan da, bu gelişmelere bağlı olarak gelecekleri ile ilgili gelişmeleri, Kıbrıs sorununa yönelik çözüm önerilerindeki değişimleri, alınan kararları KKTC halkının gözlem ve algılamaları çerçevesinde incelemek, irdelemek ve değerlendirmektir.

A2. Amaç

Kıbrıs sorununun son on yılın ağırlıklı gündemini oluşturan ‘Avrupalılaşıma’ kavramı ile simgelenen kuramsal bir çerçevede ele alınmasının, uluslararası ve yerel koşulların değişimine bağlı olarak farklılaşan dönemlerde, hem geleneksel aktörlerin, temelde ‘devletler’in, hem sorunun çözümünde etkili toplumsal-siyasal ve ekonomik aktörlerin, hem de giderek artan demokratik katılım talepleri nedeniyle Ada halkının yaklaşımlarındaki değişimlerin karşılaştırmalı bir şekilde incelenmesini olanaklı kılacağı öngörülmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, uluslararası ilişkilerde ve ortamdaki değişimlerin iç siyasetteki değişimlerle nasıl eklemlendiği, globalleşme ve Avrupa bütünleşmesi gibi sınırları aşan toplumsal ve ekonomik süreçlerin iç siyasal yapılarla nasıl bir etkileşim içerisinde olduğu, bu etkileşimin de halkın tutum ve taleplerine nasıl yansıdığı, projenin ana sorunsalını oluşturmaktadır. Bu çok-boyutluluk, genelde uluslararası ve yerel koşullardaki ‘değişim’in ve etkilerinin KKTC toplumu ve siyasasının karşılaştırmalı olarak tartışılmasını, özelde de, bu gelişme ve değişimlerin KKTC toplumu bireyleri ve kurumlarında nasıl yankı bulduğunu gösteren ve aşağıda tartışılan görgül

alan verileri, “Kıbrıs sorunu”na devlet-merkezli bir yaklaşım yerine, devlet-toplum, devlet-ekonomi ilişkilerindeki değişimlerin sınıraşan uluslararası değişimlerle bağlantılı olarak, disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alınması yönünde temel bir metodolojik açılım sağlamayı amaçlamaktadır.

“‘Avrupalılaşıma’ Sürecinde Kıbrıs’ta Değişim” projesinin temel amacı ve yapılmış olan çeşitli düzeydeki çalışmalardan belirgin farkının, Kıbrıs sorununu ‘Avrupalılaşıma’ kavramının simgelediği kuramsal çerçevede ele alarak, karşılaştırmalı siyasal/toplumsal incelemelere yöntemsel bir katkıda bulunmaya çalışmak olduğu yukarıda belirtilmişti. Bu amaca yönelik olarak, uluslararası ortamdaki değişimlerin iç siyasetteki değişimlerle nasıl eklemlendiği, globalleşme ve Avrupa bütünleşmesi gibi sınırları aşan toplumsal ve ekonomik süreçlerin iç siyasal yapılarla nasıl bir etkileşim içerisinde olduğu projenin ana sorunsalını oluşturmaktadır.

Kuramsal düzeyde, “ ‘Avrupalılaşıma’ Sürecinde Kıbrıs’ta Değişim” araştırma projesi ile Kıbrıs sorununun ulus-devlet üstü, ulus-devlet ve ulus-devlet altı düzeylerde politika oluşturma süreçlerinin karşılıklı etkileşimi temelinde, yerel ve uluslararası, toplumsal, ekonomik ve siyasal aktörlerin soruna yaklaşımlarındaki değişimlerin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu projenin en önemli amaçlarından biri de sorunu karşılaştırmalı bir perspektiften değerlendirmektir. Kıbrıs sorununun Türkiye’nin AB’ye resmen aday olarak kabul edildiği 1999 Helsinki zirvesinden sonra geçirdiği aşamalar dönemlere ayrılarak bu dönemlerde toplumsal ve ekonomik aktörlerin soruna yaklaşımları ve pozisyonlarındaki değişimler karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilecektir.

“‘Avrupalılaşıma’ Sürecinde Kıbrıs’ta Değişim” projesinin özgün değerinin özel olarak ele aldığı konuya, daha genelde ise karşılaştırmalı siyasal/toplumsal incelemelere yöntemsel bir katkıda bulunabildiği ölçüde gerçekleşebileceği düşünülmektedir. Kıbrıs sorununun, ‘Avrupalılaşıma’ kavramının simgelediği kuramsal çerçevede ele alınmasının, uluslararası ve yerel koşulların değişimine bağlı olarak farklılaşan dönemlerde, hem geleneksel aktörlerin- diğer bir deyişle devletlerin- hem de sorunun çözümünde etkili toplumsal ve ekonomik aktörlerin yaklaşımlarındaki değişimlerin karşılaştırmalı bir şekilde incelenmesini olanaklı kılacağı öngörülmektedir. Diğer bir deyişle, uluslararası ortamdaki değişimlerin iç siyasetteki değişimlerle nasıl eklemlendiği, globalleşme ve Avrupa bütünleşmesi gibi sınırları aşan toplumsal ve ekonomik süreçlerin iç siyasal yapılarla nasıl bir etkileşim içerisinde olduğu projenin ana sorunsalını oluşturmaktadır. Proje, Kıbrıs sorununa devlet merkezli bir yaklaşım yerine, devlet-toplum, devlet-ekonomi ilişkilerindeki değişimlerin sınıraşan uluslararası

değişimlerle bağlantılı olarak, disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alınması yönünde temel bir metodolojik açılım sağlamayı amaçlamaktadır.

En geniş anlamda proje, genelde uluslararası planda olan değişmelerin, özelde de AB'nin entegrasyon sürecinin Kıbrıs'a ilişkin etkilerinin incelenmesi ve irdelenmesi ile ilgilidir. Amaç ve konu, değişen uluslararası koşullarda Kıbrıs politikasında gözlenen değişmelerin, bu politikaları belirlemede etkili ekonomik, politik ve sosyal aktörlerce nasıl algılandığı-değerlendirildiğini; bu koşullar, değişmeler ve politikalardan nasıl ve ne yönde etkilendiklerini; değişen uluslararası koşullarla oluşan farklı politikalarda fazla pay sahibi olmayan fakat sonuçlarından etkilenen halkın bu politikaları, değişmeleri ve önlerine konan yeni çözümleri nasıl karşıladıkları ve değerlendirdiklerini saptamaktır. Buna bağlı olarak, Kıbrıs'a ve KKTC'ne ilişkin politikalardaki değişmeleri ve biçimlenmeleri hangi koşulların, nasıl ve ne ölçüde belirlediği, etkilediği ve değiştirdiği, çalışmanın amaçları arasında görülmelidir. Ayrıca, gelişen uluslararası koşullardan ayrı ve farklı olarak, Kıbrıs ve KKTC'ndeki değişmeleri doğrudan etkileyen BM ve AB gibi uluslararası oluşumların ve ağırlıkların, konunun sorunlaşmasındaki yeri ve öneminin belirlenmesi-irdelenmesi de çalışma kapsamındadır.

“ ‘Avrupalılaşma’ Sürecinde Kıbrıs'da Değişim ” projesinin temel yaklaşımının, bu alanda yapılmış olan çeşitli düzeydeki çalışmalardan belirgin farkının, *Kıbrıs Sorunu*'nun, Kıbrıs'da gözlenen gelişmelerin ve AB üyeliği beklentisi nedeniyle ‘Avrupalılaşma Süreci’ kavramının simgelediği kuramsal çerçevede ele alınarak, karşılaştırmalı değerlendirilmesinin yapılması, bu yönüyle konu ile ilgili siyasal/toplumsal incelemelere yöntemsel bir katkıda bulunmaya çalışılması olduğu yukarıda belirtilmişti. Bu amaca yönelik ve yaklaşıma uygun olarak, uluslararası ortamdaki değişmelerin Türkiye’de ve Kıbrıs’da (Güney ve Kuzey) iç siyasetteki değişimlerle nasıl eklemlendiği, globalleşme ve Avrupa bütünleşmesi gibi sınırları aşan toplumsal ve ekonomik süreçlerin iç siyasal yapılarla nasıl bir etkileşim içerisinde olduğu, projenin ana sorunsalını oluşturmaktadır.

Bu bağlamda, somut gelişmelerin ve gündeme gelen politika değişikliklerinin açıklanmasını sağlayacak verilerin toplanması için karar alma süreçlerinin incelenmesi kadar, gelişmelerde aktif ve ön safta rol alan ekonomik-toplumsal-siyasal aktörlerle, geliştirilen ya da toplum bilgisine sunulan çözüm politikalarının etkilediği toplum kesimlerinin görüş ve tepkilerinin de anlaşılması önem taşımaktadır.

Pratik düzeyde çalışma, en genelde Avrupalılaşma sorunsalı çerçevesinde değişim olgusunu, somut bir tarihsel/mekansal bağlamda irdelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda ve özetlenen

gelişmelere bağlı olarak, yukarıda belirtilen iki farklı alt dönemde, Kuzey Kıbrıs Türk toplumunun ve devletinin karşılaştığı sorunları aşmada, uluslararası, bölgesel ve yerel unsurların nasıl bir etkileşim içinde olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır. Özelde, AB'nin "Kıbrıs sorunu"na doğrudan taraf olmasının, sorunun tanımlanması ve buna bağlı olarak çözüm önerilerinin geliştirilmesindeki etkisi, araştırmanın başlıca amaçları arasındadır. Bu çerçevede, yapılması planlanan derinlemesine görüşmelerin kapsamına, Kuzey Kıbrıs Türk toplumunda değişik kesimlerin temsil niteliği olan kişilerin yanısıra, Annan Planı'nın hazırlanmasında ve/veya AB'nin genişleme sürecinde sorumluluk yüklenmiş kişilerin de alınması öngörülmektedir.

Yukarıda özetlenen bakış açısına bağlı olarak eldeki çalışmaya yön veren özgün yaklaşım ve eldeki bu raporun irdelemelerine temel olan amaç, özünde 'devlet-merkezli' fakat konunun sorunun uluslararasılaşmış özelliği gereği çok-aktörlü 'değişim' olgusunun anlaşılmasında, gelişmelerde eğilim ve isteklerine pek başvurulmayan fakat dıştan yönetilen değişimin doğrudan sonuçlarına katlanan KKTC halkının bakışı, değerlendirmesi ve tercihlerinin de ağırlıklı bir faktör olarak öne çıkmasıdır. Uluslararası ve ulusal resmi ve siyasi çevrelerin Kıbrıs sorunu ve çözüm yolları ile ilgili tutum ve davranışları bilinmekle birlikte, gelişmelerden doğrudan ve derinden etkilenen "sade vatandaşın" bu konulardaki düşünce, tutum ve tercihleri konusunda sistematik bilgi yok gibidir. Genel olarak toplumda, daha bir ayrıntıda da farklı sosyal katmanların ve grupların, kendileri dışındaki aktörlerce geliştirilerek yaşamlarını etkileyecek sosyal, siyasi ve ekonomik koşulları ve sorunları algılayış biçimi ile onlara vermiş olduğu tepkiler arasında sıkı bağların olduğu yadsınamayacak bir gerçektir. Ayrıca, Kıbrıs'da yaratılmış sorunların çözümü için gündeme gelen, TC başta olmak üzere öbür dış aktörlerin sorununun çözümü ile ilgili rolleri-işlevleri-tasarımlarının halk katında nasıl algılandığı ve değerlendirildiği bilgisi, çalışma kapsamı içinde önemli bir yer almaktadır. Özellikle, Kıbrıs sorununun ve gerçekten de çözümünün baş aktörü sayılabilecek Türkiye'nin çözümdeki tartışılmaz ağırlığı, KKTC halkının Türkiye'deki ekonomik ve siyasi gelişmelerden nasıl etkilendikleri, Türkiye'nin mevcut ve gelecekteki öneminin halk tarafından nasıl algılanıp değerlendirildiği, bu tartışmaların en can alıcı noktalarından birisi olarak değerlendirilmektedir:

Türkiye ile yakınlığı gözardı edilmeksizin, Kıbrıs Türk toplumu vatandaşlarının, “Kıbrıs sorunu” ile ilgili değişimler ve son yıllarda çeşitlenmiş somut çözüm seçenekleri ve gelişmeleri algılayış ve irdelemesinde, gelişmelere ve verilecek kararlara ilişkin tutumu ve benimsediği çözüm yolları ve önerilerinde ‘Türkiye faktörü’ nün ‘değişim’ dinamiği içindeki yerinin ve etkilerinin hesaba katılması, irdelenmesi ve değerlendirilmesi önemli görülmektedir. Yine ‘çözüm’ konusunda baş aktörler olarak belirleyici durumda olan BM ve AB’nin konuya bakışları ve çözüm önerileri ile, bunların KKTC halkı tarafından nasıl algılanıp değerlendirildikleri, çalışmanın temel irdeleme-değerlendirme konuları olarak görülmektedir. Doğaldır ki, bu tür yaklaşımlarla elde edilecek veriler, bir yandan Kıbrıs’da yeni gelişmelere yön verecek toplumsal, siyasal ve ekonomik politikaların belirlenmesine ışık tutabilecek, bir yandan da gelecekte yapılacak benzeri araştırmalara kıyaslama tabanı oluşturacaktır.

A3. Kapsam

Yukarıda ‘konu’ ve ‘amaç’ başlıkları altında birden fazla vurgulandığı gibi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde toplumsal ve ekonomik aktörlerin, gerek Türkiye’deki ekonomik ve siyasal gelişmelerden nasıl etkilendikleri, gerekse bu gelişmeler sonucunda Kıbrıs sorununa yönelik çözüm önerilerindeki değişimlerin ya da devamlılıkların değerlendirilmesi bu araştırmanın önemli bir boyutunu oluşturacaktır. Öte yandan, özellikle AB entegrasyonunun kazandığı ivme ile Kıbrıs’da geleneksel noktanın analizi ve açıklamasını, öte yandan da Türkiye’nin bu süreçte gireceği yeni rol ve işlevlerin tanımlamasını kapsamına almaktadır.

Burada verilmeye çalışılan çok-boyutlu yaklaşımıyla “*‘Avrupalılaştırma’ Sürecinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Değişim*” amacındaki bu çalışmanın konunun aydınlığa kavuşturulmasındaki katkısı, bir yandan karşılaştırmalı siyasal/toplumsal incelemelere yöntemsel bir katkıda bulunurken, öte yandan ve özelde, konunun devlet-merkezli gelişmeler yerine, ‘*dış faktörlere bağlı olarak gelişmelerden ve siyasal kararlardan etkilenen aktörlerin tutum ve davranışlarındaki değişim*’ i temel alan özgün yaklaşımı ile düşünülmelidir. Kıbrıs sorununun son on yılın ağırlıklı gündemini oluşturan ‘Avrupalılaştırma’ kavramı ile simgelenen kuramsal bir

çerçevede ele alınmasının, uluslararası ve yerel koşulların değişimine bağlı olarak farklılaşan dönemlerde, hem geleneksel aktörlerin, temelde ‘devletler’in, hem sorunun çözümünde etkili toplumsal-siyasal ve ekonomik aktörlerin, hem de giderek artan demokratik katılım talepleri nedeniyle Ada halkının yaklaşımlarındaki değişimlerin karşılaştırmalı bir şekilde incelenmesini olanaklı kılacağı öngörülmektedir. Diğer bir deyişle, uluslararası ortamdaki değişimlerin iç siyasetteki değişimlerle nasıl eklemlendiği, globalleşme ve Avrupa bütünleşmesi gibi sınırları aşan toplumsal ve ekonomik süreçlerin iç siyasal yapılarla nasıl bir etkileşim içerisinde olduğu, bu etkileşimin de halkın tutum ve taleplerine nasıl yansıdığı, projenin ana sorunsalını oluşturmaktadır. Bu çok-boyutluluk, genelde uluslararası ve yerel koşullardaki ‘değişim’in ve etkilerinin KKTC toplumu ve siyasasının karşılaştırmalı olarak tartışılmasını, özelde de, bu gelişme ve değişimlerin KKTC toplumu bireyleri ve kurumlarında nasıl yankı bulunduğunu gösteren ve aşağıda tartışılan görgül alan verileri, “Kıbrıs sorunu”na devlet-merkezli bir yaklaşım yerine, devlet-toplum, devlet-ekonomi ilişkilerindeki değişimlerin sınıraşan uluslararası değişimlerle bağlantılı olarak, disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alınması yönünde temel bir metodolojik açılım sağlamayı amaçlamaktadır.

Öte yandan, özellikle AB entegrasyonunun kazandığı ivme ile Kıbrıs’da gelinen noktanın analizi ve açıklamasının, Türkiye’nin bu süreçte gireceği yeni rol ve işlevlerin tanımlamasını kapsamına alması da kaçınılmazdır. Bu nedenle ve izlenen yöntem gereği, bir yandan uluslararası gelişmelerin ve dış koşulların Kıbrıs sorununun çözümüne getirdikleri yeni açılım ve kısıtları irdeler ve bunların karar ve düşünce oluşturan toplumsal-siyasal aktörlere etkilerini incelerken, öte yandan da, bu gelişmelere bağlı olarak gelecekteki ile ilgili gelişmeleri, Kıbrıs sorununa yönelik çözüm önerilerindeki değişimleri, alınan kararları KKTC halkının gözlem ve algılamaları çerçevesinde irdelemek, çalışmanın temel amaçları arasındadır.

B. ÇALIŞMANIN ARKAPLANI

I. BASINDA ‘KIBRIS SORUNU’ ve KKTC: Değerlendirmeler (Litaratür)

Bu proje çerçevesinde değerlendirilmesi gereken literatür iki ana grupta toplanabilir. Birinci grupta bu projenin geliştirmeyi önerdiği kavramsal çerçevenin esin kaynağı olan sınıraşan uluslararasılaşma sürecini ve bunun bir somutlaşma örneği olarak ‘Avrupalılaştırma’ olgusunu kavramsallaştıran literatür üzerinde durulacaktır. İkinci grupta ise geleneksel olarak devlet merkezli bir biçimde gerek Türkiye gerek Batılı ülkeler açısından Kıbrıs sorununa yaklaşan bir literatürün değerlendirilmesi sözkonusudur.

Birinci grup literatürün kısaca belirtilecek özellikleri nedeniyle kapsamlı bir özetine bu aşamada gerek görülmemiştir. Herşeyden önce sözkonusu literatür bir boyutu ile dünya ekonomisindeki son otuz yıldaki köklü değişimlerin ortaya çıkardığı siyasal, ekonomik ve toplumsal değişimlerin ve bunların yolaçtığı kurumsal düzenlemelerin teorik çözümlemesiyle uğraşmaktadır. En az bunun kadar geniş kapsamlı bir literatür de bu bağlamda Avrupa bütünleşmesi sürecinin geçirdiği somut evreler ve aldığı biçimlere yönelik geniş bir tartışma başlatmıştır. Her iki literatür içinde de yöntemsel temelde kutuplaşmalar oluşmakla birlikte konumuz açısından vurgulanması gereken tüm yöntemsel farklılık ve zenginliklere karşın Kıbrıs sorununda karşımıza çıktığı gibi değişim olgusunu somut bir tarihsel/mekansal bağlamda irdeleyen çalışmalara pek rastlanmamaktadır. Ancak ağırlıklı olarak Avrupa bütünleşmesi sürecine, özellikle Maastricht Andlaşması sonrasında ortaya çıkan siyasal, ekonomik ve toplumsal yeniden yapılanma sürecine yoğunlaşan ‘Avrupalılaştırma’ literatürü, Kıbrıs sorununun günümüzde geldiği boyutlarda vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Çünkü gerek Kıbrıs Cumhuriyeti’nin AB’ye üye olması, gerekse de Türkiye’nin 1999’dan itibaren AB’ye adaylığının resmen kabul edilmesiyle başlayan katılım ve katılım öncesi müzakere süreçlerinde gündeme gelen yasal düzenlemeler, kurallar ve/veya ortak değerler oluşturma çabaları Kıbrıs sorununun da yeni boyutlar kazanmasına yol açmıştır.

Kıbrıs sorununa ilişkin ve projemiz açısından üzerinde durulması gereken ikinci grup literatüre gelince en başta vurgulanması gereken bu literatürün belirgin yöntemsel yetersizlikleri olmasıdır. Bu literatüre aşına olanların kolayca görebileceği gibi Kıbrıs sorunu uzunca bir süre devlet merkezli bir yaklaşımla çalışıldı. Bunda en önemli sebebin Soğuk Savaş’la şekillenen uluslararası ortam ve artan güvenlik kaygılarının olduğunu söylemek hatalı olmaz (bkz.

Attalides, 1979; Sönmezoğlu, 1991; Moran, 1998; Bölükbaşı, 2001). Benzer bir şekilde, uluslararası ilişkiler disiplininin bir alt alanı sayılabilecek ‘sorunların çözümüne’ yönelik yaklaşımlar için de Kıbrıs sorunu önemli bir test alanıydı (bkz. Castelberry, 1964; Camp, 1980; Polyviou, 1980; Salem, 1992; Richmond, 1998; Fisher, 2001). Öte yandan, Kıbrıs sorununu salt hukuksal bir sorun olarak ele alan çalışmalarda, Kıbrıs Cumhuriyeti’ni kuran antlaşmaların ihlali sorunun temeli olarak değerlendirildi. Özellikle Türk tarafı soruna bakış açısını bu andlaşmaların ihlali üzerine bina etti (Necatigil, 1996; Sonyel, 1997; Arım, 2002). Tıpkı devlet merkezli yaklaşımlarda olduğu gibi, Kıbrıs sorununu salt hukuksal olarak açıklamaya yönelik yaklaşımlar da sorunun toplumsal, ekonomik boyutlarını ve kültürel yönlerini analiz çerçevesinin dışında bıraktı. Sorunun çözümüne ilişkin değerlendirmeler yapılırken dahi toplumsal ve ekonomik aktörlerin oynayabileceği roller görmezden gelindi.

Kıbrıs sorununun ele alınışında uzun süre etkili olan diğer bir yaklaşım ise, adanın birbirine karşı tanımlanan ve mücadele içinde olan Türk ve Rum milliyetçilikleri açısından değerlendirilmesidir (Stavrides, 1976; Crawshaw, 1978; Calothychos, 1998; Bryant, 2004). Bu yaklaşıma göre Kıbrıs adeta milliyetçiliklerin ve yalnız taraf ülkelerin değil fakat uzaktan-yakından ilgili ülkelerin ulusal çıkarları kışkacı altındadır (Kızılyürek, 2002). Kıbrıs bir yandan adanın Yunanistan ile birleşmesini savunan “enosis” tarihsel özleminin, diğer yandan Rum ve Türk alanları olarak ikiye bölünmesini sorunların tek çözüm yolu olarak gören “taksim” söyleminin yarıştığı bir saha olarak karşımıza çıkmaktadır (Hasgüler, 1998). Burada, tamamen birbirine karşı gelişen ve birbirini reddeden iki milliyetçilik akımının etkilerini görüyoruz.

Son dönemde, Türkiye’de Kıbrıs sorunu üzerine yapılan çalışmalara özellikle Soğuk Savaş sonrasında değişen uluslararası ortamda, Avrupa Birliği’nin (AB) sorun üzerindeki artan etkisinin ve Kuzey Kıbrıs Türk toplumundaki değişimlerin yansıdığı söylenemez. Bu bağlamda projemiz önemli bir açığı doldurmayı hedeflemektedir. Öte yandan son dönemde özellikle Annan Planı’nın gündeme gelmesi ve AB’nin soruna doğrudan bir taraf olması ile birlikte Kıbrıs sorununun kazandığı yeni boyutları ortaya koyan önemli çalışmalar ortaya çıkmıştır (Brewin, 2000; Dodd, 2002; Diez, 2002; Tocci 2004). Ancak bu çalışmaların ortak özelliği Kıbrıs sorununun çözümünü Kıbrıs’ın bir bütün olarak AB’ye katılmasına bağlamalarıdır. Bir diğer deyişle, Annan Planı’nda olduğu gibi bu çalışmalar da çözümü Avrupa bütünleşmesinin dinamiklerinde aramaktadırlar. Bu bağlamda Avrupa’da gündeme gelen yeni yönetsel yapılar, şehirler ve bölgeler Avrupası’nın yaratılması, Belçika ve İsviçre’de olduğu gibi güç paylaşımına dayalı federal siyasal sistemler, Kıbrıs sorununun çözümünde etkili olabilecek araçlar olarak önerilmektedir (Emerson ve Tocci, 2002).

Bu gibi yaklaşım ve önerilerin Kuzey Kıbrıs Türk toplumu ve siyasasında etkili oldukları ve çeşitli aktörlerin davranışlarını ve kamuoyundaki ağırlıklarını belli ölçülerde etkilediğini söylemek mümkündür. Ancak bu yaklaşımların söz konusu aktörlerin oluşum ve değişim süreçlerinin anlaşılması ve ortaya çıkan kurumsal düzenlemelerin aktörlerin davranışları üzerindeki etkilerini araştırmayı amaçladıklarını söylemek mümkün değildir. Ayrıca, Avrupa bütünleşmesinin yarattığı dinamiklerin Kıbrıs sorununu yeniden tanımlanmasına etki yaparken, aynı zamanda sorunun çözümünü kısmen de olsa zorlaştırıcı etkileri olduğunu da göz ardı ettikleri söylenebilir. Buna karşın önerilen proje, uluslararası siyasi ve ekonomik sistemdeki köklü değişimlere bağlı olarak söz konusu aktörlerin tutumlarındaki değişimlerin rasyonelitesi ve bu değişimlerin Kuzey Kıbrıs Türk toplumu üzerindeki etkilerini araştırmaya çalışacaktır.

Yukarıda yaptığımız kısa literatür analizine ek olarak, Kıbrıs üzerine yapılmış çalışmalardan önemli görülen bir ‘kaynaklar listesi’ ekte verilmiştir. (Bakınız, Ek 1)

=====

II. ÇALIŞMANIN ARKAPLANI –I : 1999-2002 Arasında Gelişmelerin İzlenmesi

Bu çalışma, on yıla yakındır Çalışma Grubu’na daha dar kapsamda ve daha çok da gözlemlerle izlenen *‘KKTC’ndeki Gelişmeler*’in, kapsamlı bir araştırma sonunda nesnel değerlendirilmesi olarak görülmektedir. Bunun için bu çalışmanın, önceki dar kapsamlı çalışmaların, izlenimlerin ve sürekli gözlemler sonucunda oluşturulan belli bakış açısının sonucu olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu bölümde, (a) bir yandan Kuzey Kıbrıs’da çeşitli zamanlarda yapılan gözlemler ve görüşmelerden oluşan, daha çok öznel (subjektif) ‘izlenimler ve değerlendirmeler’e; (b) bir taraftan, o dönemde gerçekleştirilen bir alan çalışmasının ‘durum saptaması’ niteliğindeki somut verileri ve değerlendirmeleri; (c) öbür taraftan da, Çalışma Grubu tarafından son yıllarda yakından izlenen ‘Kıbrıs’da ekonomik gelişmeler’, bu çalışmanın alt-yapısı ve arkaplan bilgileri olarak sunulacaktır. Bu ‘arkaplan’ bilgileri sonunda da, eldeki çalışmaya temel oluşturan ‘değerlendirme yaklaşımı’ verilmektedir.

1.KKTC'nde İlk Gözlemler ve Sosyal-Siyasal Planda Kıbrıs

Eldeki çalışmanın başlangıcı, 1998 Sonbahar'ında başlatılan küçük bir çalışmaya dayanır: Anılan çalışma 2001 yılı sonuna kadar sürmüş, aşağıda bazı paragrafları verilen gözlem ve değerlendirmeler de 2002 yılı sonunda raporlaştırılmıştı. Değerlendirmeler, anılan bu yıllara ilişkin değerlendirme ve yorumlardır.

'Değişen Uluslararası Koşullarda Kıbrıs' ana başlığı altında ele alınan 1998-2001 yılları arasında gerçekleştirilen o çalışmanın 'sosyal-siyasal' amacı, *'karar organları (hükümet) dışındaki KKTC halkının ve sivil toplum örgütlerinin gelişmelere ve Kıbrıs'la ilgili kararlara ilişkin tutumları, değerlendirmeleri ve tepkilerinin incelenmesi'* idi. Henüz AB ve 'Avrupalılaşıma' bağlamında üzerinde pek durulmayan gelişmeler, o dönemde 'sokaktaki insan'dan çıkararak KKTC kamuoyunun görüş, tutum ve tepkilerinin yansıtılması olarak ortaya çıkarılmıştı. Aşağıda, 'sokaktaki insan'ın 'Bölünmüş Kıbrıs', Avrupa Birliği'nin bu bölünmeye çözüm arayışları ve uluslararası aktörlerin rolüne ilişkin görüş, tutum ve tepkilerini kısaca verilmektedir. Temelde eldeki bu çalışma, 1998'de başlayan bu çalışmaların kesinleşmemiş verileri ve netleşmemiş bulguları üzerine kurulmuştur.

1.1. Sokakları Okumak 1

i. Fikirler Dizisi'nden Konfederasyo'a ve Annan Planı'na

1992 yılına kadar Kıbrıs'ta iki toplum lideri, BM Güvenlik Konseyi kararları ile uyumlu 1977 ve 1979 Doruk Anlaşmaları çerçevesinde, *'iki toplumlu-iki bölge federal çözüm'* arayışı ile görüşmeler yapıyorlardı. 1992' de iki toplum liderinin kabul ederek imza ettikleri son belge, BM Genel Sekreteri tarafından sunulan, Güvenlik Konseyi'nin 1992 tarih ve 774 sayılı kararını yansıtan, Kıbrıs sorununa *'bütünsel bir çerçeve anlaşması bulunması'* amaçlı **'Fikirler Dizisi'** planı idi. 1998 yılına kadar iki toplumlu görüşmeler ve geliştirilen öneriler, bu plan amacına yönelikti.

Ağustos 1998'de, *'Fikirler Dizisi'* planının bir çözüm getirmediği ve KKTC amaçlarına hizmet etmeyeceği kanaati ile Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, bundan böyle çözümün, öz olarak da, pratikte de *'Kıbrıs'ta iki ayrı devletin varlığı'* gerçeğinin kaynak alınarak, 'Konfederasyon' temeline dayalı bir anlayışla aranmasını talep ve ilan etti. Bu açıklamaya paralel olarak Türk Hükümeti de, bu politika değişimine katıldığını ve değişikliği kabul ettiğini dünya kamuoyuna duyurdu. Bu politika ve vizyon değişikliği, KKTC'nde olduğu gibi konu ile ilgili tüm çevrelerde şaşkınlık ve kavram karışıklığı yaratmakta idi. Tam da AB'nin 1997 Lüksemburg Zirvesi kararı ile Kıbrıs Cumhuriyeti'nin (bu, Güney Kıbrıs'ın demektir) Birliğe aday olarak kabulü fakat

Türkiye'nin adaylığa bile alınmamasının getireceği sonuçların şaşkınlığı ve hayal kırıklığı içinde geleceğinden umutsuz ve tepkili KKTC kesiminde bu değişiklik, tam bir kavram karışıklığı, şaşkınlık, önemli bir bölümünde de umut kırıklığı doğurmuştu: Yasal olarak, bugün AB trenini yakalamış olan ve parçası oldukları Kıbrıs Cumhuriyeti içinde yer almakla birlikte, fiili olarak kendilerini ayırdıklarından ve fiili olarak uzantısı sayıldıkları Türkiye'nin Birlik'ten dışlanması nedeniyle, çok büyük bir şans olan bu treni kaçırmakta idiler. Anavatanın Yavruvatını koruyup kollaması, KKTC'ni Avrupa'nın dışında bırakmakta, zengin Avrupa ailesi içinde bulunmalarına engel olmakta idi.

'Konfederasyon' önerisinin ilk kez kamuoyuna getirildiği bu sıralardaki görüşmelerde ortam son derece gergin ve elektrikli idi. Bu tepki ve kaygılar sonraki aylarda daha bir dengeye oturdu, bundan dolayı da daha sonraki serinkanlı görüşmeler, çalışmanın 'tepkisellik'ten uzaklaşmasına yolaçtı. Yine de sokaktaki Kıbrıs Türkü'nün tepki, görüş ve eğilimleri hep 'Güney'in AB üyeliği' ve 'Konfederasyon' gelişmelerine odaklaştı. Aşağıda verilen Kıbrıs Türklerinin eğilim, görüş ve tepkileri de bu nedenle bu iki duyarlı ve sıcak konuyla sınırlı kaldı denilebilir.

ii. Resmi KKTC ve Türkiye tutumu

'Konfederasyon' fikri ve oluşumu şimdilik tek çözümdür. KKTC Cumhurbaşkanı'nın resmi açıklamaları ile TC Hükümetlerinin ortak çözümü olarak dünyaya verilen mesaja koşut olarak, Rum tarafı belli bir olumlu yaklaşım göstermedikçe, Ada'nın bölünmesini ya da ileride TC ile bütünleşebilir 'yarı-bağımsız' bir oluşumu kaçınılmaz bir çözüm durumuna getirmekte idi. O dönemde (1998-99) devletin üst bürokrasisi, politik karar çevreleri ve devletin güç odaklarında, yaşı 50'nin üzerinde olan ve Kıbrıs'ın geçmiş sorunlarını yaşamış kesimlerde, siyasal kimliği daha sağda olan kesimlerde bu sonuç, tartışmasız kabul edilmekte idi. Bu çevrelerde konunun tartışılması-irdelenmesi bile sözkonusu olmadığından, bu desteğin ana eksenini, *geçmişte Türk toplumuna yaşatılan yokedilme planlarının yeniden yaşanmaması, bu yüzden de iki toplumun uzlaşmazlığı, barışmazlığı ve eski kinler nedeniyle yeni güvenlik sorunlarının kaçınılmazlığıdır.*

- (a) Rum tarafında ve Yunanistan resmi söyleminde, 'enosis'in temelini oluşturan 'megalo-idea' hala canlıdır ve Rum-Türk ilişkilerinin çıkış noktasıdır. Bu yüzden, fırsat ele geçtiğinde, Türk varlığının ortadan kaldırılması yolundaki eski yoketme planları yine harekete geçecektir. İki tarafın birarada yaşaması ve Türk askerinin güvencesinin ortadan kalkması, Rum tarafının yeni bir kıyıya girmesi demektir. Bu, 1974 öncesinin kıyımından daha acı da olacaktır: Öncelikle, 1974 Rum kayıplarının, savaşın öcünü almak üzere (belki haklı da olarak) yıllardır kinlenmiş Rum, daha bir acımasız olacak, Türkleri Ada'da yaşatmak istemeyecektir. Sonra da, toprak-mülkiyet-paylaşım sorunu kardeşi kardeş

düşüren yeterli bir dinamittir ve bu, kinlenmiş Rum'u daha acımasız yapacaktır. Kaldı ki, hem Güney'in, hem de Yunanlıların ders kitaplarında ve inanılmaz boyutta bu kinlenmenin tohumları halen atılmaktadır. Güvencesiz bir bütünleşme/kaynaşma ortamında nelerin olabileceği hiç bilinemediği gibi, Yunan-Rum kesiminin sonu belli olmayan bir tür öğ almaya yönelecekleri kesindir. Bireysel kinleri, çekilmiş acıları ve öğ alma duygularını AB ne denetleyebilir, ne baskı altına alabilir, ne de olacak olayları önleyebilir. Yakın geçmişteki Bosna-Hersek ve Kosova kıyımlarının, tüm Avrupa'nın gözünün önünde çaresizlikle izlendiği unutulmamalıdır. Bu anlamda, bireyler ve gruplar olarak ne Kıbrıslı Rum'a, ne de devlet olarak Yunanistan'a güvenilebilir. AB yönetiminde çok düşük bir olasılıkla da olsa, birlikte yaşamaya başlamak, Türk tarafı için belli bir olasılıkla yeniden korkulu yaşamayı, hatta belki de yokolmayı göze almak demektir. Bu anlamda ve belli bir süre sorunsuz bütünleşme, gerçekleşmesi mümkün olmayan bir hayaldir. Bir süre gözetim altında 'deneme' dönemi geçirmeden Güney ile bütünleşmeye gitmek, 'birey' olarak bir süre dışlanmak ve horlanmaktan başlayarak, fiilen bir tür Rum buyruğuna girmek, ayrımcılığa ve bazı durumlarda fiziksel saldırıya konu olmak, korkular yaşamak demek olabilir. Bu olumsuzluklar yaygınlaşır ve kemikleşirse, hiç değilse gözden ırak mekanlarda, yine (ne kadar düşük olursa olsun) belli bir olasılıkla 1974 öncesinin kısıymına dönülebilir. Bu durumda ise, geçmişte olduğu gibi caydırıcı bir güç olarak Türkiye'nin güvencesinde yaşama olanağı da olmayacaktır. Düşük olasılıkla da olsa böyle olumsuz (fakat olmayacağı konusunda kesin güvence verilemeyen) bir gelecek, bütünleşme ve kaynaşma öngörülerine önemli gölge düşürür; 'yoğurdun üflenerek yenmesi' örneği, kuşkucu önlemleri gerektirir. Kaldı ki, aynı hatayı bir daha işleyerek gerekli güvenceleri almamak, akılcı bir tutum da değildir. Ayrıca, gerekli önlemleri almadan sunulan koşulları sorgusuz kabul etmek, deneyimden ders çıkarmama bir yana, Kıbrıs Türk'ünü güvence altına almak için Türkiye'nin katlandığı bunca güçlüğü, bunca emeği boşa harcamaktır.

(b) İşin bir de politik-taktik yanı var: Ada bir bütün olarak Birliğe girmediği takdirde, Rum tarafının tek başına AB'ne alınması hemen-hemen olanaksızdır; sık-sık ve daha çok da Verheugen tarafından 'tehdit'e benzer bir üslupla dile getirildiği gibi, bu gerçekleşse bile, AB'nin içine alacağı ve önüne konan önemli bir sorundur, çözümsüz bir sorunlar yumağıdır. Dolayısıyla AB, iki-toplumlu Kıbrıs sorununu çözerek bünyesine almak zorundadır; tersi, ne AB'nin genel politikası ile bağdaşır, ne de pratikte uygulanabilir bir yaklaşımdır. Bu nedenle, *AB'nin Güney'i, belli ödünler vererek Kuzey'le uzlaşmaya zorlaması, bu sonucu sağlayacak bir politika izlemesi* doğaldır. Bu anlamda isteklerini kabul ettirmeye ikna etmede *daha güçlü taraf, AB'ye alınmaması da göze alabilecek olan*

Kuzey'dir. Bu yüzden de, maddi koşullar ve AB'den aldığı destek daha elverişli olan, eli güçlü gibi görünen, yıllardır içinde bulunmaya hazır olduğu işlenmiş olan Güney'in, AB'ne girebilmek için Kuzey'e kesin güvence ödünleri vererek KKTC ve de Türkiye için daha uygun ve avantajlı bir çözüme yaklaşabileceği düşünülebilir. Karşı taraftan istenen ödünü elde etmenin yollarından biri olarak ve politik taktik anlamında, kendini güvenceye almada daha kararlı ve talepkar bir tutum alınabilir. KKTC'nin öne sürdüğü 'konfederasyon' seçeneği, Türk tarafının 'olmazsa olmaz' ana tezi olabileceği gibi, uzlaşmada orta noktaya doğru kayabilmenin kararlı ilk adımı da olabilir. Ayrıca, iki toplum arasında belli bir uzlaşma sağlanır, Kuzey'in AB üyeliği de sözkonusu olursa, özellikle başlangıçta, mülkiyet ve serbest dolaşım/yerleşme sorunlarında, çoğu acılı olan geçmişin anıları yüzünden karşılıklı kızgınlık, tahrik, düşmanlık ve saldırganlıkların yaşanmaması, sorunların zaman içinde unutulmasını sağlamak için tam bütünleşmeyi daha sonraki aşamalara bırakan 'konfederal özerklik' veya iki-bölge koşullu gevşek federatif yapı çok daha mümkün görülmektedir.

(c) Bu sorunun çözümünün AB için de önemi düşünüldüğünde, Kıbrıs pazarlığında Türkiye'nin kendi üyelik takvimini güvenceye alması yönünde kritik bir taktik uygulamakta olabileceği, bu vesile ve bu kozla AB bürokrasisini bir takvim belirlemeye zorladığı akla gelebilir. Çözümü kendine bağlı olan böylesi kritik bir durumdan yararlanarak kendi lehine bir karar çıkarma politikası, kabul edilebilir bir taktiktir ve bunun değerlendirilmesi mantıklı bir yaklaşımdır.

iii. Resmi politika karşıtı sokaktaki çoğunluk

'Konfederasyon' ya da Türkiye ile bütünleşme girişimleri, uzlaşma çabasından vazgeçmek, önümüzdeki yeni olanakları-avantajları görmemek olduğu gibi, küçük de olsa uzlaşmaya yatkın azınlığı Güney'in eline bırakmaktır. Açıkça ifade edilmeyen fakat özel konuşmalarda dile getirilen bu anlayışın, karar almada ve yön belirlemede düşüncesine başvurulmayan çok farklı kesimleri arasında, özellikle de gençler, merkez-sol siyasal anlayış sahipleri ve önemli ölçüde sivil toplum-baskı grupları içinde yaygın olduğu görülmekte idi. Bunlar, uzun süredir işlenen ve yeni bir oluşuma doğru yolalan 'federasyon' yerine yeniden toplumların uzaklaşmasına temel hazırlayan 'konfederasyon' politikasına karşı somut itirazlarla, gerekçelerle karşı çıkmakta, kaygılarını dile getirmekte idiler:

a. Geleceği olmayan Türkiye ekonomisi umut vermemekte.

Yıllardır devam etmekte olan 'federatif' çözüm arayışlarında topluma umut veren, Kıbrıs

ekonomisinin ve halklarının gelecekte bütünleşme kapısını açık tutarak, hem ekonomik gelişmeye bir ivme getirileceği, hem de daha önemlisi, 1974'den beri ekonomiye önemli bir kısıt getiren Türk ekonomisinin ve Türk lirasının istikrarsızlığından, böylece de çok dengesiz gelişen Türkiye'ye bağımlılıktan kurtulunulacağı umudu ve beklentisi idi. 'Konfederasyon' ise, Güney'le yakınlaşmaya oldukça kapalı fakat Türkiye ile bütünleşmeye yakın bir formül görünümünde; iki toplum arasında köprüleri atan, Güney'le zıtlasma içinde ve uzlaşmaya kapalı bir kemikleşmeye yolaçan bir 'restleşme' formülü olarak, ilerde de bütünleşme olanaklarını ortadan kaldırmaktır. Tüm dünyanın bütünleşmeye gittiği günümüzde, özellikle de AB'nin Kıbrıs Türk'ü için somut bir kurtuluş umudu olduğu şu sıralarda böyle bir girişim, topluma iyilik değil kötülük etmek demektir. Bu tepkilerde ana tema olarak, Konfederasyon durumunda, Ada'da şimdi varolan ekonomik bölünmüşlük ve zayıflığa, KKTC kesimindeki ekonomik istikrarsızlığa, büyük boyutlara varan işsizliğe bir çözüm getirilemeyeceği gibi, daha önemlisi de, bu yolla ayrı ve Türkiye'ye bağımlı kaldıkça Türk kesimine pek bir gelecek olmadığına, değişme-gelişme yönünde umutsuzluk veren gerilemelerin devam edeceği korkusuna yer verilmekte idi.

b. *Türkiye'den umut kesilince, AB üyeliği ve Güney'e sıcak bakma eğilimi çok canlı.* Ada'da güçlü bir Türk varlığı, konfederasyon, ya da Türkiye ile bütünleşme girişimleri, hem ulusal onur ve direnme bakımından, hem de salt askeri güvenlik açısından önemli moral öğeler olmakla birlikte, bu yolda bir gelecek olmadığı da yılların deneyiminden ve Türkiye'de bir türlü istikrara kavuşmayan, kavuşma umudu da pek görülmeyen ekonomi performansından çıkarılabilir. Bu nedenle, sözkonusu ulusal onur, askeri güvenlik ve minimum da olsa ekonomik destek gibi 'olumlu' ve 'kolay' görünen korumacı durumlar, uzun vadede ve sonuçta çok önemli hoşnutsuzluklara, Türk varlığına tepkilere, bu tepkilerde keskinleşmelere, giderek önemli ayrışmalara, öngörülemeyen olumsuz oluşumlara neden olabilecek potansiyelleri de barındırmakta, beslemektedir. Kabul etmek gerekir ki, KKTC içinde bu hoşnutsuzlukları ve keskinlikleri zaman-zaman dile getiren karşı çıkışlar, gösteriler ve protestolar açıkça sergilenmektedir. Bu görünenin altında ve arkasında, çok daha geniş kapsamlı bir muhalefetin yatmayacağını kimse iddia edemez. Esasen, bu düşünce çevresinde toplanan siyasi partiler, sendikalar ve cılız da olsa bir kamuoyunun varlığı herkesçe bilinmekte, açıkça görülmektedir. Ancak, bu kesim arasında küçük bir azınlığın Güney'e sıcak bakacağı, AB'ye katılması durumunda Cumhuriyet'in 'vatandaşlık' olanaklarını kullanabileceği düşünülebilir. Sayısı çok kabarık olmamakla birlikte böyle bir ayrışmanın, bu farklı düşünme ve muhalefetin, giderek toplumun kendi içinde birbirine karşıt grupları düşman kamplara ayırması beklenir. Çok yüzeyde, siyasi partiler arasında böyle bir çatışmanın tohumlarını barındıran tartışmalar son

yıllarda su yüzüne de çıkmış görünmektedir. Bu ekonomik ve siyasal yapının devamı durumunda, bu farklılık durumunun ulusal bir sorun olarak karşımıza çıkması olasılığı çok fazla gözükmektedir.

c. Cumhurbaşkanlığı Denktaş'ın kendi siyasal tercihini dayatmasına ve katı tutumuna tepki. Kıbrıs'la ilgili KKTC politika ve uygulamalarının Türkiye kaynaklı ve Türkiye'nin dış politikası ile AB üyeliği politikalarının önemli bir bölümü, ayrılmaz bir parçası olduğu ciddi tartışmalarda ve politika üreten kesimlerde kabul edilmiş olmakla birlikte, sokaktaki insanın gözünde bu politika ve uygulamalar Cumhurbaşkanı R. Denktaş'la özdeşleştirilmekte, Sn. Denktaş bu ödün vermez politikaların simgesi ve kaynağı olarak görülmektedir. Bu nedenle, büyük çoğunluğun bu politika, uygulama ve alınan katı tutuma tepkileri Denktaş'ta somutlaşmakta, bu kesimin eleştiri ve kınama hedefi Denktaş olmaktadır. Batı kamuoyu ve medyası Denktaş'ı uzlaşmaz, katı milliyetçi ve Kıbrıs'ın şimdiki durumundan politik ve kişisel çıkarı olan, bu yüzden de devre dışı bırakılması istenen bir lider olarak sunuldukça, bu tepkiler daha keskin bir muhalefeti beslemektedir. Bunun sonucu olarak 'muhalefet' olarak görülen tepkili çoğunluk, Kıbrıs'a ilişkin Türkiye-KKTC ortak politika, uygulama ve kararlarının kaynağı, içeriği ve geleceği belirlemedeki yerini, önemini irdelenmeden, bunları 'Denktaş formülü' gibi görmekte ve ona olan tepkileri ile birleştirerek kişiselleştirmektedirler. Uzun süre Türkiye'nin ve KKTC'nin Kıbrıs politikasının vazgeçilmezi sayılan 'Federasyon' koşulunun da, ödün vermez ve kararlı Kıbrıs politikasının da, daha sonra ve ön hazırlıksız ortaya atılan 'Konfederasyon' yolundaki kesin tutumun da, görüşmelerde uzlaşmazlık yaratarak çözümleri engellemenin de nedeni, mimarı ve aktörü Denktaş olarak görülmekte, onun kişisel tercihleri olarak değerlendirilmekte. Bu yüzden, Güney'le uzlaşmaya yanaşmayan, ödün vermez katı politikalarında direnen, Kuzey'in AB dışında kalmasına neden olan hep Denktaş'ın kişisel politikası, politik çıkarı ve ihtiraslarıdır. Denktaş'ın Türkiye Cumhuriyeti'nin politikalarını izlemek, masadaki Türkiye'nin Kıbrıs politikasını savunmak ve bunda Türkiye'nin kararlılığını göstermek durumunda olduğunu, bu politikanın Denktaş ya da başka bir siyasinin şahsında kişileşmesinin söz konusu olamayacağı, sokaktaki vatandaş tarafından dikkate alınmamakta, kavranmamaktadır.

d. İçerde politik malzeme olarak AB üyeliği ve Türkiye engeli. Kıbrıs'ın bütün olarak 2004 yılı sonuna kadar AB üyeliğine alınabileceği gerçeği, sokaktaki insandan daha fazla olarak, muhalif siyasal partilerin yönetimi suçlama, eleştiri ve kınamalarını AB üyeliğinin elde edilememesi yöresinde odaklaştırdıkları görülmektedir. Son yıllardaki politik çekişmelerin merkezine oturan bu somut konu, Kıbrıs'ın AB üyeliğinin ve Güney'le ilişkilerin politika

malzemesi olduğu kadar, önemli bir kesimin Türkiye'nin Kıbrıs'daki varlığına yönelik kuşku, eleştiri ve tepkilerin de ortak sesi olarak kullanılmakta, değerlendirilmektedir. Özellikle konu Cumhurbaşkanı Denктаş'ın görüşme ve karar vermedeki rolü sözkonusu olunca, bu politik karşıtlıkların toplumun içinde bulunduğu çelişkileri keskin biçimde yansıttığı görülür. Seçim heyecanı ile da olsa, KKTC muhalif partileri, Türkiye henüz AT üyeliğine başvurmamışken, o zamanki ortak yönetimli Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AT üyeliğine 1962 başvurusu sırasında da, Türkiye'nin üyeliğe alınma olasılığının çok düşük olduğu ve altında Cumhurbaşkanı Yardımcısı Denктаş'ın da imzası bulunan 1973 başvurusunda da, Türkiye ve Yunanistan'ın henüz üyesi olmadıkları bir 'topluluk'a Kıbrıs'ın üyeliğine karşı çıkılmazken, şimdi aynı uluslararası anlaşmalar ve Anayasa gerekçesiyle karşı çıkılmasının yanlışlığı bugün gündeme getirilmekte, kamuoyuna duyurulmaktadır.

Karşıt görüşü temsil eden partilerin hemen hepsi, Güney'le barış ve uzlaşma görüşmelerine son derece sıcak ve yakın bakmakla birlikte, görüşmelerin, aslında çözüm istemeyen, mevcut statünün korunmasında çıkarı olan Denктаş tarafından yürütülmesinden rahatsız. Rum tarafının uzlaşma sürecini uzatmak için özellikle çaba harcadığı gerçeği kabul edilmekle birlikte, bunun zaten çözüm istemeyen Denктаş tarafından yaratıldığını, Batı'da da yaygın olarak değerlendirildiği gibi, Denктаş'ın bu uzatma ve sonuçsuz tartışmalardan memnun olduğunu, uzlaşır gibi görünüp en ufak bir ayrıntı nedeniyle masadan kaçmaya çalıştığını öne sürmekte (Bkz. *Yurtsever Birlik Hareketi bildirgeleri*). Seçim dönemi dışında da çeşitli vesilelerle Parti Genel Sekreteri, iki toplumun birbirini yoketmek için hazırlık yaptığı yolundaki 'koru üreten' tezlerin geçersizliğini, sınırın kaldırılması durumunda hiçbir çatışma sorunu yaşanmayacağını, bu nedenle, bunca Türkiye askerinin Ada'da tutulmasının anlamsızlığını belirterek, koru üretimine son verilmesini istemektedir. Başka bir muhalif parti, 'Türkiye tarafından kurtarılmak istemiyoruz, zira bunun acısını çok çektik, bedelini yeteri kadar ödedik!' (Bkz. *Cumhuriyetçi Türk Partisi seçim bildirgeleri*) çarpıcı ifadeleriyle Türkiye'nin, yıllarca yanyana yaşamış iki toplumu kendi başlarına bırakması gerektiğini belirterek, AB kapısındaki Kıbrıs Türklerine Türkiye'nin gölge etmemesini, iki toplumun birlikte AB'ye girecek anlayışta olduklarını vurguluyor. Parti Genel Sekreterinin, birçok kez ve birçok vesile ile, *'kimsenin bizi dışlama isteği veya planı yok; biz iki toplum birarada anlaşır, sorunlarımızı çözer, birlikte de AB'ye gireriz'* yollu açıklamada bulunduğu ifade edilmektedir.

iv. Ve Küçük Azınlık

Resmi politika yandaşı ve karşıtı bu çoğunluğun yanında, bir yandan resmi politikanın vazgeçilmezliğini gören, öte yandan da uzlaşmayı fazla uzak bulmayan ama duruma kuşku

yaklaşan bir kesim var sokaklarda. Küçük bir azınlık da olsa sokaktaki bir kısım vatandaş, Ada'nın iki kesimini yakınlaştıracak ve ilişkileri insani yönde geliştirecek politikalar yerine Güney'le köprüleri atacak kesin bir girişimin, öncelikle Türk kesimini kendi içinde çatlatacağı ve dağıtabileceği, bunun da, yaratacağı çözülme ve çatışma bir yana, Güney'e ve dünya kamuoyuna önemli siyasi kozlar verebileceği kaygısını dile getirmektedir.

a. KKTC kaynaklarının, Anavatan'dan getirilen 120.000 yöresindeki Türkiyeli nüfus tarafından küçültülmesi gerçeği karşısında, sağlanacak uzlaşma sonucu KKTC ekonomisinin kendi (Kıbrıslı) vatandaşlarına bırakılacağı, buna bir BM çözümü bulunabileceği (sonradan getirilenlerin tazminat verilerek geri gönderilecekleri), böylece de ekonominin kendiliğinden Güney'le entegre olabilecek düzeye geleceği beklentisi. Bu anlayışta olanların bir bölümü, 'şövenist Kıbrıslı' tutumu ile, ekonominin kötüye gitmesi yanında Türkiye'den gelen-getirilen niteliksiz nüfus nedeniyle Kıbrıslı Türklerin giderek yok olma noktasına gerileyeceği korkusunu da dile getirmekte idi. Bu tema yöresinde gelişen bir 'Türkiye tepkisi' de birçok çevrede açıkça dile getirilmekte idi: Anavatan, Ada'da Türk varlığının hem kurtarıcısı olmuştur, hem de gelecek güvencesi durumundadır; ama bu korumacılık, babanın yetişkin çocuk üzerindeki korumacılığında olduğu gibi, bir noktada sona ermeli, daha geliştirici bir çözüme kapı açmalıdır.

b. Yukarıdakine bağlı olarak, Ada'da bir entegrasyon gelişmesi durumunda, hızla nüfus kaybeden Kuzey'in, hem şimdiki nüfusunu koruyabileceği, hem de geçmişte Türkiye ve İngiltere'ye göçetmiş Kıbrıs kökenli nüfusunu, bunlarla birlikte belli miktarda sermayeyi de geri çekebileceği umudu oldukça uyanık gözükmektedir.

Türkiye'nin askeri varlığı bu aşamada kaçınılmaz olmakla birlikte, federal çözümün AB'ne girişi sağlayacağı gerçeği karşısında, savunma ve güvenlik sorunlarının da ortadan kalkması beklentisi, Türkiye'nin askeri varlığının da gereksiz duruma geleceği beklentisi yaygın görünmektedir. Bunun anlamı, Türkiye'nin Kuzey'deki Türk halkının kurtarılması ve yaşamasında üstlendiği unutulmaz rolü reddetmek değil, askeri bekçiliğin birgün sona ermesi gerektiği, AB'ye girme şansının bu yolda bir çözümü kolaylaştırdığı gerçeğini kabullenmektir. Yine de, Türkiye'nin askeri varlığına çok büyük itirazları olan gençlerin azımsanmayacak sayıda olduğu belirtilmelidir.

1.2. Sokakları Okumak II

i. Tutumlarda AB üyeliği belirleyici

Böylece, belki çoğunluk değil ama Kıbrıs Türk kamuoyunun önemli bir kesiminin, AB üyeliği bu derece yakın ve elde iken Türkiye'nin 'kurtarıcılığı'nın zararlı olmaya başladığını, geçmiş ve geleneksel Rum taleplerini göz önüne almaksızın Rum kesimi ile barış içinde yaşamaya hazır

olduklarına inanmış olarak Türkiye'nin varlığına, belirleyiciliğine ve aracılığına büyük tepki gösterdiği görülmektedir. Bu tepkinin, Türkiye'ye karşı genel bir hoşnutsuzluğu yansıtmadığı, yalnızca AB üyeliğinin Türkiye nedeniyle elden gidebileceği korkusu ile ilgili olduğu belirtilmelidir.

Önemli bir bölünme ve ulusal tehlikeyi işaret eden bu karşıtlık ve hoşnutsuzluk, AB üyeliği olasılığından sonra çok daha rasyonel bir çıkış yolu bulma eğilimine girebilir. Şimdiden, birçok Türk gencinin ve işadınının Güney Kıbrıs'ın Rum yönetimi ile sıcak ilişkiler ve yakın işbirliği içinde buldukları, herhangi bir çatışma-ayrışma durumunda bu kimselerin kendi toplumlarına ters düşebilecek seçim yapma zorunda kalabilecekleri, böylece de Güney'e daha yakın olabilecekleri sinyalleri gelmektedir. Nedeni, yalnızca tepki ya da hoşnutsuzluk değil bunun; bu ilişki ve işbirliğinin temelinde, gelecekte AB bünyesinde bulunmak, Birliğin olanaklarını kullanabilmek vardır. Yani olay, belli bir korunmacılığa ve güdülmeye tepkiden çok, ekonomiktir. Rum kesimine AB üyeliği verilmesi ve Türk kesiminin AB üyeliğinden dışlanması olasılığı, bu kimseleri ciddi olarak Güney'e yaklaştırmaktadır. Yasal durum ise, bu kimseleri Güney'le uzlaşmaya zorlar görünmekte: 1960 Anayasası'na göre, Türkler Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşıdır ve Cumhuriyet'den pasaport alarak AB vatandaşlığından yararlanmak isteyebilirler. Sayısı bilinmeyen fakat hiç de azımsanmayacak büyüklükte olan bu kesim, geçmişin geri gelmeyeceği gibi tekrar da yaşanmayacağı düşüncesi ile Rum kesimi ile uzlaşmaya, Cumhuriyet pasaportu ile AB vatandaşı olmaya yatkın ve hazır durumda. Bazı çevrelerde ve özellikle gençlerde bu sıcak ilişkinin gizliden gizliye başladığı, Türkler'den Cumhuriyet pasaportu alarak Güney'le bütünleşenlerin sayısının oldukça kabarık olduğu söylenmektedir. Bu, yakın bir zamanda kendini gösterecek gerçek bir sorun olarak Türk toplumunun karşısına çıkabileceği gibi, karşılıklı görüşmelerde Türk tarafını son derece güç durumda bırakan siyasal bir güç kaybı olarak da düşünülmelidir.

İşte o zaman Türk toplumunda ciddi bir ayrışma, ikilik ve çatışma görülebilir! Bu durum, konfederasyon veya Türkiye ile bütünleşme modellerinin mimarı Cumhurbaşkanı 'na karşı olan siyasal güçlerin politik malzemesi olarak da değerlendirilebilir. Bunlara göre, salt siyasal ve taktik kaygılarla Güney'le köprüleri atan, toplumun gerçek düşünce ve eğilimine başvurmadan gerilimi artıran ve uzlaşmadan uzaklaşan karar vericiler, bunu ciddi bir tehlike olarak görmeli ve karar vermede yeterli esnekliği göstermelidir.

ii. Kıbrıs Sorunu ' KKTC kamuoyunda.

KKTC'de çeşitli gençlik gruplarında, sivil toplum örgütleri olan dernekler, sendikalar ve politik gruplarda, ve genel olarak sokaktaki örgütsüz-bağımsız kimselerde Türk tezleri, görüşmeleri ve

kararlarına karşı dile getirilen tepkilerin, yöneltilen eleştirilerin ve çeşitli derecelerde karşı çıkışların kökeninde, bilgilendirilmeme-paylaşmama yatmaktadır. Bilgilendirilmemekten, kamuoyu yaratılmamasından kaynaklanan bu tepki, eleştiri ve karşı çıkışlar, konu ısındıkça (1998: 'Konfederasyon' ilanı; 1999: Güney'in 2002 yılında AB'ne katılacağı Helsinki belgesi; 2000: Denktaş'ın dolaylı görüşmelerden çekilmesi; 2001: AB'nin KKTC'ni tanımayan açık tutumu; vb) daha açık bir ayrışmaya-ikileşmeye dönüşmekte, ulusal birliği açıkça bozmaktadır.

Kıbrıs sorununun çözümü için izlenen politikalar, sürdürülen görüşmeler ve görüşmelerde dayatılan koşullar konusunda sürekli ve içten olarak aydınlatılmayan, bilgilendirilmeyen, tartışmaların içine alınmayan sokaktaki insan, kendisine sunuluyor görünen AB üyeliğine engel olarak gördüğü Türkiye'ye ve kendi yönetimlerine karşı tepki içine girme durumundadır. Kuzey Kıbrıslı Türk'e çekici gelen Güney ile koşulsuz biraraya gelmekle, kurtuluş olarak görülen AB üyeliğine alınacak Kıbrıs vatandaşı olmanın ona hangi haklarını yitirtmekte olduğunu, yıllar önce uluslararası anlaşmalarla sağladığı 'eşit ortak' yerine 'azınlık' durumuna düşürülmekte olduğunu, 'güvenlik' ve 'eşitlik' koşullarını sağlam güvenceye almadan kendini Yunan-Rum politikasının insafına bırakmanın kabul edilemezliği konusunda toplumun bilgilendirilmesi, aydınlatılması ve ikna edilmesi zorunluluğu vardır. Değilse halk ve geniş kitleler, görüşme ve tartışmaların derinliğini anlayamayan, 'güvenlik' ve 'eşitlik' güvenceye alınmadan kazanılmış haklarını teslim etmeyi kabul edilmez bularak görüşmeleri terkederek yöneticilerini çözümsüzlüğün sorumlusu olarak suçlar, tepki gösterir.

iii. Aralık 1999'dan 2001 Sonuna Değişmeyen Tablo!

Yukarıda verilen gözlem ve görüşmelerin '*Güney Kıbrıs'ın AB adaylık başvurusu*' ve onu izleyen '*AB'nin bu başvuruyu sıcak karşılaması*' gelişmelerine odaklanması, hatta kilitlemesi karşısında doğan belirsizlik ve gerçekçi olmayan tepkiler, gözlemcinin, bazı somut gerçeklere dayalı bir değerlendirme yapmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, her çevreden kimsenin Kıbrıs değerlendirmesinde gözlenen belli bilgisizlik, saflık ve önyargının, bu gerçekler ışığında bir daha gözden geçirilmesi soruna bakış açısında bir farklılaşmaya yolaçabilir umuduyla, gözlemci-yazar, kendi değerlendirmesini aşağıda sunmaktadır. Yukarıda özetle verilen, giderek de yaygınlık ve yoğunluk kazanan belirsizlik ve yanılsıza yönlendirilmiş tepkileri daha da keskinleştiren Birleşmiş Milletler'in 'dolaylı görüşmeleri'nde masayı terkederek Denktaş'ın görüşmeleri sabote etmekle suçlanması, daha çok bu nedenle AB'nin uzlaşmaz taraf olarak Türkiye ve Denktaş'ı sorumlu tutması; en çok da, Türkiye'de ve KKTC'ndeki, akademisyeninden medyasına, iş adamlarından sokaktaki sıradan insana her çevreden insanın Kıbrıs gerçeğine büyük bir saflık içinde ve çok yüzeysel bakması, bu nedenle de kararlı devlet politikalarını

etkileyici gereksiz baskılarda bulunulması, Kıbrıs konusundaki gelişmeleri daha yakından değerlendirmeye almamızı gerektirmektedir. Bu değerlendirmede, hem Kıbrıs bağımsız devletine can veren yasal temeller ve Türkiye'nin yasal zemindeki konumu, hem Türkiye'nin Kıbrıs'la birlikte dikkate alınması gereken stratejik durumu, hem de Kıbrıs'ın AB üyeliğine 'yakın' aday olarak alınmasındaki AB öncelikleri tartışmaya getirilecektir. Bütün bunlar yapıldığında da, Türkiye'nin ve KKTC adına Denктаş'ın eleştirilen politika ve tutumları da belli bir netlik kazanacaktır.

2. Kıbrıs Sorununun Çözümünde Aktörlerin Rol Ayrışması

2.1. Güçlü Aktör Olarak AB'nin Kuzey'i İhmal Etmesi

2000 yılı başlarında KKTC'nde yaşanan belirsizliğin ve giderek artan kaygının ana nedeni, Kıbrıs Türklerinin büyük bir heyecanla bekledikleri, Ada'da 'güvenlik' ve 'eşitlik' sağlayabilecek güçlü bir aktör olarak görülen AB'nin anılan bu güvenlik ve eşitliği sağlayacak adımı atması idi. Türkiye güvenliği askeri güçle sağlamış, Ada otuz yıla yakın bir süre güvenlik yönünden bir sıkıntı yaşamamıştı. Ancak, bir yandan sağlanan bu güvenliğin askeri olması ve Ada'yı iki ayrı kampa ayırması nedeniyle uluslararası planda kabul görmemesi, öte yandan da bu güvenliğin AB üyeliğine büyük engel oluşturması ve bu yolla da Güney'le eşitlik olanağını ortadan kaldırması, yıllardır 'kurtarıcılığı', 'güvenliği' sağlayıcı ve 'koruyuculuğu' tartışılmaz olarak görülen Kıbrıs Türklerinin Türkiye'ye bakışında derin olumsuzluklara neden olmakta idi.

Bu dönemde KKTC toplumu bir yandan AB üyeliğinin sağlayacağı avantajlar nedeniyle geleceğini ve güvenceyi AB'de bularak, kendini Güney'le uzlaşmaya daha yakın görmeye, öte yandan Türkiye'nin Ada'daki varlığına çeşitli düzeylerde tepkiler geliştirmeye başladı. Bu arada, çözümde tek etkili aktör olarak gündemde olan ve AB ile işbirliği açıkça görülen Birleşmiş Milletler'in aracılığı ve hazırlıkları da AB'ye daha bir umutla yönelmeyi getirmekte idi. Ancak, özellikle bu dönemdeki gelişmeleri daha kritik gözle irdeleyen ve tartışan 'düşünce önderleri' ve 'sivil toplum temsilcileri', bir yandan AB yönünde iyimser beklentiler içinde iken, öte yanda da AB'nin ve Batı kamuoyunun Güney yanlısı tutumları nedeniyle belli çelişkiler yaşamaktaydılar. Bu kuşku ve çelişkiler toplum önünde açıkça tartışılarak, toplumda önemli ayrışma ve kutuplaşmalara yolaçmakta, bu sıralarda artan ekonomik belirsizlikler de bu ayrışmalara, kutuplaşmalara, karşıtlıklara ivme kazandırmakta idi.

Toplumda ayrışmalara, giderek kutuplaşmalara neden olan '*çözümde AB'nin rolü ve ağırlığı*' konusunun hangi farklı bakış açılarından tartışılarak toplumda çelişkiler yarattığı o dönemde, AB'nin hakemliğine ilişkin tartışmalar şu noktalarda toplanmakta idi.

2.2. Çözümde AB'nin Güven ve Güvensizlik Veren Rolü

AB üyeliğinin Kıbrıs Türk toplumunu izolasyondan, uluslararası arenanın dışında kalmaktan ve düşük gelir düzeyinden kurtuluş olduğu büyük çoğunluk tarafından kabul edilmekte iken, aynı zamanda, AB'nin açıkça Rum yanlısı tutumundan dolayı önemli çelişkiler, rahatsızlıklar yaşandığı, bu kuşku ve kaygının göstergeleri olan AB tutum ve söylemleri her kesimde açık olarak tartışılmakta idi. O dönemde yapılan bu tartışmalar, 2001 sonunda tarafımızca yapılan değerlendirmede şöyle dile getirilmekte idi.

i. Tek-tarafli çözüm yanlısı

Türkiye'nin AB'ye 'aday adaylığı'nın kabul edildiği 1999 Helsinki Zirvesi bildirisine, (Türkiye'nin tek başına çözümleyebileceği bir sorunmuş gibi) '*Kıbrıs sorununun 2002 yılı sonuna kadar çözüme kavuşturulması, değilse AB'nin Kıbrıs üyeliğine karar verebileceği*' uyarısı eklenmesi, açık ve haksız bir baskı kabul edilmelidir. Bu koşul, esasen GKRY'nin AB'ye tek başına başvurusunun AB tarafından kabul edilmesinden sonra yaratılan güvencenin güçlenerek açığa vurulması sayılabilir: 1993 yılından, özellikle 1999 Helsinki Bildirisi'nden sonra GKRY'nin, sorunun (mutlaka Güney'in istekleri doğrultusunda çözüme kavuşturulacağı güvencesiyle) AB ile Türkiye arasında çözümleneceği rahatlığı içinde KKTC ile görüşmelere isteksiz ve göstermelik olarak katıldığı açıktır. Bunun açık nedeni, AB'nin kendisini Yunan ve Güney Kıbrıs'ın yerine koyarak, 1963-öncesi Ada'daki Rum üstünlüğü statükosuna dönmeyi amaçlayan Rum isteğinin savunmasını üstlenmesidir. Elbette, AB'nin Rum kesimi adına üstlendiği bu misyonun ('vekalet'in) yasal bir temeli yoktur ve bu yanlılık, AB'yi 'hakem' konumundan uzaklaştırmaktadır; bu nedenle de, bu konuda AB'nin 'tarafsız' ve 'uzlaştırıcı' bir rol üstlenmesinin inandırıcı ve mümkün olmadığı kabul edilmek gerekir.

a. *Uzun yıllardır ilk kez BM'in iki toplumun liderlerini Kıbrıs sorununun iki toplum arasında karşılıklı görüşülmeye başladığı, tartışıldığı ve çok olumlu sonuçların alınacağı, çözüme doğru kritik süreçlere girildiği zamanlarda AB çevresinden yapılan açıklamalar, çözüm için fazla yapıcı ve destekleyici olarak görülmemektedir. Öyle ki, kritik zamanlarda yapılan bu açıklamaları görünce, 'Kıbrıs'da çözümü AB mi baltalıyor?' sorusu kafaları kurcalamaktadır.*

b. *1995 yılında AB, GKRY'nin tam üyelik başvurusunu, bağımsız ve sorun'suz bir*

devletin başvurusunu GKRY'ni hiç zorlamadan ve sorgulamadan kabul ederek çözümün engellenmesine, Güney'in uzlaşmadan kaçarak tüm kozları elinde toplamasına neden olmuştur. 1997'de ise, iki toplum liderinin İsviçre'de çözüm görüşmeleri devam ediyorken, AB'nin 'Gündem 2000' raporunu yayımlaması, bu görüşmelerin tıkanmasına, hatta sabote edilmesine neden olmuştur.

c. Daha sonra, BM Genel Sekreteri'nin, iki toplumun karşılıklı görüşmelerle çözüm bulmalarına neden olabilecek Kıbrıs görüşmeleri raporunu yayımladığı sırada AB, 8 Aralık 2000 tarihinde Türkiye'nin AB üyeliğini Kıbrıs sorununun çözümüne ve bunu da yalnızca Türkiye'nin üzerine yüklediği 'Katılım Ortaklığı' belgesini açıklamıştır.

d. Dört yıllık bir aradan sonra iki toplum lideri 4 Aralık 2001'de yüzyüze görüşme yapacakları tarihi kararlaştırmış, iki tarafta da bir uzlaşma beklentisi doğmuş ve çözüm için yeni bir sürecin başlamasına sadece on gün varken, Kasım 2001 sonlarında (önce AB Komisyonu Başkanı R. Prodi, sonra da AP Başkanı N. Fontaine aracılığı ile) AB, GKRY'nin üyeliğinin herşeye karşın gerçekleşeceği, 'AB'nin Kıbrıssız genişlemeyeceği' içerikli açıklamalarda bulunmuştur. Birçok uluslararası çevrede de paylaşılan, 'Denktaş'ın Kıbrıs'ta çözümü engellediği' düşüncesine sapanarak (G. Verheugen aracılığı ile) AB, Türkiye'ye Denktaş'ı desteklememe, Denktaş için bedel ödememe telkininde bulunarak, Denktaş'ın izlediği ve Türkiye'nin desteklediği katı 'bağımsızlık veya ilhak' politikasına karşı bir yandan Rum kesimine bir tür destek ve güvence vermeye devam etmiş, bir taraftan da AB üyeliğine kabul edilmenin Kıbrıs'da Rum kesimince benimsenen bir çözümü kabul etmesi için Türkiye'ye 'sık tekrarlanan' gözdağı vermiştir.

e. Türk tarafının temel isteği, Kuzey'in ayrı, Güney'le eşit haklara sahip, kendi yönetimini kurmuş ve Güney'le yeni bir ortaklığa hazır bir toplum olduğunun kabul edilerek, yeni oluşacak ortaklığın bu temel üzerine kurulmasıdır. Bu, hem 1960 Anayasa'sınca sabitlemiş bir haktır, hem de 28 yıllık 'bağımsız' yaşayabilmenin sağladığı bir güvenle desteklenir. Dünya kamuoyunca kabul görsün veya görmesin, 28 yıldır fiilen ayrı ve 'bağımsız-egemen' bir devlet olarak yaşayan, örgütünü ve devlet düzenini yerine oturtmuş, ayrı ve bağımsız yaşama azmi ve yeteneği sabit bir sosyal oluşumu 'devlet' olarak görmek, kendi hesabı için Yunan-Rum kesimince gözardı edilebilir ama bu olgunun ve gerçeğin AB tarafından kabul edilmesi, AB'nin ve Kıbrıs'ın AB üyeliğinin zararına bir durum yaratmaz. AB'nin böyle bir kabulü, hem Türkiye ve KKTC yönetiminin 'savaş silahlarını gömme'sine, belli ödünlerle eşit koşullu bir ortaklığı bir an önce gerçekleştirme motivasyonunun yükselmesine, hem konuyu AB'ye ihale etme rahatlığı ile ödün vermez bir katılığa girmiş olan Rum-Yunan yaklaşımının zorunlu yumuşamasına, hem de genişleme politikasının yürütümü

için AB'nin inisiyatifi ele aldığını göstermesine yardım eder. AB'nin sorun'un çözümünü bu noktada araması, çözümü kolaylaştırır, hızlandırır.

***ii. AB 'eşit haklar' ve 'iki toplumun eşitliği'
anlayışına inanmamakta***

Güney-Kuzey arasında uzlaştırma sağlama çabasında ve çözüm yaklaşımında iki toplumun eşitliği AB'nin gündeminde pek gözükmemekte. AB'nin Güney'i Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tek temsilcisi, dolayısıyla da AB'ye muhatap tek sorumlu olarak görüyorken, otuz yıla yakın bir süredir 'bağımsız ve demokratik' bir yönetim altında yaşayan Kuzey'i görmezlikten gelmesi, bu dayatmanın ve yanlışlığın açık kanıtı olarak görülmek gerekir. Anayasa ve uluslararası anlaşmalar gereği iki toplumlu bir ülkenin yalnızca birisi ile anlaşarak, öbürünün varlığını hiç sözkonusu etmemek, uzlaşma yerine uzlaşmazlığı hedeflemektir. İki toplumluluğu hiç dikkate almamanın en belirgin kanıtı, yıllardır gelişme ve görüşmeleri Güney'deki temsilcilikle yürüten AB'nin, Kuzey'de hiçbir biçimde temsil edilmemesi, diyalog ya da 'ikna' için de olsa bir uzlaştırma çabası göstermemesidir.

Bu anlamda AB'nin çözüm ve uzlaştırmada samimi olmadığı, iki topluma aynı değeri vermede ,eşitsiz' bir birliktelik öngördüğü anlaşılmaktadır. Zira, birleşme gerçekleşirse, AB üyeliği sonrasında kimsenin Ada üzerinde özel bir çıkarı olmayacak ve ulus-devlet sınırlarına hapsolmek yerine, AB ortak bayrağı altında eşit toplumlar olarak yaşanacaksa, 1960 Anayasası ile temeli atılmış fakat sayıca az olan Türklere kesin yaşam güvenceleri de verilerek 'eşit haklara sahip iki-toplum'lu yeni bir düzeni istememenin hiç de anlamlı bir politika olmadığı görülmektedir.

AB üyeliği öncesinde ve Türkiye ile müzakerelerde sağlayamadıkları Ada egemenliğini AB üyeliği yoluyla elde etme yolunda oldukları her davranışlarından anlaşılan Rum tarafının, bu 'bağımsız' devletin eşit haklara sahip ve barış içinde iki toplumu yerine, Türkler'in azınlık toplum sayılacağı uzun perspektifli politikasının AB'ye niçin daha yakın ve uygun olduğu sorgulanmak zorunda. Türk tarafının istediği, 'eşit haklı ortaklık', gelecekte ve özellikle AB bayrağı altında Güney'in hiçbir yönüyle zararına işleyecek bir talep değil; oysa Türk tarafının 'azınlık' sayılması, bir tarafın zararınadır. Başka bir art-niyet yoksa, kurulacak bir 'ortaklık'ta bir tarafın zararlı çıkmasının NİÇİN istendiği, anlaşılması zor bir tutumdur. Bu durumda Türkiye'nin, bu yeni oluşumdan açıkça yarar bekleyen Yunan-Rum kaba milliyetçiliğinin geleneksel isteklerini yerine getirmesini vekaleten üstlenen AB'ye, çerçevesi Yunan-Rum milliyetçiliğince çizilmiş sözde-çözüm ve istekleri yönünde NEDEN bu denli 'yanlı' çabalar gösterdiği, neden (bazı yöneticilerinin ağzıyla) soğuk savaş yıllarını andıran tehdit ve hesaplarla Türkiye'yi köşeye

sıkıştırmaya çalıştığını sorma hakkı doğmaktadır.)

iii. AB'nin gelecek güvencesine güvenilebilir mi?

Bu gelişmeler, Kıbrıs konusunda AB'nin, eşitlikçi ve uzlaştırıcı bir hakem gibi değil fakat açıkça Yunan-Rum yanlısı, onların istek ve özlemlerini gerçekleştirme yolunda bir politika izlediğini, bunu da, Türkiye'nin üyeliğe alınması 'beklentisi'nde koz olarak kullandığını gösterir niteliktedir. En azından durum, Türkiye penceresinden öyle bir görünüm vermektedir. Soruna çözüm için ciddi çaba ve gerçekçi politikalar geliştirecekse, AB bu görüntüyü olumluya çevirmek durumundadır:

AB'nin bu 'yanlı' ve GKRY ile Yunanistan adına 'dayatmacı' tutumuna bakarak, Türk tarafınca, AB'nin öngöreceği çözüm ve önerilerin, temelde milliyetçi Yunan-Rumların geleneksel istekleri ve idealleri olarak algılandığı (AB girişimlerinde de bunun çok doğru çıktığı), dolayısıyla da, gerçekten de tarafsız olsa, hep yanlı ve suçlayıcı tutumu nedeniyle, işleri kolaylaştıran ve güvenilir, 'tarafsız bir hakem' miş gibi algılanamayacağı, görülemeyeceği; , AB'ce Türkiye'ye veya KKTC'ne verilecek söz ve güvencelere Türkiye'nin fazla güvenemeyeceği, daha somut güvenceler bekleyeceği düşünülme durumundadır.

iv. AB'nin peşin kabulü, GKRY'ni müzakereden uzaklaştırmaktadır

Son haftalarda hız kazanarak AB-Türkiye arasında ciddi politik restleşmeye kadar giden Kıbrıs üzerine tartışmalar ve pazarlıklar karşısında Yunan-Rum tarafının (olaya taraf değillermiş gibi) rahat ve tartışmaların uzağında kalmalarına bakılırsa, Yunan-Rum tarafının kendi başlarına gerçekleştiremedikleri Kıbrıs tasarılarının AB'ye mi ihale edildiği, Kıbrıs konusunda Türkiye'nin muhatabı olmayan AB'nin böyle bir misyon mu üstlendiği, 2002 yılı yaklaştıkça Türkiye'den beklediği ve gerçekçi olmayan ödünleri alamamanın sıkıntısı ile mi 'dayatmacı-restleşmeci-katı' bir çizgiye girdiği, vb. soruları ve kuşkuları akla getirmektedir.

Böyle bir ihale ve güvence olmasa, (son yıllarda ve özellikle son aylardaki alevlenmiş 'Kıbrıs' tartışmaları sanki AB-Türkiye arasındaki bir sorunmuş gibi) gelişmeleri biraz uzaktan-tarafsız gibi mesafeli, kaygısız ve özgüvenli izleyen, çok daha az ısınmış konularda büyük gürültüler koparma alışkanlığındaki Yunan-Rum tarafının bu derece rahat ve motivasyonsuz kalabileceği düşünülebilir mi?

AB adına konuşan yetkililerin gözardı ettikleri nokta, Helsinki Zirvesi kararının, 'Kıbrıs sorununun 2002 yılı sonuna kadar çözümlenmesi' ni öngörerek koşula bağladığı; çözümün **tüm** sorumluluğunun tek tarafı olarak Türk tarafına yüklememiş olduğudur: *Türk tarafı*

çözumsuzlüğün sorumlusu ise, çözüm için gerekli adımları atmıyorsa, GKRY'nin tüm Ada adına AB üyeliğine alınması yolu açılır; ama GKRY çözümsüzlüğün sorumlusu ise, gerekli uzlaşma adımını atmamışsa, Ada'nın AB üyeliği suya düşer. Görülen o ki, AB üst-düzey bürokratları da, Türkiye'nin AB üyeliğini zaten hiç istememiş olan AB üyesi çevreler gibi, bu bildirgenin özündeki zorlayıcılığı ('çözumsuzlüğün nedeni' taraf koşulunu), Türkiye'nin AB'den dışlanmasını zorunlu duruma getirecek yönde yorumlamakta ve ifade etmekte: Türk tarafının kesinlikle kabul edemeyeceği koşullar koyarak, ya da Türk tarafından gelen uzlaşmıçı hiçbir Türk koşulunun Rumlarca kabul edilmez bulunmasını, Türk tarafınca hiçbir uzlaşma çabası gösterilmediği karinesi ile istenen sonucu (*çözumsuzlüğü yaratan Türk tarafı imiş gibi, GKRY'nin tüm Ada adına AB'ye alınması*) kendiliğinden getireceği politikasının izlenmesi sağlanmaktadır.

3.Gözlem ve Görüşmelerden:

Düşünce Önderleri, Siyasiler ve Sokaktakilerin Ortak 'Vazgeçilmezler'i

1998'de başlamış olan sokaktaki gözlemler, belli düşünce önderleriyle görüşmeler ve gelişmeleri yakından izleme süreci, 2004 sonrasında da, eldeki bu çalışma süresince de sürdürüldü. Geçen bu uzun sürede ve özellikle **Annan Planı**'nın tartışıldığı 2001-2002 yıllarında sayısız görüşme ve gözlemlerden sonra, Kıbrıs Türk halkının 'vazgeçilmez' olarak gördüğü, bunlar yerine getirilmezse, 'çözüm'ün ancak dayatma olacağı ve toplumda kabul görmeyeceği belli noktalar çarpıcı olarak öne çıkmakta idi. Bu vazgeçilmezlerin geniş ölçüde günümüzde de hem sıradan-sokaktaki halk tarafından, hem de toplumun Güney'le uzlaşmaya daha yakın, AB üyeliğini herşeyin üstünde tutan daha 'elit' kesimleri tarafından özenle dile getirilmektedir.

Annan Planı'nın tartışıldığı 2001-2002 yılları, her kesimden halkın 'çözüm' konusunda o döneme kadar hiç görülmemiş heyecanla düşünme ortamlarına katıldığı, tartışmalara girdiği, 'düşünce önderleri' nin fikir üretiminde giderek daha etkili ve dinlenir olduğu aktif ve verimli yıllardı. Bu dönemde yapılan 'Elit Görüşmeler' kadar sokaktaki rastgele kimselerle, o döneme kadar içi fazla doldurulmamış fakat tartışmaların eksenini oluşturan temel anlayış ve kavramların açıklığa kavuşturulmasında önemli bir adım olmuştu. Bu görüşmelerde, Annan Planı'nda öngörülen gelişmelerin bu belirsizliğe açıklık getirmesine, Kıbrıs Türklerinin belli kavram ve anlayışları daha net olarak anlamaları ve kavramalarına yardımcı olduğu anlaşıldı. Bu nedenle, Plan'ın uygulamaya girememesinden ve özellikle 2004 referandumundan sonraki düşünce

önderleri ile yapılan derinliğine görüşmelerde de, bir yandan yeni gelişmelere yönelik yorumlar alınırken, bir yandan da anılan kavram belirsizliklerini gidermeye yönelik görüş ve düşüncelerin derlenmesi amaçlandı.

Bu görüşmelerin ayrıntıları ve görüşülen kimselerin toplumsal işlevleri ayrıca ek olarak verilecektir. Burada, çok genel olarak ve duruş belirlemede temel alınan ana kavramlar ya da vazgeçilemezler konusunda öne çıkan bakış açıları ve değerlendirmeleri özet olarak verilecektir.

3.1. Güvenlik.

Geçmişteki çatışmaları ve Rum kesiminin nüfus çoğunluğu nedeniyle de, doğal olarak, Türk kesiminin en duyarlı olduğu konu, herhangi bir uzlaşma durumunda, toplumun güvenliğinin sağlanması en başta gelen vazgeçilemez olarak dile getirilmektedir. Ayrıca ‘güvenlik’, etnik toplumların sosyal-kültürel değerlerini ifade edebilmeleri ve sürdürebilmelerinin de güvencesi durumundadır. Konu güvenlik olunca da, birçok durumda AB üyeliğinde ayakbağı olarak görülmesine karşın, Türkiye’nin yeri ve önemi açıkça her konunun önüne geçmektedir. Bu öneminden dolayı, her durumda Türkiye’nin ‘garantör’ olarak vazgeçilmezliği vurgulandığı gibi, KKTC Güney’le birleşse ve AB üyesi olsa da, Türkiye AB üyesi olmadıkça Kıbrıs Türklerinin kendilerini güvende göremeyecekleri açık olarak dile getirilmektedir. Öte yandan, iki toplum arasında ilerde doğabilecek bir sürtüşmede, güvenlik sağlama ve iki topluma bu yönde eşit davranma konusunda AB’ye fazla güven duyulmadığı dikkat çekmektedir.

3.2. Siyasi eşitlik ve egemenlik.

Annan Planı gündeme gelmeden önceki yıllarda görünürde yeniden ‘birleşme’ olmadığından, konu halk katında pek bilinmezken, hem Annan Planı’nın tartışıldığı dönemde, hem de 2004 sonrasında üzerine en çok vurgu yapılan, mutlaka uyulması istenen ve Türk tarafının ‘olmazsa olmaz!’ koşulu olarak ön plana çıkan ilke olmuştur. Annan Planı’nın Kıbrıs Türkleri tarafından benimsenmesinin temel nedeni, kurulacağı vadedilen ortaklık devletinde, devletin iki eşit halktan oluşacağı, siyasal eşitliğin Merkez tarafından eşit ve adil olarak kullanılma mekanizmasını kuracağı beklentisi idi. Annan Planı’na onay verilmesi de, Plan’da en çok ‘kurucu veya parça devletler’in ‘egemenlik hakları’siyasi eşitliğinin sağlanması koşulunun yerine getirilmesine ve bunu sağlayacak siyasal düzenin geliştirilmesi koşullarının açıkça konmasına bağlanabilir. Siyasi eşitlikten anlaşılının da, (a) uzlaşma metninde ve Anayasa’da kurucu (‘parça’) devletlerin eşitliğinin sağlanması ve bu eşitliği kesin güvence altına alacak ve koruyacak mekanizmaların geliştirilmesi; (b) bütün sistemde (yasama, yargı ve yürütme) ve organlarda iki kurucu taraf

halkının etkin söz hakkı, temsiliyeti ve katılımı; (c) tüm organlarda ve özellikle üst yönetimde (Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık ve Bakanlık) eşitliğin ve kararlarda uzlaşmanın sağlanması, bunların kesin güvence altına alınması; (d) uzlaşlamayan ve taraflardan birisinin itirazını gerektiren karar ve durumlarda, kararın ‘ayrı çoğunluk’ yoluyla alınması başlıkları altında toplanmaktadır.

Bu koşullar, özellikle Annan Planı referandumu öncesinde, Planı destekleyerek halk çoğunluğunu da bu yönde oluşturan düşünce önderleri, sivil toplum temsilcileri ve siyasi hareket öncülerinin de öne sürdüğü uzlaşmada vazgeçilmez koşullar olarak sokaklarda dile getirilmekte idi.

3.3. Güvence/Garanti/Garantörlük.

Halkın çok büyük çoğunluğunun olduğu kadar, belli ödümlerle Güney’le uzlaşmaya fazlasıyla taraftar siyasiler ve sivil toplum önderleri de ‘güvence-garanti’ konusunda ödün vermeye yanaşmamakta idi. Türk kesiminde yokluğu kaygı ve korku yaratan ‘Türkiye’nin garantörlüğü’, bu yönüyle büyük önem taşıyordu. Bu nedenle de, uzlaşmada ve KKTC’nin AB üyeliğine giden yolda Türkiye engel gibi gözükse de, uzlaşmada Türkiye’nin garantörlüğü her kesimde gerçek bir ‘vazgeçilmez’ olarak görülüyordu.

3 4. Federasyon.

Kuruluş biçimi olarak, yukarıda sayılan ‘güvenlik’, ‘siyasal eşitlik’, egemenlik’ ve ‘iki-kesimlilik’ koşullarını yerine getirebilecek en güvenceli devlet şekli olarak ‘Federasyon’, tek çözüm olarak görülmekte idi.

III. ARKAPLAN II : 1999-2000 Alan Çalışması

Aşağıda, bu çalışmada yer alan Çalışma Grubu’nun 1998-2001 yılları arasında yürüttüğü çalışmanın yayımlanmayan çalışma raporundan, büyük ölçüde eldeki çalışmaya temel oluşturan 1999 yılı alan çalışmasının bazı bulgu ve tartışmalarından küçük bölümler verilmektedir. Ancak, raporun tamamı verilemediğinden, verilen konular arasında tam bir uyuşmanın olmadığı belirtilmelidir.

---

1. Genel

a. *Aile Yapısı (yıl 1999)*

Kuzey Kıbrıs Türk toplumunda tipik ya da yaygın aile anne-baba ve çocuklardan oluşan çekirdek ailedir. Bununla birlikte, kök aile ile genç aile arasındaki ilişkilerin yoğunluğu bakımından Kıbrıs Türk ailesinin “geniş aile” özellikleri gösterdiği görülür. Bunda mekanlar arasındaki mesafelerin kısa olması ve hatta önemli oranda kök aile ile genç ailenin aynı binada oturuyor olmasının önemli bir payı olduğu söylenebilir. Çalışan anne çocuklarının gündüz bakımını genellikle kök ailedeki annenin yüklenmesi de ilişkilerdeki yoğunluğa katkıda bulunmaktadır.

Son nüfus sayımı sonuçları toplumda ortalama aile büyüklüğünün 3.56 olduğunu göstermektedir. Araştırma grubunda bu ortalama biraz daha yüksek, 3.80 olarak bulunmuştur. Dört kişiden oluşan modal ailenin toplum içindeki yüzdesi 31.7’dir. İkinci sıklıkta gözlenen aile 3-kişilik aile olup her 5 aileden biri bu büyüklüktedir. Altı ve daha çok sayıda kişiden oluşan büyük aile tipinin toplumdaki oranı onda bir civarındadır. Buna karşı çocuksuz ailelerin de içinde bulunduğu 2-kişilik aileler toplam ailelerin yaklaşık altıda biri kadardır.

Aile büyüklüğüne koşut olarak ailede çalışan sayısı da artmaktadır. Denek ailelerinin yarıya yakınında çalışan kişi sayısı tektir. Buna karşı her üç aileden birinde çalışan sayısı iki ve her on aileden birinde de bu sayı üç ve daha çoktur. Çalışan kadınların ortalama aile büyüklüğü ile çalışmayan kadınların ortalama aile büyüklüğü istatistiksel anlamda farklı bulunmazken, bekleneceği gibi, kadının çalıştığı ailelerde gelir getiren işde çalışan kişi sayısı (ortalama = 1.95) kadının çalışmadığı ailelerdeki çalışan kişi sayısından (ortalama = 1.15) daha yüksek bulunmuştur ($t = 8.24, p < .001$).

1999 anket verileri çalışan kesimin %65.8’inin erkek %34.2’sinin de kadın olduğunu göstermektedir. Feridun (1999) bu oranların genel nüfusta %72 ve %28 olduğunu rapor etmiştir. Kadınların %34.6’sı erkeklerin ise %68.9’u verilerin toplandığı “son hafta” içinde ekonomik olarak etkindir. Aynı kaynağa göre ekonomik etkinliğini sürdürenlerin kamudaki payı %38.31’dir. Araştırmamız sonuçlarına göre çalışan kesimin %36.1’i kamu sektöründe, %28.1’i özel sektörde ve %30.4’ü de tarım, hayvancılık, balıkçılık dahil kendi işinde ekonomik etkinliklerini sürdürmektedir. Gözlemlerimiz KKTC’de genellikle kamu sektöründe ya da “devlet”e çalışmanın tercih edildiği yolundadır. Nitekim, sayıları az olmakla birlikte araştırma grubundaki işsizlerin dörtte biri kendi işinde çalışmayı yeğlerken, yarısı devlet işini yeğlediklerini bildirmiştir. Grubun geri kalan dörtte biri “nasıl iş olursa olsun” diyerek çaresizliklerini veya tercihleri olmadığını söylemiştir. Kuzey Kıbrıs’ta kamu sektörünün tercih

edilme nedeni, özellikle de kadınlarca, ülkede halihazırda uygulanan ücret ve sosyal güvenlik politikaları ve iş güvencesine bağlanabilir. Uygulanan ambargo ve başka nedenlerden dolayı oluşan ekonomik sıkışıklığa rağmen, ülkedeki işsizlik oranının yukarıda belirtilen düzeyde kalmasının başlıca nedenlerinden biri kamu sektörünün bir istihdam alanı olarak işlemesidir.

b. Ekonomi: Geçim

Ekonomideki seslendirilen sıkışıklıklara rağmen KKTC ailesinin geçim sıkıntısı çekmediği anlaşılmaktadır. Araştırmamıza katılanların yarıdan fazlası (%54.4'ü) ailelerini bugünkü geçim durumunu “orta halli” olarak sınıflandırmıştır. Her 3 denekten biri ailesinin geçim durumunu iyi veya çok iyi olarak nitelmiş, ailesini geçim durumunu iyi bulmayanların oranı yaklaşık %10, “hiç iyi” bulmayanların oranı ise, yaklaşık %4 olmuştur. Ailenin geçim durumuna ilişkin olumlu değerlendirmelerin ailenin ekonomik gücü ve eğitimi yüksek olan kişiler arasında daha yaygındır. Öte yandan, deneğin Kıbrıs veya Türkiye doğumlu olmasının da geçim konusundaki iyimserlikle bağlantılı olduğu görülmüştür. Her 10 Kıbrıs doğumludan yaklaşık sadece biri ailesini geçimini olumsuz olarak nitelerken, bu sayı Türkiye doğumlu denekler arasında 10'da üçe çıkmıştır. Ayrıca, geçim durumunun kaygı ve hakkaniyet duygularıyla ilişkili olduğu saptanmıştır. Gelecek kaygısı yaşayanlar ve kendilerine haksızlık yapıldığına inananlar geçim durumu iyi olmayanlar arasında daha yaygındır. Ancak, hemen belirtilmesi gereken bir nokta, bu araştırmada doğum yeri, eğitim ve aile gelirinin birbirleriyle bağlantılı olduğudur. Türkiye doğumlu Kıbrıslıların eğitim ve gelir düzeylerinin Kıbrıs doğumlu Kıbrıslılara kıyasla daha düşük olduğu dikkate alınırsa, gelecek kaygısı yaşayanların ve haksızlığa uğradıklarına inananların Türkiye doğumlu göçmen Kıbrıslılar arasında daha yaygın olduğu sonucunu çıkarmak gerekir.

c. Çalışanlar: Kadın-Erkek

Yakın geçmişteki yaşamla bugünkü yaşam kıyaslandığında toplum bazında büyük kazanımların olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim, “üç-beş yıl” öncesinden bugüne bir değişme olmadığını söyleyenler grubun yaklaşık %40'ını oluşturmaktadır. Grubun yaklaşık üçte biri olumlu yönde değişmelerin olduğunu ifade ederken, yaklaşık %28'i de yaşam standartlarında bir gerileme yaşadıklarını belirtmiştir. Olumlu değişmeler olduğunu söyleyen Kıbrıslıların genellikle üst gelir gruplarında olanlar arasında, olumsuz yönde değişmeler olduğunu söyleyenlerin de daha çok ileri yaşlardaki kişiler arasında yaygın olduğu görülmüştür.

Genelde geçim sıkıntısı çekmeyen Kıbrıs Türk toplumunun önemli bir bölümünün gelecek

konusunda da karamsar olmadığı görülmüştür. Deneklerimizin yarısı gelecekte önemli bir değişme beklemezken, geçim durumlarının daha kötü olacağına inananların yüzdesi yaklaşık 15 civarında kalmıştır. Grubun 1/3'ünden çoğu gelecekteki yaşamlarının daha iyi olacağına inanmaktadır. Bugünkü geçim durumunun genelde “iyi” veya “orta halli” olarak değerlendirildiği anımsanırsa bu oranlardan Kuzey Kıbrıs Türk toplumunun geçim konusunda oldukça iyimser olduğu ortaya çıkar. Gelecek konusunda kaygılı olan grup genellikle bugünkü durumu iyi olmayan göçmen grubudur.

Ailenin geçim durumuna ilişkin algılarla ilgili önemli bir nokta da toplumda “görelî yoksunluk” duygularının yaygın olmadığıdır. İnsanın kendi edinimleri ile başkalarının edinimlerini sürekli kıyasladığı bilinen bir gerçektir. Bu kıyaslamada kendinin sahip olduklarını başkalarının sahip olduklarından daha az ve yetersiz algılayan kişi bir görelî yoksunluk duygusu yaşar. Verilerimiz bu duygunun Kuzey Kıbrıs Türk toplumunda yaygın olmayabileceği yönündedir. Nitekim, araştırmamıza katılan her on denekten sadece biri kendi ailelerinin geçim durumlarını başka ailelerin geçim durumlarından daha kötü olarak değerlendirmiştir. Grubun yaklaşık %60'ı kendi geçim durumlarıyla “çoğunluğun” geçim durumları arasında fark görmezken, yaklaşık %30'u kendi ailelerinin durumunu “daha iyi” olarak değerlendirmiştir. Görelî yoksunluk duygularının toplumsal rahatsızlıklara yol açabileceği anımsanırsa, ülke kaynaklarının dengeli ve adil bir şekilde dağılmasını sağlayacak politika ve uygulamaların önemi kendiliğinden ortaya çıkar.

Deneklerin aile geçim durumlarına ilişkin çoğunlukla olumlu değerlendirmeleri “KKTC'deki yaşam” için de geçerlidir. Verilerimiz deneklerin büyük çoğunluğunun (%82.4) adadaki yaşamlarını “iyi” veya “çok iyi” bulduklarını ortaya koymuştur. KKTC'deki yaşamlarından memnun olanların sayıları eğitim ve gelir düzeyindeki artışlara paralel olarak artmaktadır. Bu değerlendirmeler hem kadın ve erkekler için hem de çalışan ve çalışmayan KKTC vatandaşları için geçerlidir.

2. Sosyal Kimlik

a. *'Kimlik' Sorunsalı ve 'Kıbrıslılık'*

Eğitimli ve toplumsal katılım bakımından dinamik bir yapı gösteren Kıbrıs Türk toplumu kendini nasıl görmekte, nasıl tanımlamaktadır? Başka bir deyişle, sosyal kimliği nedir? Kimlik konusu toplumun ilgisini çeken ve bu konudaki tartışmalara zaman zaman devlet ileri gelenlerinin de katıldığı konulardan biridir. Bu ilginin tarihi, siyasi ve sosyal nedenleri vardır. Herşeyden önce Kıbrıs Türk toplumu uzun yıllar din, dil ve etnik kimliği veya kimlikleri kendininkinden farklı grup veya gruplarla aynı bayrak altında yaşamış aynı coğrafyayı paylaşmış, aynı pasaportu

taşımıştır. Din, dil ve etnik açıdan ayrışan kimlikler coğrafi ve ulusal kimliklerde birleşmiş veya kesişmiştir. Öte yandan, Kıbrıs Türkü coğrafi ve ulusal kimliği farklı bir toplumla, Türkiye insanı ile, din, dil ve köken kimliğini paylaşmak durumunda olmuştur. Kendisine adada “Müslüman” veya “Türk”, Türkiye’de “Kıbrıslı”, başka bir ülkede ise her ikisi birden, “Kıbrıslı Türk” denmiştir.

Kıbrıs Türk toplumu Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla birlikte yeni bir ulusal kimliğe sahip olmuş ancak kimlik konusundaki tartışmalar bitmemiştir. Bunun bir nedeni, KKTC’nin genç bir devlet oluşu olabilir. Gerek küreselleşme ve yerelleşme gibi iki zıt akımın etkisi, gerekse Kıbrıs sorunu ve Avrupa Birliği’ne üyelik konusu etrafında gelişen tartışmalar kimlik konusunu gündemde tutmuştur. Bunlara Türkiye ile olan ilişkilerin nitelik ve yoğunluğu da eklenince kimlik etrafında gelişen tartışmalar siyasal bir nitelik kazanmıştır. Son yıllarda “Kıbrıslılık” etrafında yapılan tartışmalar buna iyi bir örnek oluşturur. Nitekim, SOAR Araştırma Enstitüsü bu sıcak ortamda bir kimlik araştırması yapma gereğini duymuş ve Mayıs 1998’de bunu gerçekleştirmiştir (Özgür, 1999). Bu araştırmada deneklerin yaklaşık onda biri kendilerini “Kıbrıslı”, onda ikisi “Türk” olarak tanımlarken, yarıdan fazlası bunları tek başına yeterli bulmamış ve kendilerini nitelemede “Türk” ve “Kıbrıslı” sözcüklerini birlikte kullanmışlardır. Bin-sekizyüz-yirmi-dokuz denegin %35.4’ü kendini “Kıbrıslı Türk”, %19.1’i de “Kıbrıs Türkü” olarak nitelemiştir. Geri kalan onda birlik bir grup da “Müslüman Türk” ve “Kıbrıslı Müslüman” olmak üzere coğrafi veya etnik öge ile birlikte dini kimliklerini ön planda tutmuştur. Sosyal kimliği sorgulayan araştırmalarda kimlik öğelerinin neler olduğu, başka bir deyişle aidiyet gruplarının nasıl nilendiği ve kategorileştirildiği son derece önemlidir. Yukarıdaki paragrafta verilen “Kıbrıslı Türk” ve “Kıbrıs Türkü” bunun güzel bir örneğidir. Araştırmamızda etnik köken olarak “Türk” olmayı, dini öge olarak “Müslüman” olmayı ve yerel ve kültürel öge olarak da “Kıbrıslı” olmayı kullandık. Bunların dışında dördüncü bir kimlik olarak da “Avrupalı” olmayı listemize ekledik. Bunun nedeni Kıbrıs Türk toplumunun yakaladığı yaşam standardı ve sahiplendiği değerler açısından kendini daha çok “Avrupalı” görmesi, bunu hedeflemesidir. Ayrıca, tartışmalı olmakla birlikte “Kıbrıs”ın Avrupa Birliği üyeliği güncelliğini koruyan bir konudur. Bu nedenle “Avrupalılığın” Kıbrıs Türk toplumunun kimliğinde önemli bir yeri olabileceği düşünülmüş ve bir kimlik ögesi olarak listeye konmuştur.

b. Anket Sonuçlarından ‘Sosyal Kimlik’

Çalışmamızda bu kimlik öğelerini birleştirerek kimlik kategorileri oluşturmak yerine bunların üst kimlikteki önem derecelerinin belirtilmesi yöntemini tercih ettik. Bu yöntemi izlemekle

denekleri kendilerine verilen ögeleri bilinçli olarak önemlerine göre sıralamaya zorladık. Amaç, bu kimlik tartışmaları ortamında KKTC vatandaşlarının neye daha çok ağırlık verdiğini anlayabilmektir. Verilerimiz, deneklerin yarıya yakınının (%46.5) Türk olmayı, yaklaşık 1/3'nün de (%29.3) “Kıbrıslı” olmayı verdikleri öneme göre ilk sıraya koyduklarını göstermiştir. Avrupalı olmak çok az sayıda denek tarafından önem verilen bir kimlik olarak değerlendirilmiş, yaklaşık her beş denekten biri de “Müslüman” olmayı ön plana çıkarmıştır.

Önemli görülen ilk iki kimlik ögesi bir arada analiz edildiğinde “Türk” olmakla, “Kıbrıslı” olmanın bir arada olduğu görülmüştür. Türk olmayı en önemli kimlik ögesi olarak değerlendirenlerin yarısı ikinci sıraya “Kıbrıslı” olmayı, “Kıbrıslı” olmayı ilk sıraya koyanların da üçte ikisi “Türk” olmayı ikinci sırada değerlendirmişlerdir. Bu sonuçlar ve daha önce sözü edilen araştırmanın sonuçları, Kuzey Kıbrıs'ta etnik kökenle birlikte yerelliğin de ön planda tutulduğunu göstermektedir. Kıbrıs Türk toplumu Türk'lüğünü vurgularken, bunun “Kıbrıslı Türk” veya “Kıbrıs Türkü” anlamına gelmesi gerektiğine inanmaktadır. Ülke adının “*Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti*” olarak benimsenmesi bu inancın bir göstergesi olsa gerekir. Kıbrıslı Türkler, ağızlarına, kültürlerine ve ilerleyen paragraflarda da belirtileceği gibi “vatan” olarak da Kıbrıs'a sahip çıkma isteğinde inançlıdırlar.

Denek grubumuzda dini kimliklerini ön planda tutanların oranı yaklaşık %20 olmuştur. Bunlar arasında Türk kimliğini ikinci sıraya koyanların oranı %71.2, Kıbrıslı'lığı koyanların oranı %27.7'dir. Daha ayrıntılı analizlerimiz, dini ögenin Türkiye göçmeni KKTC vatandaşları arasında daha yaygın olduğunu göstermiştir. Türkiye'den KKTC'ye göç edip yerleşenler arasında etnik kimliği ön sırada tutanlar %57, dini kimliği ön sırada tutanlar yaklaşık %37 olmuştur. Kıbrıs doğumlu KKTC vatandaşları arasında en önemli görülen kimlik şöyle bir dağılım göstermiştir: Türk olmak %43.3, Kıbrıslı olmak %35, Müslüman olmak %14.9 ve Avrupalı olmak %6.8.

Kuzey Kıbrıs Türk toplumu ulaştığı eğitim düzeyi bakımından Avrupa ülkeleriyle kıyaslanabilir düzeydedir. Toplumun yaşam biçimi ve tüketim alışkanlıkları bakımından da Avrupalılaşmayı hedeflediği gözlenmektedir. Yapılan bir araştırmada lise ve daha ileri düzeyde eğitimi olan Kıbrıslıların %98 gibi büyük bir çoğunluğu AB'ye üyelik konusunda olumlu tavır sergilemişlerdir (Çiftçi, 1997). Bununla birlikte deneklerimiz arasında “Avrupalı” olmayı sahiplenenlerin oranı %6 civarında kalmıştır. Bunun bir olası nedeni araştırmamızda izlemiş olduğumuz sıralama veya derecelendirme yöntemidir. Ayniyet ve aidiyet açısından son derece önemli etnik, yerel ve dini kimlikler arasında Avrupalılık arka planda kalmış olabilir. Başka bir deyişle Avrupalılık bir ideal olarak kalmış ve ayırdedici, niteleyici bir kimlik olma özelliğini kazanamamıştır. Bu bağlamda yakın, fakat başka bir açıklama da deneklerin gerçekçi davranarak

o günkü politikalar çerçevesinde Avrupalılığı ‘‘uzak bir ideal’’ olarak değerlendirmiş olabilecekleridir. Bu verilerin toplandığı Mart 1999’da Kıbrıs Türk toplumu KKTC’nin geleceğini yakından bağlı gördüğü Türkiye ile AB arasında 1997 Lüksemburg zirvesinin yarattığı olumsuz ve ‘‘soğuk’’ hava devam etmekteydi. Deneklerin böyle bir ortamda ‘‘Avrupalı’’ kimliğine sahip çıkmaları bilişsel olarak olanaklı görülmemektedir.

Verilerimizin kimlikle ilgili olarak işaret ettiği başka noktalar da vardır. Bunlara yeri geldikçe değinilecektir. Ancak, bu bağlamda bir ilişkiye kısaca değinmeyi gerekli görüyoruz. Bu çalışmada eğitimle üst kimlik tercihleri arasında istatistiksel anlamda bir ilişki saptanmamıştır. Ancak, sayfa 33’deki Tablo 16’da bu ikisi arasında bir eğilime işaret etmektedir. Bu tabloda da görüleceği gibi Avrupalı olmayı ve Türk olmayı ‘‘en önemli’’ kimlik olarak niteleyenlerin oranlarında eğitim düzeyine bağlı olarak önemli bir değişme olmamıştır. Buna karşı, Kıbrıslı olmayı ve Müslüman olmayı ön planda tutanlar arasında eğitime bağlı farklar gözlenmiştir. Yüksek öğrenim görmüş olanlar arasında Kıbrıslılığı ilk sıraya koyanlar diğer eğitim düzeylerine kıyasla daha yüksek olmuştur. Ayrıca, eğitim düzeyindeki yükselme ile birlikte dini kimliği ön planda tutanların oranlarında düşmeler gözlenmiştir. Bu bulgular deneklerin tamamı için geçerli olduğu gibi, sadece Kıbrıs doğumlu denekler için de geçerlidir. Bu nedenle, aşırı bir genellemeden kaçınarak, eğitimin sorgulamayı artırıcı ve sosyal ‘‘aidiyet’’i sınırlandırıcı bir işlev gördüğü söylenebilir. Bu, bireyselleşme yönünde bir adım olarak da düşünülebilir.

Daha önce yapılan bir ön araştırmada deneklerin kendilerini tanımlamakta yaygınlıkla etnik, coğrafi ve dini kimlikleri ile birlikte çağdaş yaşam ve düşünceyi simgelediğine inandığımız ‘‘Avrupalı olmak’’ üst kimliklerinin kullanıldıkları saptanmıştır. Bu araştırmada deneklere alfabetik sırada ‘‘Avrupalı olmak’’, ‘‘Kıbrıslı olmak’’, ‘‘Müslüman olmak’’ ve ‘‘Türk olmak’’ özellikleri verilmiş ve bunları ‘‘kendileri için önem sırasına’’ koymaları istenmiştir. Aşğıdaki tabloda kimlik öğelerinin önem sırasına göre sıralayan deneklerin yüzdeleri verilmiştir.

Tablo 2.1.: Sosyal Kimlik Öğelerinin Önem Sırasına Göre Dağılımı

	Birinci Sırada		İkinci Sırada		İlk İki Sıraya Koyanlar	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Avrupalı	31	6.0	36	7.0	67	6.5
Kıbrıslı	152	29.3	155	30.3	307	29.9
Müslüman	94	18.1	139	27.2	233	22.6
Türk	241	46.5	181	35.4	422	41.0
Toplam	518	100.0	511	100.0	1029	100.0

Tablo'da; geçerli yanıtlardan %46.5'inin "Türk olmak", %29.3'ünün "Kıbrıslı olmak", %18.1'inin "Müslüman olmak" ve geri kalan %6.0'ının da "Avrupalı olmak"ı koydukları görülmektedir. Tablodaki yüzdeler ikinci önem sırasında da aynı sıralamanın geçerli olduğunu göstermektedir. Nitekim, Tablonun son sütununda Türk olmayı ilk iki sıradan birine yerleştiren deneklerin %41.0, Kıbrıslı olmayı ilk iki sıradan birine yerleştiren deneklerin de toplam %29.8 olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan deneklerin yaklaşık ¼'ü (%22.6) müslüman olmayı, %6.5'i de Avrupalı olmayı ilk iki sıradan birine koymuştur.

Kimlikle ilgili verilerin daha iyi değerlendirilebilmesi için aşağıdaki tabloda ilk iki önem sırasına göre çaprazlama yüzdeler verilmiştir. Tabloda da gösterildiği gibi, Avrupalı olmayı ilk sıraya koyan 31 deneğin %39.3'ü Kıbrıslı olmayı, %50'si Türk olmayı ve geri kalan %10.7'si de müslüman olmayı ikinci sıraya koymuştur. Kendini ilk sırada Kıbrıslı gören 152 denekten %16.7'si Avrupalı, bir o kadarı müslüman, geri kalan %66.7'si ise Türk olmaya ikinci sırada önem vermişlerdir. Müslüman olmayı ilk planda tutan 94 deneğin büyük çoğunluğu Türk olmayı ikinci planda önemli görmüştür. Dini kimliklerini öne çıkarınların %27.7'si Kıbrıs'lılığını ikinci derecede önemli görmüştür. Etnik kökeni önde görenlerin aşağı yukarı yarısı Kıbrıslı olmayı (%49.4) diğer yarısı da müslüman olmayı (%46.4) ikinci plana çıkarmışlardır.

Tablo 2.2: Birinci ve İkinci Derecede Önemli Görülen Kimlik Ögelerinin Çaprazlama Dağılımı

İkinci Sırada Önemli	Birinci Sırada Önemli			
	Avrupalı Olmak	Kıbrıslı Olmak	Müslüman Olmak	Türk Olmak
Avrupalı Olmak		16.7	1.1	4.2
Kıbrıslı Olmak	39.3		27.7	49.4
Müslüman Olmak	10.7	16.7		46.4
Türk Olmak	50.0	66.6	71.2	
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0

Kimlik ile eğitim arasında bir ilişki olup olmadığını anlamak için veriler bir sonraki tabloda olduğu gibi yeniden düzenlenmiştir. Bu verilere uygulanan istatistik testi eğitim düzeyi ile kimlik değişkenlerinin bağımsız olduğunu göstermiştir ($\chi^2 = 17.71$, $sd = 12$, $p > .05$). Ancak, Tablo

dikkatle incelenecek olursa, “Kıbrıslı olmak” ile “müslüman olmak”ı kimliklerinin en önemli ögesi olarak görenlerin eğitim düzeyine göre değişme gösterdiği anlaşılır. Diploması olmayanlar arasında Kıbrıslı olmayı birinci sırada önemli görenlerin yüzdesi 22.6 iken, bu yüzde ilkokul, ortaokul ve lise eğitimi görmüş denekler arasında %28 civarında, yüksek öğrenim görenler arasında ise %42.1’e çıkmıştır. Müslüman olmayı ön planda tutanlar arasında ise bunun tersi bir durum gözlenmiştir. Eğitim düzeyindeki artışla birlikte dini ögeyi önemli görenlerin oranı azalmıştır.

Tablo 2.3: Eğitim Düzeyi ve “En Önemli” Kimlik Ögesine Göre Dağılım

Eğitim Düzeyi	K i m l i k				Toplam
	Avrupalı Olm	Kıbrıslı Olm	Müslüman Olmak	Türk Olmak	
Diplomasız	4,8	22,6	25,8	46,8	12,0
İlkokul	4,4	28,3	22,2	45,0	34,8
Ortaokul	7,3	27,3	21,8	43,6	10,6
Lise ve Dengi	7,6	27,8	13,2	51,7	27,9
Yüksek Öğrenim	6,6	42,1	9,2	42,1	14,7
Toplam %	6,0	29,4	18,2	46,4	100.0

3. KKTC’nin Geleceğine İlişkin Tutumlar

a. Geleceğim nerede?

Deneklerin %90.7’si “kendi geleceğini” KKTC’de görmektedir. Geri kalanlar da %5.4 ile Türkiye ve %2.3 ile İngiltere’yi geleceklerinin bağlı olduğu ülkeler olarak belirtmişlerdir. Benzer olarak, deneklerin büyük çoğunluğu kendileri gibi çocuklarının da Kıbrıs’ta kalmasını tercih ettiklerini bildirmiştir. “Çocuklarınızın başka bir ülkeye göç edip yerleşmesini ister misiniz?” sorusuna grubun %79.6’sı “hayır” yanıtı vermiştir. Grubun yaklaşık %5’i çocuklarının Türkiye’de, %6’sı İngiltere’de ve geri kalan %10’nu da bu ikisinin dışında başka ülkelerde yaşamasını arzu ettiklerini ifade etmişlerdir.

Büyük çoğunluğu geleceğini KKTC’de gördüklerini belirten denekler, KKTC’de “Devletin imkanlarından herkesin” eşit bir şekilde yararlanamadığına inanmaktadır. Araştırma grubunun %76.6’sı devlet imkanlarından herkesin eşit bir şekilde yararlanmadığını belirtirken, %17.0’ı eşit yararlanmanın var olduğuna inanmaktadır. Grubun %6.6’sı da bu konuda kararsız

olduklarını ifade etmişlerdir. Bu eşitsizliğin genelde devleti yönetenlerin tutum ve davranışlarından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Nitekim, benzer bir soruya verilen yanıtlar yukarıdaki yüzdelerle çok yakın bir dağılım göstermiştir. “KKTC’yi yönetenler herkese adil davranır” ifadesine katılan deneklerin yüzdesi 28.7, katılmayan deneklerin yüzdesi ise 71.6 olmuştur.

b. Güvenlik

KKTC vatandaşlarının en rahat oldukları konular iç ve dış güvenlik konularıdır. Ülke, kuruluşundan beri “ateşkes” statüsünde olmasına rağmen, deneklerimizin sadece %1’i “dış güvenlik/savunma” yı önemli gördükleri üç sorun arasına koymuştur. Bu, toplumun Kıbrıs Türk Güvenlik Kuvvetleri ve Barış Gücü’ne olan güveninin göstergesi olarak değerlendirmek gerekir. Nitekim, ankette “en çok güven duyulan kurum/kişiler” le ilgili soruya verilen yanıtlar bu yönde olmuştur. Deneklerin yaklaşık 1/3’ü (%30.7’si) “askerler/ordu” yu güven duydukları kurumların ilk sırasına yerleştirmiştir. Görüşmelerden olduğu gibi anket sonuçlarından da, Kuzey Kıbrıs Türk toplumunda dış güvenlik konusunda olduğu gibi iç güvenlik konusunda da bir rahatlığın söz konusu olduğu anlaşılmaktadır

c. “Kıbrıs Sorunu”nda Sorumlu Ülkeler

Deneklerden “... Kıbrıs sorununun çözülememesinde” aşağıdaki tabloda’da sıralanan ülke ve yapılanmaların sorumluluk paylarını belirtmeleri istenmiştir. Tabloda ilk dört sütunda, soruyu yanıtsız bırakanların yüzdeleri ile her ülke veya örgüt için “çok sorumlu”, “sorumlu” ve “sorumlu değil” cevaplarını veren deneklerin yüzdeleri verilmiştir. Tablonun daha kolay anlaşılması ve yorumlanabilmesi için ülkelerin sorumluluk payları son sütunda birer ortalama değere dönüştürülmüştür. Bu ortalamaların hesaplanmasında “çok sorumlu” cevap kategorisine 2, “sorumlu” cevap kategorisine 1 ve “sorumlu değil” cevap kategorisine 0 ağırlık verilerek o cevapları seçen kişi sayılarıyla bu ağırlıklar çarpılmış ve çarpım sonucu toplam cevaplayıcı sayısına bölünmüştür. Bu durumda 2 ortalama değeri “çok sorumlu”, 1 ortalama değeri “sorumlu” ve 0 ortalama değeri de “sorumlu değil” olarak yorumlanmalıdır.

Tablo 2.4: Kıbrıs Sorununun Çözülmemesinde Ülke ve Birliklerin Sorumluluk Derecesi ve Ortalamaları

	Yanıtsız	Çok Sorumlu	Sorumlu	Sorumlu Değil	Ortalama Değer*
Birleşmiş Milletler	7.5	23.8	51.3	17.4	1.07
ABD	7.7	24.9	53.8	13.6	1.12
İngiltere	7.9	25.7	51.0	15.5	1.11
Rusya	9.8	13.4	21.3	55.6	0.53
Avrupa Birliği	11.1	20.3	47.1	21.3	1.20
Türkiye	8.4	28.2	29.5	33.9	0.94
Yunanistan	6.7	63.4	23.4	6.5	1.61
Kıbrıs Rum Yönetimi	7.7	65.7	18.6	8.0	1.62
KKTC	8.8	26.6	31.4	33.1	0.93

* 0.00 “Sorumlu Değil”, 1.00 “Sorumlu”, 2.00 “Çok Sorumlu” olarak değerlendirilmeli.

Yukarıdaki tablonun son sütunundan da anlaşılacağı gibi, Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan’a Kıbrıs’taki çözümsüzlük için büyük sorumluluk yüklenmiştir. Tablodaki yüzdeler de dikkate alınacak olursa, deneklerin %65.7’sinin Kıbrıs Rum Yönetimi’ni, %63.4’ünün de Yunanistan’ ı çok sorumlu gördükleri görülür. Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan’a çözümsüzlükle ilgili olarak sorumluluk yüklemeyen deneklerin yüzdeleri sırasıyla 8.0 ve 6.5 tir. Sorunla doğrudan ilgili KKTC ve Türkiye’ye yüklenen sorumluluk Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere’ye yüklenen sorumluluktan daha düşük olmuştur. Adadaki çözümsüzlükte deneklerin en az sorumlu gördüğü ülke Rusya’dır. Örnek grubun %13.4’ü bu ülkeye çok sorumluluk yüklerken, %55.6’sı bu ülkeyi Kıbrıs sorununun çözüme kavuşmamasında sorumlu bir ülke olarak görmemiştir. Ülkelere yüklenen sorumluluk açısından yaş, cinsiyet ve eğitim alt grupları arasında anlamlı farklar görülmemiştir.

Kıbrıs sorununun çözülememesinde sorumlu ülkelerin başında algılanan Yunanistan “Kıbrıs’ın geleceğinde” önemli rolü olan bir ülke olarak görülmemiştir. Denekler, aşağıdaki tabloda görülen ülke veya birliklerden Kıbrıs’ın geleceğinde önemli rolü olacağına inandıkları üçün önem derecesine göre sıralamışlardır. Bu Tabloda da görüleceği gibi, Rusya, İngiltere, Yunanistan ve Birleşmiş Milletleri önemli rolü olacak ilk üç ülke/birlik arasına sokan deneklerin yüzdeleri düşük olmuştur. Garantör devletlerden İngiltere ve Yunanistan’ı Kıbrıs’ın geleceğinde oynayacakları rol bakımından önemli üç ülke arasına sokan deneklerin yüzdeleri sırasıyla 7.8 ve 9.5 olmuştur. Öte yandan, denekler diğer garantör devlet olan Türkiye’yi Kıbrıs’ın geleceğinde oynayacağı rol açısından listenin ilk sırasına koymuşlardır. Türkiye’yi gelecekteki rolü bakımından ilk sıraya koyan deneklerin yüzdesi 56.7, ikinci sıraya koyanların yüzdesi 25.2 ve

üçüncü sıraya koyanların yüzdesi ise 10.3 olmuştur. Kıbrıs'ın geleceğinde oynayacakları rol bakımından 2nci ve 3ncü sıraları ABD ve Avrupa Birliği almıştır. Ülkelere yüklenen sorumlulukta olduğu gibi, ülkelerin gelecekte oynayacağı rol açısından da yaş, cinsiyet ve eğitim bakımından oluşturulan alt gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olmaması bu konuda denekler arasında büyük bir görüşbirliği olduğunu göstermektedir.

Tablo 2.5: Kıbrıs'ın Geleceğinde Rol Oynayacak Ülkelerin Önem Derecesine Göre

	<i>Dağılımı.</i>							
	1. Derecede		2. Derecede		3. Derecede		Toplam	
	Sorumlu		Sorumlu		Sorumlu			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Avrupa Bir.	92	18.3	90	18.3	82	16.9	264	17.8
ABD	98	19.5	122	24.8	110	22.6	330	22.3
Türkiye	285	56.7	124	25.2	50	10.3	459	31.0
Yunanistan	8	1.6	52	10.6	80	16.5	140	9.5
Birleşmiş M.	10	2.0	59	12.0	90	18.5	159	10.7
Rusya	-	-	2	0.4	1	0.2	3	0.2
İngiltere	6	1.2	41	8.3	69	14.2	116	7.8
Diğer	4	0.8	2	0.4	4	0.8	10	0.7

d. Kıbrıs'ta Çözüm

Araştırma grubunun %35.0'ı Kıbrıs'ta bir "çözüm beklemiyor", %43.1'ise bir çözüm beklemekle birlikte bunun "uzun bir süre sonra" olacağına inanıyor. Kıbrıs sorununun yakın bir zamanda çözüme kavuşacağına inananların yüzdesi 9.1'dir. Grubun %12.8'i bu konuda "bilmiyorum" diyerek kararsızlıklarını belirtmişlerdir. Kıbrıs'ta çözüm bekleyenlerle beklemeyenler (uzun veya kısa vade ayırımı yapmaksızın) arasında cinsiyet, eğitim düzeyi ve aylık gelir bakımından farklar yoktur. Ancak, çözüm beklemeyenlerin yaş ortalaması (41.64) Kıbrıs'ta bir çözüm olacağına inananların yaş ortalamasında (44.67) istatistiksel olarak daha küçüktür ($t = 2.02$, $p < .05$). Öte yandan, çözüm beklentisinin yaşam algısı ile ilişkili olduğu saptanmıştır ($\chi^2 = 10.29$, $sd = 2$, $p < .01$). Kıbrıs'taki yaşamını iyi veya çok iyi olarak değerlendiren deneklerin %63.2'si uzun veya kısa vadede bir çözüm beklerken, yaşamını kötü veya çok kötü olarak niteleyen deneklerin %44.2'si Kıbrıs'ta kısa veya uzun sürede bir çözüm beklemediklerini belirtmiştir. Kıbrıs'ta çözüm beklentilerinin ilişkili bulunduğu bir değişken de

Kıbrıs'ta genel gidişat ile ilgili değerlendirmelerdir ($\chi^2 = 15.31$, $p < .001$). KKTC'deki genel gidişatı iyi görenlerin %73.1'i Kıbrıs'ta uzun veya kısa vadede bir çözüm olacağına inanırken, gidişatı iyi görmeyenler arasında bu görüşü paylaşanlar %53.8'dir.

Kıbrıs sorununda çözümsüzlüğün sorumluluğunu daha çok KKTC ve Türkiye dışında başka ülke ve örgütlerde gören Kıbrıs Türk toplumu “Kıbrıs'ın geleceği” hakkında farklı düşünmektedir. Araştırma grubunun yarısından fazlası (%56.7'si) “Kıbrıs'ın geleceğinde en önemli rolü oynayacak ülke/birlik” olarak Türkiye'yi belirtmişlerdir. Türkiye dışında birinci derecede önemli rol oynayacak ülke olarak ikinci sırada ABD (%19.5) ve üçüncü sırada da AB (%18.3) yer almıştır. Sayfa 48'deki Tablo 24'de dikkati çeken noktalardan biri de adanın geleceği ile ilgili olarak Yunanistan ve BM'e önemli roller biçen deneklerin araştırma grubunun sadece %2'si civarında kalmış olmasıdır.

Bu bulgular ilk bakışta çelişkili gibi görünebilir. Ancak, son yıllardaki ve özellikle de son aylardaki gelişmeler çerçevesinde düşünülecek olursa Türkiye ile birlikte ABD ve AB'nin adanın geleceğinin belirlenmesindeki anahtar rolleri daha iyi anlaşılabilir. Herşeyden önce, daha önceleri Kıbrıs konusundaki gelişmelerde BM ve BM kararları söz konusu iken 1992 yılında Kıbrıs'ın AB üyelik adaylığı onaylanınca AB'nin Kıbrıs konusundaki tutumları gelişmelerde ağırlık kazanmaya başlamıştır. Ayrıca, Kıbrıs konusu üyelik peşinde olan Türkiye'nin dış siyasetinden ve AB ile ilişkilerinden soyutlanamaz hale gelmiştir.

Bu istatistiklerin çıkarıldığı verilerin Mart 1999 tarihinde toplandığı ve bu tarihten sonra Kıbrıs sorunu ile ilgili gelişmeler anımsanırsa, Kıbrıs Türk toplumunun Türkiyesiz bir çözümü olası görmediği daha iyi anlaşılır. KKTC veya Kıbrıs'ın Türkiye için ne denli önemli olduğu da bu ülkenin Avrupa Konseyi'nin 10-11 Aralık Helsinki kararlarına karşı duyarlı tutumuyla bir kez daha sergilenmiştir. Bu gelişmeler ortamında Kıbrıs Türk toplumunun bir çözüm olasılığı konusunda değişik görüşlere sahip olduğu saptanmıştır. Aralık 1999 ve Şubat 2000'de dolaylı görüşmelerden ve bir çözüm konusunda gelişen iyimserlik ortamından önceki dönemde deneklerimizin yarıya yakını Kıbrıs'ta bir çözümü olası görmeye birlikte bunların 4/5'i bunun yakın bir tarihte olamayacağına inandıklarını ifade etmişlerdir.

e. Kıbrıs'ta Uygun/Adil Çözüm

Denekler “Sizce, Kıbrıs için en uygun, en adil çözüm nedir?” sorusuna kendilerine okunan aşağıdaki tabloda verilen seçeneklerin hepsini dinledikten sonra cevap vermişlerdir. Grubun %46.0'ı “en uygun/adil çözüm” olarak “iki bağımsız devlet oluşması”nı, %34.2'si ayrı bölge ve yönetimler altında “federatif” bir yapıyı ve %15.8'i “Kuzey Kıbrıs'ın Türkiye ile

birleşmesi” seçeneklerini seçmişlerdir. Tabloda verilen diğer seçenekleri tercih edenlerin oranları %1.5’i geçmemiştir.

Tablo 2.6: Benimsenen Çözüm Şekline Göre Dağılım

Çözüm Şekli	%
Adanın Türkiye ve Yunanistan arasında bölüşülmesi	1.0
Herkesin 1974 öncesi yerine/işine dönmesi	1.5
Adada iki bağımsız devlet oluşması	46.0
Ayrı bölge ve yönetimlerde “federatif” bir yapı oluşması	34.2
Kuzey Kıbrısın Türkiye ile birleşmesi	15.8
Başka	1.5

Deneklerin uygun gördükleri çözüm yolu, yaş ve cinsiyete göre değişmezken ailenin aylık geliri ve deneğin eğitim düzeyine göre farklılıklar göstermiştir. Federasyon ve “iki bağımsız devlet” seçeneklerini benimseyenlerin ortalama aylık gelirleri arasında fark yoktur. Bunlar, sırasıyla 269.35 milyon ile 265.60 milyondur. Türkiye ile entegrasyonu tercih eden deneklerin ortalama aylık geliri (182.66 milyon) diğer iki grubun ortalama gelirinin çok altındadır ($F = 4.50, p < .02$). Önemli oranda deneğin (toplam 520 denekten 498’i = %95.7’si) benimsediği üç popüler çözümden birini benimseyenlerin eğitim düzeylerine göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir. Bu verilere uygulanan “Chi-square” testi uygun görülen çözümün eğitim düzeyinden bağımsız olmadığını göstermiştir ($\chi^2 = 25.14, sd = 8, p < .002$). Tabloda da görüleceği gibi eğitim düzeylerinin biri hariç hepsinde yaygınlıkla benimsenen çözüm “iki bağımsız devlet” çözümü olmuş ve gruplar arasında önemli farklar görülmemiştir.

Yüksek öğrenim görmüş denekler arasında da “iki bağımsız devlet” popüler bir çözüm olarak görünmekle birlikte (%44.2), “federasyon”u benimseyenlerin yüzdesi 50.6 ile daha yüksek olmuştur. Diğer gruplarda “federasyon”u uygun gören deneklerin yüzdeleri birbirlerine yakın ve yüzde 30’lar seviyesinde olmuştur. Tabloda dikkat çeken başka bir nokta, eğitimdeki artışla birlikte “Türkiye ile entegrasyonu” benimseyenlerin sayısının tutarlı olarak düşmesidir.

Tablo 2.7: *Eğitim Düzeyi ve Benimsenen Çözüm Şekline Göre Dağılım*

Eğitim Düzeyi	Ç ö z ü m Ş e k l i			%
	İki Bağımsız Devlet	Federasyon	Türkiye ile Entegrasyon	
Diplomasız	46.4	30.4	23.2	11.2
İlkokul	45.0	30.4	24.6	34.3
Ortaokul	50.0	35.2	14.8	10.8
Lise ve Dengi	52.9	36.4	10.7	28.1
Yüksek Öğrenim	44.2	50.6	5.2	15.5
%	47.8	35.7	16.5	

Tablonun “Türkiye ile entegrasyon” sütununda görülen yüzdeleri daha iyi yorumlayabilmek için bir noktaya değinmek gerekir. Bu sütunun ilk iki satırında görülen oldukça yüksek yüzdeler bu alt grupların önemli bölümlerinin Türkiye doğumlu göçmenler olmasından kaynaklanmaktadır. Bu dikkate alınarak sadece Kıbrıs doğumlu denekler için aşağıdaki tablo düzenlenmiştir. Bu tablonun bir önceki tablo ile karşılaştırılmasında da görüleceği gibi “iki bağımsız devlet” çözümünü benimseyenlerin yüzdelerinde dikkati çeken bir değişme olmamıştır. Yüksek öğrenim görmüş deneklerin dağılımları iki tabloda da aşağı yukarı aynıdır. Bu tabloların karşılaştırılması sürdürülecek olursa diğer eğitim düzeylerinde “federasyonu” benimseyenlerin yüzdeleri görece olarak artarken, “Türkiye ile entegrasyonu” benimseyenlerin yüzdeleri de görece olarak azalmıştır.

Tablo 2.8: *Kıbrıs Doğumlu Deneklerin Eğitim Düzeyi ve Benimsedikleri Çözüm Şekline Göre Dağılım (n = 415)*

Eğitim Düzeyi	Ç ö z ü m Ş e k l i			%
	İki Bağımsız Devlet	Federasyon	Türkiye ile Entegrasyon	
Diplomasız	47.7	36.4	15.9	100.0
İlkokul	46.7	34.7	18.6	100.0
Ortaokul	48.8	42.2	8.9	100.0
Lise ve Dengi	51.7	39.3	9.1	100.0

Yüksek Öğrenim	43.7	50.7	5.6	100.0
----------------	------	------	-----	-------

Veriler, Kıbrıs için uygun/adil görülen çözüm ile kişinin kendi yaşamı, ailesinin geçim durumu ve Kıbrıs'taki genel gidişat değerlendirmeleri arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Algularla uygun görülen çözüme ilişkin dağılımlar aşağıdaki tabloda verilmiştir. Tabloda Kıbrıs'taki yaşamını “iyi” olarak değerlendirenler arasında en popüler çözüm “iki bağımsız devlet” (%50.1), yaşamını “iyi değil” olarak değerlendirenlerde ise federasyondur (%41.5). Diğer yüzdeler tabloda görülebilir.

Tablo 2.9: KKTC’de Yaşam Algısı ve Benimsenen Çözüm Şekline Göre Dağılım

KKTC’de Yaşam	Ç ö z ü m Ş e k l i			%
	İki Bağımsız Devlet	Federasyon	Türkiye ile entegrasyon	
Çok İyi veya İyi	50.1	34.6	15.3	100.0
Çok Kötü veya Kötü	35.4	41.4	23.2	100.0

Aşağıdaki tabloda da Kıbrıs için uygun görülen üç popüler çözüm ve ailenin geçim durumuna göre deneklerin yüzdeleri verilmiştir. Bu tabloda da gösterildiği gibi ailelerinin geçim durumlarını “iyi”, “orta halli” ve “iyi değil” olarak değerlendiren grupların hepsinde “iki bağımsız devlet” çözümü en sıklıkla benimsenen çözüm olmuştur. Ancak, geri kalan deneklerin tercihlerinde geçim durumuna göre önemli farklılaşmalar olmuştur. Geçim durumları iyi ve orta halli olan denekler genelde “federasyon” tercihinde yoğunlaşırken, geçim durumlarını iyi görmeyen denekler federasyon ve Türkiye ile entegrasyon seçenekleri arasında bölünmüşlerdir. Burada eğitimin bir ara değişken olarak işlev gördüğüne dikkat çekmek gerekir.

Tablo 2.9: Aile Geçim Durumu ve Benimsenen Çözüm Şekline Göre Dağılım

Tercih edilen çözüm	İyi/çok iyi	Orta halli	İyi değil/hiç iyi değil
İki bağımsız devlet	49.7	46.7	48.5
Federasyon	42.7	34.2	25.8
Türkiye ile entegrasyon	7.6	19.1	15.7
Toplam	100.0	100.0	100.0

Öte yandan, Kıbrıs için uygun görülen çözüm şekli ile KKTC’dek genel gidişat değerlendirmeleri arasında da ilişki saptanmıştır ($\chi^2 = 9.51$, $sd = 2$, $p < .01$). Kıbrıs'ta işlerin genel gidişatını iyi ve kötü görenler en popüler tercih olarak iki bağımsız devlet seçeneğinde

birleşmektedirler; yüzdeler sırasıyla 45.3 ve 48.4. Bu iki grupta federasyon tercihinde bulunanlar bakımından da fark yoktur (yüzdeler aynı sırada 30.8 ve 38.5; $Z = 1.7$, $p > .05$). Söz konusu edilen gruplar arasındaki tek fark, işlerin gidişinden memnun olan denekler arasında Türkiye ile entegrasyonu uygun çözüm olarak görenlerin yüzdesinin (%23.9) diğer gruptaki yüzdeden (%13.1) daha yüksek olmasıdır ($Z = 2.77$, $p < .01$).

f. Kimlik ve Çözüm

Kıbrıs için tercih edilen çözümün, deneğin ilk planda kendini ne olarak gördüğünden, kısıtlı bir anlamda sosyal kimliğinden de bağımsız olmadığı görülmüştür ($\chi^2 = 24.86$, $sd = 6$, $p < .004$). Aşağıdaki tabloda ise bu ilişkiyi sergileyen yüzdeler verilmiştir. Görüleceği üzere, “Avrupalı olmayı” ön planda tutan denekler arasında en yaygın olarak benimsenen çözüm “federasyon”, Türk veya müslüman olmaya ilk planda tutanlar arasında ise “iki bağımsız devlet” seçenekleridir. “İki bağımsız devlet” seçeneği kendilerini ilk planda “Kıbrıslı” görenler arasında da aşağı yukarı diğer iki gruptaki oranda tercih edilen bir çözüm olmakla birlikte bu grubun yarıya yakınının (%46.3) tercihi olan “federasyon” seçeneğinden daha yüksek değildir. Daha değişik bir anlatımla kendileri için “Kıbrıslı” olmayı ön planda tutanlar için çözüm olarak “iki devlet” ve federasyon” seçenekleri vardır. Bu grupta entegrasyonu benimseyenlerin oranı diğer iki gruptaki oranlardan çok daha düşüktür. Tablodaki diğer yüzdeler gruplar arasındaki farkların nerelerde olduğunu göstermektedir.

.Tablo 2.10: *En Önemli Kimlik Ögesi ve Benimsenen Çözüm Şekline Göre Dağılım*

	K i m l i k				Toplam
	Avrupalı Olmak	Kıbrıslı olmak	Müslüman olmak	Türk olmak	
Uygun Çözüm İki Bağımsız Devlet	34.5	45.6	46.1	50.6	47.5
Federasyon	51.7	46.3	27.0	30.7	36.0
Türkiye ile Entegrasyon	13.8	8.1	27.0	18.4	16.6
Toplam	5.9	30.1	18.0	46.1	

g. Garantörlük güvencesi

Deneklere “Kıbrıs’ta federatif bir çözüme gidilirse, sizce garantörlük olmalı mı?” sorusu yöneltilmiş ve kendilerine “Hayır, garantör devlet olmamalı”, “Evet, Türkiye ve Yunanistan garantör devletler olmalı”, “Bence hiç farketmez” ve “Başka” cevap seçenekleri verilmiştir. Deneklerin %9.0’ı garantör olmamalı seçeneğinde toplanırken, %74.2’si Türkiye ve

Yunanistan'ın garantörlüğünü benimsemiştir. Yüzde 11.7'lik bir grup “bence farketmez” diyerek garantör devletlerin olup olmamasının veya hangi devletlerin garantör olduğunun kendilerince önemli olmadığını ifade etmişlerdir. Yirmi-üç denek (%4.5) “sadece Türkiye” diyerek tek devletli bir garantörlük üzerinde ısrarcı olmuştur. Soruya cevap verenlerden geri kalan üç denek Avrupa birliği ve İngilterenin garantörlüğünü tercih etmiştir.

IV. GEÇMİŞ VERİLERDEN SONUÇLAR

1. Çalışmanın Ana Çerçevesi

2000-2004 yıllarında, yukarıda özetlenen kuşku ve kaygılara karşın, yine de hız kazanmış olan ‘AB uzlaşma ve çözüm formülleri ile AB üyeliğini sağlamak için Güney’le yeniden birleşme’ heyecanı yaşanmakta idi. Bu bekleyiş ya da umut, Kıbrıs Türk Toplumunda çoğunluğu oluşturan kesimleri ‘çekinceli AB yandaşlığı’na kenetledi. Tutucu ve Güney’le uzlaşmaya kuşku ve kaygıyla bakan, AB aracılığında Türklerin ‘azınlık’ olarak yer alacağı bir birleşmeye karşı çıkan kesimler azınlıkta kalmışlardı. Bu karşıtlık ve parçalanmışlık, 2004 referandumuna da aynen yansımıştır.

Bu dönemde yoğunlaşan tartışma ve kuşkulardan, elimizdeki çalışmaya temel oluşturan yeni bir araştırma çerçevesi de belirginleşmişti: Kıbrıs sorununun çözümünde rolü ve ağırlığı olan ‘aktörler’ olarak, AB, BM, Türkiye ve Güney Kıbrıs öne çıktılar. Bu aktörler, ana değişken olan ‘çözüm’ deki rolleri, önemleri ve güvenilirlikleri ile Kıbrıs halkının tutumları, beklentileri ve seçimlerinde belirleyici olmuşlardır.

2. Çalışmaya Yön Veren Aktörler Temelinde Ana Çerçeve

Yukarıda 1999-2001 çalışmasının değerlendirmesinde çok açık olarak ayrıştığı ve alan çalışması öncesinde ‘düşünce önderleri’ ile yapılan uzun görüşmelerin sonucunda ortaya çıktığı gibi, çalışmada ‘Kıbrıs’da çözüm aktörleri’ veya ‘çözümün ana belirleyicileri’ üzerinde yoğunlaşıldı. Bu nedenle, bu belirleyici aktörlere ilişkin toplanan verilerin analizi ve değerlendirilmesi, dört ana başlık altında yapılmaktadır. Ancak, yöneltile soruların tasarlanmasında ve verilerin analizinde, her aktörün rolü ve işlevi, ‘çözüm’e katkısı veya etkisi merceğinden ele alınmaktadır. Bu ana çerçeve açısından çalışma, temelde çalışmaya katılan deneklerden bu dört genel ‘görüş-

bakış açısı-değerlendirme' bilgisi toplamayı, bu dört alanda akla gelen sorulara ilk elden yanıtlar ve görüşler derlemeyi ve değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Genelde ve kısaca çalışma, gelişmeleri aydınlatma ve açıklığa kavuşturma amacına yardımcı olacak bu dört alanla ilgili sorulara yanıt arayacaktır:

(a) AB' nin belirleyiciliğine ilişkin, (b) Türkiye'nin rolüne ilişkin, (c) Güney halkına ve politikalarına bakış açısına ilişkin, ve (d) 'Kıbrıs sorununun çözümü'ne ilişkin tutum, bakış açısı ve değerlendirmeler.

Eldeki çalışmada çıkış noktası olmak üzere, bu alanlarla ilgili kısa açıklamalara, bazı yol gösterici ve araştırmacı sorular da aşağıda verilmektedir

a.Avrupa Birliği'nin rolü ve belirleyiciliği

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin (Güney) AB üyeliği adaylığının kesinleştiği 1995 yılından sonra AB, KKTC halkınca geleceğin tek belirleyicisi, en çok güvenilen ve en ağırlıklı politik actor olarak görülmekte idi. Bu bakış açısı, bu çalışmadan çok önceleri başlayan Kıbrıs'daki gözlemler ve düşünce önderleriyle yapılan uzun görüşmelerle elde edilmiş bir sonuçtu. Ancak, 2004 Nisan'ında yapılan referandumlar sonrasında Kıbrıs Türkü'nün AB'ye bakışında ciddi bir güven kaybı ve hayal kırıklığı yaşadığı görüldü. Bu daha çok AB'nin adadaki sorunu çözebileceğine dair bir güven ve inanç kaybı şeklinde kendini göstermekte fakat aynı zamanda Kıbrıs Türk halkında AB'den tam bir kopuş gözlenmemekte idi. AB'nin önemli bir aktör olması nedeniyle, halkta genel olarak beliren bu kuşku ve güven çelişkisi ile, çözümde AB'den beklenenleri değerlendirmek, çalışmanın amaçları açısından önemli görülmektedir. Bu alanda yanıtlanması beklenen SORULAR şöyle özetlenebilir:

AB üyeliğine duyulan bireysel (yanıtlayanın) ilgi ve heyecanın derecesi, yanıtlayanın gözlemine göre Kıbrıs Türk halkının ilgi ve heyecanı ile bu ilgi ve heyecanın 2004 referandumu öncesindeki derecesi; AB üyeliğini isteyenler için bu istek ve heyecanın nedeni, istemeyenler için istememe nedenleri; Kıbrıs'da uzlaşmayı sağlama ve çözüm getirme açısından AB'ye şimdi (2007) ve 2004 referandumu öncesi nde güven derecesi; çözümde AB'nin şimdi gözlenen niyeti ve 2004-öncesi bu niyetin nasıl algılandığı; KKTC politikasında ve seçimlerde AB faktörü: Şimdi (2007) ve son seçimlerde.

b.Belirleyici aktör olarak Türkiye'ye bakış

Her koşul altında Türkiye KKTC halkı ve hükümetleri için temel dayanak ve güven kaynağı olmakla birlikte, son yıllarda Türkiye'nin belirgin ve bağımsız Kıbrıs politikasının olmaması ve özellikle 2000-2004 yılları arasında Güney'le birleşme tasarılarında Türkiye'nin gönülsüz

tutumu nedeniyle, Türkiye'ye bakış açısında ve güvende bazı aşınma ve değişmelerin olduğu gözlenmekte idi. 2004 referandumu sonrasında Türkiye'nin KKTC için yeniden ana referans olarak görülmeye başlanması, eldeki çalışma açısından incelenmesi gereken bir gelişme olarak görülmektedir. Bu bakış açısının belirlenmesi ve gelişmelere etkisinin irdelenmesini geliştirmeler, çalışmanın amaçları ve özü bakımından çok önem taşımakta idi: Dünya sahnesinde tanınmayan KKTC'nin Türkiye tarafından yalnız bırakılmışlık yaşamasının, özellikle karar verici üst kesimlere de yansırca, hem Kıbrıs Türk'ü için büyük moral bozukluğu yaratacağı, hem de ilişkilerde kopukluk ve çözümde büyük sakıncalar doğuracağı düşünülebilir. Bu yüzden, böyle bir uzaklaşma ve güven kaybının yaygınlığı ve derinliğinin anlaşılması ile, varolan koşullarda ilişkiye bakışın niteliğinin açıklığa kavuşturulması, çalışma bakımından büyük önem taşımaktadır. Kıbrıs Türkü'ne göre, hem genel anlamda, hem de Kıbrıs sorununun çözümünde Türkiye'nin yeri ve rolü ile ilgili SORULAR şöyle özetlenebilir:

KKTC'nin Rumlarla ve AB ile ilişkilerinde, AB üyeliğine destek veya engel oluşturması çerçevesinde Türkiye'nin yeri, rolü ve önemi; Türkiye'nin KKTC'ni politikasına dahil etmesi ve politik koruyuculuğunun gerçek nedeni (kendi politik çıkarı veya KKTC çıkarı), bunun şimdiki ve geçmişteki algılaması; Türkiye'nin Ada'da asker bulundurması ve garantörlüğünün kabul edilebilirliği veya reddi; Türkiye'ye duyulan yakınlık, kimlik-aidiyet yönüyle Türkiye'nin yeri ve önemi.

c.Rumlara ve birlikte yaşamaya bakış ve birleşme olanağı

Gözlemler, Kıbrıs Türk halkının Rumlar'a karşı olumsuz tutum içinde olmamakla birlikte, Rumların Türklere karşı fazlasıyla olumsuz tutumlarının algılamasına bağlı olarak, birlikte yaşanabileceğine ilişkin beklentilerinin oldukça düşük olduğunu göstermekte. 2004 referandumu ile ortaya çıkan tablo, bu olumsuzluğu çok kesin biçimde pekiştirmiş gözükmektedir. Rumlar'dan yansıyan somut olumsuz örneklerle beslenen bu algılamının, bir çözümlerle AB'ye girildiğinde veya 'birleşme' gerçekleştiğinde bile sorunun devam edebileceğini düşündürmekte. Ayrıca, 35 yıldır ayrı devlet yönetiminde yaşayabilme özgüveni, Türk toplumunun ödün vererek birlikte yaşamaya uzak durmasına neden olduğu günlük konuşmalardan da anlaşılmaktadır. Bu nedenlerle, bir yandan Türklerin Rumlarla birlikte yaşamaya nasıl baktıkları, öte yandan da Rumların Türk kesimini ve birlikte yaşamayı nasıl değerlendirdiğinin Türkler tarafından nasıl algılandığı ve değerlendirildiği çalışma açısından önem taşımaktadır. Ada'da ayrı veya Rumlarla bir arada yaşama istek ve iradesi ile Rum tarafının eğilimlerinin nasıl algılandığı konusundaki SORULAR şöyle özetlenebilir:

Rumlar'a ve birlikte yaşamaya karşı tutum ve eğilimler, AB üyeliğini almak amacıyla

Rumlarla uzlaşmanın önemi: Şimdi ve 2004-öncesi; Kıbrıslı Türklerin tercihlerine göre ve algıladıkları kadarı ile Rum tarafının birlikte yaşama iradesi-isteği; Sosyal yakınlı/mesafe (çok uzak ilişki'den, çok yakın ilişkiye) seçeneklerine göre Rumlarla ne kadar yakın olmayı istedikleri; Türkler ve Rumlar açısından bir devlet çatısı altında yaşamanın vazgeçilmez koşulları.

d. Çözüm yöntem ve olanaklar, özellikle de somut

Annan Planı'nın çözümdeki yerine bakış

Gözlemler, tamamına katılınmasa bile, Kıbrıs Türk halkı tarafından Annan Planı halen masadaki en geçerli ve somut çözüm önerisi olarak algılandığını göstermekte. Özellikle 2004 referandumundan sonra AB'nin Kıbrıs konusunda varlık gösterememesi, çözüm platformunun Birleşmiş Milletler (BM) olarak görülmesi; AB'nin itibar ve güven kaybı karşısında Annan Planı ile daha ciddi bir aktör olduğu görülen BM'in çözüm için daha uygun bir adres olduğu görüşünün yaygınlaşmasına yol açmış görülmektedir. Hem deneklerin kendi bakış açılarına göre çözüm beklentilerinin, hem de Annan Planı somut gelişmesinin ne ölçüde geçerliğini koruduğunun anlaşılması açısından, çalışmada çözüm beklentileri üzerinde yoğunlaşılması gerekmektedir. Çözüm koşulları ve çözüm aktörleri ile ilgili SORULAR da şöyle özetlenebilir:

Kıbrıs sorunun çözümünde şimdi ve 2004-öncesi rolü olan ve olacak aktörler, Kuzey ve Güney halklarının çözüm için uzlaşmayı ne ölçüde gerçekçi bulacağı, somut çözüm belgesi Annan Planı koşullarında uzlaşma eğilimi ile bunun gerçekleşmemesinin sonuçları, yeni çözümde Annan Planı'nında uzlaşma eğilimi, Çözüm için yeni formüllere gerek duyulup duyulmadığı, çözüm seçeneklerine yanıtlayanın kişisel tutumu ile, Türk halkının ve Güney Rum halkının bakış açılarının nasıl algılandığı, AB içinde ve üyelikte çözüm tercihleri (kişisel, Türk halkı ve Rum halkı algılaması).

Çeşitli kaynaklar ve yöntemlerle toplanan verilerin analizinde bu dört ana çerçeveye bağlı kalınacak, bu dört soru alanı, eldeki çalışmanın yol haritası olarak değerlendirilecektir.

=====

Bölüm II

KKTC EKONOMİSİ: 2004 Öncesi ve Sonrası

I. GİRİŞ

KKTC ekonomisi Türkiye ekonomisine oldukça bağımlı ve kırılgandır. Yurtiçi gelirleri bütçe harcamalarını karşılamada yetersiz kalan ekonomide Türkiye'den gelen transferlerin büyük kısmı maaş ödemelerini ve bütçe açıklarını karşılamada kullanılıyordu. Kamu harcamaları GSMH'nin yüzde 53'ünü oluşturmuş ve kamu harcamalarının ekonomideki ağırlığı nedeniyle, harcamaların yüzde 30'unu personel giderleri, yüzde 23'ünü ise sosyal transferler oluşturmaktadır (2004 yılı). 2004 yılı itibariyle bütçe giderlerinin yüzde 74'lük kısmı yerel gelirlerle yüzde 27'lik kısmı ise dış yardım ve borçlanmalarla finanse edilmiştir.

Kuzey Kıbrıs; AB-Türkiye veya AB-Güney Kıbrıs arasındaki gümrük birliğine pratikte eklenmediği gibi herhangi başka bir alternatif ticaret rejimine de dahil değildir. 1994 yılında Anastasiou davası sonucunda ATAD, Güney Kıbrıs hükümetinin menşe sertifikasına sahip olmayan ürünlere yönelik tercihli muameleyi yasaklamıştır. Bu yokluk ve gümrük duvarları, GB veya ticaret rejimi dahilinde AB'ye ticaret yapan ülkelerle rekabeti imkansız kılmaktadır. Yani kuzeyden AB'ye ihracat mümkündür fakat bu durumda ürünler üçüncü ülkelere yapılmış ithalat kabul edileceği için, topluluğun bu tür mallara uyguladığı %3 ila %32 arasında değişen vergi oranına tabi olacaktır. Ayrıca ATAD'ın Kıbrıs'tan gelen tüm mallar için Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetince verilen menşe sertifikalarını zorunlu kılması KKTC yetkililerinin verdiği tüm taşımacılık ve ticaret belgelerini de geçersiz hale getirmektedir.

Kuzey kesiminde mülkiyet konusu da oldukça tartışmalıdır. Bu hukuki belirsizlik doğrudan yabancı yatırımların çok düşük kalmasına neden olmuştur. Türk kesimine şube açmak isteyen uluslararası firmalar, Rum yönetiminin hukuksal tehditlerine ve engellemelerine maruz kalmaktadır. Loizidou gibi AİHM'de açılan davalara ilaveten kuzeyde mülk sahibi olanlara karşı Rum mahkemelerinde açılan davalar ve tutuklama kararları, yabancılar için mülkiyet konusunu daha da belirsiz hale getirmiştir.

II. 2000 BANKALAR KRİZİ VE EKONOMİ

2000 yılı, *'bankalar krizi'*nin ekonomiyedamgasını vurduğu bir yıldır. Bankalar krizi adeta ekonomide bir kırılma noktası olmuş ve bu krizden sonra ekonomik aktörlerin ekonomiye ve politikaya bakışları değişmiştir. Finans kaynaklarının kamu tarafından emilmesinin yanı sıra, politik ve ekonomik istikrarsızlık nedeniyle yapısı zaten zayıflayan mali sektöre bir de altyapısı hazırlanmadan kurulan bankalar sistemi katılınca 2000 yılında bankalar krizi yaşanmıştır. Mantiğın “ne kadar çok banka kurulursa ekonomi açısından o kadar iyi olur düşüncesine” dayandığı sistemde, bir defasında oniki bankaya birlikte izin verildiği görülmüştür. Bunlar aile bankaları idi, toplanan mevduatları aile şirketlerinde kullandılar, nakit akışını olumsuz etkileyen kararlar aldılar. Türkiye’de ve KKTC ekonomik tablo bozulunca da aldıkları paraları bankalara ödeyemediler. Öz kaynakları yetersiz olan bu bankalara zaten yeterince denetim de yapılmıyordu. Sonuçta, 2000 yılında 38 banka vardı, 12 banka battı, bunun beşi tasfiye edildi, yedisi sigorta fonuna devredildi. Halk KKTC tarihinde ilk defa meclisi bastı, kürsüye çıkıldı. Tüm bu olaylar muhalefetin güçlenmesinde önemli rol oynadı.

2000 yılında bankalar kriziyle ekonomisi büyük darbe yiyen KKTC, 2001–2004 yıllarını kapsayan dönem için hazırlanan ekonomik programlarla ve Türkiye’den ilave kaynak akışını beraberinde getiren ekonomik içerikli protokollerle desteklenerek krizi atlattır. 2000 yılında 5 bankaya el konulmasını gerektiren süreçle başlayan mali sektör krizi aşılmış, bugün bankalara güven sağlanmıştır. Merkez Bankası’nın altyapısı yeniden düzenlenmiştir. 2000 yılındaki ekonomik krizle %–0,6’ya gerileyen gayri safi milli hasıladaki küçülmeler alınan tedbirlerin olumlu etkisiyle 2003’te % 11,4’e yükselerek KKTC tarihinin en yüksek kalkınma hızına ulaşmıştır. Sektörler itibariyle büyüme hızlarına bakıldığında, ticaret-turizm, inşaat ve serbest meslek ve hizmetler sektörlerinde yüksek artışlar gerçekleşmiştir. 2001 yılında yaşanan ekonomik çöküntünün etkisiyle 4 bin.303 ABD Doları’na düşen kişi başına milli gelir, 2002 yılında 4 bin 409 ABD Doları’na, 2003 yılında 5.949 ve 2004 yılında 7 bin 350 ABD Doları’nın üzerine çıkmıştır. İhracat miktarı, 2001’de 34 Milyon ABD Doları’na düşmüşken, 2002’de 45 Milyon ABD Doları’na, 2003’de 51 Milyon ABD Doları’na, 2004 yılında ise 60 Milyon ABD Doları’na ulaşmış, ithalat ise 2001’de 272 Milyon ABD Doları’na inmişken, ekonomik büyümenin de etkisi ile 2002’de 309 Milyon ABD Doları’na, 2003’de 478 Milyon ABD Doları’na, 2004 yılında ise 725 Milyon ABD Doları’na yükselmiştir.

Bankalar krizi ticaret ve esnaf kesimini de çok etkiledi. Elleriindeki alacaklar verecekler dondu, birçoğu iflas etti. Yazdıkları çekler karşılıksız çıktı. Diğer bir sorun da PEYAK’la yaşandı. PEYAK bir tüketim kooperatifiydi, tasarruf da topluyor, üyelerine kredi veriyordu. Peyak topladığı paraları mal stokuna bağladı, gereğinden fazla çalışanı vardı, arazi satın almak gibi

gereksiz yatırımlar yaptı, panik başlayınca halk parasını almak istedi, veremeyince tasfiye edilmesi için kooperatif mevzuatına bağlı olarak mukayyita (tavsiye memuruna) bırakıldı.

III. 2000 EKONOMİK İSTİKRAR PROGRAMI

Ekonomiyi toparlayabilmek için 4 Ekim 2000 tarihinde yürürlüğe konan Ekonomik İstikrar Programı bir nevi Türkiye'deki Kemal Derviş programının yansımasıydı. Bu programla ekonomide ihtiyaç duyulan yapısal değişimlerin sağlanması, kamu açıklarının sürdürülebilir düzeye getirilmesi ve yeniden bir kalkınma sürecinin başlatılmasını hedeflenmişti. Programda mali disiplin önlemleri, vergi artışı, kamu istihdamını azaltma gibi kamu sektörünün yeniden yapılanmasını sağlayacak önlemler vardı. Fakat yatırımı artırıcı, özel sektörü geliştirici önlemler yoktu. Zaten bankalar kriziyle sarsılan ekonomide bu tek bacaklı programı uygulama olanağı çok zordu. Sonuçta, başarılı olamadığı gibi kamu finansman gereği daha da arttı. Ayrıca toplumsal muhalefetin yükselmesinde de rol oynadı.

2001 yılında Türkiye'de yeni kur politikasının uygulanması KKTC'de zaten bozuk olan ekonomik tabloyu daha da istikrarsızlaştırdı, sınai yatırımlar tamamen durdu. 2001 yılının ikinci yarısında ekonomiyi güçlendirici yeni önlemler gündeme geldi. Türkiye ile imzalanan Yatırımlarda Devlet Yardımları anlaşması ile KKTC'nin kalkınmada öncelikli bölge ilan edildiğini ve bu uygulama ile Türkiyeli yatırımcının KKTC de yatırım yapmasının hedeflendiği kaydediliyordu.

IV. EKONOMİDE BÜYÜMEYE DOĞRU

Kuzey Kıbrıs ekonomisi 2002 yılı ile birlikte büyüme sürecine girmiş, ekonomideki reel büyüme hızı, 2002 yılında bir önceki yıla göre yüzde 6,9, 2003 yılında yüzde 11,4 ve 2004 yılında ise yüzde 15,4 olarak gerçekleşmiştir. Kuşkusuz ki bu büyüme performansının en önemli tetikleyici dinamiklerinden biri Türkiye'den gelen kaynaklarsa, diğeri de siyasi çözümün somut işareti olarak kabul edilen BM Annan Planı ile birlikte ortaya çıkan iyimser beklentilerdir. Bu beklentiler başta inşaat sektöründeki gelişmeler olmak üzere ticaret ve imalat sanayi sektörleri de dahil birçok sektörü girdi-çıkı ilişkisi yoluyla beslemiştir.

Türkiye ekonomisinin 2001'deki krizin atlatılmasından itibaren göreceli olarak düzelmeye başlaması, KKTC ekonomisine olumlu yansımış, daha sonra kuzey ve güney Kıbrıs arasında kapıların açılması ve Yeşil Hat Tüzüğü ekonomiye önemli bir canlılık getirmiştir. Ayrıca Haziran 2003' de uygulamaya giren ithal mallardan alınan fon oranlarındaki indirimler, döviz kur artışındaki yavaşlama hatta gerileme, yerli mallarda Fiyat İstikrar Fonu'nun²¹ %10'da

tutulması, yerli malı KDV oranlarındaki indirimler gibi önlemlerdir. Ekonomiyi etkileyen temel bir faktör de, KKTC Kalkınma Bankasının kullandığı krediler gibi çeşitli şekillerde reel sektöre enjekte edilen krediler²² ile bankazedelerin mağduriyetinin giderilmesi amacıyla Türkiye'den kamu kesimine sağlanan yardım ve kredilerin süreç içinde ekonomiye enjekte edilmesidir.

Kapıların açılmasıyla 23 Nisan sonrasında, hazırlıksız, kontrolsüz bir şekilde karşı karşıya kalınan rekabete rağmen iş çevreleri “ekonomiyi korumaya almalıyız” kolaycılığına karşı çıkmışlar, ekonomik entegrasyonun AB sürecindeki önemini bilinçli bir şekilde vurgulamışlardır. 8 Mart 2004 tarihli basın bülteninde KTTO başkanı Ali Erel ekonomik korumacılık istemediklerini doğru yöntemin ekonomilerde rekabet gücünün yükseltilmesi olduğunu vurgulamaktadır. *“Polisiye tedbirlerle, güneye kayan ekonomik aktiviteyi engellemeye ve ters çevirmeye çalışmak, yapılabilecek en büyük hata olacaktır. Ekonomi kendi dinamikleri ile çalışmalıdır. Bizim ekonomiye olumlu etkimiz ancak; rekabet edeceğimiz pazardaki kuralları kendi çalışanlarımız, tüketicilerimiz, ekonomik işletmelerimiz ve yatırımcılarımız için, etnik kökenlerine bakılmaksızın, kendi coğrafyamızda sağlama kapasitemiz ve başarıımız kadar olabilir.”*

14 Aralık seçimleri iş çevrelerinin artık siyasette yerini aldığını gösteriyordu. KTTO yönetim kurulu başkanı Ali Erel, Mustafa Damdelen ve iş çevreleri **Çözüm ve AB Partisini (ÇABP)** kurdular. Gerçi çözüm yanlısı iş çevreleri bölünmüştü, İŞAD başkanı Özdi Nami de dahil olmak üzere bir kesim iş çevreleri CTP'e destek veriyordu ve CTP listelerinde yer almıştı. Sonuç “Umudun korkuya üstün gelmesi” olarak değerlendirildi. Bu saptama herkes için geçerli olmasa da Rum tarafında kalacağı kesin olan Güzelyurt için geçerliydi. Bu bölgede çözüm ve AB yanlılarının oy patlaması yapması tüm korku senaryolarını zorluyordu.

Kıbrıs iş dünyasının önde gelen temsilcileri olan Kıbrıs Türk Ticaret Odası (kuzey Kıbrıs) ve Kıbrıs Ticaret ve Sanayi Odası (güney Kıbrıs), 1 Mayıs'ta Birleşik bir Kıbrıs'ın AB'ye girmesini sağlayacak, Annan Planı temelindeki müzakerelerin yeniden başlamasından duydukları memnuniyeti ve iki toplumun ekonomik farklılıklarının süratle azaltılması konusundaki ortak düşüncelerini 15 Mart 2004 ortak deklarasyonla açıklamışlardır.

Türk tarafının planı kabullenmeye istekli olmasının en önemli nedenlerinden biri özellikle 1990'lı yılların sonundan itibaren ekonomik durumun kötüye gitmesidir. Uluslararası toplumca tanınmamışlığın ve ticaret kısıtlamalarının altında sıkışan halkın Türkiye'ye ve Türkiye'den gelen maddi desteğe olan bağımlılığı artmıştır. Ekonomik bağımsızlığa sahip olamadıkları için kendi toprakların üzerinde söz sahibi olamamanın sıkıntısını yaşayan Kıbrıslı Türkler AB'ye üyeliğin egemenliklerini ifade etmeye daha fazla imkan vereceğine inanmıştır.

Ancak, ekonomik büyümede sürdürülebilir bir yapıya kavuşmak için gerekli olan yapısal düzenlemeler tam olarak hayata geçirilmemiştir. Özellikle devlet /idare reformu, sosyal güvenlik reformu gibi konularda ciddi bir girişim yoktur. İşadamlarına gelince, ekonomik büyümeye “şimdi para kazanma zamanı” olarak bakmışlar, çözümsüzlük olmasına rağmen ekonomi eskisine oranla oldukça iyi bir durumda olmasını olumlu karşılamışlar ve doğal olarak bu durumdan yararlanmaya çalışmışlardır. Buna rağmen aynı iş çevreleri KKTC ekonomisindeki canlanmanın kendi iç dinamikleriyle sürdürülebilir bir kalkınma olmadığını farkındadır. Nitekim 26.7.2007'de Başbakan Ferdi Sabit Soyer'e yazılan açık mektup iş çevrelerinin durumun bilincinde olduğunu göstermektedir. “...21 Haziran 2007 tarihinde yapmış olduğumuz araçlı eylemde reel sektörün gelişimine, yatırım ikliminin iyileştirilmesine ve rekabet edebilirliğin artırılmasına gerekli önem verilmez ise ve reel sektör doğrudan ve dolaylı olarak kamu politikaları ile desteklenmez ise mevcut ekonomik durgunluk eğiliminin artarak devam edeceğini ve bu durumun tüm ekonomiyi kaosa sürükleyeceğini belirtmiştik. Bu kötü senaryonun yaşanmaması için de hükümetimizin alması gereken önlemleri içeren ortak görüşlerimizi sizlerle ve tüm kamuoyu ile paylaşmıştık.”

V. BM ANNAN PLANI VE AB ÜYELİĞİ UMUDUNUN YÜKSELİŞİ

Annan Planı referandumu sonrası izolasyonların kalkmasına yönelik çabalar sonuç getirmese de kapıların açılması ve yeşil hat tüzüğü ekonomiye önemli bir hareketlilik getirmiştir. Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında ticareti yapılan ürünlerden Ağustos 2004–2007 yılları arasında elde edilen toplam kazanç 4 milyon 614 bin 886 Kıbrıs Lirası (KL) olarak belirlenmiştir. Ayrıca, 23 Nisan 2003 tarihinde Yeşil Hat'ta karşılıklı geçiş sınırlamalarının hafiflemesi, yabancı kişilerin ada üzerinde serbest dolaşımının sağlanması, öncelikle hizmetler sektörlerinde, özellikle de turizm olumlu yansımıştır. KKTC, tüm Kıbrıs sahillerinin yaklaşık yarısına sahiptir ve yapılaşmanın düşük olmasından dolayı Güney'e oranla daha bakir durumdadır. Kuzey'deki 11 bin yatak kapasiteli turizm tesislerinin ancak yüzde 32'si kullanılmaktadır. Bu oranın %60-70'lere çıkartılması durumunda 250–300 milyon dolarlık bir artı gelirin sağlanacağı hesaplanmaktadır.

Sonuç olarak, ekonominin iyileşmesi dört ayak üzerinde oturmuştur: inşaat; eğitim, turizm ve güneyde çalışan 5–7000 işçinin sağladığı döviz girdisi. AB üyesi olunacağına dair beklenti ekonomiye psikolojik bir canlılık getirdi. Önce emlak değerleri arttı, yüksek fiyatlarla mal alımları başladı. Buna bir kısım İngiltere'den gelen Kıbrıslıların katkıları da dahildir. Bu ortam inşaat sektörüne muazzam bir girdi sağladıysa da plansız yapılaşma çevre, trafik su altyapı sorunları ortaya çıkarmıştır.

1. İşgücü Gelişmeleri

İlk kez Ekim 2004 tarihinde gerçekleştirilen Hane halkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre çalışabilir yaştaki nüfus 150,011 olarak tahmin edilmiştir. Toplam işgücü 82,220 olarak kaydedilmiş, bunun 74,511'ini çalışan, 7,709'unu da işsiz nüfus oluşturmuştur. Çalışmaya göre istihdam edilen 74,511 kişinin yüzde 5,3'ünü Güney Kıbrıs'ta çalışanlar oluşturmaktadır. Kuzey Kıbrıs'ta çalışan nüfusun yüzde 9,3'ü tarım sektöründe, yüzde 11,5'i sanayi sektöründe, yüzde 9,1'i inşaat sektöründe ve yüzde 70,1'i hizmetler sektöründe istihdam edilmiştir. Toplam istihdam içinde kamu istihdamının payı ise yüzde 33,3 (24,846) olmuştur. İşgücüne katılma oranı yüzde 54,8, istihdam oranı yüzde 49,7, işsizlik oranı yüzde 9,4 ve genç nüfusta işsizlik oranı da yüzde 23,6 olarak belirtilmiştir.

Tablo 2.11: Hane Halkı İşgücü Anketi Göstergeleri, 2004

1. Çalışabilir Nüfus	150,011
2. İş Gücü	82,220
2.1 İstihdam	74,511
2.1.1 Kuzey Kıbrıs	70,615
2.1.2 Güney Kıbrıs	3,896
2.2 İşsiz	7,709
3. İşgücüne Katılım Oranı (%)	54.8
4. İstihdam Oranı (%)	49.7
5. İşsizlik Oranı (%)	9.4

Kaynak: DPÖ

Türkiye ile ilişkilerde de yeniden gözden geçirilmesi gereken konular olmasına rağmen, proje kredileri olarak ekonomiye girmesi öngörülen paranın eski “günü kurtarma sistemi”nin devam ettiği görülmektedir. KKTC işçevreleri “bu para artık bir sosyal sorun haline gelen işçi ailelerinin okul hastane gibi ihtiyaçlarını karşılamak için gelebilir” derken, Türkiye’den gelen işçilerin sosyal yapıya getirdiği yük ve bunun nasıl halledileceği konusunda ciddi bir çalışma yapmak gerektiğini de vurguluyorlar.

2. Yeşil Hattın Açılması ve Etkileri

Kıbrıs Türk tarafının Lahey’de yapılan Annan Planı müzakerelerinden çekilmesinin ardından 2003 yılının Nisan ayında -yani adanın fiili olarak bölünmesinden 29 yıl sonra- Denктаş tek taraflı olarak Yeşil hattı açma kararı almıştır. Kararın büyük ölçüde olumlu sonuçları olmuştur.

Kıbrıslı Türkler Rum tarafı ile aralarında, yıllarca süren izolasyona rağmen büyük uçurum olmadığını fark etmiş ve bu da özgüvenlerini arttırmıştır. İki halkın da, öteki tarafta kalan ev ve topraklarının çok fazla değiştiğini, arkalarında bıraktıkları şeyin artık hayal ettiklerinden farklı bir şey olduğunu görmesi de, bir gün tekrar geri dönme hırslarını köreltmıştır.

Hattın açılmasının diğer bir etkisi ise ekonomik olmuştur. Rumların, görece oldukça ucuz olan Türk kesiminden yaptığı alışveriş, ayrıca Rum kesiminde çalışan Türklerin sayısındaki artış, istihdam ve tüketime olumlu yansımıştır. AB vatandaşlığının tüm sorunlarını çözeceğini ve büyük bir zenginleşme yaşayacaklarını düşünen Kıbrıslı Türkler arasında Kıbrıs (Rum) Cumhuriyeti pasaportuna yönelik ciddi bir talep olmuştur. Elde ettikleri Kıbrıs (Rum) Cumhuriyeti pasaportları ile her istediği zaman Rum kesimine geçmekten memnun olan Türkler, haklarında davalar açılıp tutuklanma tehlikesi yaşayınca sorunlar başlamıştır. 1974 harekatı öncesinde sahip oldukları malların işgal edildiğini öne süren Rumlar, hükümetlerinin desteğiyle davalar açmaya başlamışlardır. Rum malları ile ilgili davalar ve dava celplerinin Türklere ulaşmaya başlamasıyla sınırlardan geçişler de azalmıştır. Kıbrıslı Türk Mimar Osman Sarper'i, Rum mallarına ait topraklarla ilgili proje bulundurduğu gerekçesiyle tutuklanması bu yöndeki endişeleri arttırmıştır.

3. İnşaat Sektöründe hızlı Gelişme

2003'te inşaat izni alınan konut sayısının 48 bin 116 olduğu ve 2006'da bu rakamın 102 bin 587'ye çıktığı KKTC'de, müteahhitlik, taşeronluk ve yan sanayide olmak üzere inşaat işi yapan firma sayısında ciddi bir artış olmuştur. 2003'te ülkede 65 adet inşaat firması mevcutken, 2006'da bu sayı 927'yi bularak 14 katına yükselmiştir. Yine 2002 yılında 168 bin 300 ton çimento satılan KKTC'de 2006'ya gelindiğinde bu rakam 562 bin 970 tona çıkmıştır. 2002'de 416'sı kırsal alanda olmak üzere 651 inşaat yapılırken, 4 yıl içinde yüzde 125 artışla inşaat sayısı 1597'ye çıkmıştır. Devlet Planlama Örgütü'nün istatistiklerine göre 2003'de 846, çözüm planının referandumuna sunulduğu 2004'de ise 1149 inşaat yapılmıştır. Bu rakamlarla KKTC'de konut yapımı 2006 yılında maksimum rakama ulaşmış 2007 yılında ise inişe geçmiştir. 2008 içinde inişin süreceği öngörülmektedir.

Kuzey Avrupa'da yaşayan emekli kesimin, özellikle de İngiltere vatandaşlarının (satılan konutların yaklaşık %90'ı İngilizler tarafından alınmakta.) yoğun ilgi gösterdiği KKTC'deki inşaat firmaları, 2007'de talepte yüzde 20'lere varan daralma gözlenmesine rağmen yeni projeler üretmeyi sürdürmektedir. KKTC'de son bir yıldır birçok inşaat şirketinin zora girmesi, başlamış pek çok inşaatın yarım kalması ve bitmiş olanların da alıcı bulamaması piyasadaki durgunluğu açıkça ortaya çıkarmaktadır. Gerek işçilik, gerekse malzeme maliyetlerinin yükselmesinden

dolayı yerli alıcının alım gücü azalmıştır. Malzemenin çoğu ithal olduğu ve yerel üretimi olmadığı için bu konuda yapılabilecek fazla bir şey yoktur. Fakat Kıbrıs Türk Müteahhitler Birliğinin de dahil olduğu kimi çevreler işçilik konusunda ucuz işçi kullanımının yüksek maliyet sorununu çözeceğini düşünmektedirler. Bu yaklaşımının getirdiği ve getireceği sosyal-kültürel sorunlar ise bu çevrelerce es geçilmektedir. Bu bakış açısı ile uyumlu şekilde Türkiye'deki nitelikli ve niteliksiz inşaat işçileri aylık ücretin 1100 ile 5000 YTL olduğu KKTC'ye akın ederken; KKTC vatandaşı olan işçiler ise haftada en az 1200 YTL kazanç sunabilen Rum kesimine geçmektedirler.

İnşaat sektöründeki duraklamasında dış etkiler de oldukça önemli olmuştur. Kıbrıs Rum kesimi Kuzey Kıbrıs'tan mal, hizmet ve özellikle ev alınmamasına yönelik büyük bir kampanya sürdürmektedir. Güney Kıbrıs'a gelen turistlere Kuzey Kıbrıs'tan ev alınmaması ve bunun kanunsuz olduğu iddiasıyla broşür dağıtılmaktadır ve bu kampanya bütün Avrupa ölçeğinde ve Kuzey Kıbrıs'a ilgi duyan bütün alanlarda sürdürülmektedir. Rum kesimi yabancıların mal alımını engelleyebilmek için KKTC'de faaliyet göstermekte olan yabancı inşaat şirketlerini de araştırmaktadır. Alman, İngiliz ve İspanyol inşaat şirketlerinin, KKTC'deki eski Rum mallarının özellikle internet üzerinden satışını yaptıklarını belirleyen Rum yetkili makamları bu konuda başlattıkları araştırmanın sonucunu aldıktan sonra AB düzeyinde hukuki yollara başvurmaya hazırlanmaktadır. Rumların KKTC'den taşınmaz mal alan yabancılara yönelik açtığı davalar ise sürmektedir. Bunlar da KKTC'den mal alma niyetinde olan AB vatandaşlarını tedirgin etmektedir.

KKTC'deki plansız, programsız ve kaçak yapılaşma büyük endişe konusu olmaktadır. İçişleri Bakanlığı, son olarak Şubat 2008'de yürürlüğe giren "Genel İmar Emri" ve Lefkoşa'ya dönük olarak "Özel İmar Emri" hazırlanmıştır. Kaçak ve kayıtsız müteahhitleri kayıt altına almayı ve emlak sektörüne düzen getirmeyi amaçlayan girişimler ise devam etmektedir. Müteahhitlerle hükümeti karşı karşıya getiren yasalardan birisi de KKTC'de yaşanan emlak patlamasından sonra sektörü disiplin altına almak için hazırlanan "Emlakçılar Birliği Kayıt ve İşlemleri Yasası"dır. KKTC'de ciddi bir kaçak müteahhitlik sorunu vardır. Kayıtlı yaklaşık 400 firmaya karşılık yaklaşık 100 tane de kayıt dışı firmanın tespit edilmiştir ve inşaatların durdurulmasına başlanmıştır. Kaçak müteahhitlik beraberinde kaçak işçi, dolandırıcılık, kalitesiz inşaat, kayıt dışı ekonomi gibi sorunları da getirmektedir Bu yasayla her malın emlakçı aracılığıyla satılması şartı emlakçı ve müteahhitleri de karşı karşıya getirmiştir. Plansız ve aşırı yapılaşmanın getirdiği çevre sorunları Avrupa Birliği içerisinde de yankı bulmaktadır. Avrupa Birliği Komisyonu'nun Karpaz Yarımadası'nın bir kısmını Natura 2000 Direktifi'ne dahil ettiğini belirten Frassoni ve Özdemir, topluluk müktesebatının adanın kuzeyinde askıya alınmış olmasına rağmen, "kaotik

inşaat girişiminin” durdurulması için komisyonun her türlü çabayı sarf etmesini talep ettiler.

Bugün artık Annan planı döneminde oluşan güven ortamının yavaş yavaş bir güvensizliğe dönüşmektedir ve bu da inşaat sektörünü hissedilir şekilde etkilemektedir. Dış talebin hızlandırdığı büyüme süreci 2006 yılında da devam etmiş, yavaşlama ve daralma 2007 yılında gerçekleşmiştir. Kamu inşaat yatırımlarının azalması 2007 yılında etkili olmuştur. 2006 yılında, reel olarak % 68,1 oranında büyümeye devam eden inşaat sektörünün 2007 yılında reel olarak % 12,9 oranında gerilemiştir. Müteahhitler Birliği Başkanı Gürcafer'in de dahil olduğu önemli bir kesim de inşaat sektörünün sadece siyasi gelişmeler, Kıbrıslı Rumların lobi çalışmaları, izolasyonlar veya başka dış nedenlerden değil, içte kaynaklanan bir takım nedenlerden dolayı da gerilediğini savunmaktadır. Sektörün gerilemesinde; "ev alacak olan kişilere verilen taahhütlerin yerine getirilmemesi, kalite sorunu, tapu ve geciktirme" gibi nedenler de etkilidir.

4. Mal-Mülk ve Tazminat Sorunu

Kıbrıs'ta; kapalı Maraş bölgesinde ve Güney'de bulunan Türk vakıf mallarının, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) eliyle ve mülkiyet sorununun çözümü görüntüsü altında Rumların eline geçmesi için emsal oluşturacak iki önemli kapı aralanmış bulunuyor.

Bunlardan biri, Arestis isimli Rum kadının kapalı Maraş Bölgesi'ndeki mülkünü 1974'ten itibaren kullanamadığı gerekçesiyle AİHM'de Türkiye aleyhinde açtığı dava dolayısıyladır. Kapalı Maraş bölgesindeki mülklerin tamamının Abdullah Paşa ve Lala Mustafa Paşa Vakıfları'na ait olduğu, tapu kayıtları ve Gazimagosa Mahkemesi'nin 28 Ocak 2002 ve 27 Aralık 2005'te aldığı kararları ile tespit edilmişti. Ancak, AİHM elinde orijinal tapu kaydı olmaksızın dava açan Arestis'i haklı görerek Türkiye'yi mülkiyet ihlalinden suçlu bulmuş ve Aralık 2006'da 885 bin Euro tazminat ödemeye mahkum etmişti. AİHM'nin 22 Aralık 2005 tarihli kararında ise “Türkiye, mülkün vakıf malı olduğunu iddia etmekle birlikte, bunu kanıtlayacak belgeleri yasal süresi içinde Mahkeme'ye teslim etmemiştir” ifadesi yer almıştı. Son ödeme tarihi 23 Ağustos 2007'de dolduğu halde Türkiye, şu ana dek Arestis'e tazminat ödemedi. AİHM'in bu kararının, Maraş'ta, Arestis ile aynı durumda olan 5 bin civarındaki Rum için emsal teşkil edeceği ileri sürülüyor. Bu durum, Türkiye'nin gerçekte Türk vakıflarına ait olan mallar için, bu malları gasp eden Rumlara milyarlarca euro tazminat ödemekle yükümlü kılınmasına yol açabilir. Üstelik bu tazminatların yalnızca mülkün 1974'den itibaren kullanılmadığına ilişkin olması nedeniyle, daha ileri aşamada mülkün iadesi/mülke dönüş taleplerine zemin hazırlayacak ve Maraş'ın Rumların eline geçmesi ile sonuçlanabilecektir.

1974 sonrasında Güney’de kalan Türk vakıf mallarının mülkiyet sorunu çerçevesinde pazarlık konusu yapılmasına ilişkin önemli bir gelişme yaşanıyor. KKTC’de oluşturulan Taşınmaz Mal Komisyonu (TMK), Mike Timvios isimli Rum’un başvurusu üzerine, Timvios ile KKTC’deki malına karşılık “Güney Kıbrıs’ta bir Türk vakıf malının verilmesine” ilişkin uzlaşmaya vardı. Konu medyada, çoğunlukla TMK’nın AİHM tarafından “iç hukuk yolu olarak kabul edileceği” beklentisi boyutuyla yer buluyor. Ancak, AİHM’nin de gündemine gelecek olan Timvios uzlaşması ile ilgili, TMK’nın Türk vakıf malları üzerinde böyle bir tasarruf yetkisi olup olmadığı ve uzlaşmanın “Ahkamul Evkaf” olarak da adlandırılan vakıf hukukuna aykırılığı konusu, önümüzdeki günlerde çok tartışılacak gibi gözüküyor. Bu karar, 1974 sonrasında adet itibarıyla yüzde 44’ü, gelir kaynakları itibarıyla da yüzde 63’ü Güney’de kalan Türk vakıf malları için hukuk dışı bir el değiştirme zemini oluşmasına yol açabilir. KKTC Meclisi’nde 19 Aralık 2005’te kabul edilen ve Kuzey’de kalan Rum malları için tazminat, takas ve mal iadesi öngören mülkiyet yasası temelinde Rum başvurularını değerlendirmek üzere Mart 2006’da oluşturulan TMK, 2’si yabancı 7 üyeden oluşuyor. TMK’ya son iki yılda Rumlardan gelen başvuru sayısı 257’ye ulaştı. Bu dosyalardan 21’i görüşülerek sonuçlandırıldı. Bunlardan 3’ü için iade, 2’si için takas, geri kalanlar için de tazminat kararı alındı.

5. Referandumun Ardından: Avrupa Birliği’nin Açılımları

Adadaki referandumların sonuçlanmasının ardından BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından hazırlanan fakat Güvenlik Konseyi’nde Rusya tarafından veto edilen rapor, Kuzey Kıbrıs üzerindeki izolasyonun ve kısıtlamaların kaldırılması için uluslararası topluma çağrıda bulunuyordu. Benzer çağrılar Verhaugen, Colin Powell ve Tony Blair gibi önemli isimler de yapmıştı. Ayrıca AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi de, 26 Nisan 2004’te “Kıbrıs Türk Toplumunun izolasyonunu sona erdirmeye ve bu toplumun ekonomik gelişimini teşvik ederek Kıbrıs’ın yeniden birleşmesine yardımcı olmaya” karar vermiş ve Komisyon’dan bu konuda somut adımlar atmasını istemişti.

İzolasyonların kalkması yönündeki açıklamaların dayandığı iki gerekçe vardı.

-Birincisi, Kıbrıslı Türkler BM Planına, birleşmeye ve AB üyeliğine evet dediği halde iyi niyetinden hiçbir fayda elde edememişti ve AB avantajlarından yararlanamamaktaydı. Türk tarafının barış çabalarına olumlu yanıt verilmesi gerektiği inancı doğdu.

—İkincisi, KKTC’nin ilanı sonrası çıkartılan BM Güvenlik Konseyi kararlarında, Kuzeyin ayrılık kararına destek olmamaları istenmişti. Kuzeye ekonomik destek de, ayrılığa destek anlamında değerlendirildiği için mümkün olmuyordu. Referandumda Türk tarafının birleşme

isteğini dile getirmesi, izolasyonların mantığını da anlamsız kılmıştı.

Kıbrıs'ın AB'ye katılım anlaşmasına ekli 10 numaralı protokol AB müktesebatının kuzeyde uygulanmasını ertelese de, protokolün 3. maddesi, protokoldeki hiçbir maddenin Kuzey Kıbrıs'ın ekonomik gelişimine yönelik önlemleri hiçbir şekilde engellemeyeceğini belirtiyordu. Ayrıca yaşayabilir bir federasyonun olmazsa olmaz koşullarından biri, tarafların ekonomik gelişmişliklerinin birbirine yakınlığı olduğu düşünülünce, Ada'da bir federasyon kurulmasını savunan AB'nin ilk aşamada Türk kesiminin ekonomik gelişimini sağlaması ve taraflar arasındaki açığı kapatması gerektiği kabul edilmiştir.

Yukarıda anlatılanlar çerçevesinde, referandumun ardından Avrupa Komisyonu, Kuzey Kıbrıs'ın ekonomisini geliştirmek adına aşağıdaki üç düzenlemeyi sundu.

a. Yeşil Hat Tüzüğü

Ekonomik gelişim için Yeşil Hat Tüzüğü'nün geliştirilmesini destekleyen işçevreleri hiçbir zaman Doğrudan Ticaret'in yerini alacak alternatif bir araç olarak görmediler. Kıbrıs Türk Ticaret Odasının istatistikî bilgilerine göre: Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında ticareti yapılan ürünlerden Ağustos 2004–2007 yılları arasında elde edilen toplam kazanç 4 milyon 614 bin 886 Kıbrıs Lirası (KL) olarak belirlendi.

Kıbrıs'ın bölünmüş bir şekilde Avrupa Birliğine alınmış olması Avrupalı liderleri de rahatsız etmekteydi. Çözümü bekleme aşamasında, Türk kesiminde müktesebatın uygulanması, 10. protokolün 1(1). Maddesi uyarınca ertelenmişti. Rum ve Türk tarafını birbirinden ayıran yeşil hattın AB'nin dış sınırı haline gelmesini engelleyebilmek ve birleşme zeminini koruyabilmek için, 28 Nisan 2004 tarihinde “yeşil hat tüzüğü” olarak adlandırılan ve Daimi Temsilciler Komitesi (COREPER) tarafından hazırlanan bir tüzük, AB Bakanlar Konseyi tarafından onaylandı. Tüzük, “Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetinin etkin kontrol uygulayamadığı Kıbrıs Cumhuriyeti Bölgeleri” olarak adlandırdığı Türk kesimi ve İngiliz egemen üsleri ile Rum kesimi arasındaki AB hukukunun ilgili hükümlerinin uygulama koşullarını belirlemeyi amaçlıyordu. Bunun için hattan malların, hizmetlerin ve kişilerin geçişine ilişkin özel kurallar belirlendi. Bir nevi, Rum hükümetinin tanıdığı Kıbrıslı Türklere, AB yurttaşlık hakları sağlanmaya çalışıldı. Tüzük, Kıbrıs (Rum) Cumhuriyeti ile beraber toplam 10 yeni üyenin AB'ye resmen katıldığı 1 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla yürürlüğe girdi. Bu andan itibaren tüzük tüm üye ülkelerde doğrudan uygulamaya girdi ve bağlayıcı ve emredici nitelik kazandı.

Kişilere ilişkin olarak; Cumhuriyetin tüm vatandaşlarının, AB vatandaşlarının, Kuzey Kıbrıs'ta

yasal olarak ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarının ve adanın Hükümet kontrolü altındaki bölgelerinden giriş yapan AB ve üçüncü ülke vatandaşlarının sınırı geçişine izin verildi. Rum hükümetinin yasal kabul ettiği Kıbrıs Türk vatandaşlarına Ada'da serbest dolaşım hakkı sağladı. Tüzüğün diğer bir amacı olan, "ada içindeki ticaretin gelişmesi"ni sağlamak için, Türk kesiminin, yerli mallarını gümrüksüz olarak güney kesimine gönderebilmesine, bu malların burada satılabilmesine ve Güney Kıbrıs'taki limanlar üzerinden AB ülkelerine ihraç edilebilmesine imkan tanındı. 7 Temmuz 2004'de AB, Kıbrıs Türk Ticaret Odası'nın sertifikalarının kabulünü onayladı.

Kişilerin serbest dolaşımı ile ilgili Tüzüğe göre:

Avrupa Birliği Vatandaşları: Tüzük, AB vatandaşlarının Yeşil Hat'tan serbestçe geçebilmelerine hükmetmektedir. Ancak, AB vatandaşlarının KKTC'den Güney Kesimine geçişi Tüzük'ün açıkta bıraktığı bir husustur. Hukukçular genel görüşü, AB vatandaşlarının önce Kuzey'e gidip oradan Güney'e sorunsuz geçebileceği yönündedir fakat Rum Yönetimi bu konuda oldukça katıdır. Kıbrıs Rum Hükümeti, Yeşil Hat'tan geçişlerin kendi "iç adalet sorunu" olduğunu ifade ederek ve Kuzey'den Güney'e yapılacak girişleri yasadışı olarak tanımlamıştır. Ayrıca hükümet, önce Kuzey'e gidip oradan Güney'e geçiş yapacak AB vatandaşlarına karşı yasal yaptırım uygulayacağını açıklamıştır. Bununla birlikte AB vatandaşlarının serbest dolaşımı konusu aynı zamanda AB'nin güvencesi altındadır dolayısıyla aksi yöndeki uygulamalara sessiz kalmaması beklenmektedir.

Kıbrıslı Türkler: Tüzük'ün, Kıbrıslı Türklerin kimlik kartları ve pasaportlarına dair düzenlemeleri çok açık değildir. Avrupa Komisyonu yetkililerine göre Kıbrıs (Rum) Cumhuriyeti pasaportu taşıyan Türkler AB vatandaşı sayılacağından her hangi bir sorun söz konusu değildir fakat Türkiye Cumhuriyeti pasaportu taşıyan Kıbrıslı Türkler üçüncü ülke vatandaşı muamelesi görecektir. Bununla birlikte şimdilik Kıbrıslı Türkler Rum tarafı'na kimlik kartlarıyla geçebilmektedir.

Üçüncü Ülke Vatandaşları. Tüzüğe göre, AB vatandaşı olmayanlara, üçüncü ülke vatandaşı muamelesi uygulanacaktır. Yani dış sınır rejimi söz konusudur. Bu doğrultuda üçüncü ülke vatandaşlarının Yeşil Hat'tan geçişi konusunda Rum Yönetimi'ni tek yetkili olarak kabul etmiştir.

Malların Geçişi: Tüzüğe göre, tamamen yerli hammadde kullanılarak Kuzey'de üretilen mallar KTTO'nun vereceği belgeler ile Güney'e geçirilebilecektir. Rum hükümeti bu düzenlemeyi sadece narenciye ihracına indirgemeye çalışmıştır. Ancak Kıbrıs Türk Ticaret Odası'nın ısrarlı

çabaları sonunda düzenleme, hammaddeler dahil Kuzey’de üretilen tüm ürünlerin Güney’e geçmesine imkan verecek şekilde değiştirilmiştir. İthal hammadde kullanılarak yeterli katma değer ilavesi ile Kuzey’de üretilen mallar ise iki aylık bir bekleme sürecinden sonra Güney’e geçirilebilecektir.

Avrupa Komisyonu’na düzenli olarak yollanan raporlardan da anlaşıldığı üzere, getirdiği aylık yaklaşık 100,000 euro’luk ticaret getirisinin Türk ekonomisi üzerinde arzu edilen etkiyi yapması mümkün değildir. Tüzük, Gümrük Birliği bölgesine ait ürünlerin yeşil hat üzerinde özgürce dolaşamaması, canlı hayvan ve hayvan ürünlerinin satılmaması, kamyon ve otobüslerin ada üzerinde özgürce dolaşamaması ve güney limanlarından ihraç edilen ürünler için çifte vergi sorunlarının halen devam etmesi gibi nedenler dolayısıyla da ticaretin gelişimini beklenenin altında bırakmaktadır. Türk mallarının kendi limanlarından değil de Güney limanlarından ihraç edilecek olması da, uzun ulaşım mesafesi nedeniyle adil rekabeti engellemektedir.

Sorunlar halen devam etmektedir. Bunların başlıcaları:

- İş adamları ve şirketlerin çok sınırlı temasları.
- Ticari araçların geçişinde kısıtlamalar: Güney Kıbrıs otoriteleri kamyon, turist otobüsü veya taksilerin şoförlerinin Türk ehliyeti taşıması durumunda güneye geçişlerine müsaade etmemektedir. Geçiş için Güney Kıbrıs otoritelerinden tekrar ehliyet sınavına girip ehliyet almaları gerekmektedir. Bir başka seçenek ise şoförleri ile birlikte Rum kamyonu veya otobüsü tutmaktır. Bugüne kadar yaklaşık 70 Kıbrıslı Türk Güney’de tekrar sürüş testine girmek zorunda kalmıştır.
- Servislerle ilgili madde olmaması.
- Esneklik olmaması: Örneğin balık ihracatına uzun süre izin verilmemiştir.
- Gereksiz yere birçok kontrol ve bekletmelerin yaşanması: Bu yüzden bazı ürünler beklemekten bozulabilmekte ve ihraç için uygunsuz hale gelmektedir.
- Çifte kayıt zorunluluğu: Tüzüğe göre Kıbrıs Türk şirketleri, kuzeyden Türk malı ihraç edebilmek için hem Kuzey hem de Güney’de kayıtlanmak zorunda kalmaktadır. Bu da ekstra maliyet ve vergi yükü anlamına gelir. Tüzüğe göre, ithal malları yeşil hattan geçirip AB’ye ihraç imkanı yoktur. Dolayısıyla Türkiye’den veya başka ülkeden mal alıp ihraç eden firmalar/distribütörler AB’ye ihraç için Güney Kıbrıs’a yerleşmek zorunda kalacaktır. Bu da yatırım, sermaye ve nitelikli iş gücünün Güney’e kaymasına yol açabilir.
- İki kesimliliği göz ardı etmesi: Tüzük, KKTC sınırları içindeki toprakları Kıbrıs

Cumhuriyeti'nin Etkin Kontrolünde olmayan bölge olarak nitelendirmekte, dolayısıyla iki kesim arasındaki ticareti iç ticaret olarak tanımlamaktadır. Buna rağmen, KKTC-AB arasındaki gerçekleşen ticaret, dış ticaret olarak işlem görmektedir.

- Ticaretin önündeki psikolojik engellerin varlığı: Her ne kadar kağıt üzerinde Yeşilhat Tüzüğü iki kesim arasında ticareti serbestleştirici bir düzenleme gibi gözükse de, uygulamada psikolojik faktörler önemli sorun teşkil etmektedir. Keza, Rum tüccarlar kendi toplumundan gelecek tepkiler sebebiyle Kuzey'den gelen malları tezgahlarında sergilemekten çekinmektedir. Ayrıca Rum basın-yayın organlarında Türk mallarının reklamı yapılamamaktadır. Bu gibi sebeplerden ötürü Kuzey-Güney ticareti miktar ve çeşit olarak sönük kalmakta, rakamsal olarak da KKTC'nin 80 milyon dolarlık ticaret hacmi içinde düşük bir oran teşkil etmektedir.
- Yeşilhat Tüzüğü'nün uygulanmasında ortaya çıkan teknik ve/veya hukuki pürüzler: AB yayınladığı bir kararla, vatandaşlarının Kıbrıs'ın hangi limanından giriş yaptıklarına bakılmaksızın ada içinde serbestçe dolaşımını öngörmektedir. Ne var ki, Kuzey limanlarından giren AB Gümrük Rejimi'ne tabi mallar Güney'e transit olarak geçememektedir. Kişilerin serbest dolaşımıyla ilgili böyle bir karar alınmışken, 4 serbestiden bir diğeri olan malların serbest dolaşımıyla ilgili benzer bir karar alınamamıştır. İki kesim bankaları arasında bağlantı olmayışı da ödemeler konusunda sıkıntı yaratmakta, ve iki kesim arasında ticareti kısıtlayan bir diğer unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

1) Tüzüğün diğer olumlu etkileri; “yolcu beraberli” olarak adlandırılan, Güney'den gelen turistlerin Kuzey'de alışveriş yapmak vs suretiyle ekonomiye sağladıkları katkılar; Güney'de çalışan işçilerin Kuzey'e getirdiği yaklaşık 100–120 milyonluk gelir ve Kıbrıs Türk ekonomisinin rekabet edebilirliği konusunda bir farkındalık yaratmış olması olarak değerlendirilebilir.

Malların serbest dolaşımının sorunsuz şekilde gerçekleştirilebilmesi için KKTC'nin AB normları çerçevesinde bazı düzenlemeler yapması gerekmektedir. Bunlardan en acil olanlar sağlık sertifikaları ve gümrük belgeleri sorununun halledilmesi, ardından da liman ve gümrüklerin AB standartlarına çıkartılmasıdır. Halk sağlığıyla ilgili ürünlerde sağlık sertifikası gerekmektedir ancak şu an için Kuzey'de bu sertifikaları sağlamaya yetkili bir otorite olmadığı için, ilk aşamada AB tarafından uzman desteğine ihtiyaç vardır. KKTC'deki devlet laboratuvarlarının süratle AB standartlarına taşınması ve belgelerde kullanılacak mühür konusunun çözüme kavuşturulması durumunda sağlık sertifikalarının KKTC'nin kendi olanaklarıyla verilmesi mümkün hale gelebilecektir.

Benzer bir sorun Canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin sınırdan geçişi konusunda yaşanmaktadır. Tüzüğün Kuzey'den Güney'e mal akışını engelleyici maddesi halk sağlığı ile ilgilidir. Bunun

nedeni ise Kuzey’de uygulanan veteriner servisleri, hijyen kuralları ve mezbahaların AB’nin belirlediği standartlarda olmamasıdır. Bu standartların AB seviyesine çıkartılması, maddi getirinin yanında KKTC halkının da yaşam kalitesini arttırmak için zorunludur.

b. & c. Mali Yardım Tüzüğü-Doğrudan Ticaret Tüzüğü

Avrupa Birliği, referandumlar sonrası KKTC’yi izolasyondan kurtarmaya yönelik kararı çerçevesinde bir “mali yardım” ve “Doğrudan ticaret” Tüzüğü hazırlamıştı. AB Dışişleri Bakanları’nın toplantısında, KKTC’ye uygulanan ekonomik ambargoya büyük ölçüde son verecek olan “doğrudan ticaret” ile “mali yardım”ı öngören tüzüğün Türkiye ve KKTC’nin tüm itirazlarına rağmen birbirinden ayrılması kararı alındı. Sadece 139 milyon Euro tutarındaki mali yardım onaylandı ve doğrudan ticaret konusu da tamamen Kıbrıs Rum Kesimi’nin inisiyatifine bırakıldı ve halen gerçekleşmedi.

Avrupa Konseyi, 2002 yılında, Ada’nın birleşmesi durumunda Kuzey’i ekonomik yönden hazırlamak için 259 milyon euroluk bir mali yardım paketi onaylamıştı. Referandum sonucu birleşme gerçekleşmedi fakat Konsey 26 Nisan 2004’te, Plan’a evet diyen Kuzey’in yine de bu fondan yararlanmasına karar verdi. 7 Temmuz 2004’te Komisyonun önerisini takiben, “Kıbrıs Türk Toplumunun ekonomik gelişimini teşvik için mali destek aracı” kuran “389/2006 nolu Konsey Tüzüğü” 27 Şubat 2006’da uygulamaya kondu. Tüzüğe göre yardımın yönetiminden doğrudan Komisyon sorumludur ve PHARE idari komitesi Komisyona yardımcı olacaktır. Yardımların idaresi konusunda Komisyon, Kıbrıs (Rum) Cumhuriyeti’ne danışacaktır. Rum kesiminin bu kapsamda mülkiyet sorununu öne sürmesi ve yardımın yönlendirileceği projelerin, Ada’nın bütününe yönelik olmasını talep etmesi beklenebilir. Ayrıca tek kaleme 5 milyon Euro’yu aşan projelerde, üye devletlerin tekrar onayı gerekeceğinden Rum kesiminin bunu pazarlık unsuru haline getirmesi olasıdır.

Yardımanın proje temelli verilmesi ve 6 milyon Euro’nun 2004’te, 114 milyon Euro’nun 2005’te, kalan 139 milyon Euro’nun da 2006’da serbest bırakılması öngörülmüştür fakat öngörüle tarihlere uymak Rum vetoları nedeniyle mümkün olmamıştır. Toplamda 259 milyon Euro olan yardımdan yerel yönetimler, kooperatifler, sivil toplum temsilcileri, kamu ajansları, kamu hizmet birimleri, yerel-geleneksel topluluklar, dernek, vakıf, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, bireyler ve tüzel kişiler yararlanacaktır.

Yardımanın temel amacı KKTC’nin AB müktesebatına uyumunun sağlanması, sosyal ve ekonomik gelişmenin teşviki, başta enerji sektörü olmak üzere altyapının yeniden yapılandırılması, güven artırıcı önlemler ile sivil toplumun desteklenmesi, eğitim ile araştırma masraflarının

karşılanması ve sonuçta Kıbrıs Türk toplumunu AB'ye daha yakın hale getirmek olarak ortaya konmuştur.

Yardıma ilişkin yetki, Komisyon'dadır. Konsey'in kurulmasını kararlaştırdığı ve üye devlet temsilcilerinden oluşacak bir komiteyle ortak çalışma yürütülecektir. Mali yardım; ihale, bağış, özel borç ve mali destek şeklinde gerçekleştirilebilir. Yardıma ilişkin ihalelere, tüm AB özel ve tüzel kişileri katılabilecektir. Bunlara Kuzey Kıbrıs'ta yerleşik veya ikamet edenler de dahil olacaktır. Ayrıca Avrupa ekonomik alanı veya AB adayı ülkelerdeki tüzel ve özel kişiler de, ihalelere katılabilecektir. İlâveten Uluslararası örgütler ve Kuzey Kıbrıs vatandaşları da katılım haklarına sahiptir. Ada'da nihai çözümün sağlanması halinde, Konsey gerekli düzenlemelere ilişkin kararı oybirliğiyle alacaktır. Yardımın uygulanması konusunda Komisyon her sene bir rapor hazırlayarak Konsey'e sunacaktır.

AB Komisyonu tarafından hazırlanan ve karar organı Konsey tarafından kabul edilen fakat AB ile Türk ve Rum tarafı arasındaki anlaşmazlıklar dolayısıyla bir türlü sonuca bağlanamayan Tüzük, ancak 27 Şubat 2006 tarihinde kabul edilebilmiştir. Fakat 2004 mali yılı süresinde karar alınamadığı için 259 milyon euronun 120 milyon eurosu iptal olmuştur. Bunun üzerine kaybedilen 120 milyon euro konusunda gerekli girişimler yapılmış ve Avrupa Birliği Daimi Temsilciler Komitesi (COREPER) 120 milyonun ek bütçe olarak verilmesini onaylamıştır. AB Komisyonunun, ekim ayı sonunda da mali yardım paketinin 38,1 milyon euroluk ilk dilimini serbest bırakmasının ardından paketin 197,5 milyon euro'luk ikinci ve son dilimini de serbest bırakılmıştır. Geriye kalan 23,3 milyon Euro da KKTC'deki AB ofisinin ve projelerin giderleri için ayrılmıştır. Yine de bu haliyle Mali Yardımın tek başına kuzey Kıbrıs ekonomisini istikrarlı ekonomik kalkınmaya götürecektir ekonomik ortamı kurması beklenmemektedir.

AB Komisyonu, 23 Haziran'da Mali Yardım Tüzüğü'nün uygulanması amacıyla adanın kuzeyinde "AB Destek Programı" adlı bir ofis açılması kararını almıştı. Ofis'in faaliyete geçmesi için tüm gerekli düzenlemeleri tamamladı ve ofis Eylül 2006'da faaliyete geçti. Ofis, tüzükte öngörülüşü gibi, Kıbrıslı Türklerin sosyal ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesi amacıyla enerji, ulaşım, telekomünikasyon, çevre alanlarında projeler hazırlanması ve uygulamaya konması için çalışmalar yapacaktır.

Avrupa Komisyonu, AT Antlaşmasının üçüncü ülkelerle ticareti düzenleyen 133. maddesini, Kuzey ile ticaret yapmak için yasal bir zemin olarak kullanmak istemiştir. Düşünceye göre Kıbrıs AB üyesi olsa da Kuzeyde AB müktesebatı ve gümrük düzenlemeleri uygulanmamaktadır. Dolayısıyla resmi olarak üçüncü bir ülke olmasa da kendine has –sui generis- özel durumundan dolayı üçüncü ülke olarak kabul edilebilir. AB için bunun örnekleri

vardır. Fakat Rum yönetiminin Konsey'in hukuk bürosuna başvurusu sonucu 133. maddesinin kullanılmayacağına hükmedilmiştir.

Gümrük Birliğini yeni 10 üye ülkeye genişleten ve Türkiye hükümetince imzalanan Ek Protokolün TBMM'de onaylanması kesinleşirse, Kıbrıslı Türkler, Güney Kesimi ile Türkiye arasında yoğunlaşacak ticarete dahil olabilmek için Güney'de şirket kurmalı veya şirketlerle ortaklık kurmalıdır. Böylelikle Türkiye de Güney Kesimi ile yapacağı ticarete Türk şirketleri tercih edebilir. Nitekim bu yönde girişimler başlamıştır. Örneğin Güney'de yüzde 50'si Türk, yüzde 50'si Rum ortaklı "Bradgate Enterprises LTD" bu amaçla kurulmuştur fakat Rum ortak, halkının yoğun baskısı ve rahatsızlığı ile karşılaşmaktadır.

2007 ALAN ÇALIŞMASI: *VERİ TOPLAMA VE DEĞERLENDİRME*

A. VERİ TOPLAMA VE DEĞERLENDİRME: Özet

“Avrupalılaştırma Sürecinde Kıbrıs’ta Değişim” araştırma projesi, Annan Planı sonrası başlangıç alınarak, uluslararası planda gözlenen gelişmeler ve önemli siyasal kararların, KKTC siyasi çevrelerinde, düşünce önderlerinde, belli toplumsal gruplarda (ticari, sendikal, STK) ve geniş ölçüde de sokaktaki insanda doğurduğu etkileri ve olabilecek değişimleri değerlendirmektedir. Projenin alan çalışması, iki ayrı kanaldan yürütüldü: a) Düşünce önderleri ve politik önderlerle yapılan ve niteliksel (kalitatif) bilgiler toplamayı amaçlayan, daha sürekli ve birkaç kez yenilenecek olan “*derinlemesine görüşmeler*”; b) Haziran-Temmuz 2007 yaz’ında gerçekleştirilen ve Kuzey’deki nüfus dağılımı temeline dayalı geniş ‘hane halkı örnekleme’ ile, belli sosyal grupların temsilcilerine bir kez “anket uygulaması” nı içeren ve sayısal (kantitatif, niceliksel) bilgi toplamayı amaçlayan “*Genişletilmiş Survey*”. Bu Survey, 540 ‘hane halkı’ temsilcisi ve 192 ‘kurum temsilcisi’ ne (toplam 732 kişiye) uygulanan “*Avrupalılaştırma Sürecinde Kıbrısta Değişim*” konulu anketin yüz-yüze görüşmelerle uygulamasını içermektedir. Aşağıdaki analiz, değerlendirme ve tartışmalarda, çalışmanın niteliksel (kalitatif) yanını oluşturan ve 32 “düşünce önderi” ile yapılan derinliğine görüşmeler ve değerlendirmeler, niceliksel (kantitatif) survey sonuçları ile kaynaştırılarak, anket sonuçlarının sayısal (nicel) verilerinin değerlendirilmesine ve somutlaştırılmasına örnekler oluşturmaktadır.

B. VERİ TOPLANMASINDA ANA ÇERÇEVE

Bölüm I'de açıklandığı gibi, “ ‘Avrupalılaştırma’ Sürecinde Kıbrıs’da Değişim ” projesinin temel yaklaşımı ve bu alanda yapılmış olan çeşitli düzeydeki çalışmalardan belirgin farkı, temelde ‘devlet-merkezli’ ve dış aktörlerce geliştirilen politika ve uygulamaların, toplumların değişimden ve sık değişen politikalardan etkilenen ‘halk’ın algılayış, görüş ve eğilimlerini nasıl etkilediği, Ada’da yaşayan kitlelerce nasıl algılandığı ve değerlendirildiğinin bu çalışmanın ana konusu olmasıdır. *Kıbrıs Sorunu*’nun Kuzey Kıbrıs’ın iç dinamiği veya iç politikasıyla belirlenmediği, şekillenmediği ve toplum istekleri ve eğilimlerinin dışında gündemde tutulduğu bir gerçektir: Kıbrıs’la ilgili geliştirilen politikaların, kararların ve uygulamaların tümüyle KKTC dışında ve dış dünya konjektörü tarafından ve dış aktörlerin kararları-ilişkileri çerçevesinde belirlendiği açıktır. Son yıllarda gözlenen gelişmelerin ise AB üyeliği beklentisi nedeniyle sorunun AB-BM ekseninde görüşmelere konu olduğu bilinmektedir. AB üyeliği ana nedenle ve yine dış konjektürle belirlenen sınırları ile iki toplum arasında gözlenen gelişmeler ise, Kıbrıs sorununun ‘Avrupalılaştırma Süreci’ çerçevesinde değerlendirilmesinin yapılmasını gerekli kılmaktadır. Aynı nedenle konu, 2000’li yılların başından bu yana ve ilk kez KKTC halkının yoğun ilgisi, katılımı ve tercihleri düzeyinde tartışma alanına girmiştir. Halk, konuya sahip çıkarak uluslararası ortamdaki değişmelerin Türkiye’de ve Kıbrıs’da (Güney ve Kuzey) iç siyasetteki değişimlerle nasıl eklemlendiğini görmekte, kendisi için alınan kararlara ve yürütülen politikalara ilk kez büyük bir ilgi ile ‘müdahil’ olmakta, ‘devlet-merkezli’ gelişmeleri ‘halk-merkezli’ platforma taşımaktadır.

Kuzey Kıbrıs halkının algılayış, görüş ve yorumlayışları temelinden hareketle, Avrupa bütünleşmesi gibi sınırları aşan toplumsal ve ekonomik süreçlerin KKTC iç siyasal yapılarıyla nasıl bir etkileşim içerisinde olduğu, ‘Avrupalılaştırma süreci’nin halkın geleceğine bakışında ve değerlendirmesinde nasıl bir rol oynadığı, bu değişmelerde dış aktörlerin rollerinin nasıl değerlendirildiği, projenin ana sorunsalını oluşturmaktadır.

I. Veri Toplamada Temel Sorular

Temelde ‘devlet-merkezli’ ve dış aktörlerce geliştirilen politika ve uygulamaların, toplumların değişimden ve sık değişen politikalardan etkilenen ‘halk’ın algılayış, görüş ve eğilimlerini

nasıl etkilediği, Ada'da yaşayan kitlelerce nasıl algılandığı ve değerlendirildiği bu çalışmanın ana konusudur. Bu temel yaklaşım, dünyadaki koşulların değişmesine paralel olarak fakat dış aktörlerce geliştirilen politikaların ve uygulamaya konmaya aday düzenlemelerin, KKTC vatandaşlarının algılama, değerlendirme ve beklentilerindeki yerini anlamayı gerektirir. Bu amaçla, Birinci Bölüm'de ayrıntısı ile verildiği gibi, en genel hedef olarak bu çalışmada, dört başlık altında toplanabilen gelişmeler çerçevesinde belli bakış açıları değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Büyük bölümü 'kalitatif' ya da 'yorumsal' olacak alan bilgileri, bu dört başlık altındaki sorulara yanıtlar arama, bu sorular ışığında anlamlı sonuçlar çıkarma amacındadır. Toplanan verilerin ve kalitatif değerlendirmelerin ayrıntı analizleri de genişliğine tartışılmakla birlikte, sonuç olarak analizler-irdelemeler-değerlendirmeler, bu dört ana başlık altında verilen aşağıdaki sorular çerçevesinde yapılacaktır.

a. Güncel en önemli aktör görünümündeki Avrupa Birliği'nin rolü ve belirleyiciliğine bakış

AB üyeliğine duyulan bireysel (yanıtlayanın) ilgi ve heyecanın derecesi, yanıtlayanın gözlemine göre Kıbrıs Türk halkının ilgi ve heyecanı ile bu ilgi ve heyecanın 2004 referandumu öncesindeki derecesi; AB üyeliğini isteyenler için bu istek ve heyecanın nedeni, istemeyenler için istememe nedenleri; Kıbrıs'da uzlaşmayı sağlama ve çözüm getirme açısından AB'ye şimdi (2007) ve 2004 referandumu öncesi nde güven derecesi; çözümde AB'nin şimdi gözlenen niyeti ve 2004-öncesi bu niyetin nasıl algılandığı; KKTC politikasında ve seçimlerde AB faktörü: Şimdi (2007) ve son seçimlerde.

b.Belirleyici aktör olarak Türkiye'ye bakış

KKTC'nin Rumlarla ve AB ile ilişkilerinde, AB üyeliğine destek veya engel oluşturması çerçevesinde Türkiye'nin yeri, rolü ve önemi; Türkiye'nin KKTC'ni politikasına dahil etmesi ve politik koruyuculuğunun gerçek nedeni (kendi politik çıkarı veya KKTC çıkarı), bunun şimdiki ve geçmişteki algılaması; Türkiye'nin Ada'da asker bulundurması ve garantörlüğünün kabul edilebilirliği veya reddi; Türkiye'ye duyulan yakınlık, kimlik-aidiyet yönüyle Türkiye'nin yeri ve önemi.

c.Rumlara ve birlikte yaşamaya bakış ve birleşme olanağı

Rumlar'a ve birlikte yaşamaya karşı tutum ve eğilimler, AB üyeliğini almak amacıyla Rumlarla uzlaşmanın önemi: Şimdi ve 2004-öncesi; Kıbrıslı Türklerin tercihlerine göre ve algıladıkları kadarı ile Rum tarafının birlikte yaşama iradesi-isteği; Sosyal yakınlı/mesafe (çok uzak ilişki'den, çok yakın ilişkiye) seçeneklerine göre Rumlarla

nekadar yakın olmayı istedikleri; Türkler ve Rumlar açısından bir devlet çatısı altında yaşamanın vazgeçilmez koşulları.

d. Çözüm yöntem ve olanaklarına, özellikle de somut Annan Planı'nın çözümdeki yerine bakış

Kıbrıs sorunun çözümünde şimdi ve 2004-öncesi rolü olan ve olacak aktörler, Kuzey ve Güney halklarının çözüm için uzlaşmayı ne ölçüde gerçekçi bulacağı, somut çözüm belgesi Annan Planı koşullarında uzlaşma eğilimi ile bunun gerçekleşmemesinin sonuçları, yeni çözümde Annan Planı'nda uzlaşma eğilimi, Çözüm için yeni formüllere gerek duyulup duyulmadığı, çözüm seçeneklerine yanıtlayanın kişisel tutumu ile, Türk halkının ve Güney Rum halkının bakış açılarının nasıl algılandığı, AB içinde ve üyelikte çözüm tercihleri (kişisel, Türk halkı ve Rum halkı algılaması).

II. Veri Toplamada ‘Örneklem ve Veri Çeşitliliği’

Çalışmanın bilgi toplamadaki yaklaşımı, hem verilerin tek ‘örneklem’ kitesinden toplanmaması, örneklem grupların farklı nitelikte olması yönünden, hem de bireylerden toplanan verilerin çeşitli boyutlarda olması bakımından özgün bir karakter taşımaktadır.

IIa. Örneklem çeşitliliği.

Veriler, tek örneklem temel alınarak değil, farklı nitelikteki altörneklemeler değerlendirilerek toplanmıştır. Alanda yapılan önçalışmalar ve geçmiş gözlemler, nüfus temeline dayalı genel bir örnek kitle ile, farklı sosyal ve sivil kategoriden kimselerin, gelişmeleri farklı algıladıkları ve yorumladıklarını, bu farklı bakış açılarının saptanmasının önemli olabileceğini göstermektedir. Bundan da önemlisi, KKTC’nde ‘sivil toplum kuruluşları’ (STK) toplum yaşamında çok aktif yer almakta, gelişmeleri ve politikaları geniş ölçüde etkileyebilmekteler. 2000-2004 yılları arasında toplumda çok tartışılan ‘Kıbrıs’da çözüm’ taban hareketlerinin başlatıcısı olarak, Kıbrıs sorununun çözümü için yönetimlere etkili kurumsal-örgütsel yönlendirmelerin bu STK’lar tarafından verildiği de bilinmektedir. Özellikle ‘Kıbrıs’da çözüm’ konusunda etkin rol oynayan bu STK’lar ve bunların yönetiminde de önemli roller üstlenen ‘düşünce önderleri’nin, Kıbrıs konusu ile ilgili bir çalışmada ayrıca ve özel olarak değerlendirilmeleri önemli görüldü.

Bu anlayış temel alınarak, çalışmanın örneklemini oluşturan üç altörneklem seçimi yapılmıştır:

(a1) ‘Kamuoyu oluşturan düşünce önderleri’. Kıbrıs sorunu ve çözümünde öne çıkan sınırlı sayıda siyasi, sosyal, düşünce üretimi ve yayımı (medya) ile ilgili ‘kamuoyu oluşturan düşünce önderleri’, her gelişme ve gelişmede yorum ve düşüncesine başvuru olan küçük bir alt-örneklem olarak belirlendi.

(a2) ‘Sivil toplum kuruluşları ve örgütleri temsilcileri’. Toplum yaşamında aktif ve etkili olan, Kıbrıs sorunu ile yakından ilgili belli STK’ların herbirinden ve erişilebilen belli sayıda temsilcilerden oluşan altörneklemidir. Bu yolla, toplam nüfusu temsil eden geniş örneklem yanında, örgütlü sosyal grupların çıkarını ve bakış açısını temel alan farklı sosyal kategorilerin görüş ve değerlendirmeleri çalışılabilir. çalışılmaktadır.

(a3) Genel nüfusa göre örneklenmiş ve KKTC halkını temsil eden ‘hane halkı’ temsilcileri. Konu ile, çözümle ilgili gelişmeler ve siyasal-sosyal kararlarla doğrudan ilgili ve sorumlu olmayan fakat ‘gelişmelerden etkilenen vatandaşlar’ olarak konuya yaklaşan, ‘sokaktaki insanlar’ın oluşturduğu geniş-tabanlı bir örneklemidir.

(a4) Uzun süreli çalışma örnekleme: ‘Kamuoyu Oluşturan Düşünce Önderleri’

Çalışmada örneklem olarak yukarıdaki **(a1): ‘Düşünce Önderleri’** ve **(a2): ‘Sivil Toplum Temsilcileri’**, bu çalışmada ayrı bir önem taşımaktalar. Bu nedenle, bu örneklemin oluşturulması gerekçesi üzerinde biraz durulması uygun olur.

KKTC sistemi içinde kurumlaşmaya yüztutmuş, siyasal, ekonomik, örgütsel, iletişim ve temsil yeteneği olan sivil toplum temsilcileri, bu çalışmada önemli bir başvuru kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Özellikle 2000 yılından itibaren resmi yönetime karşı sivil örgütlenmenin ağırlık kazanması, yine bu sıralarda halkın geçimini geniş ölçüde etkileyen ‘Bankalar Krizi’ nin ve Güney’in AB üyeliğinin halkın gündemine girmesi, daha çok da 2002-2004 yılları arasında Annan Planı tartışmalarının hız kazanmasına bağlı olarak, KKTC halkının ‘çözüm’ için oluşan ‘hükümet-dışı sivil sosyal örgütlenmeler’ yöresinde toplandıkları görülür. KKTC toplum yaşamında ve sosyal oluşumlarda sivil toplum kuruluşlarının (STK) rol sahibi olmalarına aracılık eden, soruna çözüm alternatifleri de üreterek halkı bilgilendiren ve yönlendiren bu sivil örgütlenme kuruluşlarının, halk tarafından toplumun geleceği ve ilişkileri konusunda ‘çözüm’ün aktif aktörü olarak görülmeleri sonucunu doğurdu. Bu devlet-dışı sivil hareketin, çözüme katkısı

olabilecek farklı bakış açılarını yansıtan sivil toplumu yönlendirmede önemli roller üstlenmeye halen devam ettikleri de gözlenmektedir. Ancak bu çalışmada ağırlıklı olarak ‘sivil toplum temsilcileri’ nin oluşturduğu ‘düşünce önderleri’ grubuna, az sayıda da olsa KKTC yönetiminde söz ve karar sahibi siyasi-ekonomik elit de dahil edilmiştir. Bu bileşimiyle ‘‘düşünce önderleri’ olarak anılan bu grupta, Kıbrıs Türk toplumunda siyasi ve ekonomik kararlarda ilk sırada rolü olan az sayıda devlet görevlileri ile sivil toplumu temsil eden, toplumu bilgilendirme, uyarma, etkileme, çözüm önerileri oluşturma ve bu görüşleri ile kararları etkilemede önemli aktörler bulunmaktadır.

Görüşlerine sıkça başvuru olan, kamuoyu oluşturmada ağırlıkları nedeniyle ‘*Düşünce Önderleri*’ olarak nitelendirilen ve toplum tarafından bilinen-saygın sivil toplum aktörleri, tek-tek görüşülmek ve birçoklarına her değişen durum sonrasında gidilerek görüş ve değerlendirmelerine başvuru olan kimselerden oluşmaktadır. Bu kesimin büyük çoğunluğu, KKTC’nin üst düzey karar ve yürütme çarkının da yöneticileri veya üyeleridir. Çalışmanın başında, çeşitli kesimlere danışılarak oluşturulan bu ‘elitler’ listesinde zaman-zaman küçük değişiklik olmakla birlikte, 30-35 kişilik bu örneklem, çalışma süresince oldukça sabit kalmıştır. Başta karar verici-siyaset oluşturucu ‘siyasiler’ (Cumhurbaşkanı, Başbakan, bürokrat Müsteşarlar) olmak üzere, siyasi partiler başkan veya temsilcileri, kamuoyu oluşturan medya mensupları, ekonomik girişimciler, odalar-birlikler, sendikalar, sivil toplum kuruluşları temsilcileri ‘sosyal gruplar-kurumlar’ başlığı altında toplandı. Aşağıda gruplandırılarak verilen bu sosyal-siyasal grupların her birinden 3 ile 6 kişi seçilerek, çalışma süresince üç kez, herbiri birkaç saat süren derinliğine görüşmeler ve tartışma yapılmış, uzun görüşme notları alınmıştır.

1. Politik gruplar (*iktidardaki karar vericiler, siyasal parti temsilcileri, politikacılar*)

2. Ekonomik girişim grupları (*şirketler ve ekonomik çıkar grupları*)

3. Sendikalar (*üyelerin ve örgütlerin baskı gücünü ve BIREYSEL-EMEK çıkarlarını koruyan, siyasallaşmış örgütler*)

4. Odalar & Birlikler (*sosyal-ekonomik GRUPLARIN ekonomik-örgütsel hak ve dayanışmasını sağlayan örgütler*)

5. Dernekler-STK’lar (*toplum gelişmesine ve dayanışmasına çalışan, ‘insani’ boyutlu destek ve dayanışma grupları - STK’lar*)

6. Bürokratlar/Memurlar (*üst düzey maaşlı bürokratlar ve karar verici kamu görevlileri*)

7. Medya mensupları-Kamuoyu oluşturanlar (*basm-yayın temsilcileri, gazete & TVler*)

Yukarıdaki resmi ve sivil toplum grupları ve kurumlarını da temsil ettikleri düşünülen ve ‘*Düşünce önderleri-Kamuoyu oluşturanlar*’ olarak seçilmiş olan bu kimselerle yapılan derinliğine ve açık-uçlu görüşmeler, genel olarak belli bir gelişmeden veya politika vurgusu

değişen durumlardan sonra KKTC ortamında tartışma yaratan durumları aydınlığa kavuşturma amacındadır. Bu anlamda bu görüşmeler, Kıbrıs'daki siyasal-sosyal havanın nabzını elde tutmak için planlanmış bilgi toplama yoludur. Bu görüşmelerde ağırlık, bir yandan anılan değişmelere ve tartışmalara bağlı olarak KKTC ilgililerinin ve halkının duruşlarını saptamak, öte yandan da, gelişmeler karşısında özellikle dört ana başlık altında topladığımız 'siyasal aktörler'in (Türkiye, AB, Güney) çözümdeki önemi ve rolü ile, ilgili olarak halkın ve bireysel olarak da görüşülen düşünce önderlerinin yorum, eğilim ve gelişmeler karşısında değişen tutumlarını saptamak, kaydetmektir: *1.AB-KKTC ilişkileri, 2.Güney-Kuzey ilişkileri, 3.TC-KKTC ilişkileri ve 4. Çözüm için yorum, öneri, tutum ve eğilimler.*

KKTC'de 'düşünce önderleri ve kamuoyu oluşturanlar'la yapılan görüşmelere ek olarak, konunun ve sorunun en önemli aktörü olan Türkiye'de de, *Kıbrıs'daki gelişmeleri yakından izleyen, yorum ve değerlendirmeleriyle kamuoyunu aydınlatan* küçük bir 'düşünce önderleri ve kamuoyu oluşturanlar' grubu (*siyasiler-medya-akademik*) ile benzer nitelikte görüşmeler yapılarak değerlendirmelere katılmıştır:

'Düşünce önderleri ve kamuoyu oluşturanlar'olarak tanımlanan bu özel grupla görüşmeler, hem çalışmanın başlangıcında, hem de çalışmanın alan bilgilerinin toplanması ve değerlendirmesi tamamlandıktan sonra olmak üzere, en az iki kez yapılmış, bazıları ile de, çeşitli zamanlarda birden fazla görüşme yapılarak gerçekleştirilmiştir.

Iİb. Toplanan verilerin çeşitliliği

Temelde 'survey' verileri, anket uygulanan deneğin bir durum karşısındaki bireysel tutum, yorum ve beklentilerini saptar. Bu çalışmada veriler, (a) bir yandan bireylerin uyarıcı soruya bireysel tepkileri ve yorumları saptanırken, öte yandan (b) hem kendileri dışındaki KKTC vatandaşlarının, (c) hem de izlediği kadarıyla Rum kesiminin tepkileri ile konuya genel olarak nasıl yaklaştıkları saptanmakta; ayrıca da (d) geriye dönüşle ('retrospective' olarak) kendisini, Kıbrıs Türk ve Rum toplumunun geçmiş (bu durumda, *'2004 referandumu öncesinde'*) tepki ve yorumlarını nasıl algılandığı saptanmaktadır. Böylece, anket bilgileri bir yandan yalnızca tek-boyutlu anlık eğilimleri değil, aynı ölçüde geçmişteki (retrospective) eğilimlerle karşılaştırmalı görüşleri içermekte, öte yandan uygulanan kimseden, yalnızca kendi görüşü değil, aynı konuya genel olarak kendi toplumunun (KKTC) ve yer-yer de Güney'deki Rumların nasıl baktığını yansıtması istenmektedir. Bu yaklaşım, verilerin çeşitliliği ve

zenginliği yanında, çok farklı karşılaştırmaları da olanaklı duruma getirmektedir.

III. Çalışmanın Örnekleme

Yaygın bir ‘survey’e konu olan çalışmanın bu bölümünde, ‘örneklem gruplar’ ve bunların seçimleri-belirlenmeleri üzerinde durulacaktır. Çalışmada, yukarıda özetle verilen ve tartışılan iki ayrı ‘örneklem’ belirlenmiştir:

a. Birincisi, ‘niteliksel (kalitatif) veri toplamada, çeşitli zamanlarda bilgilerine-görüşlerine başvuru, çalışmanın başından itibaren birkaç kez görüş ve değerlendirmeleri yüz-yüze ve derinliğine görüşmelerle alınan az sayıda **‘Kamuoyu Oluşturucu-Düşünce Önderleri’** grubu. Çalışmanın ana çerçevesini oluşturan düşünsel altyapıyı oluşturmada temel olan (‘... Temel Sorular’, s. 74-75) dört grup altında verilen ‘ARAŞTIRMA SORULARI’nın oluşturulmasında bilgi, görüş ve yorumlarına başvuru ve Kıbrıs’da çözüm konusunda kamuoyunda bilinen 30-35 yöresinde değişen sayıda **‘Kamuoyu oluşturan düşünce önderleri’** grubu ile çalışma süresince birkaç kez ‘derinliğine’ (in-depth) ve serbest görüşülerek niteliksel-yorumsal (kalitatif) bilgiler toplandı.

b. İkincisi de, bir kez uygulanan (cross-sectional) ‘survey’de formal ‘anket uygulaması’na konu olan **‘Genişletilmiş Survey Grubu’**. Survey örnekleminde de iki **hedef kitle** oluşturuldu: (a) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde **‘kurum’** olarak faaliyet gösteren, hemen tümü Lefkoşa’da bulunan **‘Sivil-Sosyal Gruplar’ın** veya **‘Kurumlar’ın temsilcileri olan yönetici veya görevliler** ile (b) **‘Aileler’** olarak adlandırılan ve nüfus dağılımına göre örneklenmiş (Kuzey) Kıbrıs Türk **vatandaşları’nın** oluşturduğu **‘Hane Halkı’** örnekleme: Nüfusun yerleşim özelliklerine göre, adres listesinde bir konutta **‘aile üyesi’** olarak kayıtlı, **18 yaş üzerinde, halen bir işyerinde çalışan ve aileye gelir getiren KKTC vatandaşları’**.

Niteliksel (kantitatif) veri toplamak üzere oluşturulan ‘Survey Grubu’, nüfus ve yerleşim yerlerine göre seçilen **540** hanehalkı (aile) temsilcisi ile, **‘kurum’** olarak faaliyet gösteren **‘Sivil-Sosyal Gruplar’ından 192** kurum temsilcisine (ekonomik çıkar grupları, işveren

gruplar, sendika ve birlikler, belli STK'lar, medya ve düşünce önderleri, ve siyasiler) olmak üzere toplam **732** anket uygulanmış ve sonuçların ilk değerlendirmeleri tamamlanmıştır.

Böylece, aşağıdaki bölümlerde sunulan ve tartışılan bu çalışmanın verileri, bu üç alt-örneklemde 30-35 kişi arasında değişen (a1) *'Düşünce Önderleri'*; 192 kişilik (a2) *'Sivil toplum kuruluşları ve örgütleri temsilcileri'*; ve 540 kişilik (a3) *'Genel nüfusa göre örneklenmiş ve KKTC halkını temsil eden 'hane halkı' temsilcileri'* nden sağlanmıştır.

IV. ÇALIŞMA SONRASI 'EK ÇALIŞMA'

Ayrıca, çalışmanın gelişme sürecini saptama ve değerlendirme özüne bağlı olarak, uluslararası ilişkilerde ve süreci belirleyici aktörlerin tutumlarındaki değişmelerin etkilerinin saptanabilmesi için, her önemli değişmeden sonra örneklemin algılama ve görüşlerinde olabilecek değişmeler de önem taşımaktadır. Bu çalışmanın bitirilme aşamasında, temel veriler toplandıktan sonra ve çalışmanın planlamasında yer almamasına karşın, süreci derinden etkileyen önemli politika değişmelerinin topluma ve halkın tutumlarına nasıl ve ne derinlikte yansıdığı ek bir alan çalışması ile gerçekleştirildi: Güney'de Şubat 2008'de yapılan Başkanlık seçimlerinde, iki Kıbrıs'ın birleştirilmesine yakın ilgi gösteren yeni bir başkan seçilmesi ve iki toplum arasında yeniden bir 'birleşme' umudu belirmesi, iki toplumun da yeni bir umut ve beklenti ile karşılıklı ilişkilere daha sıcak-olumlu bakmasına, bu nedenle de 'birleşme' yönünde yeni tutum almalarına yolaçtı. Çalışma grubu, beklenmedik bu önemli fırsatı kaçırmamak için dar boyutlu küçük bir ek survey düzenlenerek, bu yeni gelişmenin de eldeki çalışmaya yansıtılmasını kararlaştırdı. Bu karara bağlı olarak, 15 Haziran-15 Temmuz 2008 tarihleri arasında, küçük çaplı bir survey gerçekleştirildi: 'Hane halkı' geniş aile anketinin uygulandığı Lefkoşa merkezinde 54 'hane halkı temsilcisi' ve 49 'sivil kuruluşlar/kurumlar' temsilcisinden oluşan 103 kişilik bir örneklem grubuna, ***'yeni Başkan'la yeni bir süreçten neler beklendiği'*** ile ilgili kısa bir anket uygulandı. (bknz: Bölüm VI)

Böylece çalışmada, birisi Haziran-Temmuz 2007'de temel bilgi toplama amaçlı 'geniş kapsamlı survey' (N=732), öbürü de Temmuz-Ağustos 2008'de 'dar kapsamlı survey' (n=103) olmak üzere iki aşamalı survey verileri değerlendirilecektir.

C. SURVEY: Alan Çalışması

Alan çalışması veya '*Survey*' olarak nitelenen '*Anket Uygulaması*' görüşmeleri, iki ayrı hedef kitleye göre düzenlendi; buna göre de, iki farklı örneklem oluşturuldu. Bu iki ayrı örneklem grubunun seçimleri de, toplanacak bilgilerin hedef kitleleri temsil etmesi açısından farklı yöntemlerle yapıldı.

I. Örneklem

Yukarıda açıklandığı gibi, çalışmada tek 'örneklem' yerine, farklı nitelikte 'amaçsal örneklem' gruplar çalışmanın bilgi kaynağı olarak değerlendirilmiştir.

Ia. 'Hane Halkı' Örneklem Bölgeleri ve Örneklem Özelliği.

Nüfus dağılımına göre seçilen bu 'hane halkı' survey örnekleme, konunun gelişmeleri ve siyasal-sosyal kararları ile doğrudan ilgili ve sorumlu olmayan fakat 'gelişmelerden etkilenen vatandaşlar' olarak konuya yaklaşan, 'sokaktaki insanlar'ın oluşturduğu geniş-tabanlı bir örneklemdir. Bu örneklem, son nüfus sayımında nüfusun bölgelere dağılımı/oranları dikkate alınarak, beş idari bölgede (Lefkoşa, G:Magusa, Girne, Güzelyurt ve Lefke), '*Kent Merkezi*' (M) ve '*Kırsal*' (K) olarak ayrılmış on alt-bölgede yaşayan hane halkını temsil eden aile bireylerinden bilgi toplamak üzere oluşturuldu. Bu grupta, her haneden seçilen bir kişi ile yüz-yüze görüşmelerle ve aşağıdaki sınırlama ve koşullar yerine getirilerek görüşmeler yapıldı, yazılı-formal soru kağıdı (anketler) aracılığı ile bilgiler toplandı:

Örneklem seçimi , kentlerde ve kırsal kesimde farklı ölçütlere göre yapıldı: (a) *Kentlerde*, ekonomik temelli 'çok-katmanlı seçim' uygulandı; eldeki kent haritaları üzerinde bölgelerin sosyo-ekonomik düzeyleri kabaca dikkate alınarak, bu düzeylere göre ayrılan yerleşim alanlarında (*varlıklı, orta varlıklı ve görece yoksul yerleşim kesimleri*) belirlenmiş iki-üç sokak sakinleri hedef olarak önceden belirlendi; her sokakta görüşülecek aile sayısı önceden saptanarak uygulamaya başlandı. Belirlenen sokaklarda, kapısı çalınan ve (aşağıda belirtilen) görüşme ölçütlerine uyan aile üyesi varsa, görüşme yapıldı, yoksa bir sonraki aileye gidilerek, önceden belirlenmiş sayıya erişilince o sokaktaki çalışma bitirildi. (b) *Kırsal* alanlarda ise, her köye düşen iki-beş arasındaki örneklem aileye, önceden belirlenmeden rastgele gidilerek, bulunan hane halkı ile görüşmeler yapıldı.

Bu uygulamada hedef birim '*hane halkı veya aile*' kabul edilerek, görüşmeler ailenin konutunda yüzyüze yapıldı.

Görüşme ölçütleri. Ailede görüşme yapılacak kimselerin nitelikleri de önceden belirlenerek,

farklı nitelik ve düzeydeki deneklerin doğuracağı sakınca giderilmeye çalışıldı: Görüşme ve anketlerin yanıtlanmasında, ailede herhangi bir üyenin değil de, ***'ailede, ev dışında çalışarak hem ailenin geçiminde temel rolü olan, hem de çevre ile ilişki içinde bulunan aile üyesi'*** ile görüşülmesi koşuluna uyularak uygulama yapıldı. Bu 'örneklem ölçütü', ***(a) hem*** ailenin geçim sorumluluğunu taşıyan (bread-winner) ve bu nedenle gelişmeleri izlemek zorunda olan; ***(b) hem de*** aile dışında çalışarak ve iş ilişkileri nedeniyle toplum içindeki gelişmeleri yakından izleyen, yalnız kendi hissedişlerini değil, soruların içeriği gereği (*Kıbrıs ve Rum halkının eğilimleri*) dış çevrenin eğilimleriyle de bilgilenmiş olan kimselerden bilgi toplama gereksinim ve amacından kaynaklanmaktadır. ***Ayrıca, (c)*** 'hane halkı' deneklerine getirilen bu kısıtlama ölçütleri, tüm örnekleme (N=732) 'hane halkı' ve 'sivil kuruluş' temsilcileri birlikte ve karşılaştırmalı olarak değerlendirildiklerinde, katılımcı deneklerin benzer deneyim ve ilişkiler içinde, benzer sosyal ortamlarda bulunmaları gerekliliğinden dolayı, 'hane halkı' temsilcilerinin 'sivil kuruluş' temsilcileri gibi dış sosyal ilişkiler ortamında bulunmaları da önemle dikkate alındı.

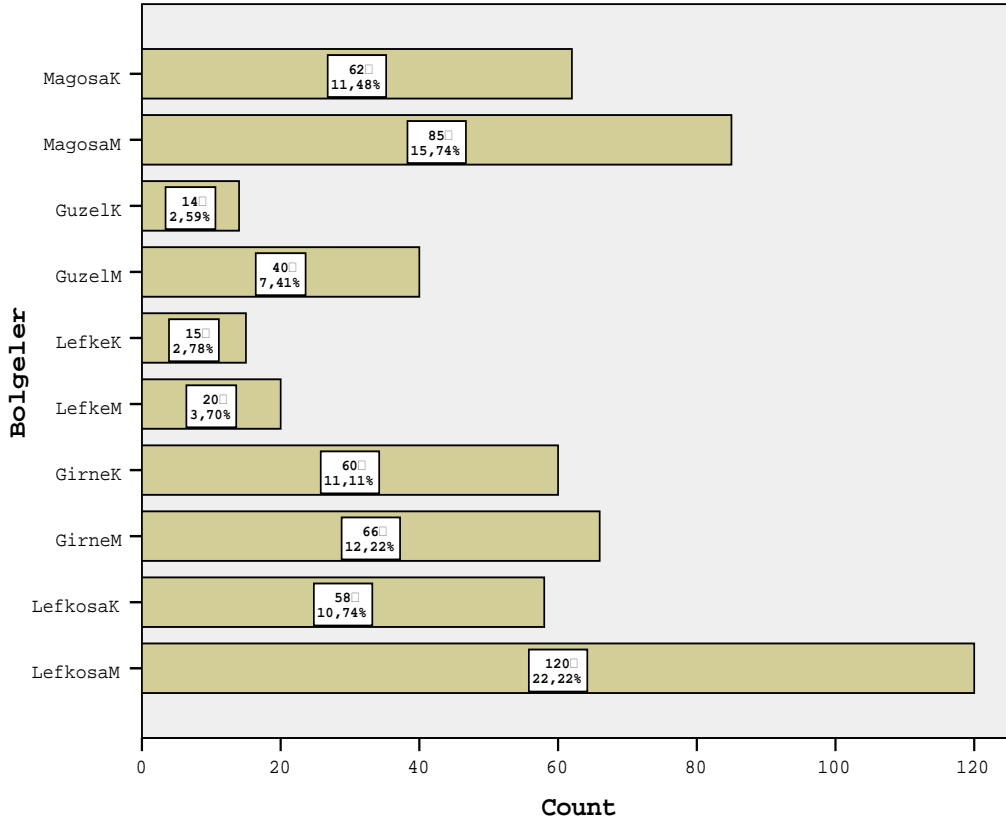
'Hane halkı/aile birimi' temel alınarak belirtilen nitelikte kimselerle ('ev dışında çalışan aile üyesi' ölçütü) görüşme zorunluluğu nedeniyle, görüşmeler, ***akşamları iş dönüşü sonrasında ve hafta sonlarında***, sokakları önceden belirlenmiş evlerde (konutlarda) gerçekleştirilmesi ve görüşülecek aile sayısının 500-550 arasında olması kararlaştırıldı.

Bu bölgelere ve kent-kır ayırımına göre planlanarak uygulanan 'hane halkı surveyi' sonunda gerçekleştirilen görüşmeler ve uygulanan anketlerin dağılımı aşağıda verilmektedir:

Tablo 3.1: Bölgelere ve kent (M)-kırsal (K) ayırımına göre 'hane halkı' örnekleme (n=540)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
LefkosaM	120	16,4	22,2	22,2
LefkosaK	58	7,9	10,7	33,0
GirneM	66	9,0	12,2	45,2
GirneK	60	8,2	11,1	56,3
LefkeM	20	2,7	3,7	60,0
LefkeK	15	2,0	2,8	62,8
GuzelM	40	5,5	7,4	70,2
GuzelK	14	1,9	2,6	72,8
MagosaM	85	11,6	15,7	88,5
MagosaK	62	8,5	11,5	100,0
Total	540	73,8	100,0	
Missing System	192	26,2		
Total	732	100,0		

Grafik 1: Bölgelere ve kent-kır ayırımına göre örneklem (n=540)

Ib. 'Sivil Toplum' ve 'Sosyal Gruplar'- Kurum Temsilcileri.

Yukarıda belirtildiği gibi, özellikle 2000 yılından itibaren halkın geçimini geniş ölçüde etkileyen 'Bankalar Krizi'nin ve Güney'in AB üyeliğinin halkın gündemine girmesi, daha çok da 2002-2004 yılları arasında Annan Planı tartışmalarının hız kazanmasına bağlı olarak, KKTC halkının, 'çözüm' için oluşan 'hükümet-dışı sivil sosyal örgütlenmeler' yöresinde toplandıkları görülür. KKTC toplum yaşamında ve sosyal oluşumlarda sivil toplum kuruluşlarının (STK) rol sahibi olmalarına aracılık eden, soruna çözüm alternatifleri de üreterek halkı bilgilendiren ve yönlendiren bu sivil örgütlenme kuruluşlarının, halk tarafından toplumun geleceği ve ilişkileri konusunda 'çözüm'ün aktif aktörü olarak görülmeleri sonucunu doğurdu. Bu devlet-dışı sivil hareketin, çözüme katkısı olabilecek farklı bakış açılarını yansıtan sivil toplumu yönlendirmede önemli roller üstlenmeye halen devam ettikleri de gözlenmektedir. Bu nedenle de, toplumu uyarma, etkileme, çözüm önerileri oluşturma ve bu görüşleri ile kararları etkilemede önemli aktörler durumundadırlar. Sivil toplum hareketi olarak görülen bu 'Sivil-Sosyal Gruplar' kategorisi içine, temelde sivil toplum özelliği olmayan 'kamuoyu oluşturan' az sayıda 'siyasiler', 'medya' ve 'siyasal kararlara yakın olan

'bürokratlar' da dahil edildi. Böylece oluşturulan 'Sivil Sosyal Gruplar'ın her birinden 25-30 kişi hesabıyla toplam 175-200 kişiye, 'survey grubu'na verilen formal anketler uygulanarak, hem 'survey grubu' ile birlikte çalışmanın geniş 'örneklem'i içinde (N=732), hem de ayrı bir grup olarak (n=192) değerlendirmeye alındı. 'Hane halkı-Aile' olarak genel nüfusu temsil eden 'Nüfusa Göre Örneklem' grubuna 'hane halkı' adına sorular yöneltilmesine karşın, 'Sivil-Sosyal Gruplar-Kurumlar'la yapılan görüşmelerde 'aile' vurgusu yapılmaksızın, kuruluşları temsil eden üyelerin-yöneticilerin 'kurumsal' ve ortak bakış açıları alınmaya çalışıldı. Bu görüşmeler evlerde ve aile içinde değil, randevu ile ve işyerlerinde/kuruluşlarda yapıldı. Bu özellikleriyle, sivil sosyal gruplar-kurumlar temsilcilerinden toplanan bilgilerin, aileyi temsil eden veya kişisel bilgilerden farklı olarak, sivil toplum kuruluşlarının gelişmelere daha hazırlıklı ve sistematik bakışlarını, genel duruşları ve tutumlarını, kısaca 'kuruluşları' temsil ettiği vurgulanmalıdır. Ayrıca da, anılan bu kuruluşların hemen tamamının Lefkoşa'da bulunması ve daha çok Merkez'deki daha iç bilgileri ve gelişmeleri yansıtmaları nedeniyle, genel değerlendirmelerle karşılaştırılabilir farklı ve önemli nitelikler taşıyabileceği, farklı bilgiler içereceği varsayılmaktadır.

(a) Sivil Sosyal Gruplar-Kurumlar:

1. **Politik gruplar** (*iktidardaki karar vericiler, siyasi parti temsilcileri, politikacılar*)
2. **Ekonomik girişim grupları** (*girişimciler, şirketler ve ekonomik çıkar grupları*)
3. **Sendikalar** (*üyelerin ve örgütlerin baskı gücünü ve BİREYSEL-EMEK çıkarlarını koruyan, siyasallaşmış örgütler*)
4. **Odalar & Birlikler** (*sosyal-ekonomik GRUPLARIN ekonomik-örgütsel hak ve dayanışmasını sağlayan örgütler*)
5. **Dernekler-STK'lar** (*toplum gelişmesine ve dayanışmasına çalışan, 'insani' boyutlu destek ve dayanışma grupları - STK'lar*)
6. **Bürokratlar/Memurlar** (*üst düzey maaşlı bürokratlar ve karar verici kamu görevlileri*)
7. **Medya mensupları-Kamuoyu oluşturanlar** (*basın-yayın temsilcileri, gazete & TVler*)

(b) Görüşülebilen Sosyal Gruplar & Kurumlar

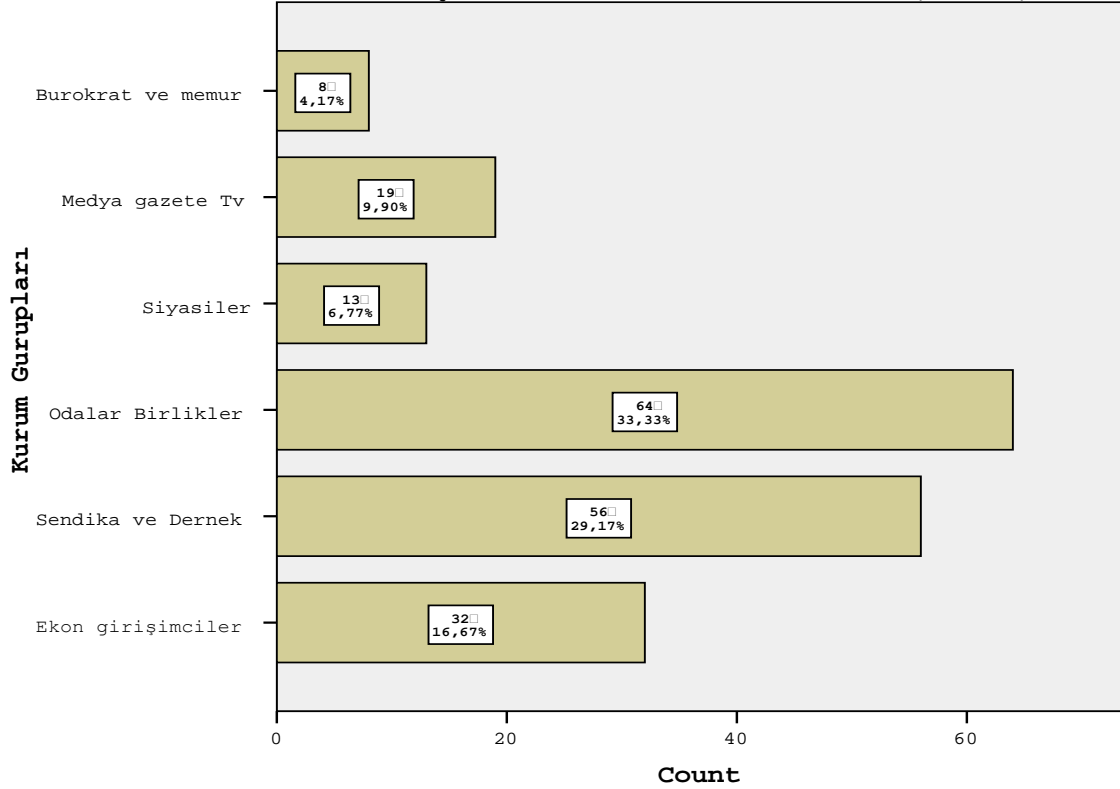
Planlanan 180-200 yöresinde kurum temsilcilerinden, aşağıda sayıları verilen 192 geçerli anket uygulaması yapıldı:

Tablo 3.2: Survey içinde yer alan sivil kuruluşlar / Kurumlar örnekleme (N=192)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Ekon girişimciler	32	4,4	16,7	16,7
Sendika ve Dernekler	56	7,7	29,2	45,8
Odalar-Birlikler	64	8,7	33,3	79,2
Siyasiler	13	1,8	6,8	85,9
Medya (gazete-Tv)	19	2,6	9,9	95,8
Bürokrat ve memur	8	1,1	4,2	100,0
Toplam	192	26,2	100,0	
Missing Hane halkı	540	73,8		
Total	732	100,0		

Grafik 2: Sivil kuruluşlar / Kurumlar örnekleme (n=192)

Bu sivil-sosyal guruplardan son üçü olan ‘*siyasiler-medya-bürokratlar*’ grubundaki görüşülen sayısının azlığı ve istatistik değerlendirmelerde yaratacağı güçlük nedeniyle, ilerdeki tartışma ve analizlerde, listedeki son üç grup tek başlık altında birleştirilerek tartışmalarda ‘*diğerleri*’ (n= 40) olarak değerlendirilmektedir. Böylece, değerlendirmede dört ‘Sosyal Grup / Kurum’ bulunmaktadır: **1.Ekonomik girişimciler**, **2.Sendikalar-dernekler**, **3.Odalar-Birlikler**, **4.Diğerleri** (*siyasiler-medya-bürokratlar*).

II. Soru Kağıdı/Anket

Bu surveyde/alan çalışmasında bilgi toplama, yüz-yüze görüşme yoluyla gerçekleştirilmiş, görüşmelerde 70 sorudan oluşan, çok-seçenekli bir soru kağıdı kullanılmıştır. Soruların çok büyük çoğunluğu, ‘Likert Ölçeği’ temeline dayalı (*‘1.Çok fazla-2.Oldukça-3.Farketmez/Bilmiyorum-4.Biraz-5.Hiç’*) 5’li seçeneklerle sunulmuş, açık-uçlu yorumsal sorulara yer verilmemiştir. Sorularda yaş, cinsiyet, doğum yeri, iş-meslek, eğitim gibi kişisel bilgilerle, aile büyüklüğü, gelir, geçim durumu, gibi sınırlı kişisel bilgiler gibi *‘bağımsız değişkenler’* yanında , Kıbrıs sorunu, uluslararası planda Kıbrıs’la ilgili gelişmeler ve bu gelişmelerde rol alan dış aktörlere, gelişmelere bağlı olarak Kıbrıs’ın geleceği ile ilgili görüş, tutum ve düşüncelerin saptanması gibi *‘bağımlı değişkenler’* yer almıştır.

Anket soru ve içeriklerindeki özgün yaklaşım.

‘Bağımlı değişken’ olarak ankette yer alan sorular, görüşülenlerin yalnızca kendi şimdiki duruş ve tutumlarını değil, kendi dışındaki ve geçmişteki durumlarla ilgili eğilimleri (retrospective) de sağlamaya yönelik olarak düzenlenmiştir: Görüşme yapılan ve anket uygulananlara (a) *kişisel tutum ve duruşları* yanında, görüşülen kimselere göre: (b) *görüşülen konuda kendileri dışında KKTC halkının tutumları ve genel olarak ne düşündükleri;* (c) *görüşülen kimselerin kendileri için olduğu gibi, KKTC halkının 2004 (Annan Planı) öncesi ne/nasıl düşündüklerinin değerlendirmesi (retrospective);* ve (d) *izledikleri kadarıyla ve tahmin olarak, görüşülen konuda Güney Kıbrıs (Rum) halkının tutum ve duruşlarının nasıl algılandığı* değerlendirmeleri de yaptırıldı. Böylece anket uygulanan kimselerden, kişisel olarak hem (a) *‘kendi şimdiki ve 2004-öncesi görüş ve tutumları-duruşlarının nasıl olduğu’;* hem de, (b) *‘gözlemlerine ve izlediklerine göre, Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının aynı konulardak işimdiki ve 2004 öncesi tutum ve görüşlerini nasıl değerlendirdikleri’* saptanmaya çalışılmıştır.

Alan çalışması (survey) *süresi* de bu çalışmada önemli bir faktör olarak gözetildi: Genel olarak KKTC halkı sık değişen dış gelişmelere çok duyarlı olduğu, içte ve dışta gündeme gelen her politik gelişme kısa zamanda toplumda tartışma ve belirsizliklere yolaçtığı için verilerin olabildiğince aynı kısa zamanda, aynı zaman dilimi içinde, aynı koşullarda toplanması planlandı; bu nedenle bilgi toplama (survey) bir aylık kısa bir süre içinde tamamlandı. Ayrıca, uygulamada görüşme süresi de olabildiğince kısaltılmaya çalışılmıştır: (a) Hem görüşme yapılan-anket uygulanan kimseleri sıkmadan, daha kısa sürede görüşmeyi

gerçekleştirmek, hem de görüşmecinin soru kağıdını okuyarak sosyal temasını engellemek için görüşmede iki görüşmeci birlikte bulundu; birisi soruları ve gerektiğinde seçenekleri okuyarak, öbürü de yanıtları aksatmadan soru kağıdına işaretleyerek görüşmelere hız kazandırıldı. (b) Soru kağıdında açık uçlu sorular yerine, yöntem olarak anket soruları, soruların olası seçenekleri ile birlikte düzenlenerek zaman kazanılması sağlandı. Soru kağıdının örneği *EK II* de verilmiştir.

III. Uygulama: Bilgi Toplama

Yüz-yüze görüşmelerden oluşan anket uygulamaları, Kıbrıs Uluslararası Üniversitesi'nde lisans öğrencisi olan 20 anketör tarafından gerçekleştirildi. Anketör grubu ile yapılan 'Anketör Eğitimi' toplantılarında anketörlere araştırmanın amacı ve kapsamı anlatıldı, soru kağıdı tanıtıldı, uygulamalarda karşılaşılabilecek sorunlar üzerinde duruldu ve anketörlerin birkaç kişi ile 'pilot uygulamalar' yapmaları sağlanarak görüşme ve uygulamaların standartlaştırılması, görüşmecilerin görüşülenleri tanımaları ve uygulamada doğabilecek aksaklıkları kavramaları sağlandı .

Anket uygulamaları, 20 Haziran 20 Temmuz 2007 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir (a) Örnelem olarak *'ailede ev dışında çalışarak aileye gelir sağlayan'* kişilere ulaşılabilme için görüşmeler-anket uygulamaları, akşamları saat 17.00'den sonra ve hafta sonları yapıldı. Akşam saat 17.00'den sonra ve hafta sonları örneklem listelerde yer alan deneklerin adreslerine gidilerek, örneklem tanımına (*'ev dışında çalışan ve ailenin geçiminde temel rolü olan'*) uyan aile üyeleri ile görüşme yapıldı, anketler uygulandı. Her görüşmede iki anketör 'görüşmeci' olarak bulundu; birisi soru kağıdını okuyarak görüşülen kimse ile konuşurken, öbürü verilen yanıtları bir başka soru kağıdı üzerinde işaretlemekteydi. Çok az sayıda da olsa, deneklerin cevap vermek istemedikleri sorular üzerinde ısrar edilmeyerek, o soruya verilen yanıt sayıları eksik kalmış; böyle yanıtız bırakılan sorular, değerlendirmede 'Missing' olarak geçmiş ve değerlendirmeye katılmamıştır. Evine gidilerek evde bulunmayan deneklere ertesi gün telefon edilerek yeniden görüşme zamanı ayarlandı. Bundan sonra da o denekle görüşme olanağı olmazsa, aynı sokakta başka bir aileye gidilip anket uygulanarak, önceden o sokak için belirlenmiş sayıda anket uygulaması gerçekleştirildi.

D. SURVEY SONUÇLARI

Anket uygulamada hedef, 500'ü KKTC'nin belirlenmiş ve nüfusa göre oranlanmış bölgelerinde ailelere, 200'ü de 'sivil-sosyal gruplar-kurumlar' temsilcilerine olmak üzere 700 uygulama olarak planlanmış fakat olabilecek eksik-hatalı uygulama ve tutarsızlık nedeniyle bazı görüşmelerin değerlendirme dışı tutulabileceği varsayımı ile 750-760 anket uygulanması öngörülmüştü. Uygulama sonunda gerçekleştirilmiş 760 anketin eksik ve yanlış doldurulmuş olanları değerlendirme dışı tutularak, eksiksiz ve değerlendirilecek anketin 732 olarak gerçekleştirildiği, bunun 540 tanesinin 'hane halkı/ailelere, 192 tanesinin de 'sosyal gruplar' veya 'sivil toplum kuruluşları temsilcileri'ne uygulandığı görüldü. Anket uygulamalarında ve görüşmelerde güvenilirliği sağlamak ve uygulama denetimini de yapmak üzere tesadüfi yolla anketlerin %2-3'ü seçilerek, anket uygulanan deneklere telefonla anketin uygulanıp uygulanmadığı ve rastgele seçilen bir-iki soruya verilen yanıtların doğruluğu da test edildi.

Değerlendirme ve veri analizinde, geçerli ve doğruluk denetiminden geçmiş geçerli yanıt sayısı esas alınmıştır. Ancak, önemli görülen sorularda yanıt vermeyen deneklerin sayı ve yüzdeleri de rapor edilmiştir. Geçersiz veya yanıtız soru sayıları değişme gösterdiği için denek sayıları analizlere göre farklı olmuştur. İzlemede kolaylığı sağlayabilmek amacıyla sonuçlar yer-yer alt başlıklar altında verilmiştir. Frekansların küçük olduğu durumlarda, yanlış yoruma meydan vermemek için yüzdelerle birlikte frekanslar da verilmiştir. Ayrıca, geçersiz cevap ve/veya cevap verilmemiş olması nedeni ile toplam denek sayısının çok altına düşmesi durumunda, tablo ve grafiklerde geçerli denek sayıları belirtilmiştir.

1. Kamuoyu oluşturan düşünce önderleri, yerli-yabancı uzmanlar, karar vericilerle derinliğine görüşmeler

Kuzey Kıbrıs Türk toplumunda değişik kesimlerin temsil niteliği olan kişilerin yanısıra, Annan Planı'nın hazırlanmasında ve/veya AB'nin genişleme sürecinde sorumluluk yüklenmiş kişiler : Türkiye'de ve KKTC'ndeki düşünce önderleri, karar verici politikacı ve bürokratlar, konunun AB ile ilgili boyutunda yer alan AB ilgili ve uzmanları, KKTC'deki sivil toplum kuruluşları (Sanayi-Ticaret Odaları, dernek ve birlikler, İşçi-İşveren-Öğretmen-Memur Sendikaları, siyasi ve bürokrat elit, medya, vb.) ile derinlemesine görüşmeler ve

değerlendirmeler yapıldı. Bu görüşme ve değerlendirmelerde, Kıbrıs'ta yaşanmış gelişmeler ve uygulanmış politikalar kadar, AB genişleme süreci içinde Kıbrıs'ın yeri ve öngörülen gelişmeler ağırlık kazanmıştır.

Bu görüşmelere, az sayıda yabancı yazar, uzman ve karar verici bürokrat da dahil edilmiştir: Kıbrıs konusu ve sorunu ile ilgili yayın yapan, önemli görüşleri ve yazıları olan, kritik konumda karar verici durumda bulunan uluslararası kuruluş temsilcileri ile derinliğine görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler, Kıbrıs'a ilişkin her siyasal değişme ve/veya yeni düzenleme sonunda, değişme veya düzenlemenin etkisinin değerlendirilmesi olarak gerçekleştirilmiş, bu nedenle de çalışma süresince iki veya üç kez aynı kişilerle görüşülerek değişimin niteliği ve yönü saptanmaya çalışılmıştır.

2. Survey: (a) KKTC 'hane halkı' anket uygulaması

ve (c) sivil toplum temsilcileri

KKTC halkının Kıbrıs'daki gelişmelere, bu konuda geliştirilen ve uygulanan politikalara, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Türkiye ile ilişkilerine, ayrılma sonrasında ortaya çıkan belli-başlı önemli değişme ve bunları besleyen politikalara, AB üyeliği ve AB ile ilişkilere, ulusal ve kişisel kimliklere, gelecek tutum ve değerlendirmelere ilişkin formal anket uygulamasıdır. Bu amaçla geliştirilen formal soru kağıdı (anket), Kıbrıs konusu ve yöresinde gelişen politikaları, değişimleri ve kararları, bu politika, değişme ve kararların sıradan halkın ve sivil kuruluş temsilcilerinin tepki, tutum ve değerlendirmelerine yansımalarını, halkın bu gelişmelere ilişkin yorumlarını saptama ve değerlendirmeleri içermektedir.

Yukarıda ayrıntılı olarak verildiği gibi, bu grup iki ayrı altörneklemden oluşmaktadır: (a) nüfus dağılımına, bölgelere, kır-kent yerleşimine, kentlerde geçim düzeyine göre seçilmiş 540 denekten oluşan 'hane halkı' altörnekleme, ve (b) yukarıda ayrıntısı verilen 'Sivil Sosyal Gruplar'ın her birinden 25-30 kişi hesabıyla toplam 192 kişiden oluşan 'Kurumlar' altörnekleme. Bu iki altörneklemde oluşan 732 kişilik ***'Survey Örnekleme'***ne aynı formal anketler uygulanarak, hem 732 kişilik 'survey örnekleme' olarak, hem de iki altörneklem ('hane halkı' ve 'kurumlar') ayrı-ayrı değerlendirildi. 'Hane halkı-Aile' olarak genel nüfusu temsil eden 'Nüfusa Göre Örneklem' grubuna 'hane halkı' adına sorular yöneltilmesine

karşın, ‘Sivil-Sosyal Gruplar-Kurumlar’la yapılan görüşmelerde ‘aile’ vurgusu yapılmaksızın, kuruluşları temsil eden üyelerin-yöneticilerin ‘kurumsal’ ve ortak bakış açıları alınmaya çalışıldı.

E. ÇALIŞMANIN ÖRNEKLEMİ

Çalışmanın örneklemini oluşturan 732 kişiden 540’i **‘hane halkı’**’nı veya aile birimlerini; 192’si ise, gönüllü veya mesleki hizmet veren sosyal grupları veya kuruluşları temsil eden **‘sivil toplum kuruluşları’**’nı (‘kuruluş’) temsil etmektedir.

1. Örneklemin Oluşumu

1a. Nüfusun ve Örneklemin Bölgelere , Kentlere ve Kırsala Göre Dağılımı

Survey örneklemini, (a) **‘Hane Halkı’** olarak adlandırılan ve aile birimlerinden oluşan **‘genel örneklem’**, KKTC’nin beş idari bölgesinde, her bölgede ‘kent’ ve ‘kırsal’ kesimlerden nüfus yoğunluğuna göre rastgele seçilmiş 540 ‘hane halkı’ temsilcisinden; ve (b) **‘Kurumlar’** olarak adlandırılan ve KKTC’nde aktif olan sivil toplum kuruluşları ve halkın eğilimlerini yönlendiren düşünce önderlerinin her kesiminden seçilen 192 temsilciden oluşan 732 kişilik bir gruptur.

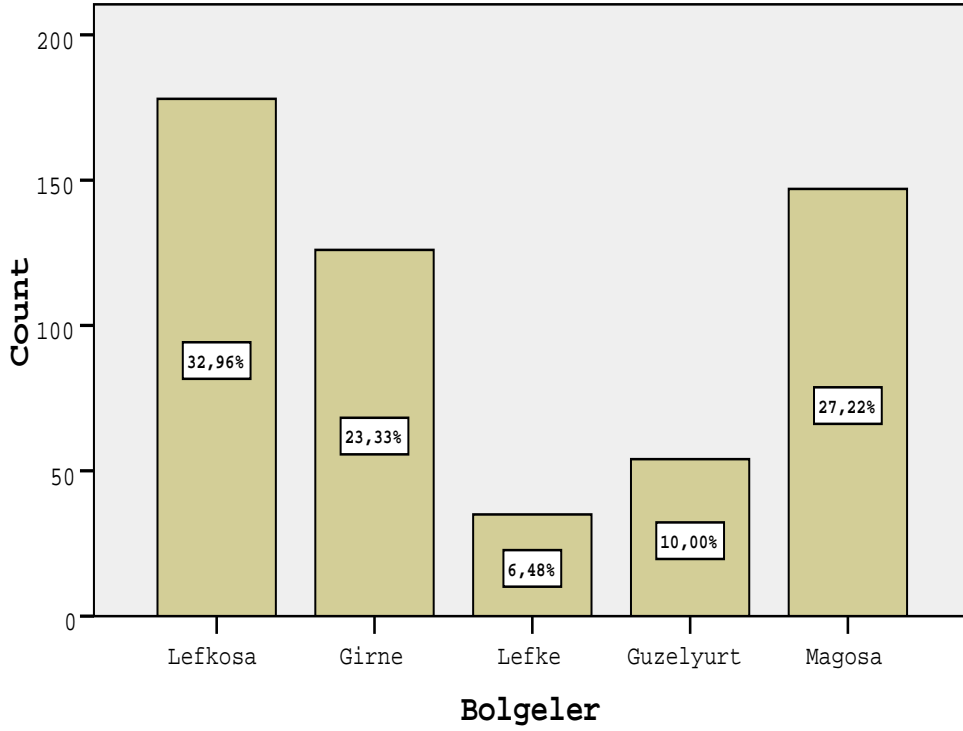
(a) ‘Hane halkı’ temsilcilerinden oluşan **‘Genel altörneklem’**, KKTC nüfus dağılımına göre aşağıdaki bölgelerden ve kent-kır ayırımına göre seçilmiştir:

TOPLAM NÜFUS: 260.000; *Değerlendirmeye katılan (görüşülebilen) aile sayısı: 540*
KENT (M) 140.000; *Değerlendirmeye katılan (görüşülebilen) aile sayısı:331*
KIRSAL (K) 120.000; *Değerlendirmeye katılan (görüşülebilen) aile sayısı: 209*

Tablo 3.3. Kent-Kır birleştirilmiş ‘Hane halkı/Aile’ örnekleminin bölgelere dağılımı (n=540)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Lefkosa	178	24,3	33,0	33,0
	Girne	126	17,2	23,3	56,3
	Lefke	35	4,8	6,5	62,8
	Guzelyurt	54	7,4	10,0	72,8
	Magosa	147	20,1	27,2	100,0
	Total	540	73,8	100,0	
Kurumlar		192	26,2		
Total		732	100,0		

Grafik 3.3. *Kent-Kır birleştirilmiş 'Hane halkı/Aile' örnekleminin bölgelere dağılımı (n=540)*

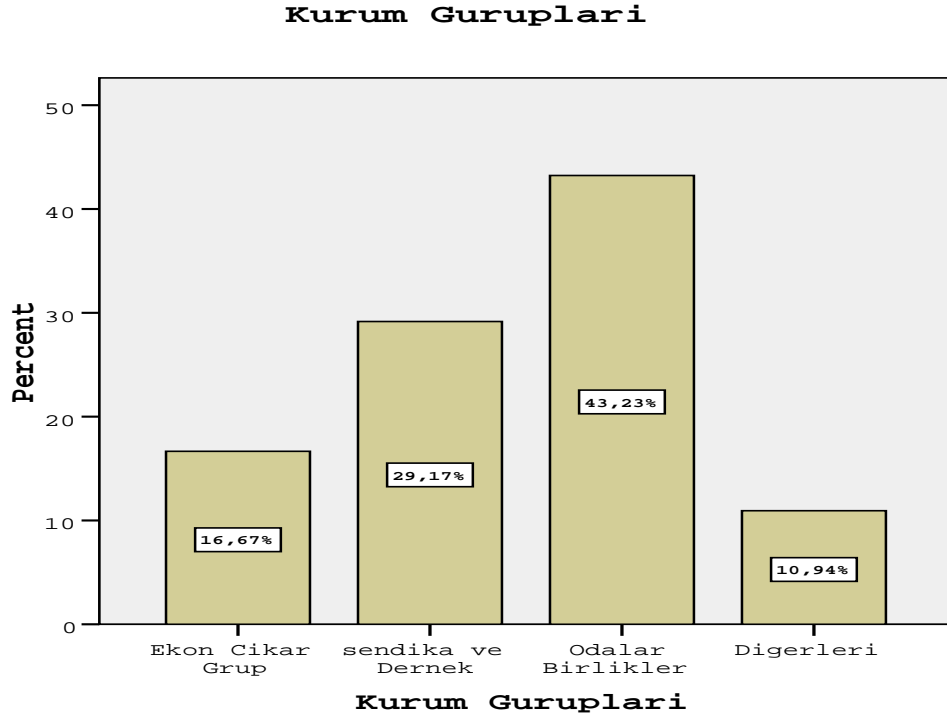

(b) Çeşitli sivil toplum kuruluşları ile grupların temsilcilerinden oluşan '**Kurumlar altörneklemini**', seçilmiş bu kuruluş ve grupların erişilebilen temsilcilerinden oluşmaktadır:

Tablo 3.4: *Birleştirilmiş 'sivil kuruluşlar/kurumlar' örneklemini (n=192)*

Kurum Guruplari

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ekon girisim grup	32	4,4	16,7	16,7
	Sendika ve Dernek	56	7,7	29,2	45,8
	Odalar Birlikler	83	11,3	43,2	89,1
	Digerleri	21	2,9	10,9	100,0
	Total	192	26,2	100,0	
	Hane Halkı	540	73,8		
Total		732	100,0		

Grafik 3.4: Sivil toplum kuruluşları ('Kurumlar')nın sektörel dağılımı

F. ANKET SONUÇLARININ İLK (Betimsel) DEĞERLENDİRİLMESİ

Tablo ve grafiklerle ifade edilen bu sonuçlardan, ‘bağımsız değişken’ olarak sonraki karşılaştırma ve değerlendirmelerde önemli olacak bazıları, burada ‘betimsel açıklama’ amacıyla verilecek, yeri geldiğinde ve gerektiğinde bu değişkenler, altgrup farklılıklarını göstermede, açıklamada, analizlerde ve yorumlarda değerlendirileceklerdir.

I. Örneklem Özellikleri : *Kimlik-Tanıtım*

Örneklemin temel özelliklerinin verileceği bazı tanıtım sorularını içeren bilgileri, aşağıda değerlendirilecek ve tartışılacak sayısal verilerin ‘bağımsız değişkenleri’ olarak görülebilir. Bu tanıtım verilerinin, ancak analizlerde ve karşılaştırmalarda anlam taşıyacak, analizleri güçlendirecek olan az sayıda bağımsız değişken üzerinde durulacaktır. Örneklem tanıtımı ve aşağıdaki tartışmalarda üzerinde durulan bu temel tanıtım değişkenleri ve bu değişkenlerin temel istatistikleri şöyledir:

Tablo 3.5: Temel (bağımsız) değişkenlerin basit istatistikleri

	Q1. Cinsiyeti?	Q2. Yaşı?	Q4. Baba memleketi?	Q6. Eğitimi?	Q16. Güneyde mal-mülk?
Sayı	732	731	669	731	723
Yanıtsız	0	1	63	1	9
Ortalama	1,18	2,03	1,88	2,22	1,49
(Skewness)	1,678	-,029	,347	,202	,025
(Std. Error of Skewness)	,090	,090	,094	,090	,091

Örneklem özellikleri olan ve tartışmalarda yer-yer değerlendirilecek bu beş bağımsız değişkenin herbirinin örneklemdaki dağılımları aşağıda verilmektedir.

Tablo 3.6: Q1. Cinsiyet

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
erkek	601	82,1	82,1	82,1
Kadin	131	17,9	17,9	100,0
Total	732	100,0	100,0	

(a) *Cinsiyet* özelliğine göre örnekleme bakıldığında, %82’sinin erkek, %18’inin kadın olduğu görülüyor. Bu dengesiz cinsiyet temsilinin nedeni, görüşmelerde temel alınan

'örneklem ölçütleri' olduğu görülür: Ailelere uygulanan 'Hane-halkı Anketleri'nde, 'ev dışında kazanç getiren bir işte çalışan, dış teması olan' aile üyesinin muhatap alınması sınırlandırılmasına uyulması zorunluluğu getirilmişti. Bu sınırlama, KKTC'de 'ev dışında çalışan kadın' sayısının düşüklüğü ile ilgilidir. Ayrıca, çok daha 'erkek ağırlıklı' olduğu nanlaşılın sosyal gruplar-kurumlar nedeniyle cinsiyet ayırımı daha belirgin olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 3.7: Q2. Yaş: Doğum tarihi

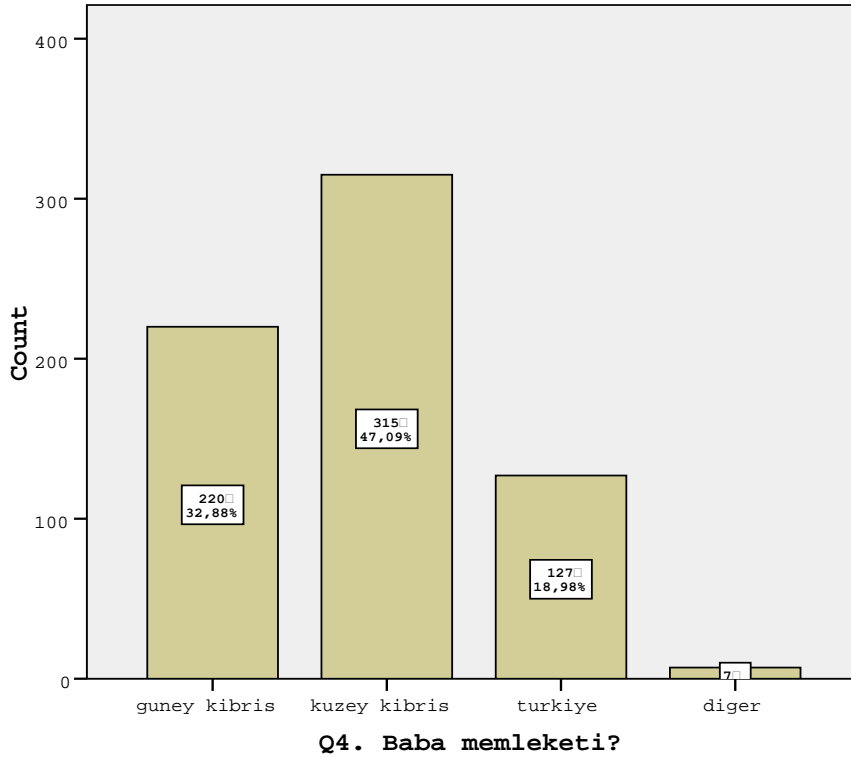
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1974 -	148	20,2	20,2	20,2
1950-1973	415	56,7	56,8	77,0
-1949	168	23,0	23,0	100,0
Total	731	99,9	100,0	
Missing System	1	,1		
Total	732	100,0		

(b) *Yaş /doğum tarihleri.* Kıbrıs'da geçmiş sorunları yaşamış ve belli dozdaki çatışmalarda rol almış 1950-öncesi doğmuş kimselerle, sorunların bir bölümüne tanık olmuş ve sonuçlarından etkilenmiş 1950-1970 doğumlu ve sorunları hiç yaşamadan yalnızca 'bölünmüşlük' deneyimini yaşıyor olan 1974-sonrası doğan kimseler arasında, konulara ve sorunlara bakış yönünden de, çözüm ve birlikte yaşama konusunda da, son yıllarda günlük yaşamı tüm boyutlarıyla etkisi altına alan 'AB üyeliği' konusunda da farklı bakış açıları ve değerlendirmeler olması doğaldır. Görüşülen deneklerin 3/5'ine yakını (%56,7) 35-55 yaşları arasında. Ada'nın ikiye ayrılması sonrasında doğan göreceli genç kesim örneklemin %20,2'sini, 55 yaşın üzerinde olanlar da % 23'ünü oluşturmakta. Bu üç yaş grubu Ada'da yaşanan çatışma ve sorunları, 'bölünme' ile ilgili koşulları farklı koşullarda yaşadıklarından, gelişmelere ve geliştirilen farklı politikalara ilişkin farklı yaklaşımlarının olacağı varsayılır: Sorunları ve Rumlarla birlikte hiç yaşamamış 1974-sonrası doğumlularla, sorunlar başladığında yetişkin olarak çatışmaların içinde bizzat rol alan 1950-öncesi doğumlu yaşlıların, sorunların ve gelişmelerin belirleyicisi olmamakla birlikte, içinde bulunmuş ve etkilenmiş olan 1950-1973 arası doğumluların konuya, sorunlara ve birlikte yaşamaya farklı yaklaşabilecekleri düşünülebilir.

(c) *Baba memleketi / Aile kökeni.* Örneklemin üç kategorilik 'aile kökenleri'nin (Kuzey ve Güney Kıbrıs, Türkiye), sonraki değerlendirmelerde görüleceği gibi, birçok durumda altörnelem farkları yaratacağı düşüncesiyle, 'baba memleketi' de bağımsız değişken olarak öne çıkarıldı. Bu ayrı kökenlerin Kıbrıs'la ilgili gelişmelere, kararlara ve düzenlemelere farklı yaklaşacakları, Güney'le birlikte veya ayrı yaşamayı farklı değerlendirecekleri

düşünülebilir.

Grafik 3.5: Survey örnekleminin aile kökenleri (baba memleketleri)

Tablo 3.8: Q4. Baba memleketi / Aile kökeni

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
guney kibris	220	30,1	32,9	32,9
kuzey kibris	315	43,0	47,1	80,0
turkiye	127	17,3	19,0	99,0
diger	7	1,0	1,0	100,0
Total	669	91,4	100,0	
Missing System	63	8,6		
Total	732	100,0		

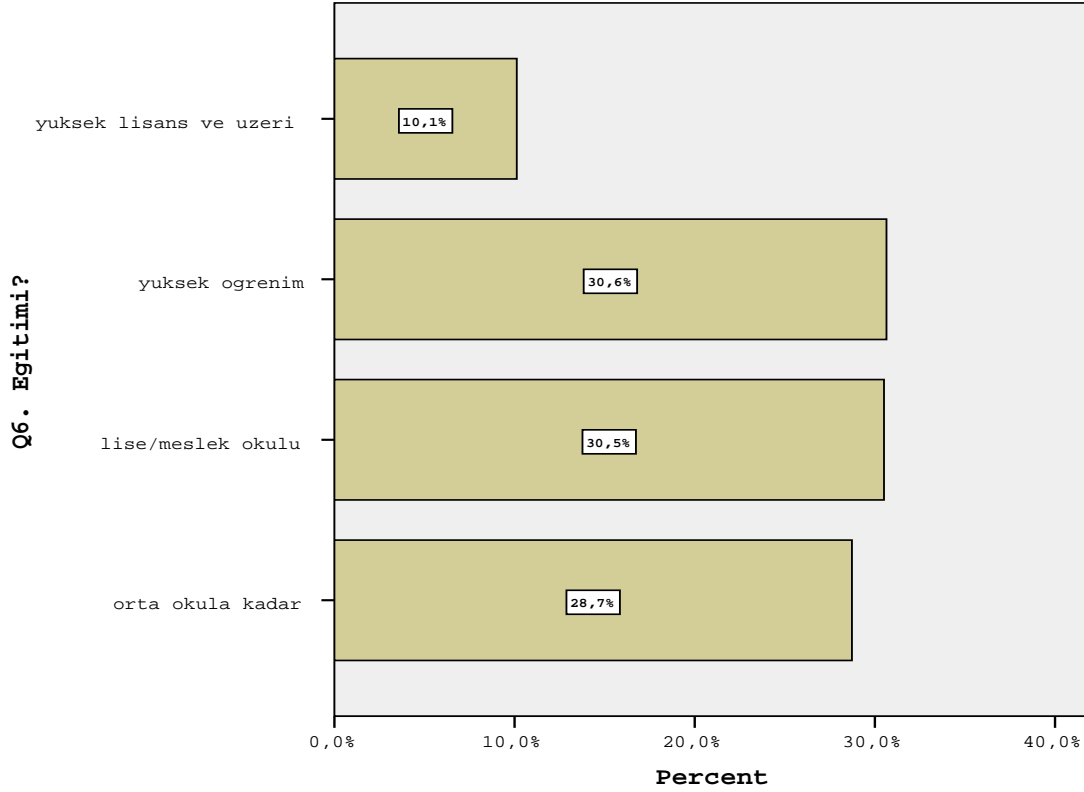
(d) *Aile kökenleri* için doğum yerleri ve baba memleketlerine bakıldığında, örneklemin ancak yaklaşık %50'sinin (%47,1) Kuzey Kıbrıs kökenli olduğu; 1/3'ünün (%32,9) gibi küçümsenmeyecek bir bölümünün 'Güney Kıbrıs' kökenli olduğu; Rumlar ve AB müzakereleri tarafından 'sorun' olarak ele alınan '1974 sonrası Türkiye'den gelmiş' olan kimselerin ancak %18,9 yoresinde bir oranda bulunduğu görülmektedir.

Tablo 3.9: Q6. Egitimi (bitirdiği okul)

	Frequency	Percent	Valid %	Cumulative %
Valid diplomasız okur-yazar	3	,4	,4	,4
ilkokul bitirmiş	125	17,1	17,1	17,5
ortaokul bitirmiş	79	10,8	10,8	28,3
lise/meslek okulu bitirmiş	223	30,5	30,5	58,8
yuksek öğrenimli	224	30,6	30,6	89,5

	yuksek lisans (master)	55	7,5	7,5	97,0
	doktora	19	2,6	2,6	99,6
	diger	3	,4	,4	100,0
	Total	731	99,9	100,0	
Missing System		1	,1		
Total		732	100,0		

Grafik 3.6: *Örneklemin eğitim düzeyleri (bitirilen okullar)*

Örneklemin '*eğitim düzeyi*' ne bakıldığında, örneklemin ağırlıklı olarak (%41'inin) yüksek öğrenimli, %30,5'nin lise mezunu olduğu, ancak %28,7'sinin ilk ve orta öğrenimli olduğu görülür. Deneklerin eğitim düzeyleri ile ilgili bu durum, birçok ülkede az bulunur eğitilmiş bir örnekleme karşıkarsıya olduğumuzu göstermekte: Örneklemin 2/5'i (%40,7'si) 'yüksek öğrenimli', %30,5'i 'lise vemeslek okulu bitirmiş', yalnızca 1/5'i (%27,9'u) 'ilk ve orta öğrenimli'. Eğitim düzeyinin bu derece yüksek olması, konu ile ilgili yorum, değerlendirme ve eğilimlerin, daha bilerek, irdeleyerek ve bilinçli olarak verildiğini düşündürebilir.

Tablo 3.10: *Q13.Örneklem ailelerin ekonomik/geçim durumları.*

	Frequency	Percent	Valid %	Cumulative %
Valid				
cok iyi	29	4,0	4,0	4,0
iyi	312	42,6	42,7	46,7
orta halli	351	48,0	48,1	94,8

	iyi degil	27	3,7	3,7	98,5
	kotu	11	1,5	1,5	100,0
	Total	730	99,7	100,0	
Missing	System	2	,3		
Total		732	100,0		

(f) *Geçim / Ekonomik durumu.* Katılımcıların %95'i, 'ailenin geçim durumu' nu 'iyi', 'çok iyi' ve 'orta halli' olarak nitelemekte. Bu oran, Kuzey Kıbrıs halkının maddi refah düzeyinin yeterince yüksek olduğunu gösterebilir.

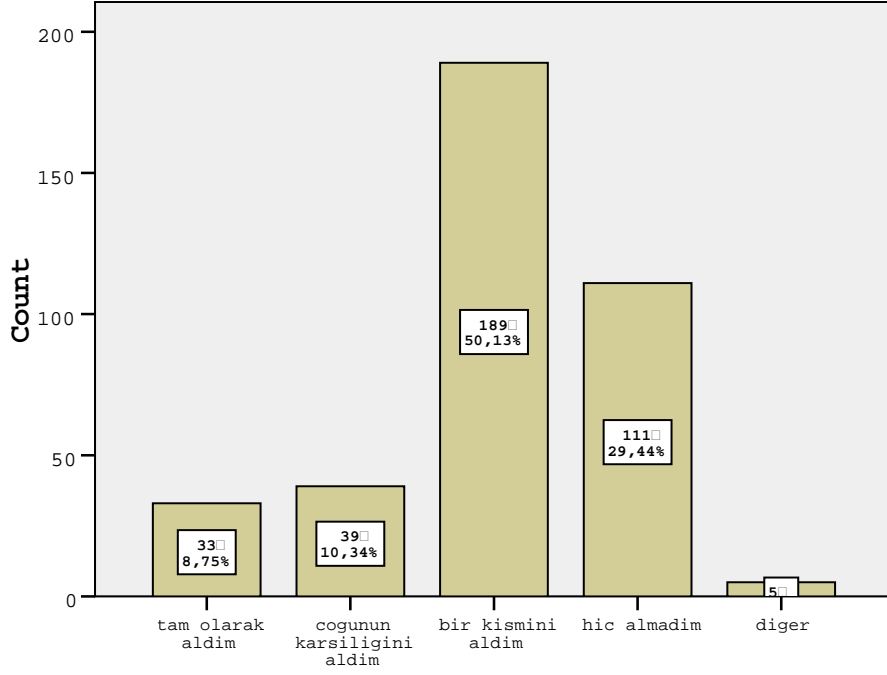
Ailenin geçim durumu, ailede çalışanların sayısı ile de ilgilidir: 'Ailede gelir getiren' kişi sayısı, aşağıdaki grafikte gösterilmektedir: Aile düzeyinde, çalışan sayısı bir kişi olan %40,4, iki kişi çalışan %41,4 ve üç veya daha fazla kişi %11,7 iken, ailede çalışanın bulunmadığı aile %6,6' da kalmaktadır.

Tablo 3.11: *Q16. A Güney'de mal-mülk varlığı*

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
var	366	50,0	50,6	50,6
yok	357	48,8	49,4	100,0
Total	723	98,8	100,0	
Missing	System	9	1,2	
Total		732	100,0	

(g) *'Güney'de mal-mülk varlığı'* bilgisinin, örneklemin Güney'le ilişkileri ve birlikte yaşama seçimlerini öbür gruplardan farklı olarak şekillendireceği düşünülebilir. Örneklemin %50'si gibi önemli bir oranda kimsenin Güney'de mal-mülkünün bulunduğu görülmekte. Bunların küçük oranda bir kısmı (%8,8) Kuzey'de bu varlıklarının karşılığının tamamını aldığını söylerken, %30'unun karşılığını hiç almadığını, %60'nın bir kısmının veya çoğunun karşılığını aldığını belirtmekte. Bu sonuçlar, örneklemin önemli bir bölümünün mal-mülk nedeniyle Güney'le yakın bağlantı içinde veya psikolojisinde olduğunu düşündürebilir. Bu sonuç, örneklemin Güney'i değerlendirmesi veya Güney'le ilişkiler açısından önem taşıyabilir. Güney'deki mülk durumu 'baba memleketi' ile karşılaştırıldığında, Güney'den gelenlerin %86'sının (toplam örneklemin %28,4'ünün); bunun yanında, 'baba memleketi' Kuzey Kıbrıs olanların %40'ının (toplam örneklemin % 19'unun); baba memleketi Türkiye olanların bile %18'inin Güney'de mülkleri olduğu anlaşılmaktadır. Güney'de mülkü olup da karşılığını tamamen veya kısmen alanların oranı %69, hiç alamamış olanların oranı ise %15,2'dir.

Grafik 3.7: *Güney'deki mülkün eşdeğeri Kuzey'de alındı mı?*

Q17. Varsa kuzeyde esdegeri alindi mi?

II. KİMLİK TEMELİNDE AÇIKLAMA VE DEĞERLENDİRMELER

Örneklemin ‘kimlik bilgileri’ niteliğindeki bu açıklayıcı bilgilerden sonra, anket sorularına verilen ve değerlendirilecek bazı ‘bağımlı değişkenler’le, yukarıda verilen ‘bağımsız değişkenler’ arasındaki ilişkiler değerlendirilecektir.

1.Genel: Örneklemin ‘Cinsiyet’, ‘Yaş’ ve ‘Eğitim’ Bileşenleri.

Yukarıda belirtildiği gibi, ailelere uygulanan ‘Hane-halkı Anketleri’nde, ‘ev dışında kazanç getiren bir işte çalışan, dış teması olan’ aile üyesinin muhatap alınması sınırlamasına uyulması zorunluluğu getirilmişti. Bu sınırlama gösteriyor ki, KKTC’de ‘ev dışında çalışan kadın’ sayısı oldukça düşük veya görüşmede erkekler daha çok öne sürülmekte. Ayrıca, sivil kuruluşlarda böyle bir kısıtlama olmadığı halde bu grubun çok daha ‘erkek ağırlıklı’ olduğu, kadınların ‘kuruluş temsilcisi’ olarak pek gözükmediği sosyal gruplardaki-kurumlardaki bu aşırı ‘erkek egemenliği’ nedeniyle, toplam örnekleme cinsiyet ayrımı daha belirgin olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu niteliği ile örnekleme, en çok ‘eğitim düzeyi’ bağımsız değişkeni çerçevesinde ve bu değişkenin başka birkaç değişkenle ilişkisi açısından bakılmaktadır.

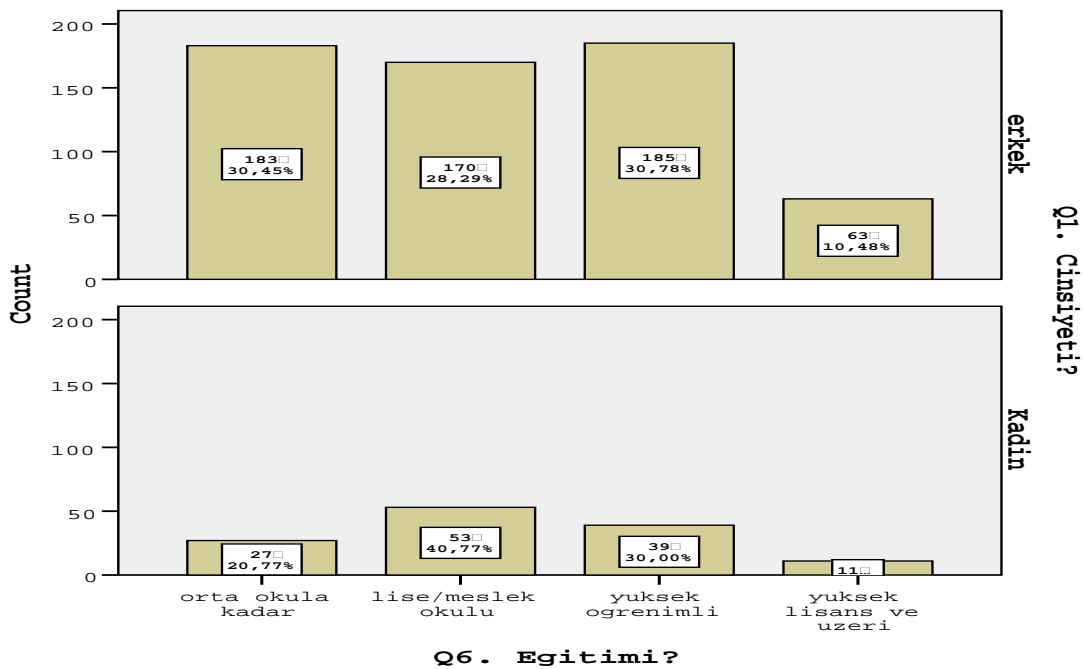
(a). *Cinsiyet. X Eğitim.* Yukarıda belirtildiği gibi, örneklemin ağırlıklı olarak (%41'inin) yüksek öğrenimli, %30,5'nin lise mezunu olduğu, ancak %28,7'sinin ilk ve orta öğrenimli olduğu görülür.

Tablo 3.12: Örneklemin (Q1. Cinsiyet x Q6. Eğitim) karşılaştırması (N=732)

Cinsiyet		Q6. Eğitimi?				Toplam
		orta okula kadar	lise/meslek okulu	yuksek öğrenimli	yuks lisans ve üzeri	
Erkek	Count	183	170	185	63	601
	% Q1. Cinsiyeti?	30,4%	28,3%	30,8%	10,5%	100,0%
	% Q6. Eğitimi?	87,1%	76,2%	82,6%	85,1%	82,2%
	% of Total	25,0%	23,3%	25,3%	8,6%	82,2%
Kadın	Count	27	53	39	11	130
	% Q1. Cinsiyeti?	20,8%	40,8%	30,0%	8,5%	100,0%
	% Q6. Eğitimi?	12,9%	23,8%	17,4%	14,9%	17,8%
	% of Total	3,7%	7,3%	5,3%	1,5%	17,8%
Toplam	Count	210	223	224	74	731
	% Q1. Cinsiyeti?	28,7%	30,5%	30,6%	10,1%	100,0%
	% Q6. Eğitimi?	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	28,7%	30,5%	30,6%	10,1%	100,0%

Eğitim x Cinsiyet çaprazında bakıldığında ise, yüksek öğrenim oranları açısından cinsiyetin pek önemli fark göstermediği fakat kadınlarda lise ve meslek okullarını bitirmiş olanların oranının erkeklere göre oldukça yüksek (%41 ve %28) olduğu, ilkokulu bitirenlerin oranının ise erkeklere göre çok daha düşük (%21 ve %30). olduğu görülmektedir.

Grafik 3.8:: Örneklemin Cinsiyet x Eğitim karşılaştırması (N=732)

(b). *Yaş X Eğitim*. Örneklemin 'yaş' ve 'eğitim' ilişkisine bakılırsa, (a) 1974-sonrası doğan genç kesimin 3/5'i (%58,2'si) yüksek öğrenimli ve yalnızca %8,1'i ilkokul, %6,1'i de ortaokulu bitirmişken; (b) 35-57 yaşında bu oranlar, sırasıyla, %36,9, %16,4 ve %11,1; (c) 58 yaşın üzerindeki 'yaşlı' kesimde oranlar, sırasıyla, %34,6, %26,8 ve %14,3'tür.

<i>Doğum tarihleri</i>	<i>Eğitim durumları %</i>			
	<i>İlk</i>	<i>Orta</i>	<i>Lise/Mesl</i>	<i>Yüksek</i>
<i>1973 sonrası</i>	8,1	6,1	27,7	58,2
<i>1950-73</i>	16,4	11,1	35,0	36,9
<i>1950-öncesi</i>	26,8	14,3	22,0	34,6

1973 sonrası doğanlardan 'yüksek öğrenim' yapmış olanların daha yaşlı olan gruplara göre çok yüksek olması, KKTC'de eğitim düzeyinin yüksek gözükmesinin nedeni olarak görülebilir: Genç kesimde ilk ve orta öğrenimi bitirmiş olanların oranlarının öbür iki gruba göre çok düşük ve yüksek öğrenimli oranının da çok yüksek olduğu, açıkça görülmektedir. ($X^2=45,9$; $df=6$, $p < .000$) Yaşı 60 yöresinde olanlarda bile 'yüksek öğrenimli' oranının oldukça yüksek (%34,6) olduğu görülmektedir.

Tablo 3.13 :: Örneklemin (Q6. Eğitim X Q2. Yas) karşılaştırması

Yaş / Doğum tarihi		Q6. Eğitimi				
		orta okula kadar	lise/ meslek okulu	yuksek öğrenimli	yuksek lisans ve üzeri	
35 yaş altı (Doğum: 1974--)	Count	21	41	67	19	148
	% Q2. Yas	14,2%	27,7%	45,3%	12,8%	100,0%
	% Q6. Eğitimi?	10,0%	18,4%	30,0%	25,7%	20,3%
	% of Total	2,9%	5,6%	9,2%	2,6%	20,3%
35-55 yaş arası (Doğum: 1950-73)	Count	116	145	111	42	414
	% Q2. Yas	28,0%	35,0%	26,8%	10,1%	100,0%
	% Q6. Eğitimi?	55,2%	65,0%	49,8%	56,8%	56,7%
	% of Total	15,9%	19,9%	15,2%	5,8%	56,7%
55 yaş üstü (Doğum: 1950 öncesi)	Count	73	37	45	13	168
	% Q2. Yas	43,5%	22,0%	26,8%	7,7%	100,0%
	% Q6. Eğitimi?	34,8%	16,6%	20,2%	17,6%	23,0%
	% of Total	10,0%	5,1%	6,2%	1,8%	23,0%
Toplam	Count	210	223	223	74	730
	% Q2. Yas	28,8%	30,5%	30,5%	10,1%	100,0%
	% Q6. Eğitimi?	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	28,8%	30,5%	30,5%	10,1%	100,0%

2. Sivil-Sosyal Gruplar-Kurumlar (n=192)

Sosyal gruplar/Kurumlara ayrı olarak bakıldığında, örnekleme dahil kuruluşların %33.3'ünü 'Odalar-Birlikler'in, %29'unu 'Sendika ve Dernekler'in, %16,7'sini ise bireysel girişimcilerin oluşturduğu; 'Diğerleri' başlığı altında temsil edilen 'Siyasiler, Medya ve Bürokratlar'ın da bu kitlenin % 20,8'ini oluşturdukları görülmektedir.

Kurum Grupları (n=192) X Eğitim

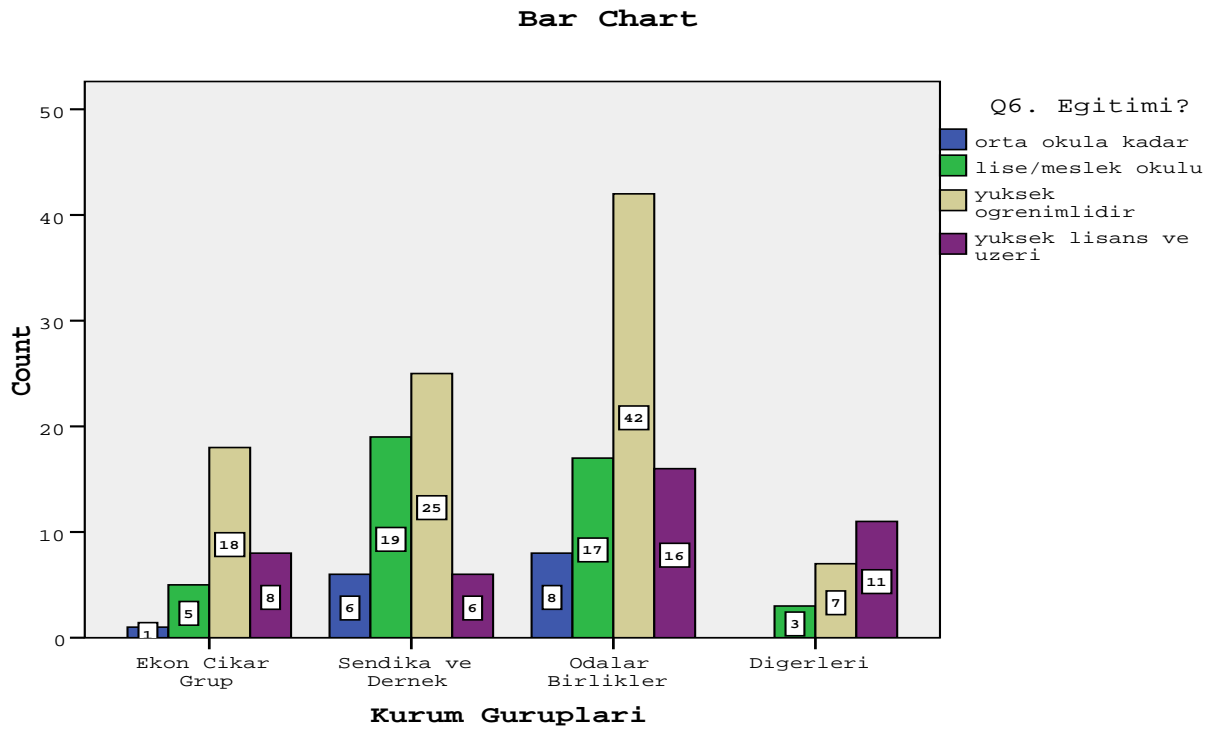
Bu çalışmada 'düşünce önderleri' olarak da önemleri nedeniyle, Sosyal Gruplar/Kurumlar temsilcilerinin eğitim durumlarına ayrıca bakıldığında: (a) Kurum temsilcilerinin 'Ekonomik Girişimci'lerle 'Diğerleri' grubunu oluşturan 'siyasiler-bürokratlar-medya mensupları'nda yüksek öğrenimliler oranının öbürlerine göre çok daha yüksek olduğu, en düşük yüksek öğrenimli oranının 'sendika ve dernek' temsilcilerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 3.14: Kurum Guruplari (n=192) X Q6. Egitimi?

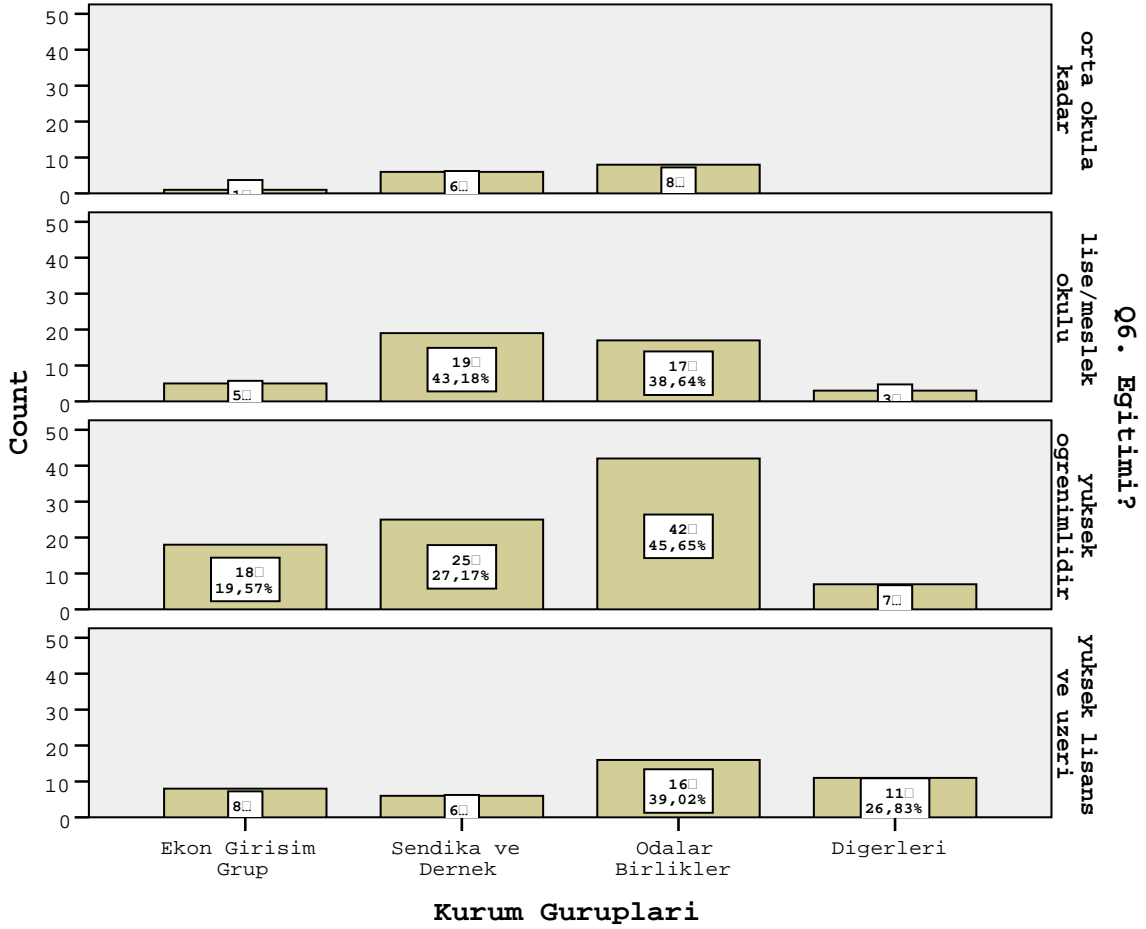
Kurum grupları		Q6. Egitimi?				
		orta okula kadar	lise/ meslek okulu	yuksek ogrenim	yuksek lisans ve üzeri	
Ekon. Girişim grp	Count	1	5	18	8	32
	% Kurum Grp.	3,1%	15,6%	56,3%	25,0%	100,0%
	% Egitim	6,7%	11,4%	19,6%	19,5%	16,7%
	% of Total	,5%	2,6%	9,4%	4,2%	16,7%
Sendika-Dernek	Count	6	19	25	6	56
	% Kurum Grp.	10,7%	33,9%	44,6%	10,7%	100,0%
	% Egitim	40,0%	43,2%	27,2%	14,6%	29,2%
	% of Total	3,1%	9,9%	13,0%	3,1%	29,2%
Odalar-Birlikler	Count	8	17	42	16	83
	% Kurum Grp.	9,6%	20,5%	50,6%	19,3%	100,0%
	% Egitim	53,3%	38,6%	45,7%	39,0%	43,2%
	% of Total	4,2%	8,9%	21,9%	8,3%	43,2%
Diğerleri	Count	0	3	7	11	21
	% Kurum Grp.	,0%	14,3%	33,3%	52,4%	100,0%
	% Egitim	,0%	6,8%	7,6%	26,8%	10,9%
	% of Total	,0%	1,6%	3,6%	5,7%	10,9%
Toplam	Count	15	44	92	41	192
	% Kurum Grp.	7,8%	22,9%	47,9%	21,4%	100,0%
	% Egitim	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	7,8%	22,9%	47,9%	21,4%	100,0%

'Sivil-sosyal gruplar' (n=192) temsilcileri altörnekleme ile 'hane halkı-aile' temsilcileri altörnekleme (n=540) 'eğitim düzeyi' açısından karşılaştırıldığında, birincilerin eğitim düzeyinin ikincilerden anlamlı derecede daha yüksek olduğu açıkça görülmektedir: Orta, lise ve yüksek öğrenim oranı, sırasıyla, ikinci grupta %28,7, 30,5 ve 40,7 iken, bu oranlar birincide ('sivil-sosyal gruplar') 7,8, 22,9 ve 69,3'tür. 'Eğitim düzeyi' oranlarındaki bu açık fark, değerlendirmede bu iki grubun ayrı-ayrı dikkate alınması gerektiğini, bu yüzden de zaman-zaman bu iki grubun sonuçlarının ayrı değerlendirilmesi zorunluluğunu göstermektedir.

Grafik 3.9: 'Kurumlar' örnekleminde 'kurum grupları' X' eğitim'

Grafik 3.10: 'Kurumlar' örnekleminde 'kurum grupları' X' eğitim'

III. GELİŞMELER VE DEĞİŞİM KARŞISINDA TUTUMLAR, EĞİLİMLER

Bağımsız değişkenler arasında yukarıda gösterilen ve kısaca tartışılan belli ilişkilerden sonra, konu ('Avrupalaşma Sürecinde Kıbrıs Halkında Değişim') ile ilgili sorulara verilen yanıtlara (bağımlı değişkenlere) geçilecektir. Burada da, önce betimsel-açıklayıcı yalın sonuçlar üzerinde durulacak, daha sonra çeşitli yanıtları karşılaştıran , analiz eden, yorumlara yolaçan ilişkilere girilecektir:

1. KKTC'nin AB üyeliği : Ne kadar, niçin ister, niçin istemez?'

Örnekleme grubun tamamı dikkate alındığında, deneklerin büyük bir çoğunluğu (% 64.08)

KKTC'nin de AB üyesi olmasını arzu ettiklerini belirtmekte. Katılımcıların yaklaşık dörtte

biri ise (%23.86), KKTC'nin AB üyeliği konusunda olumsuz görüş beyan etmişlerdir:

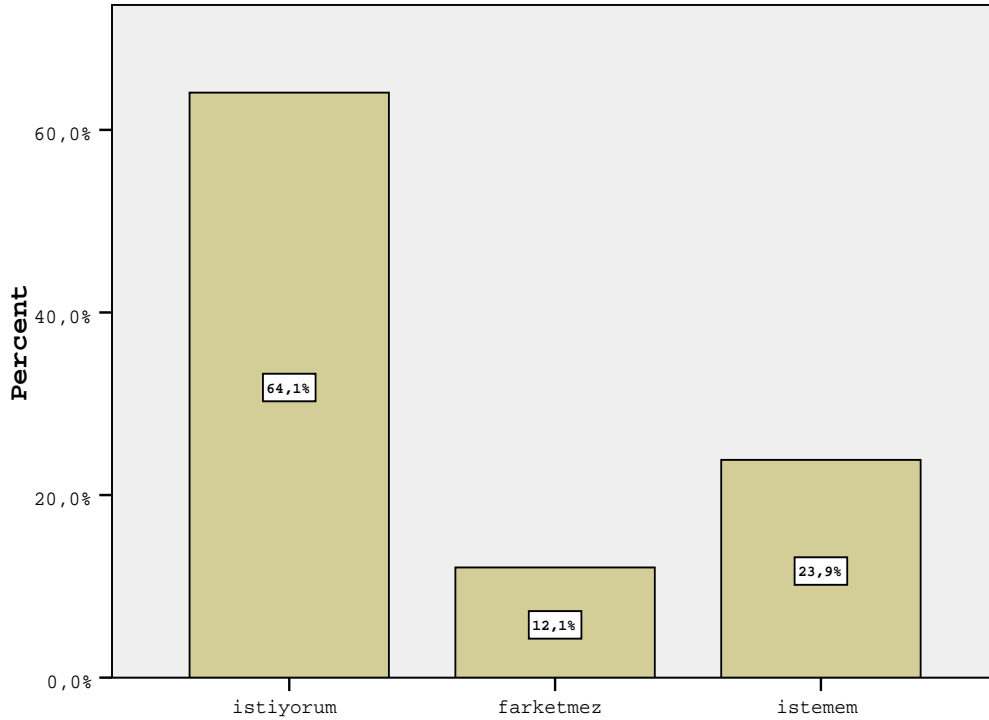
Tablo 3.15: Q18. AB üyeliğini ne kadar ister?

		Frequency	Percent	Valid %	Cumulative %
Valid	cok fazla	163	22,3	22,6	22,6
	istiyorum	299	40,8	41,5	64,1
	farketmez	87	11,9	12,1	76,1
	pek istemem	50	6,8	6,9	83,1
	hic istemem	122	16,7	16,9	100,0
	Total	721	98,5	100,0	
Missing	System	11	1,5		
Total		732	100,0		

Grafik 3.11: KKTC'nin AB üyeliğini ne kadar ister?

'KKTC'nin AB üyeliğini ne kadar istediği' sorusuna, grubun %64'ü (n=462) 'çok fazla' ve 'istiyorum' yanıtı verirken (Ort.= 2.5, mod= 2.0), %24'ü (n=172) üyeliği 'istemediklerini' belirtmekte; %12'si (n=87) ise 'farketmez/bilmiyorum' olarak kayıtsızlığını göstermektedir.

Tablo 3.16: Q19. Neden/ nicin AB üyeliğini ister?

Q18. KKTC nin AB üyeliğini ne kadar İSTER?

		Frequency	Percent	Valid %	Cumulati ve%
Valid	AB büyük siyasal-ekon güc	165	22,5	35,9	35,9
	ADA'nın bir bölümün AB üyesi	61	8,3	13,3	49,2
	Rumlarla gelir farkını kapatma	60	8,2	13,1	62,3
	İki toplum arası birlik-duzen kur	55	7,5	12,0	74,3
	Kendi ekon-politik çıkarıma uyg	16	2,2	3,5	77,8
	Diger	102	13,9	22,2	100,0
	Total	459	62,7	100,0	
Missi ng	System	273	37,3		
Total		732	100,0		

'Niçin AB üyeliği?' sorusunu grubun %63'ü (n=459) yanıtlamış, bunların %36'sı (n=165) AB üyeliğini istemenin en önemli gerekçesi olarak 'AB büyük bir ekonomik ve siyasal güç'ü göstermiştir. Deneklerin en az sıklıkla (% 3.5) ifade ettiği neden ise, "Kendi şahsi ekonomik ve politik çıkarlarına uygun olduğunu düşündüğüm için" cevabıdır.

Tablo 3.17: Q20. Neden/ nicin AB üyeliğini istemez?

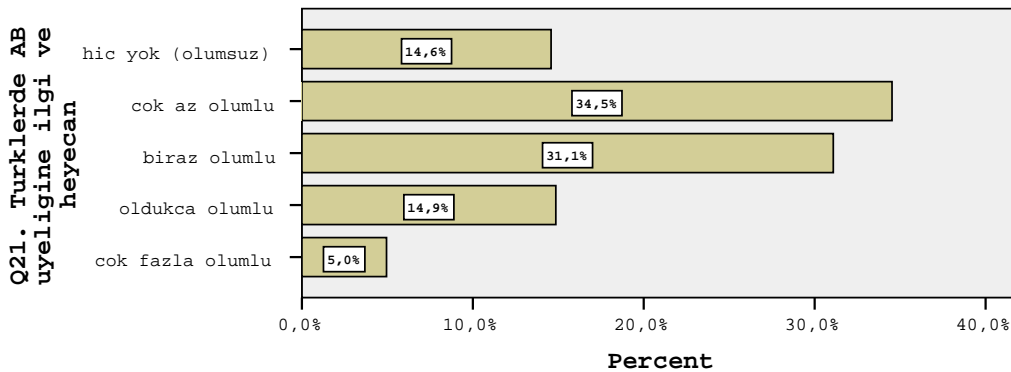
	Frequency	Percent	Valid %	Cumulative %
Valid AB Turk-Musulman istemiyor	41	5,6	23,6	23,6
AB'ya guvenilmez/tutarsiz	38	5,2	21,8	45,4
AB Turkleri azinlik durumuna getirip rumun insafina birakir	28	3,8	16,1	61,5
Kibris TC etkisi dısında Helen	15	2,0	8,6	70,1
TC üye olmazsa Turkler silinir	18	2,5	10,3	80,5
Diger	34	4,6	19,5	100,0
Total	174	23,8	100,0	
Missi System	558	76,2		
Total	732	100,0		

AB üyeliğini istemeyen 174 deneye 'Niçin AB üyeliğini istemiyor?' sorulduğunda, %24'ü (n=41) 'AB'nin Türk ve müslüman istemediği', %22'si (n=38) 'AB'ye güvenmedikleri ve AB'yi tutarsız buldukları', toplam olarak %35'i (n=61) ise, 'azınlık ve Türkiye olmadan güçsüz duruma düşürülecekleri' kaygısı taşıdıklarını belirtmektedir.

Tablo 3.18: Q21. Su anda kibris turklerinin AB uyeliginine olan ilgi ve heyecani nasildir?

	Frequency	Percent	Valid %	Cumulative %
Valid cok fazla olumlu	36	4,9	5,0	5,0
oldukca olumlu	108	14,8	14,9	19,8
biraz olumlu	226	30,9	31,1	50,9
cok az olumlu	251	34,3	34,5	85,4
hic yok (olumsuz)	106	14,5	14,6	100,0
Total	727	99,3	100,0	
System	5	,7		
Total	732	100,0		

Grafik 312: Kıbrıs Türklerinin AB üyeliğine ilgisi

'*Şu sıralarda (2007 ortası) AB üyeliği heyecanı*' nın nasıl olduğu sorusuna, (ort.= 3.6, mod= 4.0) grubun %20'si bu heyecanın hala 'olumlu-çok olumlu', %49'u 'olumsuz ve çok olumsuz' yanıtını verirken, %31'i bu heyecanın 'pek farketmediği'ni belirtmektedir. Ancak, bu heyecanın '2004 öncesi nasıl olduğu' sorusuna, (ort.= 1.6, mod= 1.0) o zaman halkın %88'inde bu heyecanın 'çok olumlu ve olumlu', sadece %6'sında 'olumsuz' olduğu belirtilmektedir.

Tablo 3. 19: Q22. Mayıs 2004 öncesi kibris turklerinin ab uyeligine olan ilgi ve heyecani nasildi?

	Frequency	Percent	Valid %	Cumulative %
Valid				
cok fazla olumlu	409	55,9	56,3	56,3
oldukca olumlu	232	31,7	31,9	88,2
biraz olumlu	41	5,6	5,6	93,8
cok az olumlu	22	3,0	3,0	96,8
hic (olumsuz)	23	3,1	3,2	100,0
Total	727	99,3	100,0	
Missing	5	,7		
System				
Total	732	100,0		

2007 yılı ortasındaki koşullara göre '*Kıbrıs Türklerinin AB üyeliğine ilişkin coşkuları*' nın fazla yoğun olmadığı (ort.=3,4, mod=4) görülüyor: %20'si bu coşku az-çok koruyorken, %49'u çok az coşku olduğu veya hiç coşku olmadığını, %31'i ise eğilim belirtmeye yetecek ilgileri olmadığını ('bilmiyorum/farketmez) belirtmekte. Ancak, bu coşkunun '2004 öncesinde' nasıl olduğu sorulduğunda, ezici bir çoğunluğun, %87,6'nın o dönem çok veya oldukça coşkulu-hevesli oldukları (ort.=1,6, mod=1), ancak %6'sının heyecansız-isteksiz olduğu, %5,6'nın ise ilgisiz-kayıtsız ('bilmiyorum/farketmez') olduğu görülmektedir.

Tablo 3.20: Q23. Simdilerde / son yıllarda kibristaki iki taraflı uzlastirma acisindan AB ye ne kadar guveniyor?

	Frequency	Percent	Valid %	Cumulative %
Valid				
cok fazla olumlu	16	2,2	2,2	2,2
oldukca olumlu	48	6,6	6,6	8,8
biraz olumlu'	125	17,1	17,1	25,9
cok az olumlu	141	19,3	19,3	45,3
hic(olumsuz)	399	54,5	54,7	100,0
Total	729	99,6	100,0	
Missing	3	,4		
System				
Total	732	100,0		

'*Uzlaştırıcı olarak AB'ye ne derece güvenildiği?*' sorusuna (ort.= 4.2, mod= 5.0), grubun %74'ü 'güvensizlik' belirtirken, yalnızca %9'u 'olumlu' eğilim göstermekte; '2004 öncesinde AB'ye güven' in de (ort.=3.3, mod=5) pek yüksek olmadığı, güven duyanların % 37, güvenmeyenlerin ise %46.4 olduğu görülmektedir. Bu durum, KKTC'de AB'nin çözüm yaklaşımına zaten fazla güven duyulmadığını, bu güvensizliğin, 2004'den sonraki gelişmelerde iyice pekiştiği anlamına gelebilir.

Tablo 3.21: .Q25. KKTC nin güney ile uzlaşarak AB ye üye olması su anda ne kadar önemli ve gereklidir?

		Frequency	Percent	Valid %	Cumulative %
Valid	cok önemli	115	15,7	15,9	15,9
	önemli	244	33,3	33,7	49,7
	farketmez	48	6,6	6,6	56,3
	fazla önemli değil	127	17,3	17,6	73,9
	hiç önemli değil	189	25,8	26,1	100,0
	Total	723	98,8	100,0	
Missing	System	9	1,2		
Total		732	100,0		

'AB üyeliği için Güney'le uzlaşmanın ne derece önemli-gerekli olduğu' sorusuna, %49'u 'önemli-çok önemli' ($ort=3,0$, $mod=2$), %43'ü 'önemli değil, hiç önemli değil' yanıtını vermekte, ancak %6,6'sı soruya kayıtsız ('bilmiyorum/farketmez') kalmaktadır. Bu sonuç, AB üyeliğinin kesinleşmesi durumunda, ezici sayılacak bir çoğunluğun 'uzlaşmaya açık/hazır' olduğunu göstermektedir. Geriye bakışla, '2004 öncesi AB üyeliği için Güney'le uzlaşma' nın biraz daha yüksek oranda 'önemli/çok önemli' olduğunu (%52 , $ort.=,8$, $mod=2$), 'bilmiyorum/farketmez' diyen %10'a karşı 'önemli değil' diyenlerin oranının ise biraz daha düşük (% 38) olduğu görülmektedir.

Tablo 3.22: Q38. Kıbrıs Türkleri ile rumların kısa surede uzlaşacağı beklentisi ne kadar gerçekçi ve olanaklıdır?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	cok mümkün ve gerçekçi	9	1,2	1,2	1,2
	mümkün olabilir	66	9,0	9,0	10,3
	fikrim yok	11	1,5	1,5	11,8
	biraz zor gerçeklesir	205	28,0	28,1	39,9
	kısa surede olanaksızdır	439	60,0	60,1	100,0
	Total	730	99,7	100,0	
	System	2	,3		
Total		732	100,0		

Tablo 3.23: Q39. KKTC halkı Kıbrıs Türkleri ile Rumların kısa surede uzlaşacağı beklentisini ne olcude gerçekçi ve olanaklı bulur?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	mümkün ve gerçekçi	11	1,5	1,5	1,5
	mümkün diye düşünür	90	12,3	12,4	13,9
	fikrim yok	35	4,8	4,8	18,7
	biraz zor gerçeklesir	241	32,9	33,1	51,8
	kısa surede olanaksız	351	48,0	48,2	100,0
	Total	728	99,5	100,0	
Missing	System	4	,5		
Total		732	100,0		

'Rumlarla Türklerin kısa zamanda uzlaşabileceği beklentisinin ne derece gerçekçi/mümkün olduğu' sorusuna (38, 39, ve 40. sorulara) verilen yanıtlar, ilginç bir benzerlik göstermekte:

Hem kişi olarak (%88,2), hem Kıbrıs Türklerinin eğiliminin algılaması olarak (%81,3) yanıtlar, uzaktan bakarak Güney Rum kesiminin de benzeri olumsuzluk içinde (%88,3) olduğu algılaması, yakın bir gelecekte uzlaşmanın gerçekçi ve mümkün olmayacağını işaret etmektedir. Halk içinde yaygın temasla elde edilen gözlemler de bu algılamaya eklenirse, daha ilginç olabilecek bir yorumda bulunulabilir: KKTC halkı genel olarak Güney'e ve Rumlara karşı

daha sıcak ve olumlu yaklaşımlar içinde görünüyor; ancak, 2004 Referandumu ile somutlaşan Rum tepkisi ve Rumların Türklerle birlikte yaşamaya keskin tepkileri, kendilerini istemeyen ve tek-yanlı uzlaşma içinde olan Rumların bu olumsuz ve reddedici tutumlarının algılaması içinde (istemeyen durumda olmak), onlar istemediği için Türk tarafının daha net biçimde uzlaşmaya uzak durdukları düşünülebilir.

Tablo 3.24.: *Q40. Rum halkı, Kıbrıs Türkleri ile Rumların kısa sürede uzlaşacağı beklentisini ne ölçüde gerçekçi ve olanaklı bulur?*

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
cok mumkun ve gercekci	2	,3	,3	,3
mumkun bulur	45	6,1	6,2	6,5
fikrim yok	38	5,2	5,2	11,7
biraz zor gerceklesir	212	29,0	29,1	40,8
kisa surede olanaksiz	431	58,9	59,2	100,0
Total	728	99,5	100,0	
System	4	,5		
Total	732	100,0		

2. Türkiye'nin AB üyeliği politikası

Tablo 3.25: 26: *Q29. Son gunlerde TC kendisinin AB uyeliği için KKTC yi koz olarak kullaniyor mu?*

	Frequency	Percent	Valid %	Cumulative %
Valid				
cok dogru	108	14,8	14,9	14,9
Dogru	194	26,5	26,7	41,5
bilmiyorum	49	6,7	6,7	48,3
Yanlis	223	30,5	30,7	79,0
cok yanlis	153	20,9	21,0	100,0
Total	727	99,3	100,0	
Missing	System	5	,7	
Total	732	100,0		

'TC, kendi üyeliğini sağlamak için KKTC'ni koz olarak mı kullanıyor?' Bu düşüncenin 'yanlış/çok yanlış' olduğunu söyleyenler tüm grubun yalnızca %52'sini oluştururken, %42'si bunun 'doğru/çok doğru' olduğunu belirtmekte (ort.=3,2, mod=4). '2004 öncesi' de bu düşüncenin aynı biçimde yaygın olduğu da anlaşılmaktadır. Bu, toplumda oldukça önemli bir bölümün Türkiye'nin KKTC'ni koruma-kollama çıkışlarının, KKTC'nin haklarının korunması

amacı ile değil fakat TC'nin kendi çıkarı için olduğuna inandığını, bu algılamanın oldukça yaygın olduğunu gösterir.

Tablo 3.27: Q31. TC aradan çekilse, KKTC ile Guneş arasındaki daha hızlı ve adil birleşme olur mu?

	Frequency	Percent	Valid %	Cumulative %
Valid				
Kesinlikle olur	16	2,2	2,2	2,2
Olabilir	59	8,1	8,1	10,3
bilmiyorum	12	1,6	1,7	12,0
olmayabilir	85	11,6	11,7	23,7
hic olmaz	555	75,8	76,3	100,0
Total	727	99,3	100,0	
Missing System	5	,7		
Total	732	100,0		

Katılımcıların çok büyük bir çoğunluğu (%88), TC'nin Kıbrıs üzerinde bir talepte bulunmaması veya ada'dan tamamen çekilmesinin daha kolay ve hızlı birleşmeye neden olmayacağını, TC'nin Ada'da bulunmasının iki toplumun birleşmesinde ve KKTC'nin AB'ye girmesinde bir engel oluşturmadığını (%87,5) belirtmekte, TC'nin Ada'daki rolünü gerekli görmektedir. Bu iki yorum arasındaki bağlantı da (.44) anlamlı derecede olumludur ($P > .000$).

Tablo 3.28: Q33. Kıbrıs sorununun çözümüne hangi tarafların katılımı uygundur?

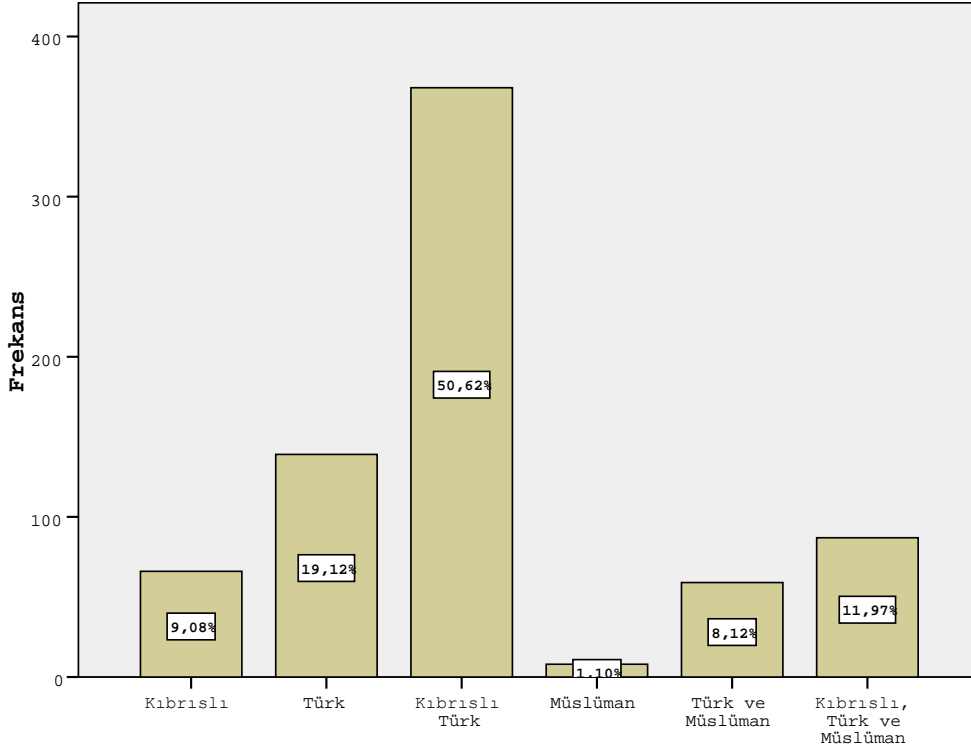
	Frequency	Percent	Valid %	Cumulative %
Valid				
iki toplum birlikte	108	14,8	14,9	14,9
İki toplum +TC ve Yunanistan	339	46,3	46,6	61,5
TC ve Yunanistan birlikte	11	1,5	1,5	63,0
BM nin çözüm modeli	102	13,9	14,0	77,0
AB belirleyiciliği/aracılığı	15	2,0	2,1	79,1
BM ile AB ortak iradesi	26	3,6	3,6	82,7
şimdiki gibi sürdürülsün	71	9,7	9,8	92,4
Diğer	55	7,5	7,6	100,0
Total	727	99,3	100,0	
Missing System	5	,7		
Total	732	100,0		

'Kıbrıs sorununun çözümüne en etkili katkı verecek aktörler' in sıralamasında en yüksek tercih, %46,6 ile 'Kıbrıs Rum ve Türk kesimleri yanında Yunanistan ve Türkiye'nin bulunması' görülüyor. Bu seçeneği en yakından izleyen ikinci tercih, birinciden çok daha aşağılarda olmak üzere, %14,8 ile 'iki toplumun birlikte', üçüncü seçenek de ikinciye çok yakın olan %13,9 ile 'BM'nin çözüm modeli' (Annan Planı gibi) olarak görülmektedir. AB'nin çözümde istenmeyen ve güvenilmeyen rolü, %2,0 gibi çok düşük oranla gözükmemekte, bu sonuçta, AB'nin aktif bir aktör olarak görülmediği anlaşılmaktadır.

3. Sosyal Kimlik

Anket uygulaması katılımcılarının sosyal kimlik tanımlamaları iki ayrı soru ile ölçülmüştür. İlk olarak, katılımcılara kendilerini hangi kimlikle tanımladıkları sorulmuş, KKTC vatandaşlarının kendilerini nasıl tanımladıklarına yönelik görüşlerini belirtmeleri istenmiştir.

Grafik 3.13: Örneklemin Sosyal Kimlik Tanımlamaları

Q50. Siz kendinizi hangi kimlikle tanımlarsınız?

Grafik 3.13’de görüldüğü gibi, katılımcıların büyük çoğunluğu (% 50,62), kendilerini Kıbrıslı-Türk olarak tanımlamaktadırlar. Katılımcılara, KKTC vatandaşlarının kendilerini hangi kimlikle tanımladıkları sorulduğunda da çok benzer bir dağılım elde edilmiş ve KKTC vatandaşlarının % 73,74 oranında kendilerini Kıbrıslı-Türk olarak tanımladıkları öngörüsü belirtilmiştir. Genel olarak, KKTC halkı arasında tek başına dini kimliği öne çıkaranların oranı oldukça düşüktür.

IIIa. KARŞILAŞTIRMALAR: ‘AB Üyeliğine İlgili-İstek’

Bu tek-boyutlu yanıtlardan sonra, aşağıda, belli bağımsız değişkenlere göre *T. KKTC'nin AB üyeliğini ne kadar, niçin ister, niçin istemez?* sorusunu karşılaştırmalı olarak inceleyelim.

a. Cinsiyet X AB üyeliğine ilgi

Tablo 3.29: Q18. AB üyeligini ne kadar İSTER? *X Q1. Cinsiyeti

Q18. AB üyeligini ne kadar İSTER?		Q1. Cinsiyeti?		Toplam
		erkek	Kadin	
İster / çok ister	Count	378	84	462
	% Q18. AB üyeligi	81,8%	18,2%	100,0%
	% Q1. Cinsiyeti?	63,7%	65,6%	64,1%
	% of Total	52,4%	11,7%	64,1%
Bilmiyor / farketmez	Count	68	19	87
	% Q18. AB üyeligi	78,2%	21,8%	100,0%
	% Q1. Cinsiyeti?	11,5%	14,8%	12,1%
	% of Total	9,4%	2,6%	12,1%
İstemez / hic istemez	Count	147	25	172
	% Q18. AB üyeligi	85,5%	14,5%	100,0%
	% Q1. Cinsiyeti?	24,8%	19,5%	23,9%
	% of Total	20,4%	3,5%	23,9%
Toplam	Count	593	128	721
	% Q18. AB üyeligi	82,2%	17,8%	100,0%
	% Q1. Cinsiyeti?	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	82,2%	17,8%	100,0%

KKTC'nin AB üyeliğini isteme eğiliminin çeşitli demografik ve geçim durumu değişkenlerine göre karşılaştırılarak KKTC'nin AB üyeliğini destekleme değişkeninin hangi parametrelerle ilişki içinde olduğu ‘cinsiyet’ açısından karşılaştırıldığında, KKTC halkının AB üyeliğine bakışında ve isteğinde, cinsiyetler (kadınlarla erkekler) arasında anlamlı bir fark olmadığı, arada anlamlı bir ilişki gözlenmediği anlaşılmaktadır. ($\chi^2=2.273$; $df=4$; $p>.321$).

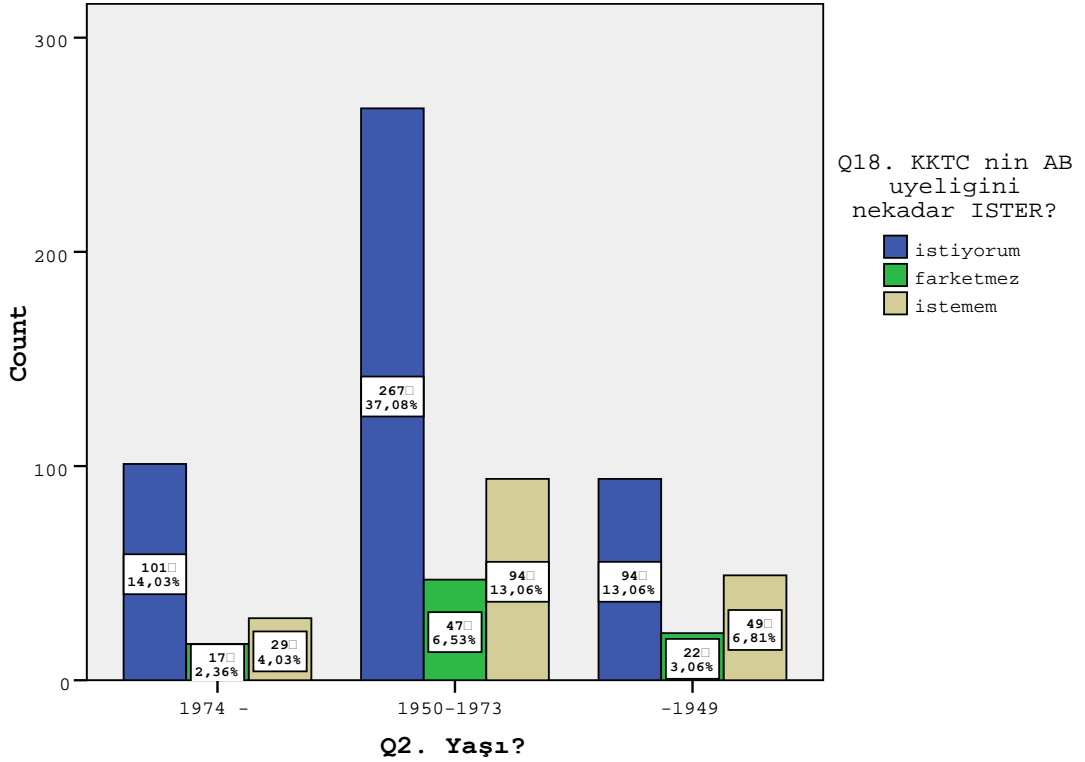
b. Yaş/doğum yılı X AB üyeliğine ilgi

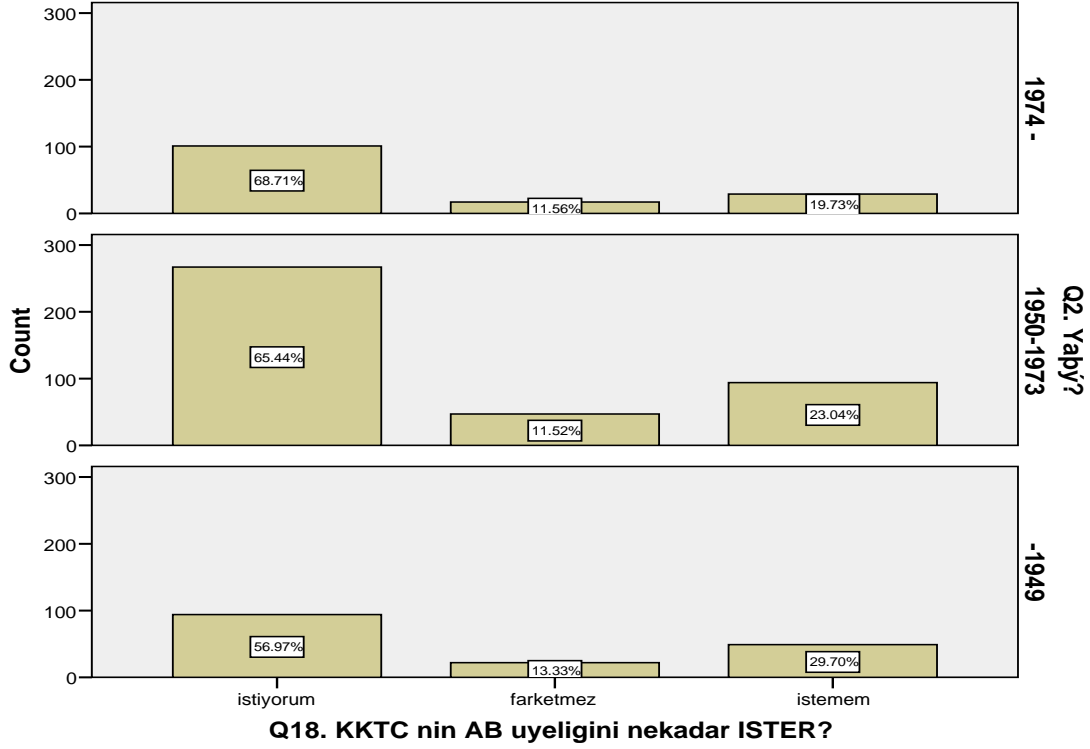
Doğum yılına göre örneklemin dağılımı gözönüne alındığında, üç kümede toplanan yaş grupları arasında, ‘KKTC'nin AB üyeliğini isteme’ eğilimleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı anlaşılmaktadır. ($\chi^2= 5,772$; $df= 4$; $p>.217$)

Tablo 3.30: Q18. KKTC nin AB üyeligini ne kadar ISTER? * Q2. Yasi / dogum yili

		Q2. Yasi			
Q18: AB üyeligini ne kadar ister?		1974 + (-35)	1950-74 (35-57)	-1949 (58+)	Toplam
Ister / cok ister	Count	101	267	94	462
	% Q18. AB üyeligi	21,9%	57,8%	20,3%	100,0%
	% Q2. Yasi	68,7%	65,4%	57,0%	64,2%
	% of Total	14,0%	37,1%	13,1%	64,2%
Bilmiyor / farketmez	Count	17	47	22	86
	% Q18. AB üyeligi	19,8%	54,7%	25,6%	100,0%
	% Q2. Yasi	11,6%	11,5%	13,3%	11,9%
	% of Total	2,4%	6,5%	3,1%	11,9%
Istemez / hic istemez	Count	29	94	49	172
	% Q18. AB üyeligi	16,9%	54,7%	28,5%	100,0%
	% Q2. Yasi	19,7%	23,0%	29,7%	23,9%
	% of Total	4,0%	13,1%	6,8%	23,9%
Toplam	Count	147	408	165	720
	% Q18. AB üyeligi	20,4%	56,7%	22,9%	100,0%
	% Q2. Yasi	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	20,4%	56,7%	22,9%	100,0%

Grafik 3.14-15: Q2 Yas X AB üyeligini ne kadar ister?

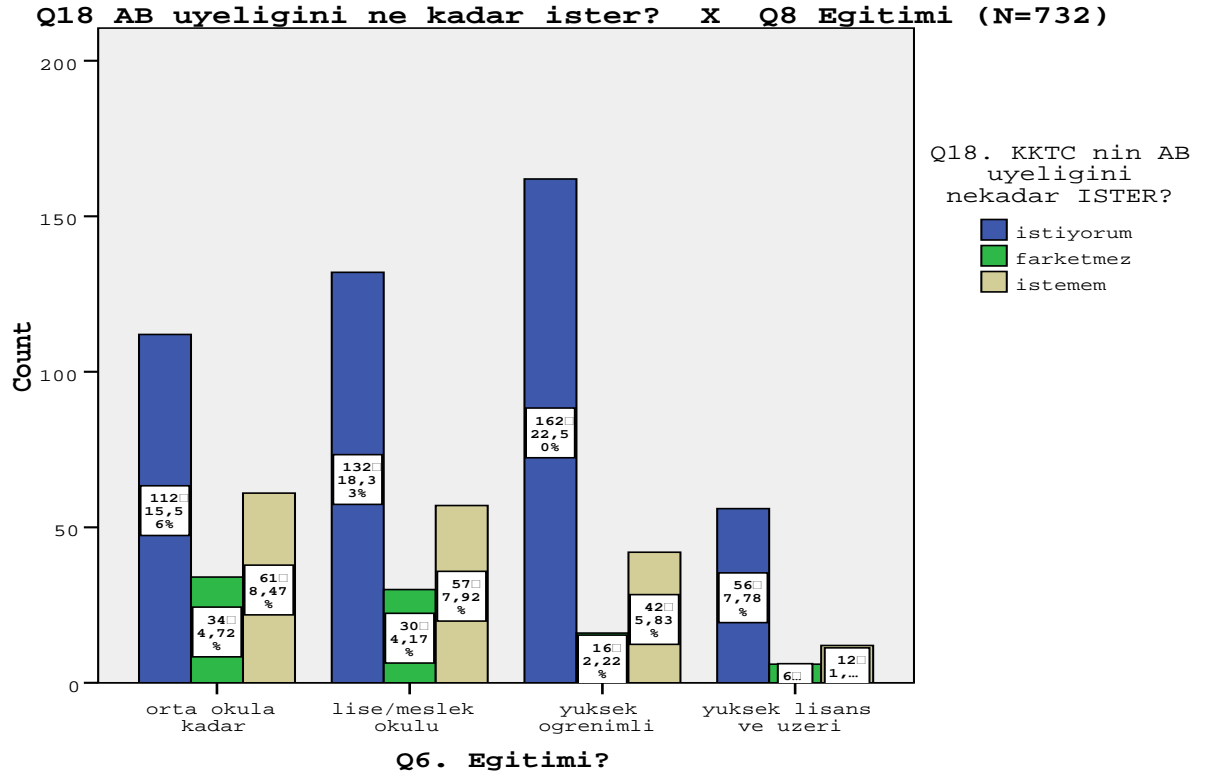

c. Eğitim X AB üyeligine ilgi

'Eğitim düzeyi' ile 'KKTC' nin AB üyeligini isteme' arasında yakın ve anlamlı bir bağıntının olduğu anlaşılmaktadır ($\chi^2=24,4$, $df=6$, $p<.000$): Eğitim düzeyi yükseldikçe, AB'ye olumlu bakış ve üyelik isteği de artmakta, aynı belirgin farklarla olumsuz tutum azalmaktadır. Bu sonuca bakarak, AB'ye ilişkin tutum ve yaklaşımda 'eğitim düzeyi'nin anlamlı derecede bir farklılık yarattığı, eğitimin AB üyeligine olumlu bakışta anlamlı bir etken olduğu söylenebilir.

'AB üyeligi için Güney'le uzlaşma'. 'AB üyeligini sağlamak için Güney'le uzlaşma' eğilim ve isteği açısından eğitim farklılığına bakıldığında, olumlu bakışlarda çok belirgin düşüş ve olumsuz eğilimlerde yine belirgin yükselişlere karşın, eğitim düzeyleri farklı altörneklemeler arasında daha yüksek düzeyde ve daha belirgin fark görülmektedir ($\chi^2=184,7$; $df=4$; $p<.000$): 'AB üyeligini isteme' de olumlu bakışla eğitim düzeyi arasındaki oranlar 'ortaokula kadar' eğitimi olanlarda 54,1, 'lise ve meslek okulu bitirmiş' olanlarda 60,3 ve 'yüksek öğrenimliler'de 74,0 iken, 'AB için Güney'le uzlaşma'ya olumlu bakanların oranları, sırasıyla, 40,2, 45,5 ve 59,0; 'istemeyen' veya olumsuz bakanların oranları ise, ilk grupta ('AB üyeligine istek'), sırasıyla, 29,5, 26,0 ve 19,0 iken, ikinci grup karşılaştırmada ('AB

Grafik 3.16:

Tablo3.31: Q18. KKTC' nin AB uyeligini ne kadar ISTER? X Q6. Egitimi? (N=732)

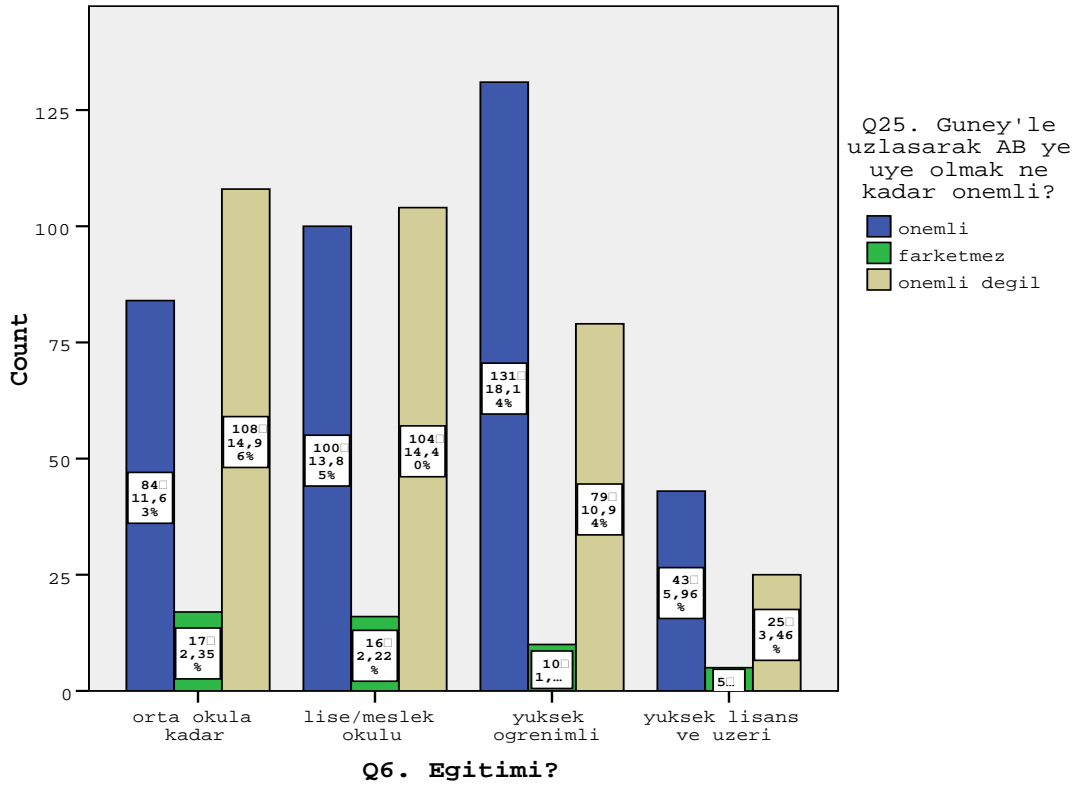
Q6: Egitimi		Q18. KKTC nin AB uyeligini ne kadar ISTER?			Toplam
		istiyorum	Farketmez	istemem	
Orta okul	Count	112	34	61	207
	%Q6. Egitimi?	54,1%	16,4%	29,5%	100,0%
	%Q18. AB uyeligi	24,2%	39,5%	35,5%	28,8%
	% of Total	15,6%	4,7%	8,5%	28,8%
Lise / meslek okulu	Count	132	30	57	219
	%Q6. Egitimi?	60,3%	13,7%	26,0%	100,0%
	%Q18. AB uyeligi	28,6%	34,9%	33,1%	30,4%
	% of Total	18,3%	4,2%	7,9%	30,4%
Yuksek ogrenimli	Count	162	16	42	220
	%Q6. Egitimi?	73,6%	7,3%	19,1%	100,0%
	%Q18. AB uyeligi	35,1%	18,6%	24,4%	30,6%
	% of Total	22,5%	2,2%	5,8%	30,6%
Yuksek lisans ve ustü	Count	56	6	12	74
	%Q6. Egitimi?	75,7%	8,1%	16,2%	100,0%
	%Q18. AB uyeligi	12,1%	7,0%	7,0%	10,3%
	% of Total	7,8%	,8%	1,7%	10,3%
Toplam	Count	462	86	172	720
	%Q6. Egitimi?	64,2%	11,9%	23,9%	100,0%
	%Q18. AB uyeligi	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	64,2%	11,9%	23,9%	100,0%

üyeliği için uzlaşma’), sırasıyla, 51,7, 47,3 ve 35,0 tir. Tekrarlama pahasına da olsa bu sonuçlar, ‘AB üyeliğini isteme’ ile ‘eğitim düzeyi’ arasında her iki durumda da (‘üyeliği isteme’ ve ‘üyelik için uzlaşma’) olumlu ve anlamlı bir bağıntı olduğunu fakat bu isteğin yerine gelmesi ‘uzlaşma’ya bağlı olunca oranlarda büyük düşmeler görüldüğünü göstermektedir.

Tablo 3.32: Q25. Güney’le uzlaşarak AB ye üye olmak ne kadar önemli? X Q6. Eğitimi? (N=732)

		Q25. Güney’le uzlaşarak AB ye üye olmak ne kadar önemli?			Toplam	
		önemli	farketmez	önemli değil		
Q6: Eğitimi						
	Orta okul	Count	84	17	108	209
		%Q6. Eğitimi	40,2%	8,1%	51,7%	100,0%
		%Q25. Güney’le uz	23,5%	35,4%	34,2%	28,9%
	% of Total	11,6%	2,4%	15,0%	28,9%	
Lise / meslek okulu	Count	100	16	104	220	
	%Q6. Eğitimi?	45,5%	7,3%	47,3%	100,0%	
	%Q25. Güney’le uz	27,9%	33,3%	32,9%	30,5%	
	% of Total	13,9%	2,2%	14,4%	30,5%	
Yüksek öğrenimli	Count	131	10	79	220	
	%Q6. Eğitimi?	59,5%	4,5%	35,9%	100,0%	
	%Q25. Güney’le uz	36,6%	20,8%	25,0%	30,5%	
	% of Total	18,1%	1,4%	10,9%	30,5%	
Yüksek lisans ve üstü	Count	43	5	25	73	
	%Q6. Eğitimi?	58,9%	6,8%	34,2%	100,0%	
	%Q25. Güney’le uz	12,0%	10,4%	7,9%	10,1%	
	% of Total	6,0%	,7%	3,5%	10,1%	
Toplam		358	48	316	722	
		49,6%	6,6%	43,8%	100,0%	
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
		49,6%	6,6%	43,8%	100,0%	

Grafik 3.17: Q6 Eğitim X Q25. Güney'le uzlaşarak AB üyeliği ne kadar önemli?

d. Baba memleketi X AB üyeliğine ilgi

Ayrıca, katılımcıların baba memleketi ile KKTC'nin AB üyeliğini isteme eğilimi arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2 = 17.61$, $sd = 6$, $p < .05$). Baba memleketi

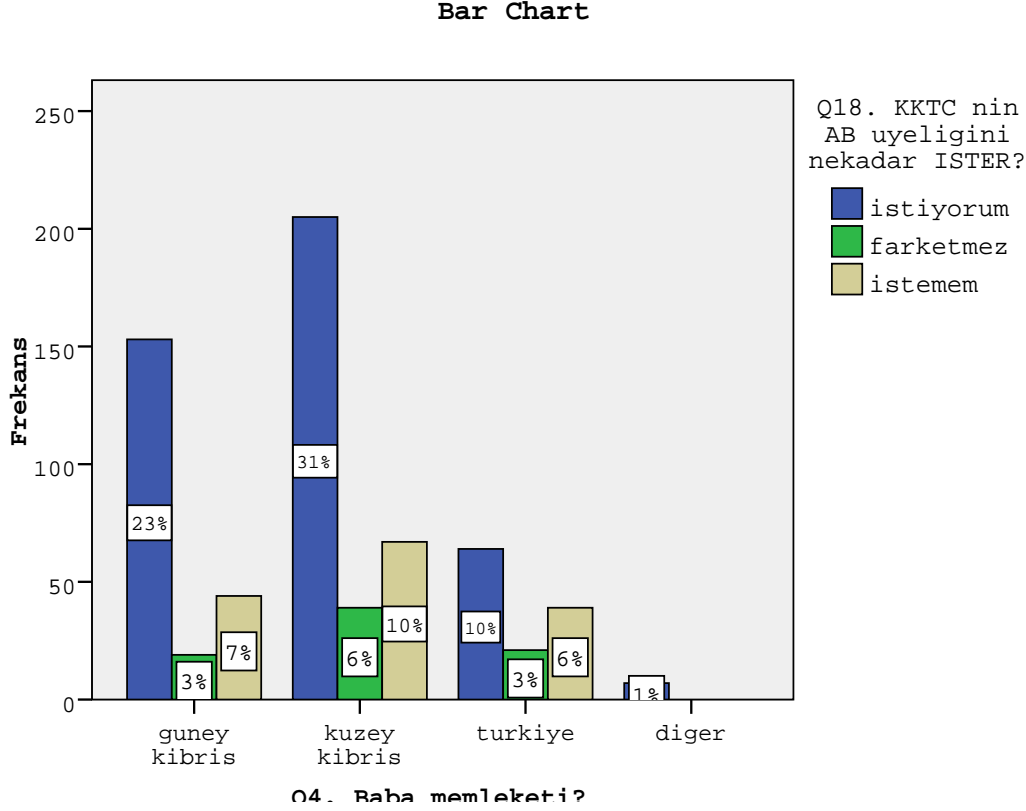
Tablo 3.33: Q18. KKTC nin AB üyeligini ne kadar İSTER? X * Q4. Baba memleketi Q18. KKTC nin AB üyeligini ne kadar İSTER? X * Q4. Baba memleketi

		Q4. Baba memleketi?				
Q18.AB üyeligini ne kadar İSTER?		guney kibris	kuzey kibris	turkiye	diger	Total
istiyorum	Count	153	205	64	7	429
	% Q18. AB üyeligi	35,7%	47,8%	14,9%	1,6%	100,0%
	% Q4. Baba meml	70,8%	65,9%	51,6%	100,0%	65,2%
	% of Total	23,3%	31,2%	9,7%	1,1%	65,2%
farketmez	Count	19	39	21	0	79
	% Q18. AB üyeligi	24,1%	49,4%	26,6%	,0%	100,0%
	% Q4. Baba meml	8,8%	12,5%	16,9%	,0%	12,0%
	% of Total	2,9%	5,9%	3,2%	,0%	12,0%
istemem	Count	44	67	39	0	150
	% Q18. AB üyeligi	29,3%	44,7%	26,0%	,0%	100,0%
	% Q4. Baba meml	20,4%	21,5%	31,5%	,0%	22,8%
	% of Total	6,7%	10,2%	5,9%	,0%	22,8%
Total	Count	216	311	124	7	658
	% Q18. AB üyeligi	32,8%	47,3%	18,8%	1,1%	100,0%
	% Q4. Baba meml	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	32,8%	47,3%	18,8%	1,1%	100,0%

Türkiye olan katılımcılar arasında AB üyeliğini isteme eğilimi (% 51.6), baba memleketi Güney veya Kuzey Kıbrıs olan katılımcılara kıyasla daha düşüktür (sırasıyla % 70.8 ve % 65.9).

Grafik 3.18: **Q4.Baba memleketi X Q18.AB üyeliğini ne kadar ister?**

'Baba memleketi' ile 'AB üyeliğini isteme' arasında çok kesin ve belirli bir bağlantı görülmemekle birlikte, Güney kökenlilerin öbür ikisine, özellikle Türkiye kökenlilere göre AB üyeliğini daha çok istedikleri, sayısı az olmakla birlikte Türkiye kökenlilerin üyeliği en az isteyen grup olduğu, zayıf olan bu ilişkinin yine de istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($X^2=17,67$; $df=6$; $p<.007$) görülmekte.

e. Ailenin geçim durumu

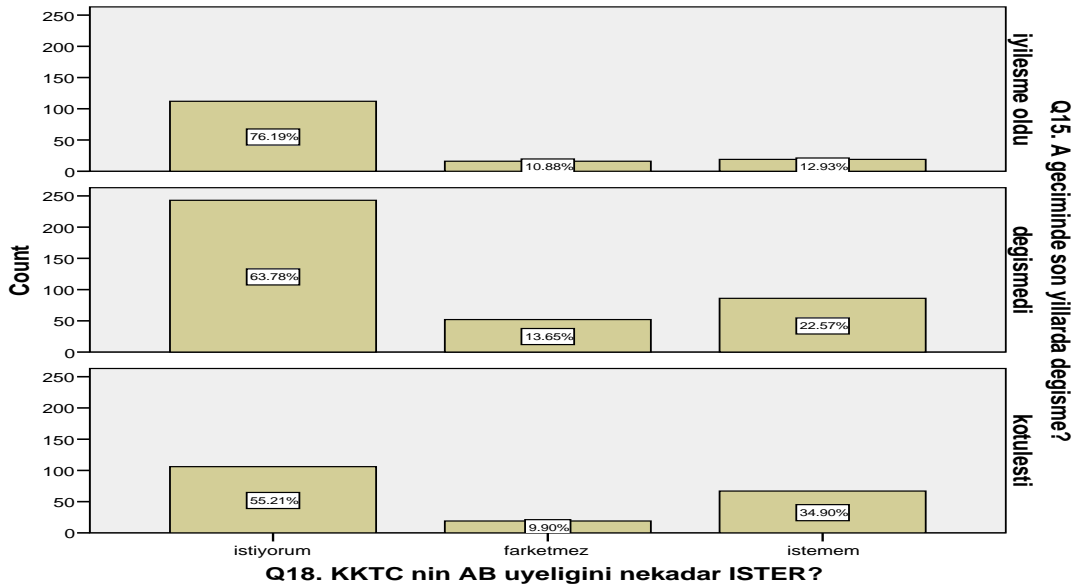
Çalışmanın değerlendirme alanının dışında kalmakla birlikte, KKTC'de yaşam mutluluğu veya refahtaki gelişme ile AB üyeliğine ilgi arasında bir ilişki bulunabileceği; refahı artan ve yaşamı kolaylaşan kimselerin, AB üyeliği olmadan da KKTC olarak kalmanın mümkün olacağı; bu nedenle de üyelik için fazla istekli olmayacağı da düşünülebilir. Ailenin geçim durumunda son yıllarda değişim olup olmadığı değişkeninin KKTC'nin AB üyeliğini isteme

değişkeninde nasıl bir etkisi olduğuna bakıldığında, arada istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu gözleniyor. ($\chi^2=24.850$, $p<0.001$) Ayrıca, geçim durumu son yıllarda iyileştikçe (Goodman-Kruskal Tau katsayısı=0.022, $p<0.001$) AB üyeliğini isteme eğilimi arttı; ancak bu ilişkinin zayıf bir ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo 3.34: Q15. Gecimde son yıllarda değişme X * Q18. KKTC nin AB üyeliğini ne kadar İSTER?

Q15: Gecimde değişme oldu mu?		Q18. KKTC nin AB üyeliğini ne kadar İSTER?			Total
		istiyorum	farketmez	istemem	
iyilesme oldu	Count	112	16	19	147
	%Q15.Gecimde	76,2%	10,9%	12,9%	100,0%
	% Q18. AB üyeliğini	24,3%	18,4%	11,0%	20,4%
	% of Total	15,6%	2,2%	2,6%	20,4%
değişmedi	Count	243	52	86	381
	%Q15.Gecimde	63,8%	13,6%	22,6%	100,0%
	% Q18. AB üyeliğini	52,7%	59,8%	50,0%	52,9%
	% of Total	33,8%	7,2%	11,9%	52,9%
kötüleştii	Count	106	19	67	192
	%Q15.Gecimde	55,2%	9,9%	34,9%	100,0%
	% Q18. AB üyeliğini	23,0%	21,8%	39,0%	26,7%
	% of Total	14,7%	2,6%	9,3%	26,7%
Total	Count	461	87	172	720
	%Q15.Gecimde	64,0%	12,1%	23,9%	100,0%
	% Q18. AB üyeliğini	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	64,0%	12,1%	23,9%	100,0%

Grafik 3.19: Q15 Geçiminde son yıllarda değişme X Q18. KKTC'nin AB üyeliğini ne kadar ister?

f.SosyalYakınlık

‘Sosyal yakınlık’ ya da ‘Sosyal Mesafe’, kişilerin, grupların veya toplumların birbirleriyle ne kadar yakın veya mesafeli yaşamak istediği, birlikte veya ayrı yaşama isteğinin ne düzeyde olduğu ile ilgili sosyal psikolojik bir durumu anlatır. Bu bağlamda konu, Kıbrıs Türk halkının, (a) Rumlarla ne yakınlıkta yaşamayı istedikleri ve (b) Kıbrıs Türk halkının algılamasına göre, Rumların Türklerle ne yakınlıkta yaşamayı isteyebilecekleri bilgilerini içerir.

'Rumlarla ne derece yakınlık istediği' ile ilgili olarak, *'Rumlarla hiç birarada olmamaktan, evlilik ilişkisi de dahil çok yakın dost olarak birarada yaşamak'*a uzanan bir dizi tercih sorularını içermektedir:

Tablo 3.35: (1) Q41. *"Rumların yüzünü hiç görmeden, en ufak bir ilişki olmadan tamamen ayrı toplumlar - yabancılar olarak yaşamayı isterim (yakınımda istemem)"*

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	evet çok tercih ederim	113	15,4	15,6	15,6
	isterim (az tercihli)	27	3,7	3,7	19,3
	olabilir(farketmez)	107	14,6	14,8	34,1
	yanlış bir tutum	301	41,1	41,5	75,6
	çok yanlış ve saçma	177	24,2	24,4	100,0
	Total	725	99,0	100,0	
Missing	System	7	1,0		
Total		732	100,0		

(a). s. 41: *'Rumların yüzüne yaşamadan, onlardan uzak kalmayı'* tercih edenlerin (*'çok tercih ederim'* ve *'isterim'* diyenlerin) oranı yalnızca %19,3 (n=140) iken, böyle bir tercihte bulunmanın 'yanlış-saçma' olduğunu belirtenler (n=478) %66,0'dır. Bu yanıtlardan Türklerin, birlikte yaşamaya fazla bir tepkileri olmadığı ancak belli bir sosyal mesafeyi de korumak istedikleri görülmekte.

(b) Deneklerin kökenlerine ('baba memleketi') göre bu soruya yanıtlar incelendiğinde, Güney-Kuzey-Türkiye kökenliler arasında tercih yönünden anlamlı farklar olduğu ($X^2=17.7$ $p=.0007$); Güney kökenli olanların böyle bir tepkiye daha olumsuz baktıkları (%14,7 'doğru' diyenlere karşı %74,8 'yanlış tutum'), Türkiye kökenlilerin bu dışlamayı veya Rumlar'dan uzak durmayı (%28,3 'doğru' diyenlere karşı %55,9 'yanlış tutum') daha çok istediği, Kuzey kökenlilerin ise bu iki grup arasında bir noktada bulunduğu ((%17,9 'doğru' diyenlere karşı %66,0 'yanlış tutum') görülmektedir.

Tablo 3.36: Q4. Baba memleketi? * X Q41. Sosyal Mesafe: Rumların yuzunu hic gormeden ayri toplmlar olarak yasamayi ister

Q4. Baba memleketi		Q41. Sosyal Mesafe: Rumların yuzunu hic gormeden ayri toplmlar olarak yasamayi ister			
		tercih ederim	olabilir(fark etmez)	tercih etmem	
Güney Kıbrıs	Count	32	23	163	218
	% Q4. Baba m	14,7%	10,6%	74,8%	100,0%
	% Q41.Sosy Mes	25,4%	24,0%	37,0%	32,9%
	% of Total	4,8%	3,5%	24,6%	32,9%
Kuzey Kıbrıs	Count	56	51	203	310
	% Q4. Baba m	18,1%	16,5%	65,5%	100,0%
	% Q41.Sosy Mes	44,4%	53,1%	46,1%	46,8%
	% of Total	8,5%	7,7%	30,7%	46,8%
Türkiye	Count	36	20	71	127
	% Q4. Baba m	28,3%	15,7%	55,9%	100,0%
	% Q41.Sosy Mes	28,6%	20,8%	16,1%	19,2%
	% of Total	5,4%	3,0%	10,7%	19,2%
Diğer	Count	2	2	3	7
	% Q4. Baba m	28,6%	28,6%	42,9%	100,0%
	% Q41.Sosy Mes	1,6%	2,1%	,7%	1,1%
	% of Total	,3%	,3%	,5%	1,1%
Toplam	Count	126	96	440	662
	% Q4. Baba m	19,0%	14,5%	66,5%	100,0%
	% Q41.Sosy Mes	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	19,0%	14,5%	66,5%	100,0%

(c) Uzun süredir Güney’le daha yakın ilişki içinde buldukları bilinen Sivil toplum kuruluşları (Kurum grp.) temsilcilerinin Rumlara karşı tutumlarının ne ölçüde farklılaştığı incelendiğinde: ‘Hane halkı’ geniş grubunun 1/5’inin Rumlarla en uzak sosyal mesafe istemesi ve 2/3’ünün Rumlar’dan uzak yaşamaya olumsuz bakmasına karşın, ‘Kurumlar’ temsilcilerinde bu oranlar, sırasıyla, %7,9 ve %79,4 (4/5) olarak görülmektedir. Çok büyük olmayan bu fark, genel nüfusa göre kurum temsilcilerinin Rumlara daha yakınlık duyduklarını gösterebilir. Daha yakından incelendiğinde, en çok ‘Sendika ve Dernekler’, daha az bir oranda da ‘Odalar-Birlikler’ temsilcilerinin bu farkı yaratmadan sorumlu oldukları görülür: Sendika ve Dernekler temsilcilerinden sorudaki ‘uzaklığı’ benimseyen hiç kimse (%0) yokken, böyle bir olumsuz yaklaşımı istemeyenlerin oranı %92,6’dır.

Tablo 3.37: Kurum Guruplari * Q41. Sosyal Mesafe: Rumlarin yuzunu hic gormeden ayri topluamlar olarak yasamayi ister

Kurum Guruplari		Q41. Sosyal Mesafe: Rumlarin yuzunu hic gormeden ayri topluamlar olarak yasamayi ister			Toplam
		tercih ederim	olabilir(fark etmez)	tercih etmem	
Ekonomik Girişim Guruplari	Count	5	5	22	32
	%Kurum Grup	15,6%	15,6%	68,8%	100,0%
	%Q41. Sosyal Mes	33,3%	20,8%	14,7%	16,9%
	% of Total	2,6%	2,6%	11,6%	16,9%
Sendika ve Dernekler	Count	0	4	50	54
	%Kurum Grup	,0%	7,4%	92,6%	100,0%
	%Q41. Sosyal Mes	,0%	16,7%	33,3%	28,6%
	% of Total	,0%	2,1%	26,5%	28,6%
Odalar-Birlikler	Count	8	11	63	82
	%Kurum Grup	9,8%	13,4%	76,8%	100,0%
	%Q41. Sosyal Mes	53,3%	45,8%	42,0%	43,4%
	% of Total	4,2%	5,8%	33,3%	43,4%
Diğerleri (Siyasiler, Medya, Burokrat-memur)	Count	2	4	15	21
	%Kurum Grup	9,5%	19,0%	71,4%	100,0%
	%Q41. Sosyal Mes	13,3%	16,7%	10,0%	11,1%
	% of Total	1,1%	2,1%	7,9%	11,1%
Toplam	Count	15	24	150	189
	%Kurum Grup	7,9%	12,7%	79,4%	100,0%
	%Q41. Sosyal Mes	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	7,9%	12,7%	79,4%	100,0%

Tablo 3.38: Q6. Egitimi? X * Q41. Sosyal Mesafe: Rumlarin yuzunu hic gormeden ayri topluamlar olarak yasamayi ister

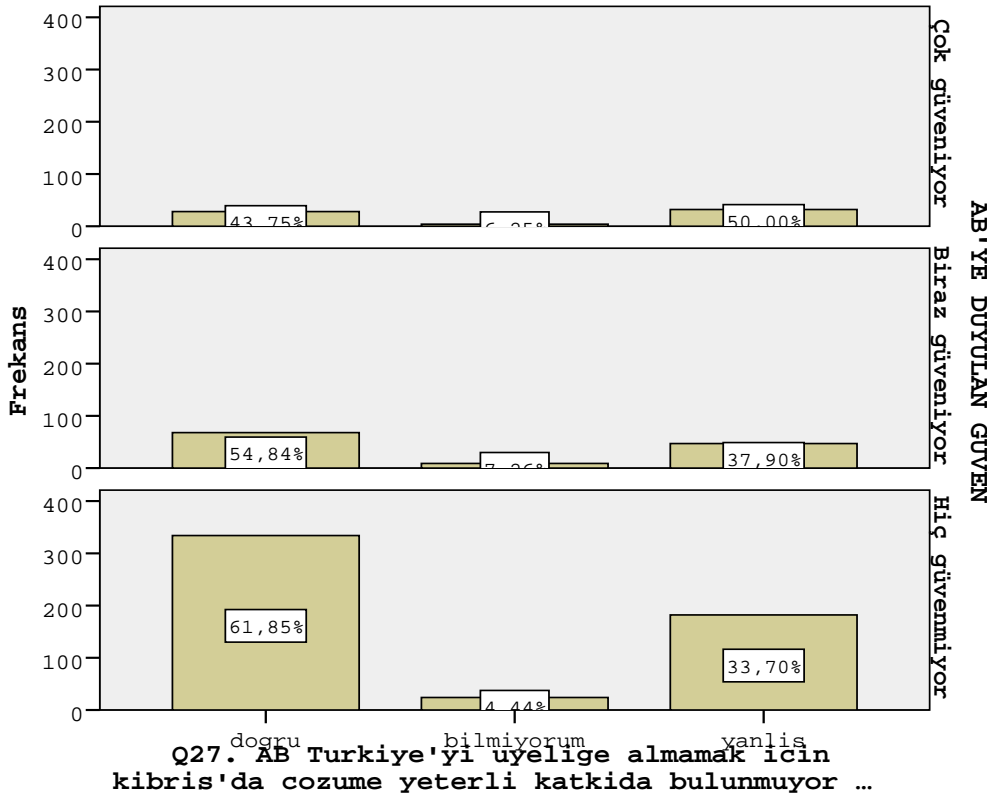
Q6. Egitimi		Q41. Sosyal Mesafe: Ayri topluamlar olarak yasamayi ister			Total
		tercih ederim	olabilir(fark etmez)	tercih etmem	
orta okula kadar	Count	60	34	115	209
	% Q6. Egitimi	28,7%	16,3%	55,0%	100,0%
	% Q41. Ayri topluamlar	42,9%	31,8%	24,1%	28,9%
	% of Total	8,3%	4,7%	15,9%	28,9%
lise/meslek okulu	Count	49	31	142	222
	% Q6. Egitimi	22,1%	14,0%	64,0%	100,0%
	% Q41. Ayri topluamlar	35,0%	29,0%	29,8%	30,7%
	% of Total	6,8%	4,3%	19,6%	30,7%
yukse ogrenimlidir	Count	21	34	164	219
	% Q6. Egitimi	9,6%	15,5%	74,9%	100,0%
	% Q41. Ayri topluamlar	15,0%	31,8%	34,4%	30,2%
	% of Total	2,9%	4,7%	22,7%	30,2%
yukse lisans ve uzeri	Count	10	8	56	74
	% Q6. Egitimi	13,5%	10,8%	75,7%	100,0%
	% Q41. Ayri topluamlar	7,1%	7,5%	11,7%	10,2%
	% of Total	1,4%	1,1%	7,7%	10,2%
Total	Count	140	107	477	724
	% Q6. Egitimi	19,3%	14,8%	65,9%	100,0%
	% Q41. Ayri topluamlar	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	19,3%	14,8%	65,9%	100,0%

(d) Bu soruya tepkileri örneklemin ‘Eğitim düzeyi’ ile çaprazlayarak değerlendirirsek, genel olarak, eğitim düzeyi arttıkça, ‘olumsuz’ bakışın azaldığı, dolayısıyla da Rumlarla sosyal mesafeyi daha dar görme tercihinin anlamlı olarak arttığı görülmektedir ($\chi^2 = 31,3, df=6, p=.000$).

IIIb. TÜRKİYE VE KIBRIS'TA ÇÖZÜM

Katılımcıların % 59.2'si “AB'nin Türkiye'yi üyeliğe almamak için Kıbrıs sorununun çözümüne yeterli katkıda bulunmadığı” görüşüne katılmaktadır. % 35.7'si ise bu görüşe katılmamaktadır. Mayıs 2004 öncesinde de katılımcıların benzer biçimde düşündüğü görülmektedir. Katılımcıların % 51.9'u 2004 Mayıs öncesinde de bu görüşe katıldığını, % 38.2'si ise katılmadığını beyan etmiştir. Ancak, AB'ye Kıbrıs'ta iki taraf arasında uzlaşma sağlama açısından duyulan güven derecesinin bu konudaki görüşlerle ilişkili olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2 = 9.80, sd = 4, p \leq .05$). Şekil x ve Tablo x'te de görüleceği gibi, AB'ye Güney'le uzlaşma konusunda hiç güvenmediğini belirten katılımcıların çok büyük bir kısmı, aynı zamanda AB'nin Türkiye'yi üyeliğe almamak için Kıbrıs'ta çözüme yeterli katkıda bulunmadığı fikrinde birleşmektedirler.

Grafik 3.20.: AB'ye Güven ve AB'nin Kıbrıs'ta Çözüme Katkıda Bulunmama Gereğesine Yönelik İnançlar (%)

Tablo 3.39: Tablo x. AB'ye Güven ve AB'nin Kıbrıs'ta Çözümde Katkıda Bulunmama Gerekçesine Yönelik İnançlar (%)

	AB Türkiye'yi üyeliğe almamak için Kıbrıs'ta çözüme katkıda bulunmuyor.			TOPLAM
	Doğru	Bilmiyorum	Yanlış	
Çok güveniyor	3.8	.5	4.4	8.8
Biraz güveniyor	9.3	1.2	6.5	17.0
Hiç güvenmiyor	45.9	3.3	25.0	74.2
TOPLAM	59.1	5.1	35.9	100.0

Türkiye'ye Duyulan Güven ve Kıbrıs'ta Çözümde Türkiye'den Beklentiler

Anket katılımcılarının günümüz için yaptıkları değerlendirmelere göre, Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde KKTC'yi koz olarak kullandığı görüşünü katılımcıların büyük çoğunluğu (%51.7) benimsememektedir. Ancak, Tablo x'ten de görüleceği gibi, 2004 Mayıs öncesinde Türkiye'ye olan güven eğiliminin biraz daha fazla olduğu görülmektedir.

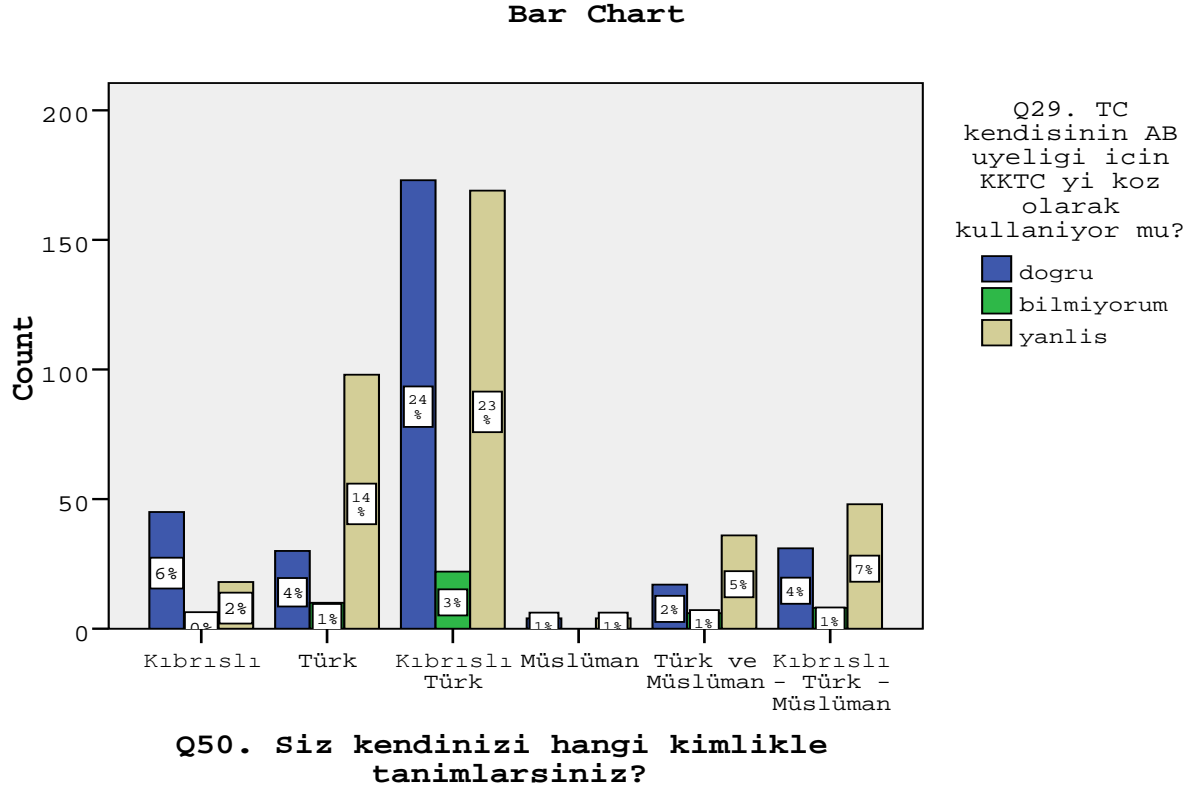
Tablo 3.40: Tablo x. Türkiye'nin AB Üyeliği Sürecinde KKTC'yi Koz Olarak Kullanıp Kullanmadığına Yönelik Görüşler (%)

	"Türkiye AB üyeliği sürecinde KKTC'yi koz olarak kullanıyor"			TOPLAM
	Doğru	Bilmiyorum	Yanlış	
Günümüzde	41.5	6.7	51.7	100.0
2004 Mayıs Öncesi	37.5	9.6	52.9	100.0

Aşağıda sunulan grafikte, belirli sosyal kimlikler içinde Türkiye'ye yönelik güvenin dağılımı görülmektedir. Kendini Kıbrıslı veya Kıbrıslı Türk olarak tanımlayan kişilerin çoğunluğu Türkiye'nin KKTC'yi koz olarak kullandığına inanmaktadırlar. Ancak, diğer sosyal kimlik gruplarında ve özellikle kendini salt Türk olarak tanımlayan grupta, bu görüş yanlış bulunmakta ve Türkiye'ye daha fazla güven eğilimi bulunmaktadır.

Türkiye'ye yönelik geneldeki olumlu görüşlere paralel olarak, katılımcıların çok büyük bir kısmı (% 88), Türkiye aradan çekilse, KKTC ile Güney arasında çabuk ve adil bir birleşme olacağına inanmamaktadır. Deneklerin sadece % 10.3'ü bu görüşe katıldıklarını belirtmişlerdir. Aynı şekilde, katılımcıların % 87.5'i Türkiye'nin Adada bulunmasının Kıbrıs'ın birleşmesinde ve KKTC'nin AB üyeliğinde tek ne engel olduğu görüşüne katılmamaktadırlar. Bu tablodan yola çıkarak, Kıbrıs halkının, Kıbrıs'ın birleşmesi için Türkiye'nin de süreçte rol alması gerektiğini düşündüğü çıkarımı yapılabilir.

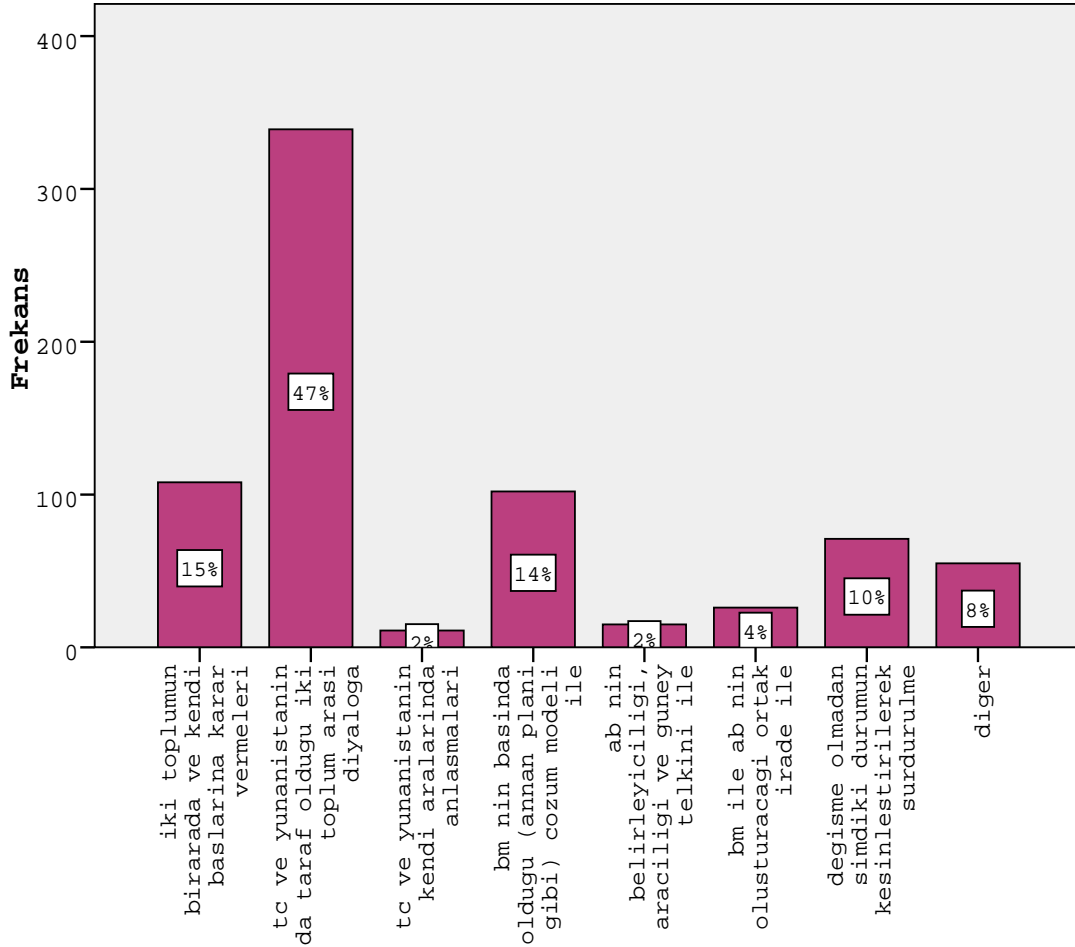
Grafik 3.21: Sosyal Kimlik ve Türkiye'ye Güven

Katılımcılara, Kıbrıs sorununun çözümünde hangi tarafların katılması gerektiği sorulduğunda, bu çıkarımı doğrular yönde görüş bildirilmiştir. Katılımcıların, hem günümüz için, hem de 2004 Mayıs öncesi için yoğunlukla (% 46.6 ve % 47.4) öne sürdükleri çözüm, “Türkiye ve Yunanistan’ın da taraf olduğu iki toplum arası diyalogdur.” İkinci sırada en sık olarak ifade edilen çözüm, “İki toplumun bir arada ve kendi başlarına karar vermesidir.” Üçüncü sırada ifade edilen çözüm ise “BM’in başında olduğu (Annan Planı gibi) bir çözüm modelidir. Bu cevaplar göstermektedir ki, Kıbrıs sorunun çözümünde AB işlevsel ve faydalı görülmemektedir.

Grafik 322.: Kıbrıs Sorununun Çözümünde Yer Alması Öngörülen Taraflar

Q33. Kıbrıs sorununun cozumune hangi taraflarin katilmasi ...

Katılımcıların doğum yeri ile TC'ye duyulan güven eğilimi arasında da anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($\chi^2 = 22.77$, $sd = 6$, $p \leq .001$). Doğum yeri Türkiye olan katılımcıların çoğunluğu (% 68.3) Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde KKTC'yi koz olarak kullandığı görüşüne **katılmadığını** belirtirken, Güney ve Kuzey Kıbrıs doğumlu katılımcılar arasında bu ifadeye katıldıklarını belirtenlerin oranları görece daha fazladır (sırasıyla % 42.9 ve % 45.5). Türkiye doğumlu katılımcıların % 24.2'si bu ifadeye katıldıklarını ifade etmiştir.

Tablo 3.41: Q3. Dogum yeri? X Q29. TC kendisinin AB uyeligini KKTC yi koz olarak kullaniyor mu?

Dogum yeri		Q29. TC kendisinin AB uyeligini KKTC yi koz olarak kullaniyor mu?			Toplam
		dogru	bilmiyorum	yanlis	
Güney Kıbrıs	Count	82	10	99	191
	% Q3. Dogum	42,9%	5,2%	51,8%	100,0%
	%Q29. TC AB uye	27,2%	20,4%	26,3%	26,3%
	% of Total	11,3%	1,4%	13,6%	26,3%
Kuzey Kıbrıs	Count	184	28	192	404
	% Q3. Dogum	45,5%	6,9%	47,5%	100,0%
	%Q29. TC AB uye	61,1%	57,1%	51,1%	55,6%
	% of Total	25,3%	3,9%	26,4%	55,6%
Türkiye	Count	29	9	82	120
	% Q3. Dogum	24,2%	7,5%	68,3%	100,0%
	%Q29. TC AB uye	9,6%	18,4%	21,8%	16,5%
	% of Total	4,0%	1,2%	11,3%	16,5%
Diğerleri	Count	6	2	3	11
	% Q3. Dogum	54,5%	18,2%	27,3%	100,0%
	%Q29. TC AB uye	2,0%	4,1%	,8%	1,5%
	% of Total	,8%	,3%	,4%	1,5%
Toplam	Count	301	49	376	726
	% Q3. Dogum	41,5%	6,7%	51,8%	100,0%
	%Q29. TC AB uye	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	41,5%	6,7%	51,8%	100,0%

TARTIŞMA-YORUMLAR-DEĞERLENDİRMELER: Çapraz İlişkilerde Tutumlar ve Karşılaştırmalar

Üçüncü Bölüm’de, Survey çalışmasında uygulanan anketin belli sorularına örneklemin (N=732) betimsel tepkileri ve örneklemin açıklayıcı tutumları verilerek, karşılaştırmalara ve tartışmalara fazla yer verilmeden bu sonuçların ve tutumların anlamları üzerinde kısaca duruldu. Bu bölümde, çalışmanın ana çerçevesini oluşturan ve verilerin analizinde temel alınan **dört** ana konu çevresinde, verilen anket sorularına yanıt olarak ortaya çıkan tutum ve değerlendirmelerin arasında çapraz ilişkilerle bu ana alanların derinleştirilmesi ve yorumlanmasına zemin hazırlayıcı karşılaştırmalar yapılacaktır. Üzerinde odaklaşılan bu dört temel sorun alanının eldeki verilerle açıklık kazanması, bu karşılaştırmaların amacı amacı durumundadır. Odaklaşılan bu alanları aydınlatmak amacıyla, daha önceki bölümlerde verilmiş olan bazı tablo ve grafikler de bu bölümde yeniden karşımıza çıkacak ve buradaki bağlamında değerlendirilecektir.

A. AB İLE İLGİLİ GÖRÜŞ VE TUTUMLAR

Kıbrıs sorununda AB’nin önemli bir aktör olması nedeniyle, halkta genel olarak beliren bu kuşku ve güven çelişkisi ile, çözümde AB’den beklenenleri değerlendirmek, çalışmanın amaçları açısından önemli görülmektedir. Bu konuda, aşağıda yanıtlanması beklenen SORULAR şöyle özetlenebilir:

AB üyeliğine duyulan bireysel (yanıtlayanın) ilgi ve heyecanın derecesi, yanıtlayanın gözlemine göre Kıbrıs Türk halkının ilgi ve heyecanı ile bu ilgi ve heyecanın 2004 referandumu öncesindeki derecesi; AB üyeliğini isteyenler için bu istek ve heyecanın nedeni, istemeyenler için istememe nedenleri; Kıbrıs’da uzlaşmayı sağlama ve çözüm getirme açısından AB’ye şimdi (2007) ve 2004 referandumu öncesi nde güven derecesi; çözümde AB’nin şimdi gözlenen niyeti ve 2004-öncesi bu niyetin nasıl algılandığı; KKTC politikasında ve seçimlerde AB faktörü: Şimdi (2007) ve son seçimlerde.

I. Genel: AB İlgisi

Çalışma dönemi süresince, görüşmelerde ve KKTC halkının çeşitli katmanları ile ilişkilerde gözlenen ve ilk göze çarpan noktanın, AB üyeliğine ilişkin istek ve heyecanın 2004 Referandumu sonrasında son derece düşük düzeyde seyrettiği idi. Yukarıda grubun tümü ele alındığında, bu yargı ve beklentinin doğrulandığı görülmüştü. Burada, 'AB üyeliğine istek' düzeyinin, farklı birkaç değişkenle ilişkilerine bakılacaktır.

Tablo 4.1: * Q18. KKTC nin AB uyeligini nekad ar ISTER? X Q19. Neden AB uyeligini ister?

Q19. Neden üyelik ister?	Q18. KKTC nin AB uyeligini nekad ar ISTER?			Total
	istiyorum	farketmez	İstemem	
AB büyük siyasal ve ekonomik güc	Count 162	1	1	164
	% Q19. Neden ister?	,6%	,6%	100,0%
	%Q18. Nekadar ISTER?	50,0%	25,0%	35,9%
	% of Total	,2%	,2%	35,9%
Kıbrıs'ın büyük bölümü AB üyesi	Count 59	0	1	60
	% Q19. Neden ister?	,0%	1,7%	100,0%
	%Q18. Nekadar ISTER?	,0%	25,0%	13,1%
	% of Total	,0%	,2%	13,1%
Rumlarla gelir yaşam-olanak farklarını kapatmak	Count 59	1	0	60
	% Q19. Neden ister?	1,7%	,0%	100,0%
	%Q18. Nekadar ISTER?	50,0%	,0%	13,1%
	% of Total	,2%	,0%	13,1%
İki toplum arasında birlik düzen kurulması	Count 55	0	0	55
	% Q19. Neden ister?	100,0%	,0%	100,0%
	%Q18. Nekadar ISTER?	12,2%	,0%	12,0%
	% of Total	,0%	,0%	12,0%
Kişisel ekon-polit. çıkarıma uygun	Count 16	0	0	16
	% Q19. Neden ister?	100,0%	,0%	100,0%
	%Q18. Nekadar ISTER?	3,5%	,0%	3,5%
	% of Total	,0%	,0%	3,5%
diğer	Count 100	0	2	102
	% Q19. Neden ister?	98,0%	,0%	100,0%
	%Q18. Nekadar ISTER?	22,2%	50,0%	22,3%
	% of Total	,4%	,4%	22,3%
Total	Count 451	2	4	457
	% Q19. Neden ister?	98,7%	,4%	100,0%
	%Q18. Nekadar ISTER?	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	,4%	,9%	100,0%

a. 2007 ve 2004-öncesi AB ilgisi

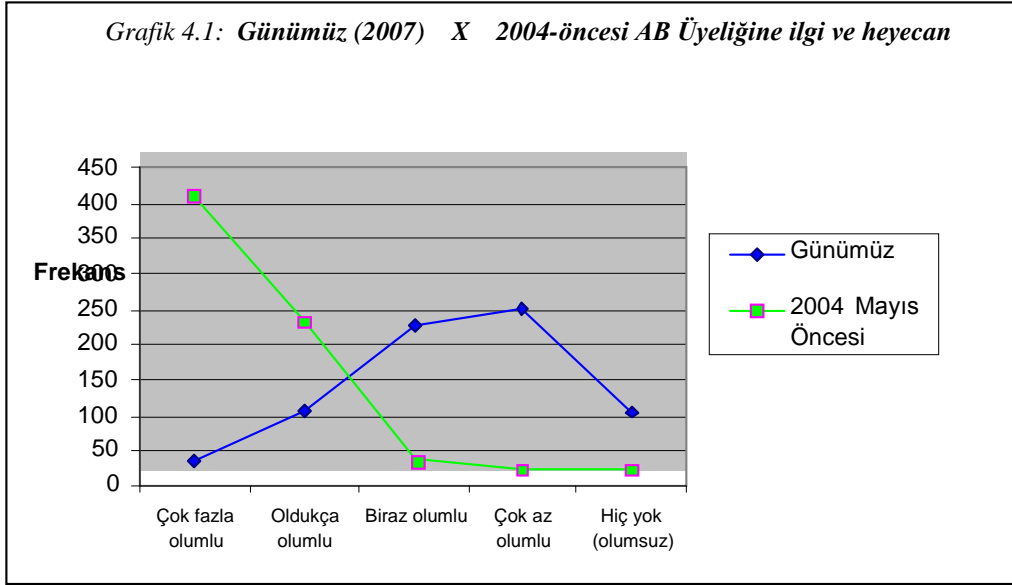
Genel olarak bakıldığında, deneklerin şu anda (2007) Kıbrıs Türklerinin AB üyeliği konusuna ve AB'ye yönelik ilgi ve heyecanının çok az olduğu yukarıda belirtilmişti. 5-basamaklı Likert-tipi ölçek üzerinde (1 = Çok fazla; 5 = Hiç yok), katılımcıların genel ortalamasının 3.39 olduğu ve % 34.5 oranla en sık ifade edilen seçeneğin 4 (Çok az) olduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık, aynı kimselerin geriye bakışla 2004 Mayıs öncesindeki ilgi ve heyecanlarının çok olumlu yönde olduğu görülmektedir ($\mu = 1.65$, $ss = .95$): 2004 Mayıs öncesi duyulan ilgi ve heyecan için, deneklerin %

82,2'si olumlu (%56.3'ü "Çok olumlu", % 31.9'u ise "Oldukça olumlu") eğilimlerini belirtmişlerdir. Kıbrıs Türklerinin 2004 Mayıs öncesinde ve şu andaki AB'ye ilgi ve heyecanı arasındaki bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve günümüzde bu heyecanın olumsuz yönde yoğunlaştığı görülmektedir ($t = 33.05$, $p < .001$, çift-yönlü test).

Tablo 4.2: Q21. Türklerde AB üyeliğine ilgi ve heyecanı? X
* Q22. Mayıs 2004 öncesi AB üyeliğine ilgi ve heyecanı?

Q21. AB üyeliğine ilgi ve heyecanı		Q22. Mayıs 2004 öncesi AB üyeliğine ilgi ve heyecanı?					Total
		cok fazla olumlu	oldukca olumlu	biraz olumlu	cok az olumlu	hic	
cok fazla olumlu	Count	20	5	2	4	4	35
	% Q21. AB üye 2007	57,1%	14,3%	5,7%	11,4%	11,4%	100,0%
	% Q22. Mayıs 2004 ön.	4,9%	2,2%	5,0%	18,2%	17,4%	4,8%
% of Total		2,8%	,7%	,3%	,6%	,6%	4,8%
oldukca olumlu	Count	62	27	12	3	4	108
	% Q21. AB üye 2007	57,4%	25,0%	11,1%	2,8%	3,7%	100,0%
	% Q22. Mayıs 2004 ön.	15,2%	11,6%	30,0%	13,6%	17,4%	14,9%
% of Total		8,5%	3,7%	1,7%	,4%	,6%	14,9%
biraz olumlu	Count	130	79	11	3	3	226
	% Q21. AB üye 2007	57,5%	35,0%	4,9%	1,3%	1,3%	100,0%
	% Q22. Mayıs 2004 ön.	31,8%	34,1%	27,5%	13,6%	13,0%	31,1%
% of Total		17,9%	10,9%	1,5%	,4%	,4%	31,1%
cok az olumlu	Count	141	95	4	10	1	251
	% Q21. AB üye 2007	56,2%	37,8%	1,6%	4,0%	,4%	100,0%
	% Q22. Mayıs 2004 ön.	34,5%	40,9%	10,0%	45,5%	4,3%	34,6%
% of Total		19,4%	13,1%	,6%	1,4%	,1%	34,6%
hic yok	Count	56	26	11	2	11	106
	% Q21. AB üye 2007	52,8%	24,5%	10,4%	1,9%	10,4%	100,0%
	% Q22. Mayıs 2004 ön.	13,7%	11,2%	27,5%	9,1%	47,8%	14,6%
% of Total		7,7%	3,6%	1,5%	,3%	1,5%	14,6%
Total	Count	409	232	40	22	23	726
	% Q21. AB üye 2007	56,3%	32,0%	5,5%	3,0%	3,2%	100,0%
	% Q22. Mayıs 2004 ön.	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	56,3%	32,0%	5,5%	3,0%	3,2%	100,0%

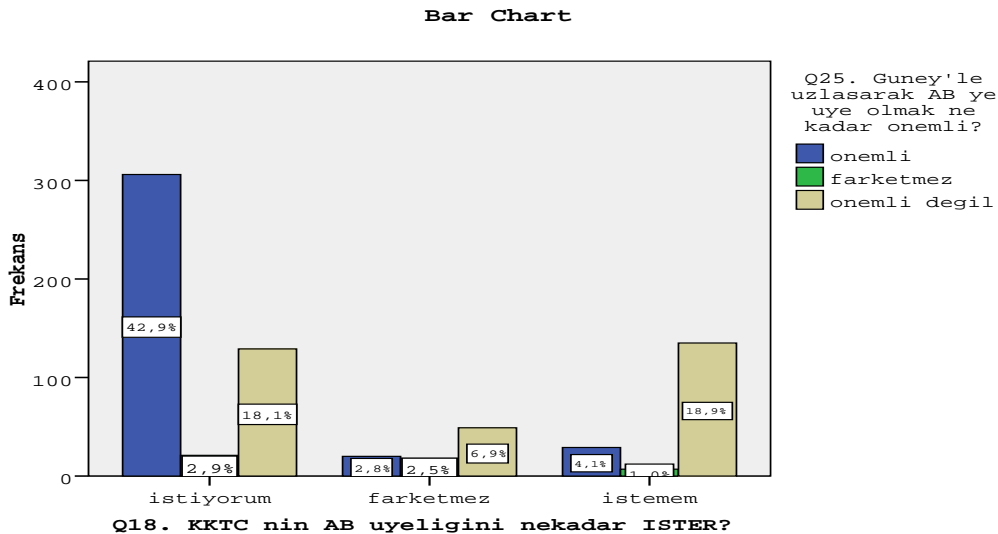
2007 ve 2004-öncesi AB üyeliğine yönelik ilgi ve heyecanı grafiklerle gösterirsek, aşağıdaki gibi bir tablo ile karşılaşırız. Bu ilişkinin 2004 yılından önceki durumuna bakıldığında, KKTC halkında AB üyeliğine duyulan *ilgi* ve heyecanla, Mayıs 2004'ten önce tarafların uzlaşmasında AB'ye duyulan *güven* karşılaştırılmasında, arada istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı gözleniyor. ($X^2=7.525$, $p=0.111$) Ancak, 'AB'ye ilgi' ile 'AB'ye güven'in aynı yönde olmadığı görülüyor; 2004 öncesinde örneklemin %88,2'si AB'ye ilgi duyuyorken, bunların %44'ü AB'ye güvenmiyor.

b. AB üyeliğinin önemi X AB üyeliği için uzlaşma

Denekler arasında, KKTC'nin Güney ile uzlaşarak AB üyesi olmasının gerekliliği ve önemi konusunda fikir ayrılığı olduğu görülmektedir. Katılımcıların % 49.7'si bunu önemli ve gerekli bulurken, benzer bir oranda (% 43.7) katılımcı da Güney ile uzlaşarak AB üyesi olmayı önemsiz bulmaktadır. Katılımcılara Güney ile uzlaşmanın ne derece önemli olduğu sorusu, KKTC halkının genel görüşünün ne olduğu şeklinde sorulduğunda da benzer bir dağılım ortaya çıkmaktadır. Aynı konuda sorulan bu iki sorunun korelasyonu .67'dir ($p < .001$). Deneklerin genel görüşüne göre, KKTC yurttaşların % 51.7'sinin Güney ile uzlaşarak AB üyesi olmayı önemli ve gerekli bulacağı öngörüsü ortaya çıkmaktadır.

Grafik 4.2: AB Üyeliğini İsteyenler Arasında Güney ile Uzlaşarak Üye Olmayı Önemseme Eğilimi

Tablo 4.3: Q25. Güney'le uzlaşarak AB ye üye olmak ne kadar önemli? X Q18. KKTC nin AB üyeliğini ne kadar İSTER?

Q25. Uzlaşarak AB ye üyelik ne kadar önemli?		Q18. KKTC nin AB üyeliğini ne kadar İSTER?			Total
		istiyorum	farketmez	istemem	
Önemli	Count	306	20	29	355
	% Q25. Uzlaşarak AB ye	86,2%	5,6%	8,2%	100,0%
	% Q18. AB üyeliği	67,1%	23,0%	17,0%	49,7%
	% of Total	42,9%	2,8%	4,1%	49,7%
Farketmez	Count	21	18	7	46
	% Q25. Uzlaşarak AB ye	45,7%	39,1%	15,2%	100,0%
	% Q18. AB üyeliği	4,6%	20,7%	4,1%	6,4%
	% of Total	2,9%	2,5%	1,0%	6,4%
Önemli değil	Count	129	49	135	313
	% Q25. Uzlaşarak AB ye	41,2%	15,7%	43,1%	100,0%
	% Q18. AB üyeliği	28,3%	56,3%	78,9%	43,8%
	% of Total	18,1%	6,9%	18,9%	43,8%
Total	Count	456	87	171	714
	% Q25. Uzlaşarak AB ye	63,9%	12,2%	23,9%	100,0%
	% Q18. AB üyeliği	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	63,9%	12,2%	23,9%	100,0%

Yürütülen bir dizi analiz sonucunda, KKTC'nin AB üyeliğini isteme eğilimi ile, Güney ile uzlaşarak AB'ye üye olmayı önemsenenin birbiri ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2 = 184.73$, $sd = 4$, $p < .001$). Bu güçlü ilişkiyi, iki değişken arasında tespit edilen anlamlı Pearson korelasyonu da teyit etmektedir ($r = .52$, $p < .01$). AB üyeliğini isteyen kişiler, aynı zamanda Güney ile uzlaşarak AB'ye üye olmayı önemli bulmaktadırlar. Aşağıda sunulan Şekil x'te pozitif yöndeki bu ilişki gözlemlenebilmektedir.

II. KKTC'nin AB Üyeliğine Yönelik Farklı Grupların Görüşleri

IIa. Eğitim düzeyi X AB üyeliği için uzlaşma

'AB üyeliği için uzlaşma' eğiliminin deneklerin 'eğitim düzeyi' ile ilişkisi, uzlaşma eğiliminin toplumun hangi katmanlarında daha geçerli olduğunu görmek bakımından öğretici olabilir: Deneklerin eğitim düzeyi ile Güney ile uzlaşarak AB'ye üye olmayı önemli bulma eğilimi arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2 = 20.19$, $sd = 4$, $p < .001$). Aşağıda sunulan tablodan da görüleceği gibi, eğitim düzeyi yüksek olan katılımcılar, Güney ile uzlaşarak AB'ye üye olmayı, eğitim düzeyi düşük olanlara kıyasla daha önemli

bulmaktadırlar (Kendall's tau-b katsayısı = -.15, $p < .001$).

Tablo 4.4: Q25. Güney'le uzlaşarak AB ye üye olmak ne kadar önemli? X
* Q6. Eğitim düzeyi

Q25. AB üyeliğinin onemi		Q6. Eğitimi?				Toplam
		orta okula kadar	lise/meslek okulu	yuksek öğrenim	yuk lisans ve üzeri	
Onemli	Count	84	100	131	43	358
	% Q25. Güney'le	23,5%	27,9%	36,6%	12,0%	100,0%
	% Q6. Eğitimi	40,2%	45,5%	59,5%	58,9%	49,6%
	% of Total	11,6%	13,9%	18,1%	6,0%	49,6%
Farketmez	Count	17	16	10	5	48
	% Q25. Güney'le	35,4%	33,3%	20,8%	10,4%	100,0%
	% Q6. Eğitimi	8,1%	7,3%	4,5%	6,8%	6,6%
	% of Total	2,4%	2,2%	1,4%	,7%	6,6%
Onemsiz	Count	108	104	79	25	316
	% Q25. Güney'le	34,2%	32,9%	25,0%	7,9%	100,0%
	% Q6. Eğitimi	51,7%	47,3%	35,9%	34,2%	43,8%
	% of Total	15,0%	14,4%	10,9%	3,5%	43,8%
Toplam	Count	209	220	220	73	722
	% Q25. Güney'le	28,9%	30,5%	30,5%	10,1%	100,0%
	% Q6. Eğitimi	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	28,9%	30,5%	30,5%	10,1%	100,0%

Iİb. Aile kökeni (baba memleketi) X AB üyeliği için uzlaşma

Deneklerin kökenleri (baba memleketi) ile Güney'le uzlaşmaya verdikleri önem arasında bir ilişki olduğu düşünülebilir. Survey-öncesi gözlemler, sayıları az da olsa, özellikle Türkiye kökenli katılımcıların Güney'e fazla sıcak bakmamaları, kökene dayalı altgruplar arasında bazı farklılıkların olabileceğini işaret etmekte idi. Survey sonuçlarına bakıldığında, aile kökeni ile Güney ile uzlaşarak AB üyesi olmayı gerekli ve önemli bulma eğilimi arasında anlamlı ve farkedilir bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2 = 18.57$, $sd = 6$, $p < .05$). Baba memleketi Türkiye olan katılımcıların çoğunluğu (% 60.5) Güney ile uzlaşarak AB üyesi olmayı **önemsiz** bulurken, Güney ve Kuzey Kıbrıs doğumlu katılımcılar, Güney ile uzlaşmayı çoğunlukla önemli ve gerekli bulmaktadırlar (sırasıyla % 55.6 ve % 51.9).

Tablo 4.5: Q4. Baba memleketi? * Q25. Güney'le uzlaşarak AB ye üye olmak ne kadar önemli

Q4. Baba memleketi		Q25. Güney'le uzlaşarak AB ye üye olmak ne kadar önemli?			Total
		önemli	farketmez	önemli değil	
güney kibris	Count	118	14	83	215
	% Q4. Baba meml	54,9%	6,5%	38,6%	100,0%
	% Q25. Güney'le uzlaş	35,2%	31,8%	29,5%	32,6%
	% of Total	17,9%	2,1%	12,6%	32,6%
kuzey kibris	Count	166	22	124	312
	% Q4. Baba meml	53,2%	7,1%	39,7%	100,0%
	% Q25. Güney'le uzlaş	49,6%	50,0%	44,1%	47,3%
	% of Total	25,2%	3,3%	18,8%	47,3%
türkiye	Count	46	8	72	126
	% Q4. Baba meml	36,5%	6,3%	57,1%	100,0%
	% Q25. Güney'le uzlaş	13,7%	18,2%	25,6%	19,1%
	% of Total	7,0%	1,2%	10,9%	19,1%
diğer	Count	5	0	2	7
	% Q4. Baba meml	71,4%	,0%	28,6%	100,0%
	% Q25. Güney'le uzlaş	1,5%	,0%	,7%	1,1%
	% of Total	,8%	,0%	,3%	1,1%
Total	Count	335	44	281	660
	% Q4. Baba meml	50,8%	6,7%	42,6%	100,0%
	% Q25. Güney'le uzlaş	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	50,8%	6,7%	42,6%	100,0%

III. Uzlaştırmada AB'ye güven

Yukarıda tartışılan 'AB üyeliğine istek' le ilgili değerlendirmede olduğu gibi, 'AB'ye duyulan güven' konusunun da irdelenmesi için bu değişkenin ilgili birkaç değişkenle ilişkisine göz atmak konuyu daha aydınlatacaktır. Daha önce de belirtildiği gibi, çalışma dönemi süresince, görüşmelerde ve KKTC halkının çeşitli katmanları ile ilişkilerde gözlenen ve ilk göze çarpan noktanın, AB'nin 'güvenilirliği' ne ilişkin 2004 Referandumu sonrasında son derece düşük düzeyde seyrettiği gerçeği idi. Bu yargının yerindeliği, yukarıda tartışılan sonuçlarla ve verilen örneklerle genelde doğrulanmış görünüyor. Burada da, 'Uzlaştırmada AB'ye güven' değişkeni ile bazı ilgili değişkenler arasındaki ilişkiye bakılacak, 'çözüm için AB'ye güven'in hangi değişkenlere bağlı olarak değiştiği, her durumda güven'in ilişkili değişkenlerinin neler olduğu açıklığa kavuşturulacaktır.

Yukarıda verilen yalın sonuçlarda da görüldüğü gibi, deneklerin Kıbrıs'ta iki taraf arasında uzlaşma sağlama açısından AB'ye **çok az güvendikleri** ($\mu = 4.18$, $ss = 1.07$), ancak söz konusu güvenin 2004 Mayıs öncesinde görece daha da fazla olduğu ($\mu = 3.33$, $ss = 1.46$) görülmüştü ($t = 18.61$, $p < .001$, eşleştirilmiş-gruplar t-testi). Katılımcıların % 74.2'si Kıbrıs'ta iki taraf arasında uzlaşma sağlama açısından AB'ye güvenmediklerini ("Hiç güvenmiyorum" veya "Güvenmiyorum" ifadeleri ile) belirtmişlerdir.

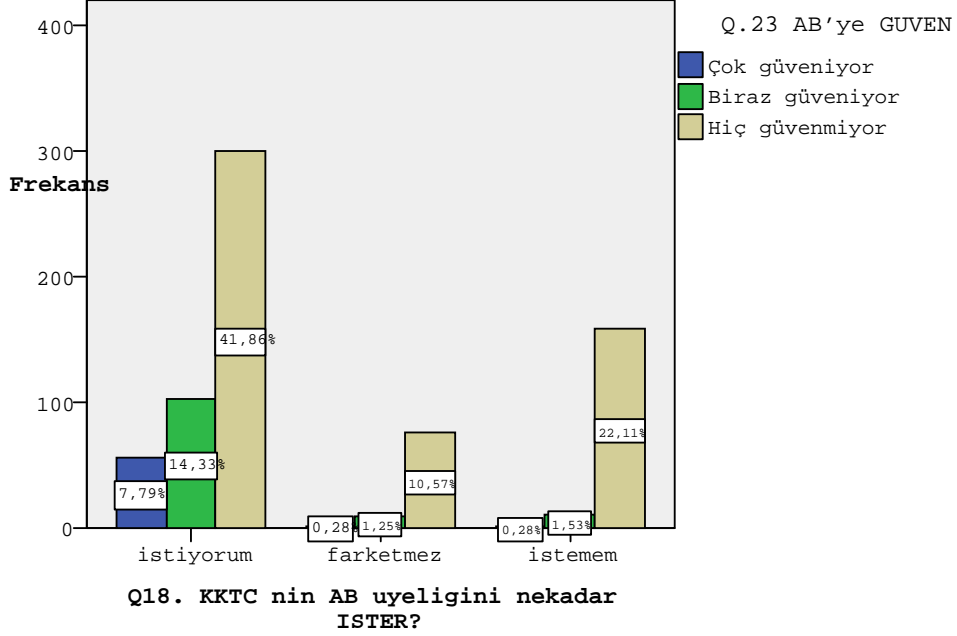
a. AB üyeliğini isteme X Uzlaştırmada AB'ye güven

Ayrıca, AB üyeliğini isteme eğilimi ile Kıbrıs'ta iki tarafı uzlaştırma açısından AB'ye güvenme arasında anlamlı bir ilişki olduğu da görülmektedir ($\chi^2 = 58.32$, $sd = 4$, $p < .001$). AB'ye Kıbrıs'ta iki tarafı uzlaştırma açısından güvenen kişilerin çok büyük bir kısmı (% 93.3), KKTC'nin AB üyeliğini istediklerini belirtmişlerdir. AB'ye hiç güvenmediğini belirten katılımcıların ise % 56.2'si AB üyeliğini arzulamaktadır. Görüldüğü gibi, AB'ye güven arttıkça, AB üyeliğini isteme oranı da artmaktadır (Kendall's tau-b katsayısı = .34, $p < .001$).

Tablo 4.6: Q.18. KKTC'nin AB üyeliğini nekadardır? X Q23. Kıbrıs'ta tarafları uzlaştırmada AB ye güven

Q.18. AB üyeliğini Nekadardır Ister?		Q23. Kıbrıs'ta tarafları uzlaştırmada AB ye güven?					Toplam
		cok fazla olumlu	oldukca olumlu	biraz	Guvenmez	Hic güvenmez	
Ister	Count	14	42	103	112	189	460
	% Q18. AB üyeliğini	3,0%	9,1%	22,4%	24,3%	41,1%	100,0%
	% Q23. AB ye gu	100,0%	91,3%	83,7%	79,4%	47,8%	64,0%
	% of Total	1,9%	5,8%	14,3%	15,6%	26,3%	64,0%
Farketmez	Count	0	2	9	13	63	87
	% Q18. AB üyeliğini	,0%	2,3%	10,3%	14,9%	72,4%	100,0%
	% Q23. AB ye gu	,0%	4,3%	7,3%	9,2%	15,9%	12,1%
	% of Total	,0%	,3%	1,3%	1,8%	8,8%	12,1%
Istemez	Count	0	2	11	16	143	172
	% Q18. AB üyeliğini	,0%	1,2%	6,4%	9,3%	83,1%	100,0%
	% Q23. AB ye gu	,0%	4,3%	8,9%	11,3%	36,2%	23,9%
	% of Total	,0%	,3%	1,5%	2,2%	19,9%	23,9%
Toplam	Count	14	46	123	141	395	719
	% Q18. AB üyeliğini	1,9%	6,4%	17,1%	19,6%	54,9%	100,0%
	% Q23. AB ye gu	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	1,9%	6,4%	17,1%	19,6%	54,9%	100,0%

Grafik 4.4: Q18. KKTC nin AB uyeligini nekadar ISTER? X Q23. Kıbrıs'ta tarafları uzlastırmada AB ye güven

Tablo 4.7: Q23. Kıbrıs'ta tarafları uzlastırmada AB ye güven X * Q25. Güney'le uzlasarak AB ye üye olmak ne kadar önemli

Q23. AB ye güven?		Q25. Güney'le uzlasarak AB ye üye olmak ne kadar önemli?			Total
		önemli	farketmez	önemli değil	
çok fazla	Count	11	1	2	14
	% Q23. AB ye güven	78,6%	7,1%	14,3%	100,0%
	% Q25. Güney'le üzl	3,1%	2,1%	,6%	1,9%
	% of Total	1,5%	,1%	,3%	1,9%
oldukça o	Count	40	3	4	47
	% Q23. AB ye güven	85,1%	6,4%	8,5%	100,0%
	% Q25. Güney'le üzl	11,2%	6,3%	1,3%	6,5%
	% of Total	5,5%	,4%	,6%	6,5%
biraz	Count	91	9	23	123
	% Q23. AB ye güven	74,0%	7,3%	18,7%	100,0%
	% Q25. Güney'le üzl	25,5%	18,8%	7,3%	17,1%
	% of Total	12,6%	1,2%	3,2%	17,1%
çok az	Count	87	11	42	140
	% Q23. AB ye güven	62,1%	7,9%	30,0%	100,0%
	% Q25. Güney'le üzl	24,4%	22,9%	13,3%	19,4%
	% of Total	12,1%	1,5%	5,8%	19,4%
hic	Count	128	24	245	397
	% Q23. AB ye güven	32,2%	6,0%	61,7%	100,0%
	% Q25. Güney'le üzl	35,9%	50,0%	77,5%	55,1%
	% of Total	17,8%	3,3%	34,0%	55,1%
Total	Count	357	48	316	721
	% Q23. AB ye güven	49,5%	6,7%	43,8%	100,0%
	% Q25. Güney'le üzl	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	49,5%	6,7%	43,8%	100,0%

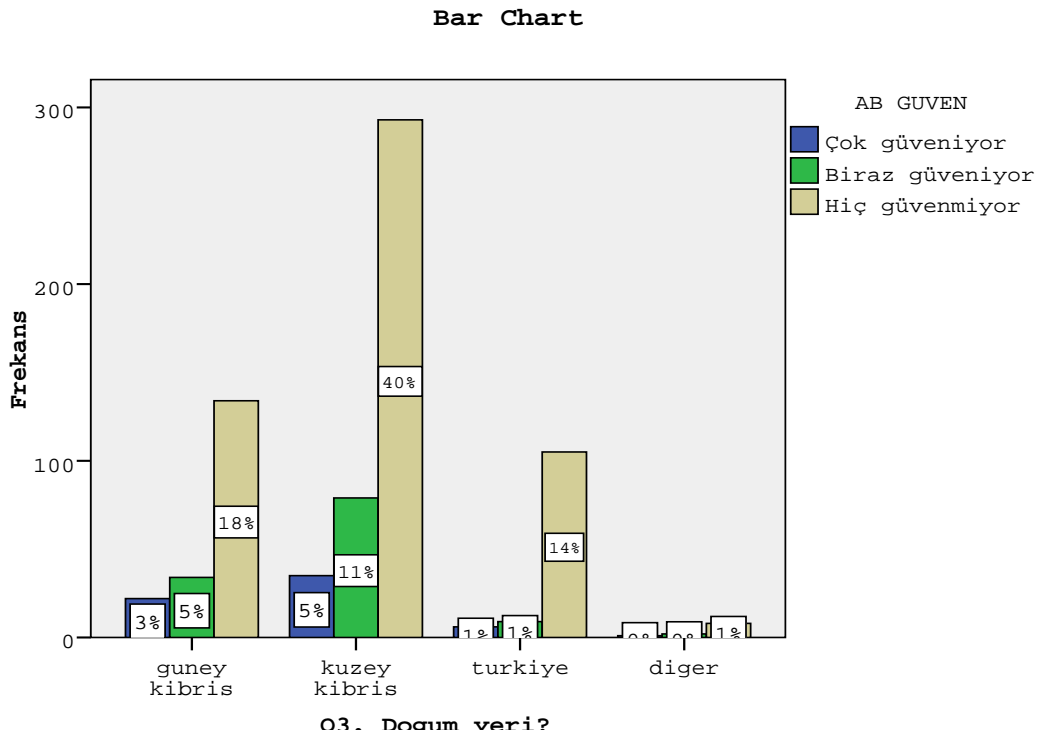
b.AB üyeliğinin önemi X Uzlaştırmada AB'ye güven

'AB'ye güven'le bazı başka değişkenler arasındaki ilişkide de benzer bulgular ve sonuçlar gözlenmekte: Güney'le uzlaşarak AB'ye üye olmanın ne kadar önemli olduğu değişkeniyle Kıbrıs'ta ' *tarafları uzlaştırmada AB'ye ne kadar güven duyulduğu*' ilişkisinde ve karşılaştırmasında, istatistiksel olarak güçlü bir ilişki olduğu gözleniyor. ($\chi^2=123.324, p<0.001$): Güneyle uzlaşarak AB'ye üye olmayı önemli görenler, Kıbrıs'ta tarafları uzlaştırmada AB'ye daha fazla güven duyuyorlar. (Gamma katsayısı= 0.641, $p<0.001$).

c. Aile kökeni X Uzlaştırmada AB'ye güven

Yukarıda verildiği gibi, katılımcıların doğum yeri ile Kıbrıs'ta iki taraf arasında uzlaşma sağlama açısından AB'ye güven duyma eğilimi arasında da anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2 = 14.98, sd = 6, p < .05$). Doğum yeri Türkiye olan katılımcılar arasında AB'ye **güvenmeme** eğilimi görece daha yüksektir (% 87.5). Doğum yeri Güney veya Kuzey Kıbrıs olan katılımcılar için AB'ye hiç güvenmediğini belirten katılımcıların oranları sırasıyla % 70.5 ve % 72.0'dir.

Grafik 4.5: Aile kökeni x AB'ye güven ilişkisi

Tablo 4.8: Q23. Kıbrıs'ta tarafları uzlaştırmada AB'ye güven X* Q4. Baba memleketi

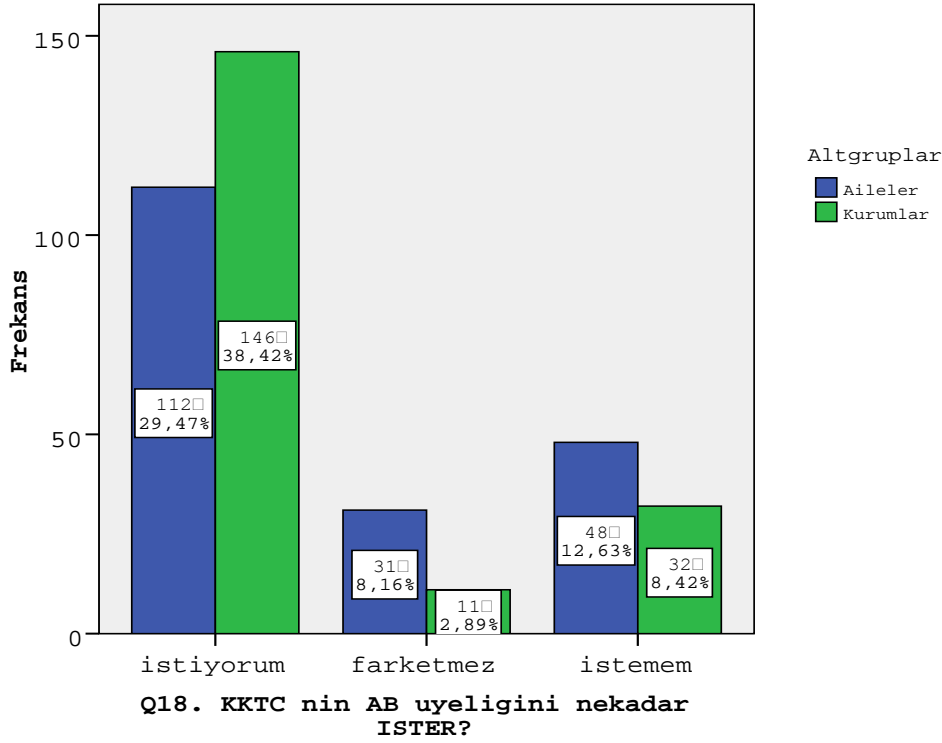
Q23. AB'ye güven		Q4. Baba memleketi?				Toplam
		güney kıbrıs	kuzey kıbrıs	türkiye	diğer	
Çok güveniyor	Count	5	9	1	1	16
	% Q23. ABye güven	31,3%	56,3%	6,3%	6,3%	100,0%
	% Q4. Baba mem	2,3%	2,9%	,8%	14,3%	2,4%
	% of Total	,8%	1,4%	,2%	,2%	2,4%
Güveniyor	Count	18	21	6	0	45
	% Q23. ABye güven	40,0%	46,7%	13,3%	,0%	100,0%
	% Q4. Baba mem	8,3%	6,7%	4,7%	,0%	6,8%
	% of Total	2,7%	3,2%	,9%	,0%	6,8%
Bilmiyor / onemsiz	Count	36	71	12	1	120
	% Q23. ABye güven	30,0%	59,2%	10,0%	,8%	100,0%
	% Q4. Baba mem	16,6%	22,5%	9,4%	14,3%	18,0%
	% of Total	5,4%	10,7%	1,8%	,2%	18,0%
Güvenmiyor	Count	50	58	14	4	126
	% Q23. ABye güven	39,7%	46,0%	11,1%	3,2%	100,0%
	% Q4. Baba mem	23,0%	8,4%	11,0%	57,1%	18,9%
	% of Total	7,5%	8,7%	2,1%	,6%	18,9%
Hiç güvenmiyor	Count	108	156	94	1	359
	% Q23. ABye güven	30,1%	43,5%	26,2%	,3%	100,0%
	% Q4. Baba mem	49,8%	49,5%	74,0%	14,3%	53,9%
	% of Total	16,2%	23,4%	14,1%	,2%	53,9%
Toplam	Count	217	315	127	7	666
	% Q23. ABye güven	32,6%	47,3%	19,1%	1,1%	100,0%
	% Q4. Baba mem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	32,6%	47,3%	19,1%	1,1%	100,0%

IV. Altgruplarda AB Üyeliğine İstek

'AB üyeliğine istek' dercesi açısından 'sivil toplum kuruluşları' genel survey grubundan (N=732; n1=540, n2=192) tek başına (n=192) ele alınırsa, bu alt grubun da içinde bulunduğu 'genel örneklem'de 'üyeliği isteyenler'in %64,1 ve 'istemeyenler' in %23,8 karşın, bu altörneklemin %77,2'sinin AB üyeliğini istediği ve %16,9'unun istemediği, dolayısıyla da, 'kurumlar' altörnekleminde 'AB üyeliği'nin çok daha yüksek oranda istendiği açıkça görülmektedir.

KKTC'nin AB'ye üye olmasına yönelik tutumlarda genel hane halkı görüşü ile kurum temsilcilerinin (fikir önderlerinin) görüşleri arasında bir fark olup olmadığını tespit etmek için, Varyans Analizi yöntemi kullanılarak istatistiksel bir test gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla, analizde kullanılmak üzere ve söz konusu yöntemin bir gereği olarak, 540 hane halkı verisi içinden rastgele 192 kişilik bir alt örneklem seçilmiştir. Bu alt örneklem verileri ile 192 kişilik kurum temsilcilerinden alınan yanıtlar karşılaştırıldığında, kurum temsilcilerinin, KKTC'nin AB üyesi

Grafik 4.6: Altgruplarda AB İlgisi

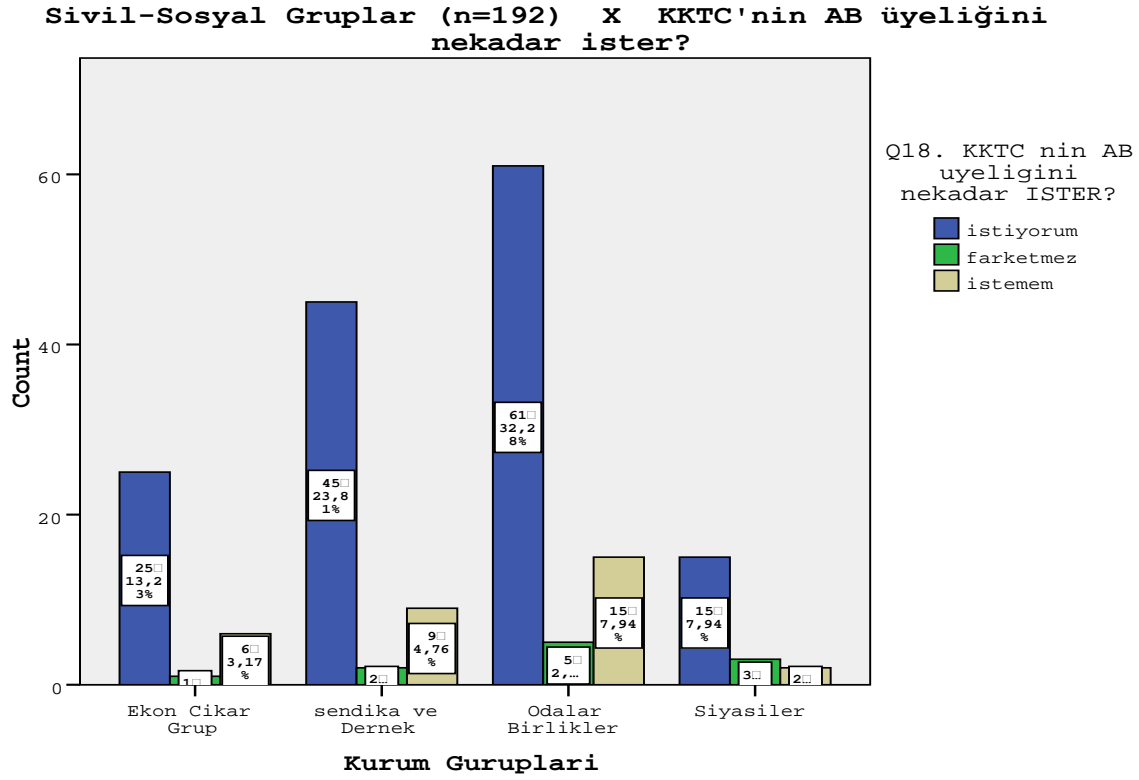
Tablo 4.9: Q18. KKTC nin AB üyeligini ne kadar İSTER? X* Kurum Gruplari

Q18. AB üyeligini ne kadar İSTER?		Kurum Guruplari				Total
		Ekon Girişim Grup	Sendika Dernek	Odalar Birlikler	Digerleri	
istiyor	Count	25	45	61	15	146
	% Q18. AB üyeligi	17,1%	30,8%	41,8%	10,3%	100,0%
	% Kurum Grup	78,1%	80,4%	75,3%	75,0%	77,2%
	% of Total	13,2%	23,8%	32,3%	7,9%	77,2%
farketmez	Count	1	2	5	3	11
	% Q18. AB üyeligi	9,1%	18,2%	45,5%	27,3%	100,0%
	% Kurum Grup	3,1%	3,6%	6,2%	15,0%	5,8%
	% of Total	,5%	1,1%	2,6%	1,6%	5,8%
istemem	Count	6	9	15	2	32
	% Q18. AB üyeligi	18,8%	28,1%	46,9%	6,3%	100,0%
	% Kurum Grup	18,8%	16,1%	18,5%	10,0%	16,9%
	% of Total	3,2%	4,8%	7,9%	1,1%	16,9%
Total	Count	32	56	81	20	189
	% Q18. AB üyeligi	16,9%	29,6%	42,9%	10,6%	100,0%
	% Kurum Grup	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	16,9%	29,6%	42,9%	10,6%	100,0%

olmasını, hane halkı üyelerine göre anlamlı derecede daha fazla istedikleri görülmüştür ($F = 11.20$, $p \leq .001$). 5-basamaklı ölçek (1 = AB üyeligini çok fazla istiyorum; 5 = AB üyeligini hiç istemiyorum) üzerinde değerlendirildiğinde, kurum temsilcilerinin genel ortalaması 2.19, hane

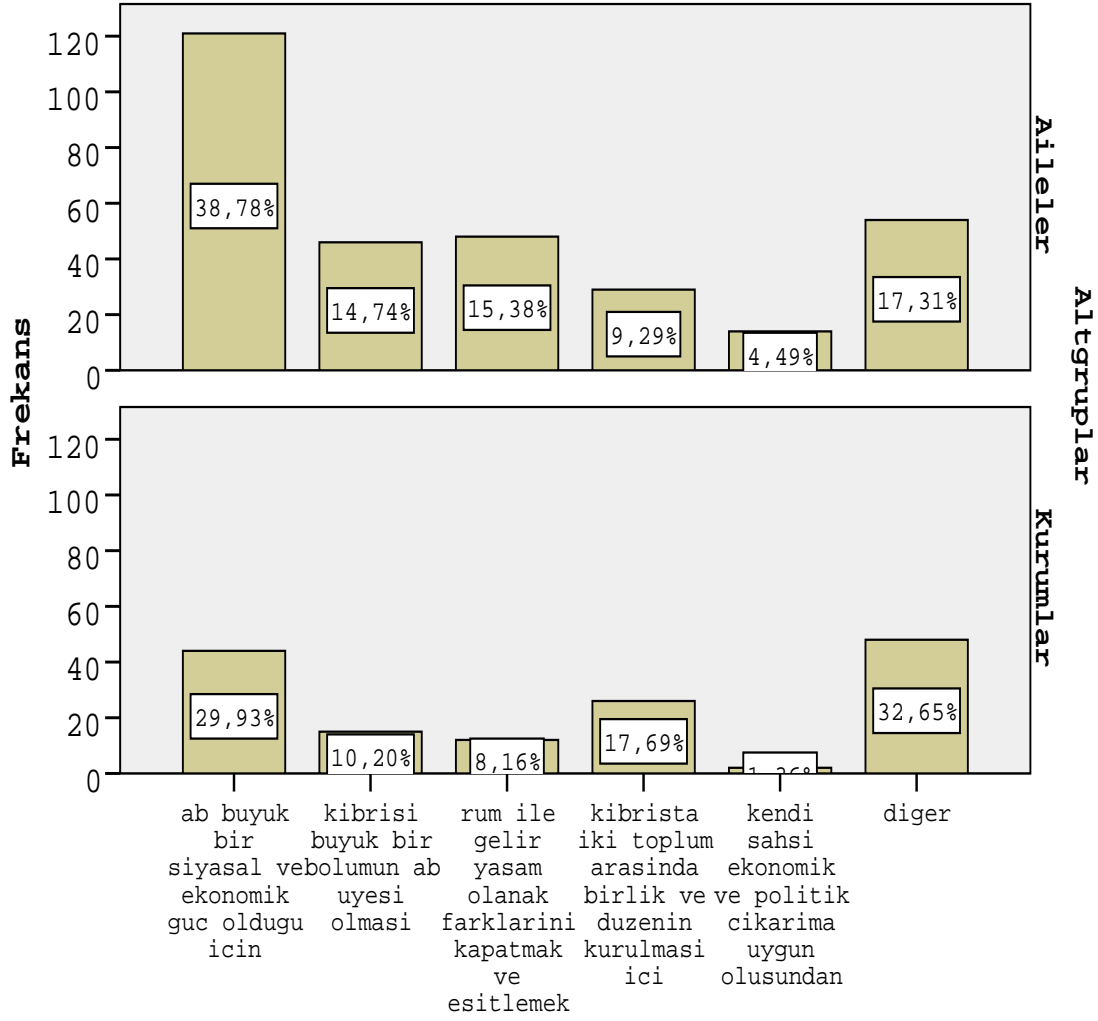
halkı üyelerinin ortalaması ise 2.63'tür. Aynı soru, AB üyeliğini istiyorum, farketmez, ve AB üyeliğini istemiyorum şeklinde 3 kategori haline dönüştürüldüğünde, KKTC'nin AB üyeliği konusunda, hane halkı ve kurum temsilcilerinin verdiği yanıtların dağılımları aşağıda Şekil x'te sunulmaktadır.

Grafik 4.7: *Sivil Toplum Kuruluşlarının (n=192) AB İlgisi*

Yukarıda verildiği gibi, KKTC'nin **AB üyeliğini isteyen** katılımcıların çoğunluğu (%35.9'u), bunun nedeni olarak, "AB'nin büyük bir ekonomik ve siyasi güç olması ve bu siyasi gücün bir parçası olmayı istemek" olarak ifade etmişlerdir. Deneklerin en az sıklıkla (% 3.5) ifade ettiği neden ise, "Kendi şahsi ekonomik ve politik çıkarlarıma uygun olduğunu düşündüğüm için" cevabıdır. Hane halkı ve kurum temsilcileri alt gruplarının nedenlere yönelik tercih dağılımları Şekil X'te sunulmaktadır. Deneklerin % 13.9'u, ankette sunulan nedenlerin dışında diğer nedenleri yazılı olarak ifade etmişlerdir.

Grafik 4.8: AB Üyeliği İçin Farklı Grupların Belirttikleri Nedenler

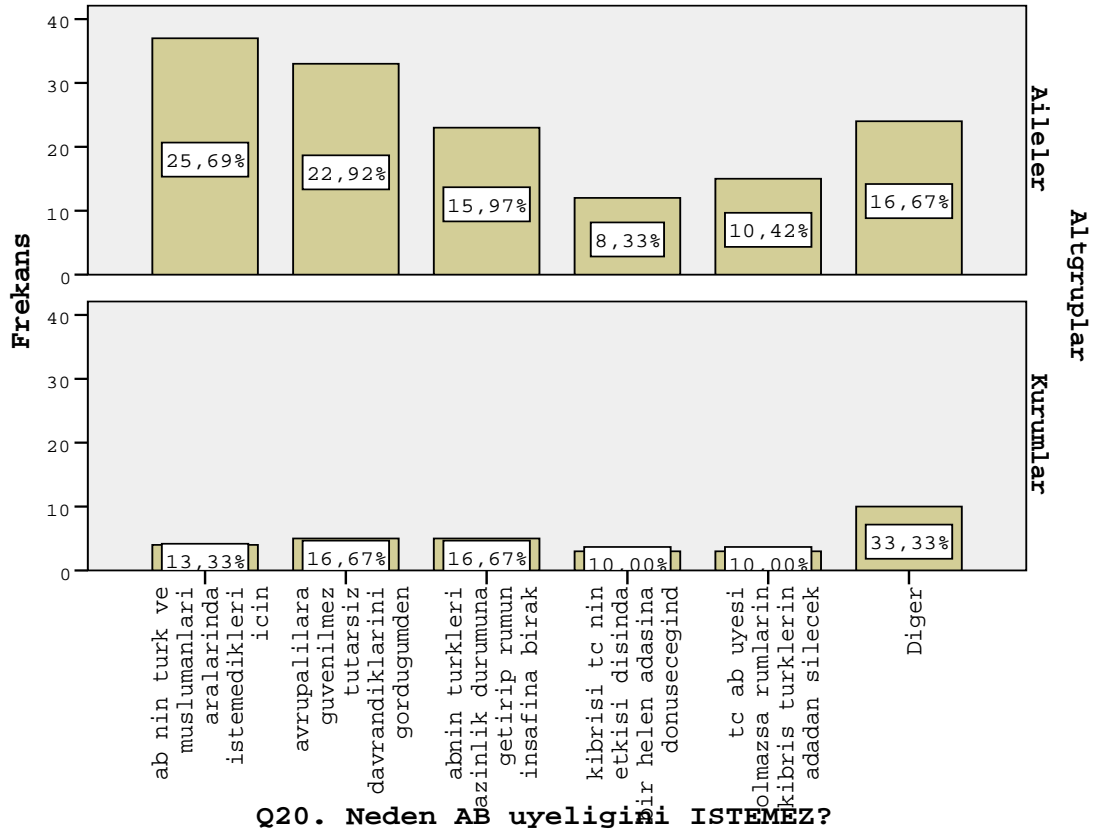
Q19. Neden AB üyelğini ister?

KKTC'nin AB üyeliğini **istemeyen** katılımcılar, bunun nedeni olarak en yüksek oranla (% 23.6), "Avrupalılar Türk ve Müslümanları aralarında istememeleri" ifadesini belirtmişlerdir. % 21.8 oranla, ikinci sırada belirtilen neden ise, "Avrupalılara güvenilmez, tutarsız davrandıklarını gördüğüm için" şeklinde ifade edilmiştir. Hane halkı ve kurum temsilcilerinin öne sürdüğü nedenler Şekil x'te ayrı ayrı gösterilmektedir. Kurum temsilcilerinin büyük bir çoğunluğunun (% 32.65'inin), ankette sunulan nedenlerin dışında diğer nedenleri yazılı olarak ifade etmişlerdir.

Katılımcılar, şu anda Kıbrıs Türklerinin AB üyeliği konusuna ve AB'ye yönelik ilgi ve heyecanının çok az olduğunu düşünmektedirler. 5-basamaklı Likert-tipi ölçek üzerinde (1 = Çok fazla; 5 = Hiç yok), katılımcıların genel ortalamasının 3.39 olduğu ve % 34.5 oranla en sık ifade edilen seçeneğin 4 (Çok az) olduğu tespit edilmiştir. Ancak, katılımcılar 2004 Mayıs öncesini

Grafik 4.9: . KKTC'nin AB'YE Üye Olmaması İçin Farklı Grupların Belirttikleri Nedenler

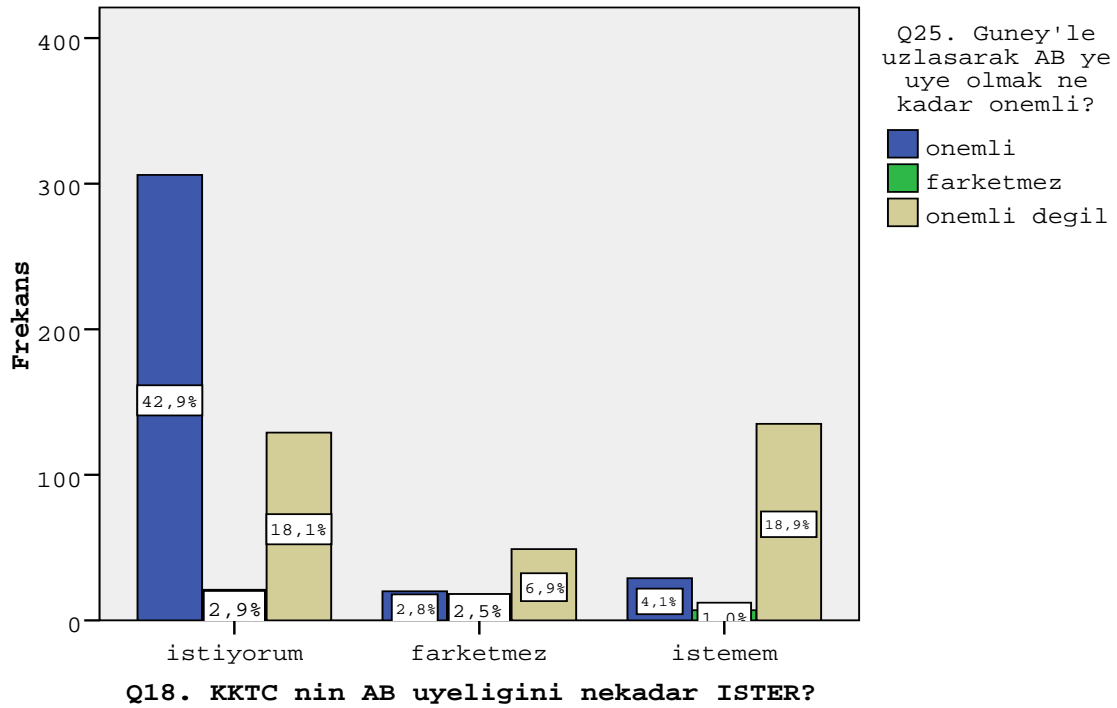
değerlendirdiklerinde, Kıbrıs Türklerinin AB üyeliğine yönelik ilgi ve heyecanının çok olumlu olduğu görülmektedir ($\mu = 1.65$, $ss = .95$). 2004 Mayıs öncesi duyulan ilgi ve heyecan için, katılımcıların % 56.3'ü “Çok olumlu”, % 31.9'u ise “Oldukça olumlu” ifadesini belirtmişlerdir. Kıbrıs Türklerinin 2004 Mayıs öncesinde ve şu andaki AB'ye ilgi ve heyecanı arasındaki bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve günümüzde bu heyecanın olumsuz yönde azaldığı görülmektedir ($t = 33.05$, $p < .001$, *çift-yönlü test*). Bu bulguyla paralel olarak, katılımcıların Kıbrıs'ta iki taraf arasında uzlaşma sağlama açısından AB'ye günümüzde **çok az güvendikleri** ($\mu = 4.18$, $ss = 1.07$), ancak söz konusu güvenin 2004 Mayıs öncesinde görece daha fazla olduğu ($\mu = 3.33$, $ss = 1.46$) ortaya çıkmıştır ($t = 18.61$, $p < .001$, eşleştirilmiş-gruplar t-testi). Katılımcıların % 74.2'si Kıbrıs'ta iki taraf arasında uzlaşma sağlama açısından AB'ye güvenmediklerini (“Hiç güvenmiyorum” veya “Güvenmiyorum” ifadeleri ile) belirtmişlerdir.

Denekler arasında, KKTC'nin Güney ile uzlaşarak AB üyesi olmasının gerekliliği ve önemi konusunda fikir ayrılığı olduğu görülmektedir. Katılımcıların % 49.7'si bunu önemli ve gerekli bulurken, benzer bir oranda (% 43.7) katılımcı da Güney ile uzlaşarak AB üyesi olmayı önemsiz bulmaktadır. Katılımcılara Güney ile uzlaşmanın ne derece önemli olduğu sorusu, KKTC halkının genel görüşünün ne olduğu şeklinde sorulduğunda da benzer bir dağılım ortaya çıkmaktadır. Aynı

konuda sorulan bu iki sorunun korelasyonu .67'dir ($p < .001$). Deneklerin genel görüşüne göre, KKTC yurttaşların % 51.7'sinin Güney ile uzlaşarak AB üyesi olmayı önemli ve gerekli bulacağı öngörüsü ortaya çıkmaktadır.

Yürütülen bir dizi analiz sonucunda, KKTC'nin AB üyeliğini isteme eğilimi ile, Güney ile uzlaşarak AB'ye üye olmayı önemsemenin birbiri ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2 = 184.73$, $sd = 4$, $p < .001$). Bu güçlü ilişkiyi, iki değişken arasında tespit edilen anlamlı Pearson korelasyonu da teyit etmektedir ($r = .52$, $p < .01$). AB üyeliğini isteyen kişiler, aynı zamanda Güney ile uzlaşarak AB'ye üye olmayı önemli bulmaktadırlar. Aşağıda sunulan Grafik 4.10'da pozitif yöndeki bu ilişki gözlemlenebilmektedir.

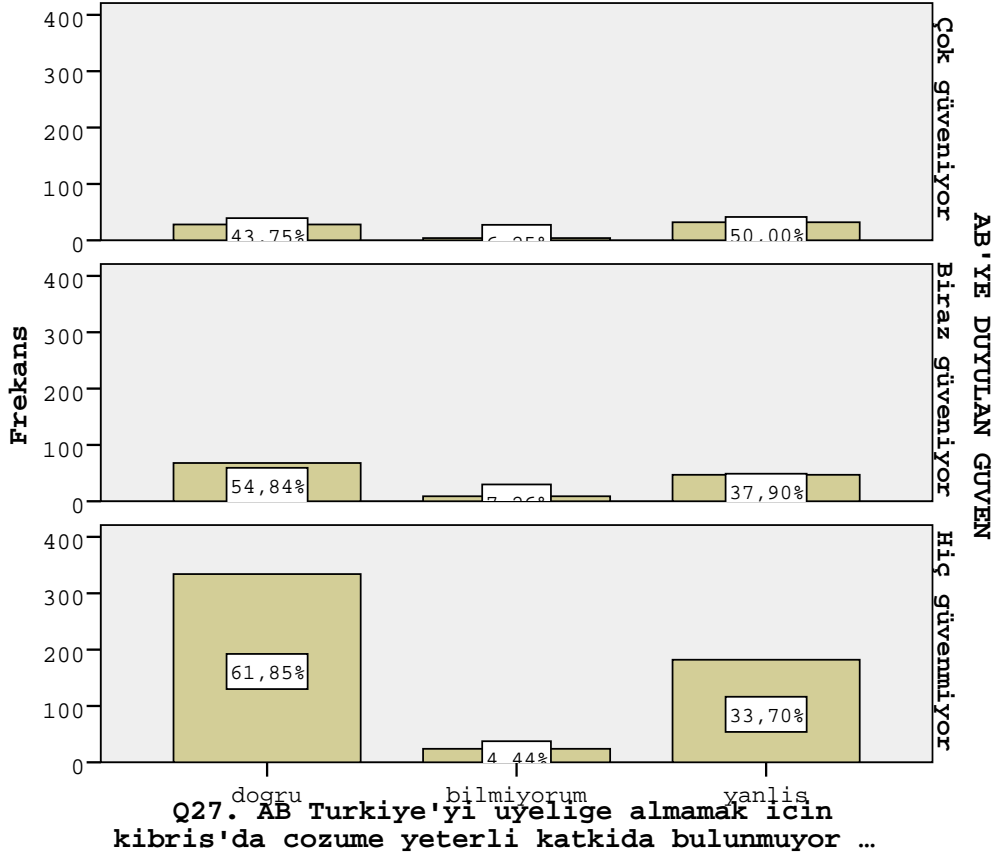
Grafik 4.10: AB Üyeliğini İsteyenler Arasında Güney ile Uzlaşarak Üye Olmayı Önemseme Eğilimi

Katılımcıların % 59.2'si "AB'nin Türkiye'yi üyeliğe almamak için Kıbrıs sorununun çözümüne yeterli katkıda bulunmadığı" görüşüne katılmaktadır. Katılımcıların % 35.7'si ise bu görüşe katılmamaktadır. Mayıs 2004 öncesinde de katılımcıların benzer biçimde düşündüğü görülmektedir. Katılımcıların % 51.9'u 2004 Mayıs öncesinde de bu görüşe katıldığını, % 38.2'si ise katılmadığını beyan etmiştir. Ancak, AB'ye Kıbrıs'ta iki taraf arasında uzlaşma sağlama açısından duyulan güven derecesinin bu konudaki görüşlerle ilişkili olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2 = 9.80$, $sd = 4$, $p \leq .05$). Grafik 4.11 ve Tablo 4.10'da da görüleceği gibi, AB'ye Güney'le uzlaşma konusunda hiç güvenmediğini belirten katılımcıların çok büyük bir kısmı, aynı zamanda AB'nin Türkiye'yi üyeliğe almamak için Kıbrıs'ta çözüme yeterli katkıda bulunmadığı fikrinde

birleşmektedirler.

Grafik 4.11: AB'ye Güven ve AB'nin Kıbrıs'ta Çözümde Bulunmama Gereğesine Yönelik Eğilimler (%)

Tablo 4.10: AB'ye Güven ve AB'nin Kıbrıs'ta Çözümde Bulunmama Gereğesine Yönelik İnançlar (%)

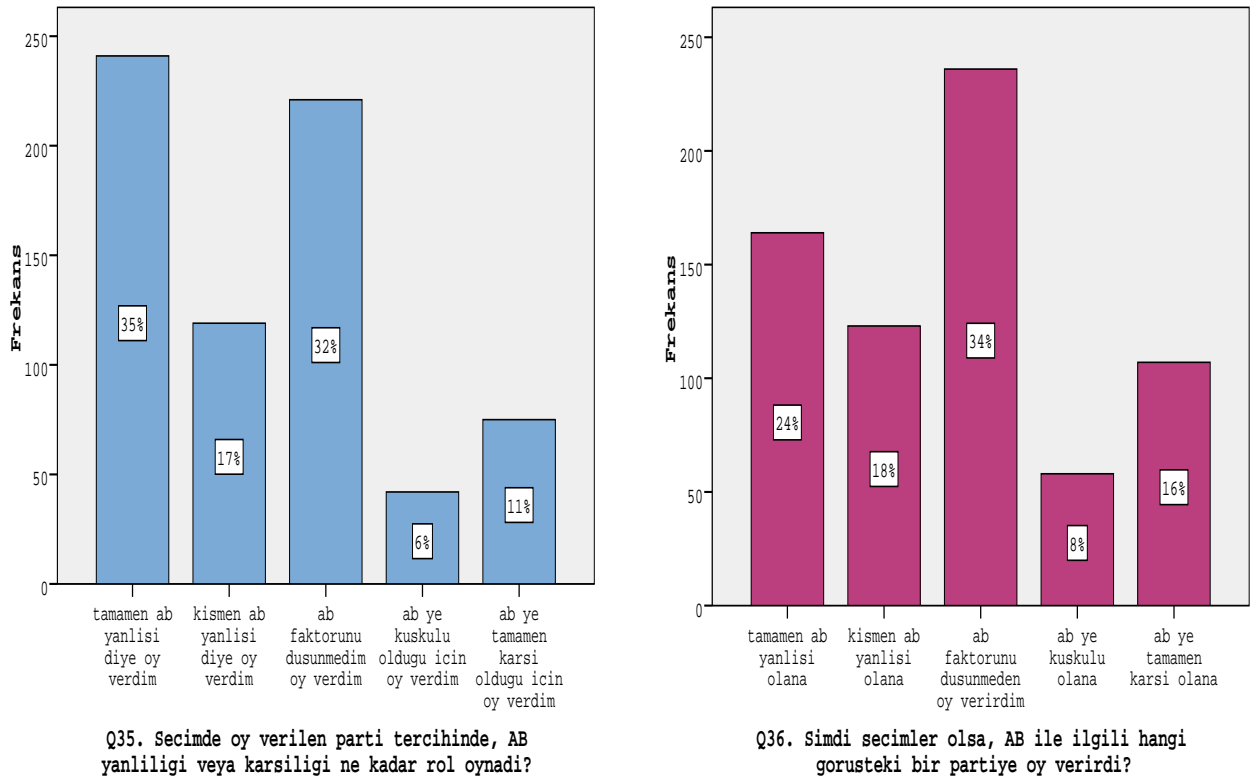
AB'YE DUYULAN GÜVEN	AB Türkiye'yi üyeliğe almamak için Kıbrıs'ta çözüme katkıda bulunmuyor.			TOPLAM
	Doğru	Bilmiyorum	Yanlış	
Çok güveniyor	3.8	.5	4.4	8.8
Biraz güveniyor	9.3	1.2	6.5	17.0
Hiç güvenmiyor	45.9	3.3	25.0	74.2
TOPLAM	59.1	5.1	35.9	100.0

V. Seçmen Eğilimlerinde AB Faktörü

Katılımcılara en son seçimde oy verilen partinin AB yanlısı veya karşıtı olmasının, oy vermede ne derece rol oynadığı sorulmuştur. 5-basamaklı ölçek (1 = Tamamen AB yanlısı diye oy verdim; 5 = AB'ye tamamen karşı olduğu için oy verdim) üzerinde, katılımcıların yaptığı değerlendirmeye göre, katılımcılar oy kullanırken, oy verdikleri partinin AB yanlısı olmasına özen göstermişlerdir

($\mu = 2.41$, $ss = 1.30$). En sıklıkla (% 35) verilen cevap “Tamamen AB yanlısı diye oy verdim”dir. Katılımcılara, şimdi seçimler olsa, AB ile ilgili hangi görüşteki bir partiye oy verecekleri sorusu yönlendirildiğinde ise, katılımcıların arada geçen zaman içinde fikirlerini kısmen değiştirdiği ve oy verilen partinin AB yanlısı olmasına daha az önem vereceklerini belirttikleri görülmektedir ($\mu = 2.74$, $ss = 1.33$). Ayrıca, AB’ye tamamen karşı olduğu için oy vereceğini belirtenlerin yüzdesi 11’den % 16’ya yükselmiştir. En son seçimler sırasındaki ile günümüzdeki görüşler karşılaştırıldığında, aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($t = -8.38$, $p < .001$, çift-yönlü test).

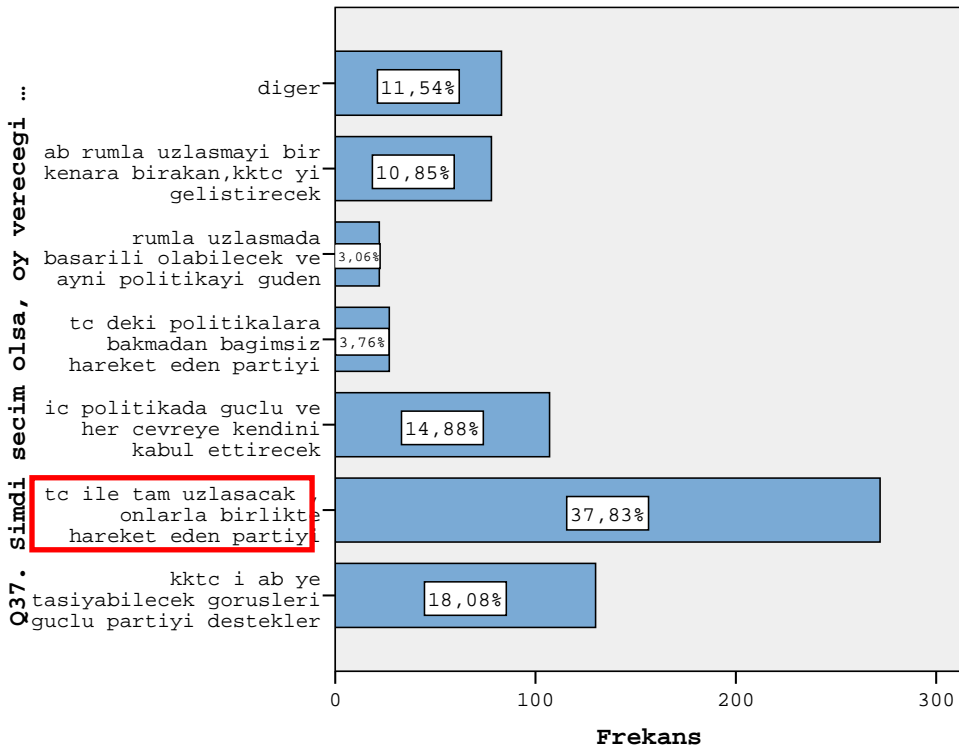
Grafik 4.12-13: Oy Verilen Partinin AB ile İlgili Görüşleri (Seçim dönemi ve günümüz)

Bunun yanı sıra, hane halkı üyeleri ile kurum temsilcilerinin oy verilen parti ile ilgili görüşlerinde farklılık tespit edilmiştir. Hem seçim döneminde, hem de günümüz için, kurum temsilcilerinin oy verecekleri partinin AB yanlısı olmasına daha çok öncelik verdikleri tespit edilmiştir (F seçim dönemi = 8.05, $p \leq .005$; F günümüz = 20.25, $p < .001$). Seçim dönemi için, kurum temsilcilerinin ortalama değerlendirmesi 2.18, ailelerin ise 2.50’dir. Ortalama yükseldikçe, AB yanlısı olduğu için oy verme eğilimi azalmaktadır. Günümüz için yapılan değerlendirmelerde ise, kurum temsilcilerinin ortalama değerlendirmesi 2.37, ailelerin ise 2.88’dir. Rakamlardan da anlaşıldığı gibi, görüşlerindeki AB’ye karşı olumsuz yöndeki tutum değişimi, ailelere kıyasla kurum temsilcileri için görece daha azdır.

Katılımcılar, şimdi seçimler olsa, oy verecekleri partinin taşınmasını istedikleri özellik için en sıklıkla (% 37.83) “Türkiye ile tam uzlaşacak ve onlarla birlikte hareket eden bir partiyi desteklerim” şeklinde görüş bildirmişlerdir. İkinci sırada belirtilen tercih nedeni ise, “KKTC’yi AB’ye taşıyabilecek görüşleri güçlü bir parti” olarak ifade edilmiştir. Kurum temsilcileri ve hane halkı üyelerinin cevaplarının özetlendiği grafik göstermektedir ki, kurum temsilcileri arasında bu iki tercih nedeni birbirine yakın oranlarda (% 24 ve % 23) ifade edilmiştir.

Grafik 4.14: *Şimdi seçim olsa oy vereceği parti*

VI. KIBRIS SORUNUNUN ÇÖZÜMÜNDE TÜRKİYE FAKTÖRÜ

Zaman-zaman güven kaybı yaşansa da, her koşul altında Türkiye, KKTC halkı ve hükümetleri için temel dayanak ve güven kaynağıdır. Bu durum, KKTC’de her çevrenin üzerinde uzlaştığı tek konu durumunda. Değişen koşullarda Türkiye’nin rolü ve önemine bakışın KKTC halkı, toplum önderleri ve kamuoyu oluşturanlar tarafından nasıl değerlendirildiği, hem KKTC, hem de KKTC’yanındaki güçlü TC karar çevreleri için önem taşır. Kıbrıs Türkü’ne göre, hem genel anlamda, hem de Kıbrıs sorununun çözümünde Türkiye’nin yeri ve rolü ile ilgili SORULAR şöyle özetlenebilir:

KKTC’nin Rumlarla ve AB ile ilişkilerinde, AB üyeliğine destek veya engel oluşturması çerçevesinde Türkiye’nin yeri, rolü ve önemi; Türkiye’nin KKTC’ni politikasına dahil

etmesi ve politik koruyuculuğunun gerçek nedeni (kendi politik çıkarı veya KKTC çıkarı), bunun şimdiki ve geçmişteki algılaması; Türkiye'nin Ada'da asker bulundurması ve garantörlüğünün kabul edilebilirliği veya reddi; Türkiye'ye duyulan yakınlık, kimlik-aidiyet yönüyle Türkiye'nin yeri ve önemi.

Türkiye'ye yönelik geneldeki olumlu görüşlere paralel olarak, katılımcıların çok büyük bir kısmı (% 88), Türkiye aradan çekilse, KKTC ile Güney arasında çabuk ve adil bir birleşme olacağına inanmamaktadır. Deneklerin sadece % 10.3'ü bu görüşe katıldıklarını belirtmişlerdir. Aynı şekilde, katılımcıların % 87.5'i Türkiye'nin Adada bulunmasının Kıbrıs'ın birleşmesinde ve KKTC'nin AB üyeliğinde tek engel olduğu görüşüne katılmamaktadırlar. Bu tablodan yola çıkarak, Kıbrıs halkının, Kıbrıs'ın birleşmesi için Türkiye'nin de süreçte rol alması gerektiğini düşündüğü çıkarımı yapılabilir. Katılımcılara, Kıbrıs sorununun çözümünde hangi tarafların katılması gerektiği sorulduğunda, bu çıkarımı doğrular yönde görüş bildirilmiştir. Katılımcıların, hem günümüz için, hem de 2004 Mayıs öncesi için yoğunlukla (% 46.6 ve % 47.4) öne sürdükleri çözüm, "Türkiye ve Yunanistan'ın da taraf olduğu iki toplum arası diyalogdur." İkinci sırada en sık olarak ifade edilen çözüm ise, "İki toplumun bir arada ve kendi başlarına karar vermesidir." Üçüncü sırada ifade edilen çözüm ise "BM'in başında olduğu (Annan Planı gibi) bir çözüm modelidir. Bu cevaplar göstermektedir ki, Kıbrıs sorununun çözümünde AB işlevsel ve faydalı görülmemektedir.

Via. Türkiye'ye Duyulan Güven ve Çözümde Türkiye'den Beklentiler

Anket katılımcılarının günümüz için yaptıkları değerlendirmelere göre, Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde KKTC'yi koz olarak kullandığı görüşünü katılımcıların büyük çoğunluğu (%51.7) benimsememektedir. Ancak, Tablo 4.11'den de görüleceği gibi, 2004 Mayıs öncesinde Türkiye'ye olan güven eğiliminin biraz daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 4.11: Türkiye'nin AB Üyeliği Sürecinde KKTC'yi Koz Olarak Kullanıp Kullanmadığına Yönelik Görüşler (%)

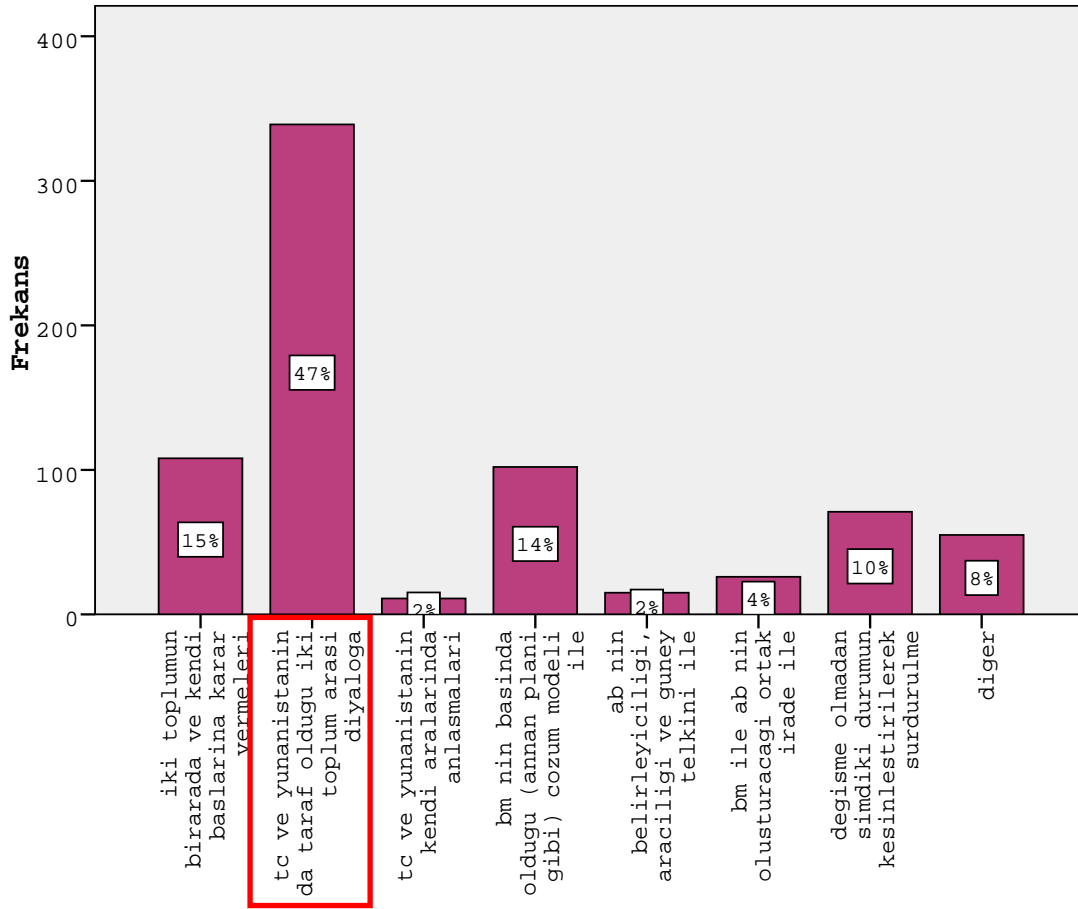
ZAMAN	"Türkiye AB üyeliği sürecinde KKTC'yi koz olarak kullanıyor"			TOPLAM
	Doğru	Bilmiyorum	Yanlış	
Günümüzde	41.5	6.7	51.7	100.0
2004 Mayıs Öncesi	37.5	9.6	52.9	100.0

Aşağıda sunulan Şekilde, belirli sosyal kimlikler içinde Türkiye'ye yönelik güvenin dağılımı görülmektedir. Kendini Kıbrıslı veya Kıbrıslı Türk olarak tanımlayan kişilerin çoğunluğu

Türkiye'nin KKTC'yi koz olarak kullandığına inanmaktadırlar. Ancak, diğer sosyal kimlik gruplarında ve özellikle kendini salt Türk olarak tanımlayan grupta, bu görüş yanlış bulunmakta ve Türkiye'ye daha fazla güven eğilimi bulunmaktadır.

a. Çözümde Yer Alması Öngörülen Taraflar

Grafik 4.15: Q33. Kıbrıs Sorununun Çözümünde Yer Alması Öngörülen Taraflar

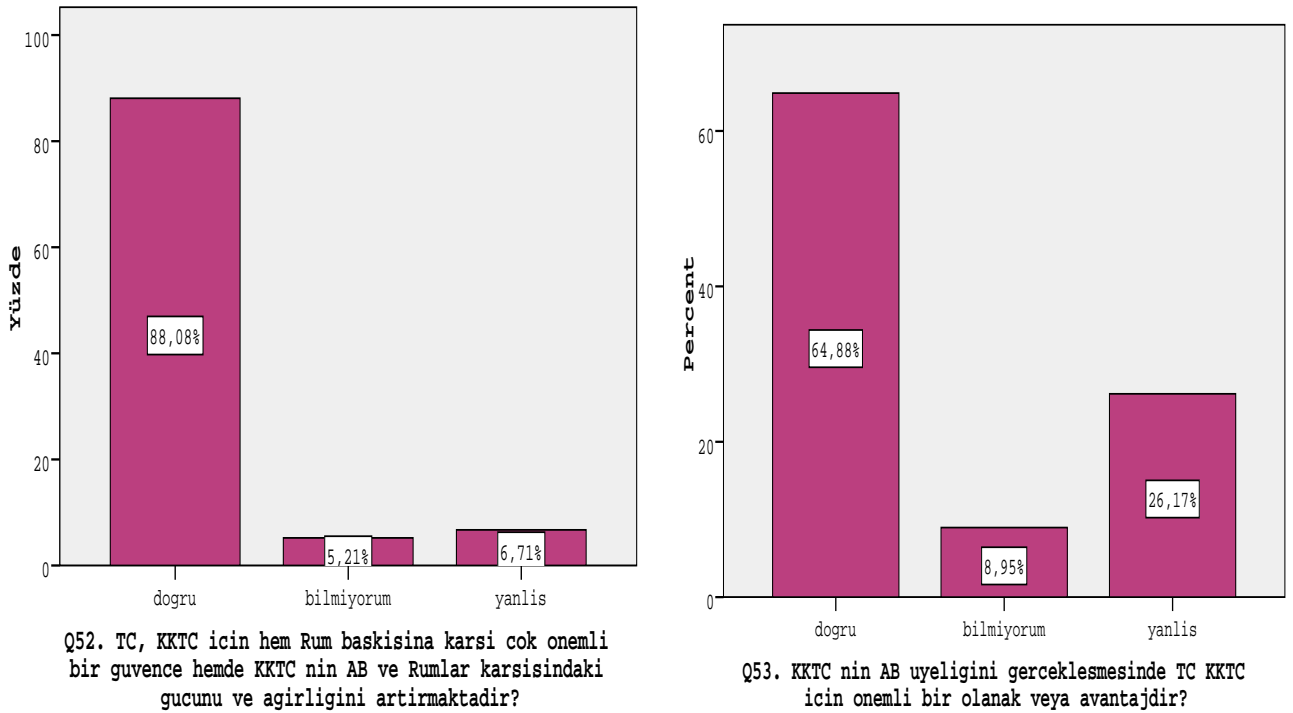

Q33. Kıbrıs sorununun çözümüne hangi tarafların katılması ...

b. Türkiye'ye yönelik 'olumlu' ve 'olumsuz' ifadelerle katılım

Hane halkı ve kurum üyelerinin bu konudaki görüşleri karşılaştırıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir görüş farkı olduğu tespit edilmiştir ($F = 8.41, p \leq .004$). Kurum temsilcilerinin genel ortalaması 2.0, hane halkı üyelerinin ortalaması ise 2.26'dır. Bu fark göstermektedir ki, AB üyeliğini daha fazla arzu etmelerine rağmen, kurum temsilcileri Türkiye'nin AB üyeliğinin gerçekleşmesinde ve Rumlara karşı bir avantaj sağladığına görece daha az inanmaktadırlar. Yine de, hem ailelerin hem de kurum temsilcilerinin Türkiye'ye karşı olumlu yönde bir inançları ve güvenleri bulunmaktadır.

Grafik 4.16-17: Türkiye'ye Yönelik Olumlu İfadelerle Katılım

Ada'da çözümü kolaylaştırmak için en uygun yolun, Türkiye'nin KKTC'ye mali desteğini sürdürürken Adadaki askeri varlığına son vermesi olduğu yönündeki görüşe katılımcıların büyük bir çoğunluğu (% 89.1) **katılmamaktadır**. Bu konuda, hane halkı ve kurum temsilcileri de benzer görüşleri paylaşmaktadır. Yapılan Varyans Analizi testinde, bu iki alt grup arasında anlamlı bir görüş farkı tespit edilememiştir ($F = 2.57, p > .05$).

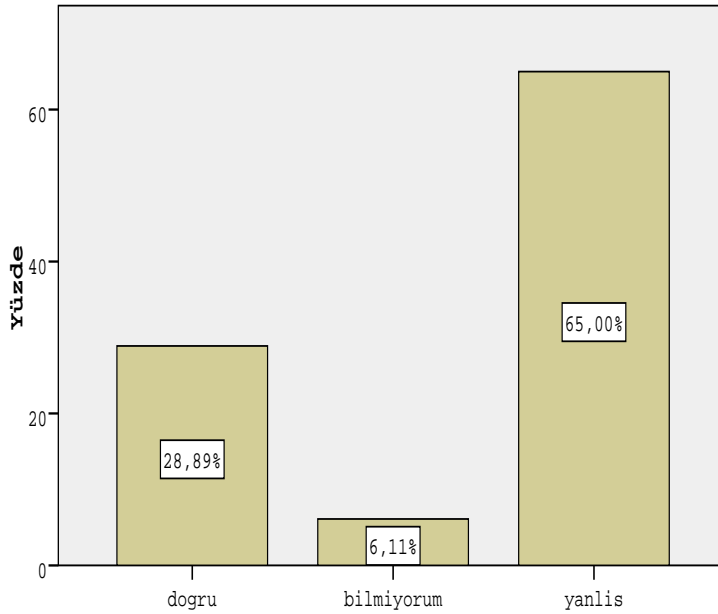
Türkiye'nin Adadaki askeri varlığına son vermesi gerektiğini düşünen katılımcıların demografik profili göstermektedir ki, bu katılımcıların % 59.7'si kendini Kıbrıslı Türk olarak, % 25.8'i ise kendini Kıbrıslı olarak tanımlamaktadır. Bu katılımcıların büyük çoğunluğu orta yaş grubu yetişkinler (% 59.4) ve ikinci sırada da gençler (% 29.7) oluşturmaktadır. % 64.1'i Kuzey Kıbrıs'ta

doğmuştur ve % 96.8 oranla meslek sahibi olan ve genelde yüksek eğitim düzeyine sahip (% 59.4) kişilerdir.

Türkiye'nin KKTC için önemli bir avantaj ve olumlu destek kaynağı olduğuna yönelik inançla tutarlı olarak, anketimizde yer alan Türkiye ile ilgili olumsuz ifadeleri de çoğu katılımcı yanlış bulduğunu belirtmiştir. Katılımcıların % 85.5'i, "Türkiye'nin KKTC'nin AB üyeliğini gerçekleştirmesinde bir engel olduğuna" inanmamaktadır ve % 65'i "Türkiye'nin KKTC'nin çıkarlarını korumaya çalışmadığı" ifadesine karşı çıkmaktadır. Hane halkı görüşleri ve kurum temsilcilerinin bu konudaki görüşleri benzer yönde eğilim göstermektedir (olumsuz ifadeler katılmama yönünde), ancak aileler Türkiye'yi daha fazla savunucu pozisyonda bulunmaktadır. 5-basamaklı ölçek üzerinde (1 = Çok doğru; 5 = Çok yanlış), ailelerden alınan yanıtların ortalaması 3.92 iken, kurum temsilcilerinin ortalaması ($\mu = 3.70$) daha düşüktür ($F = 4.81; p < .05$).

Grafik 4.18: Türkiye'ye Yönelik Olumsuz İfadelere Katılım

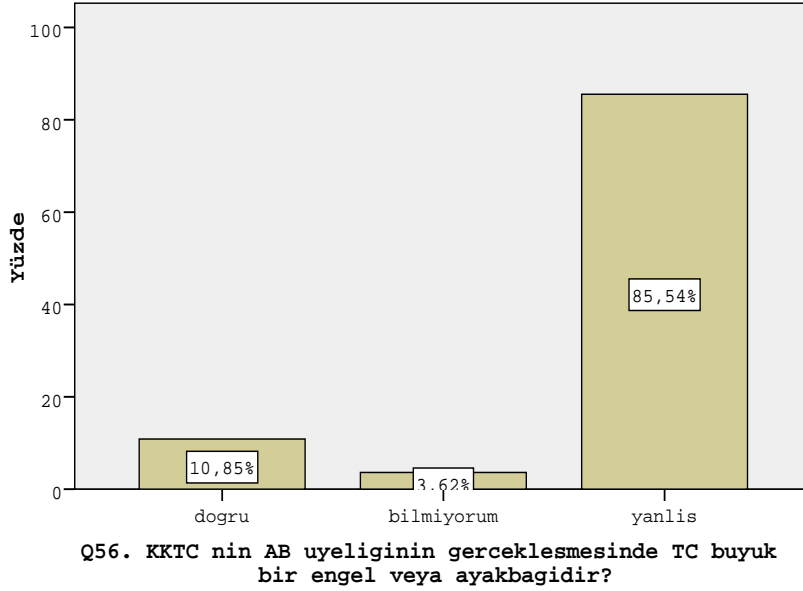
Q55. AB ile ilişkide TC KKTC nin çıkarlarını korumak savunmak için çalışmıyor kendisinin AB üyeliği için KKTC ne koz olarak kullanıyor?

c. Çözümde Türkiye

Katılımcıların çok büyük bir çoğunluğu (% 88.1) Türkiye'nin KKTC için ve Rum baskısına karşı çok önemli olduğunu ve KKTC'nin AB ve Rumlar karşısında gücünü artırdığına inanmaktadır. Aynı doğrultuda, deneklerin % 64.9'u, KKTC'nin AB üyeliğini gerçekleştirmesinde Türkiye'nin önemli bir olanak veya avantaj olduğunu düşünmektedir. Türkiye'nin KKTC için olumlu bir dayanak noktası olmasına yönelik bu iki soru birleştirildiğinde görülmektedir ki, katılımcıların 5-basamaklı Likert tipi ölçek üzerinde (1 = Çok doğru; 5 = Çok yanlış) ortalamaları 2.08 ve standart

sapmaları ise. 85'tir. Bu istatistik göstermektedir ki, katılımcıların tutarlı biçimde genel eğilimi, Türkiye'nin KKTC için önemli bir olanak ve avantaj sağladığına inanmaktadır.

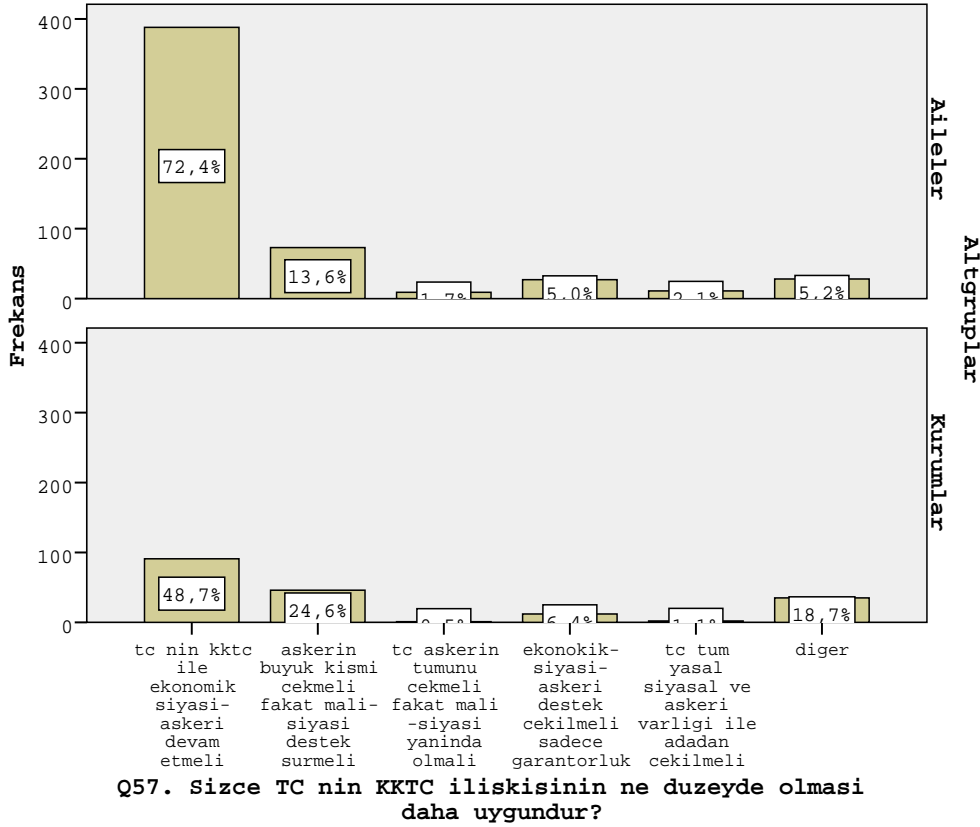
Grafik 4.19. KKTC'nin AB Üyelüğünde Türkiye engel midir?

Katılımcılara, Türkiye ile KKTC arasındaki ideal ilişki düzeyinin nasıl olması gerektiği sorulduğunda, en büyük sıklıkla (% 66.3) verilen yanıt “Türkiye'nin KKTC ile ekonomik, siyasi ve askeri ilişkileri şimdi olduğu gibi devam etmeli” şeklindedir. Ailelerin ve kurum temsilcilerinin verdikleri yanıtların dağılımları aşağıda sunulmaktadır.

Türkiye'nin KKTC'ndeki varlığının ne ölçüde sorgulandığı veya istenip-istenmediği, KKTC'de Türkiye'ye ilişkin tutumların anlaşılmasında yeterli bilgi verebilir: Genel olarak örneklemin büyük çoğunluğu, Türkiye'nin Ada'daki mevcut askeri, ekonomik ve siyasi varlığı ve etkinliğinin devam etmesini istemekte, fakat bu istekte 'hane halkı' altgrubunu temsil eden 'aileler', 'kurumlar' altörnekleminde çok daha yüksek oranda (572,4'e karşı %48,7) bu tercihte yoğunlaşmaktadır. Bu birinci tercihten sonraki en yüksek oranlı tercih, 'Türk askerinin bir kısmının çekilmesi' bile, çok düşük düzeyde kalmaktadır. Ancak bu seçenek de, 'kurumlar' temsilcilerinin ¼ ü tarafından tercih edilmiştir.

Grafik 4.20: Türkiye ile KKTC arasındaki İdeal İlişki Düzeyine Yönelik Görüşler

Vİb. SOSYAL KİMLİK: Türk Kimliği ve Türkiye

Anket uygulaması katılımcılarının sosyal kimlik tanımlamaları iki ayrı soru ile ölçülmüştür. İlk olarak, katılımcılara kendilerini hangi kimlikle tanımladıkları sorulmuş, daha sonra ise KKTC vatandaşlarının kendilerini nasıl tanımladıklarına yönelik görüşlerini belirtmeleri istenmiştir.

2007 verilerini tartışmadan önce, 1999 yılında Kıbrıs’da gerçekleştirdiğimiz ‘Kimlik’le ilgili bir çalışmanın verilerini tartışarak ‘Kıbrıs Türklerinde Kimlik’ konusu aydınlatılmaya çalışılacaktır.

1. 1999 Çalışmasında ‘Kimlik’

‘Kıbrıs Türklerinde Kimlik’ konulu çalışmada, deneklerin kendilerini tanımlamakta yaygınlıkla etnik, coğrafi ve dini kimlikleri ile birlikte çağdaş yaşam ve düşüncüyü simgelediğine inandığımız “Avrupalı olmak” üst kimliklerinin kullanıldıkları saptanmıştır. Bu

araştırmada deneklere alfabetik sırada “Avrupalı olmak”, “Kıbrıslı olmak”, “Müslüman olmak” ve “Türk olmak” özellikleri verilmiş ve bunları “kendileri için önem sırasına” koymaları istenmiştir. *Tablo 4.12’de* kimlik öğelerinin önem sırasına göre sıralayan deneklerin yüzdeleri verilmiştir.

Tablo 4.12 Sosyal Kimlik Öğelerinin Önem Sırasına Göre Dağılımı

	Birinci Sırada		İkinci Sırada		İlk İki Sıraya Koyanlar	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Avrupalı Olmak	31	6.0	36	7.0	67	6.5
Kıbrıslı Olmak	152	29.3	155	30.3	307	29.9
Müslüman Olmak	94	18.1	139	27.2	233	22.6
Türk Olmak	241	46.5	181	35.4	422	41.0
Toplam	518	100.0	511	100.0	1029	100.0

Tablo 4.12’de geçerli yanıtlardan %46.5’inin “Türk olmak”, %29.3’ünün “Kıbrıslı olmak”, %18.1’inin “Müslüman olmak” ve geri kalan %6.0’ının da “Avrupalı olmak”ı koydukları görülmektedir. Tablodaki yüzdeler ikinci önem sırasında da aynı sıralamanın geçerli olduğunu göstermektedir. Nitekim, Tablonun son sütununda Türk olmayı ilk iki sıradan birine yerleştiren deneklerin %41.0, Kıbrıslı olmayı ilk iki sıradan birine yerleştiren deneklerin de toplam %29.8 olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan deneklerin yaklaşık $\frac{1}{4}$ ’ü (%22.6) müslüman olmayı, %6.5’i de Avrupalı olmayı ilk iki sıradan birine koymuştur.

Kimlikle ilgili verilerin daha iyi değerlendirilebilmesi için Tablo 4.13’de ilk iki önem sırasına göre çaprazlama yüzdeler verilmiştir. Tabloda da gösterildiği gibi, Avrupalı olmayı ilk sıraya koyan 31 deneğin %39.3’ü Kıbrıslı olmayı, %50’si Türk olmayı ve geri kalan %10.7’si de müslüman olmayı ikinci sıraya koymuştur. Kendini ilk sırada Kıbrıslı gören 152 denekten %16.7’si Avrupalı, bir o kadarı müslüman, geri kalan %66.7’si ise Türk olmaya ikinci sırada önem vermişlerdir. Müslüman olmayı ilk planda tutan 94 deneğin büyük çoğunluğu Türk olmayı ikinci planda önemli görmüştür. Dini kimliklerini öne çıkaranların %27.7’si

Kıbrıs'lılığı ikinci derecede önemli görmüştür. Etnik kökeni önde görenlerin aşağı yukarı yarısı Kıbrıslı olmayı (%49.4) diğer yarısı da müslüman olmayı (%46.4) ikinci plana çıkarmışlardır.

Tablo.4.13: Birinci ve İkinci Derecede Önemli Görülen Kimlik Ögelerinin Çaprazlama Dağılımı

İkinci Sırada Önemli	Birinci Sırada Önemli			
	Avrupalı Olmak	Kıbrıslı Olmak	Müslüman Olmak	Türk Olmak
Avrupalı Olmak		16.7	1.1	4.2
Kıbrıslı Olmak	39.3		27.7	49.4
Müslüman Olmak	10.7	16.7		46.4
Türk Olmak	50.0	66.6	71.2	
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0

Kimlik ile eğitim arasında bir ilişki olup olmadığını anlamak için veriler *Tablo 4.14* de olduğu gibi yeniden düzenlenmiştir. Bu verilere uygulanan istatistik testi eğitim düzeyi ile kimlik değişkenlerinin bağımsız olduğunu göstermiştir ($\chi^2 = 17.71$, $sd = 12$, $p > .05$). Ancak, *Tablo 4.14* dikkatle incelenecek olursa, “Kıbrıslı olmak” ile “müslüman olmak”ı kimliklerinin en önemli ögesi olarak görenlerin eğitim düzeyine göre değişme gösterdiği anlaşılır. Diploması olmayanlar arasında Kıbrıslı olmayı birinci sırada önemli görenlerin yüzdesi 22.6 iken, bu yüzde ilkokul, ortaokul ve lise eğitimi görmüş denekler arasında %28 civarında, yüksek öğrenim görenler arasında ise %42.1'e çıkmıştır. Müslüman olmayı ön planda tutanlar arasında ise bunun tersi bir durum gözlenmiştir. Eğitim düzeyindeki artışla birlikte dini ögeyi önemli görenlerin oranı azalmıştır.

Tablo 4.14.: *Eğitim Düzeyi ve “En Önemli” Kimlik Ögesine Göre Dağılım*

Eğitim Düzeyi	K i m l i k				Toplam
	Avrupalı Olmak	Kıbrıslı Olmak	Müslüman Olmak	Türk Olmak	
Diplomasız	4,8	22,6	25,8	46,8	12,0
İlkokul	4,4	28,3	22,2	45,0	34,8
Ortaokul	7,3	27,3	21,8	43,6	10,6
Lise ve Dengi	7,6	27,8	13,2	51,7	27,9
Yüksek Öğrenim	6,6	42,1	9,2	42,1	14,7
Toplam %	6,0	29,4	18,2	46,4	100,0

2. Sosyal Kimlik: 2007

Örnekleminiz ‘sosyal kimlik’ veya ‘aidiyet’ açısından değerlendirildiğinde, genel olarak örneklemin %50,3’ü kendini ‘Kıbrıslı Türk’, %19,0’u ‘Türk’ olarak ve %11,9’u ‘Kıbrıslı müslüman-Türk’ olarak tanımlamakta/görmekte; ‘Kıbrıslı’ (%9,0), ‘Türk-müslüman’ (%8,1) ve ‘Müslüman’ (%1,1) olarak tanımlayanların oranı oldukça düşük gözükmemekte. Kendini, ayırimsız ‘Kıbrıslı’ olarak görenlerin çok düşük oranda kalması dikkat çekicidir.

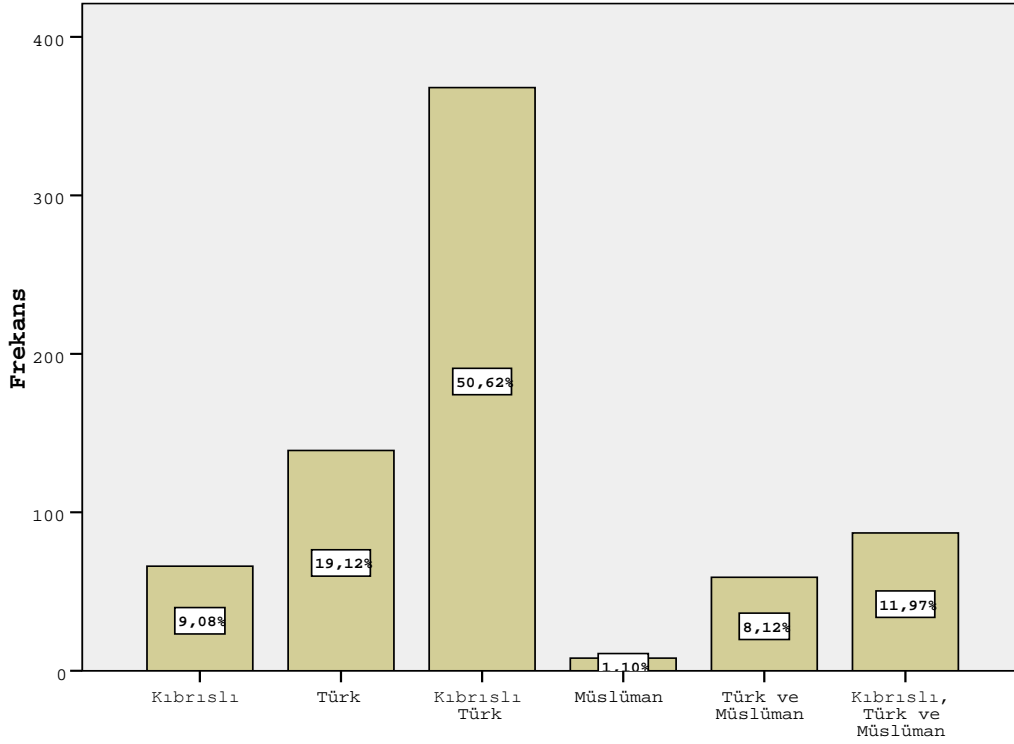
Tablo 4.15: *.Q.50. Katılımcıların Sosyal Kimlik Tanımlamaları*

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ayırimsız KIBRISLI	66	9,0	9,1	9,1
TÜRK	139	19,0	19,1	28,2
Kıbrıslı Turk	368	50,3	50,6	78,8
Musulman	8	1,1	1,1	79,9
Turk ve Musluman	59	8,1	8,1	88,0
Kıbrıslı-Turk-Musulman	87	11,9	12,0	100,0
Total	727	99,3	100,0	
Miss System	5	,7		
Total	732	100,0		

Katılımcılara, ‘KKTC vatandaşları’nın kendilerini hangi kimlikle tanımladıkları sorulduğunda da, ‘*Kıbrıslı Türk*’ kimliği tanımlaması çok daha belirgin olarak (%73,7) öne çıkmaktadır. Bu sonuç, KKTC halkının bir bölümü Türkiye nedeniyle AB üyeliğinden alıkonuluyor görse de, ‘aidiyet’ nedeniyle kendini Türkiye’ye çok yakın bulmaktadır. Buna karşılık ve genel olarak,

KKTC halkı arasında tek başına dini kimliği öne çıkaranların oranı (%1,0 yöresinde).ihmal edilecek düzeyde düşüktür.

Grafik 4.21: *Katılımcıların Sosyal Kimlik Tanımlamaları*

Q50. Sız kendinizi hangi kimlikle tanımlarsınız?

Yukarıda Bölüm II’de de belirtildiği gibi, ‘kimlik’ konusunun insanların yetişme çevreleri ve aile kökenleri ile ilişkili olabileceği, bu yüzden de kendilerinin ‘ait oldukları’ grup nedeniyle Kıbrıs’a ne ölçüde bağlı oldukları ile ilgili oldukları düşünülebilir. KKTC halkı bağlamında bu durum önemli görülebilir: Kuzey’de yerleşik olanlarla, Güney’den sonradan gelen ve Türkiye kökenli olanların farklı kimlikler taşıyabilecekleri, bu anlamda da ortak bir kimlik altında toplanamayacakları doğaldır. Bu nedenle, ‘Baba memleketi’nin kimlikte nasıl bir rol aldığını görmek aydınlatıcı olacaktır:

Sonuçlara bakılınca, aile kökeninin kimlik oluşumu ve aidiyet tanımlamasında önemli rolü olduğu anlaşılmaktadır: ‘Kıbrıs Türkü’ kimliği Kuzey Kıbrıs kökenlilerde en güçlü biçimde (%63,3) ve Güney Kıbrıs kökenlilerde daha az güçlü (%56,6) gözükmesine karşın, Türkiye kökenlilerde çok düşük oranda (%15,9) gözükmekte; bu grupta ‘Türk’ kimliği çok daha yüksek oranda (%52,4) öne çıkmaktadır. Kuzey veya Güney, Kıbrıs kökenlilerde ‘Müslüman’ kimliği tek başına gösterilmezken, Türkiye kökenlilerde ‘Türklük’ ten sonra ikinci önemli kimlik olarak (%17,5) gösterilmekte; ‘müslümanlık’ın içinde bulunduğu (Müslüman, Türk ve Müslüman, Kıbrıslı-Türk-Müslüman) üç seçeneğin toplamı %27,9 olarak oldukça yüksek bir oranda görülmektedir.

Tablo 4.16: Q50. Kendini hangi kimlikle tanımlar? X * Q4. Baba memleketi?

Q50. Hangi kimlik?		Q4. Baba memleketi?				Toplam
		güney kibris	kuzey kibris	türkiye	diğer	
Ayırimsız KIBIRSLI	Count	26	31	5	1	63
	% Q50. Hangi kimlik?	41,3%	49,2%	7,9%	1,6%	100,0%
	%Q4. Baba meml?	11,9%	9,9%	4,0%	14,3%	9,5%
TÜRK	% of Total	3,9%	4,7%	,8%	,2%	9,5%
	Count	21	33	66	1	121
	% Q50. Hangi kimlik?	17,4%	27,3%	54,5%	,8%	100,0%
Kıbrıslı Türk	%Q4. Baba meml?	9,6%	10,5%	52,4%	14,3%	18,2%
	% of Total	3,2%	5,0%	9,9%	,2%	18,2%
	Count	124	198	20	4	346
Musulman	% Q50. Hangi kimlik?	35,8%	57,2%	5,8%	1,2%	100,0%
	%Q4. Baba meml?	56,6%	63,3%	15,9%	57,1%	52,0%
	% of Total	18,6%	29,8%	3,0%	,6%	52,0%
Türk ve Musulman	Count	2	0	6	0	8
	% Q50. Hangi kimlik?	25,0%	,0%	75,0%	,0%	100,0%
	%Q4. Baba meml?	,9%	,0%	4,8%	,0%	1,2%
Kıbrıslı-Türk- Musulman	% of Total	,3%	,0%	,9%	,0%	1,2%
	Count	14	13	22	1	50
	% Q50. Hangi kimlik?	28,0%	26,0%	44,0%	2,0%	100,0%
TOPLAM	%Q4. Baba meml?	6,4%	4,2%	17,5%	14,3%	7,5%
	% of Total	2,1%	2,0%	3,3%	,2%	7,5%
	Count	32	38	7	0	77
TOPLAM	% Q50. Hangi kimlik?	41,6%	49,4%	9,1%	,0%	100,0%
	%Q4. Baba meml?	14,6%	12,1%	5,6%	,0%	11,6%
	% of Total	4,8%	5,7%	1,1%	,0%	11,6%
	Count	219	313	126	7	665
	% Q50. Hangi kimlik?	32,9%	47,1%	18,9%	1,1%	100,0%
TOPLAM	%Q4. Baba meml?	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	32,9%	47,1%	18,9%	1,1%	100,0%

Deneklerin aile kökeni ile 'Sosyal Kimlik' tanımlamaları arasında anlamlı bir ilişki olduğu da görülmektedir ($\chi^2 = 224.98$, $sd = 15$, $p < .001$). Aşağıda sunulan tablodan da görüleceği gibi, Türkiye kökenli katılımcılar, kendilerini Türk ve biraz da müslümanlıkla karışık Türk olarak tanımlamayı tercih ederken, Kuzey ve Güney Kıbrıs doğumlu katılımcılar kendilerinin çoğunlukla Kıbrıslı Türk olarak tanımlamaktadırlar. Doğum yeri ile sosyal kimlik eğilimi açıklanmak istendiğinde, hata payının % 13.4 oranında azaldığı görülmüştür (Lambda katsayısı = .13).

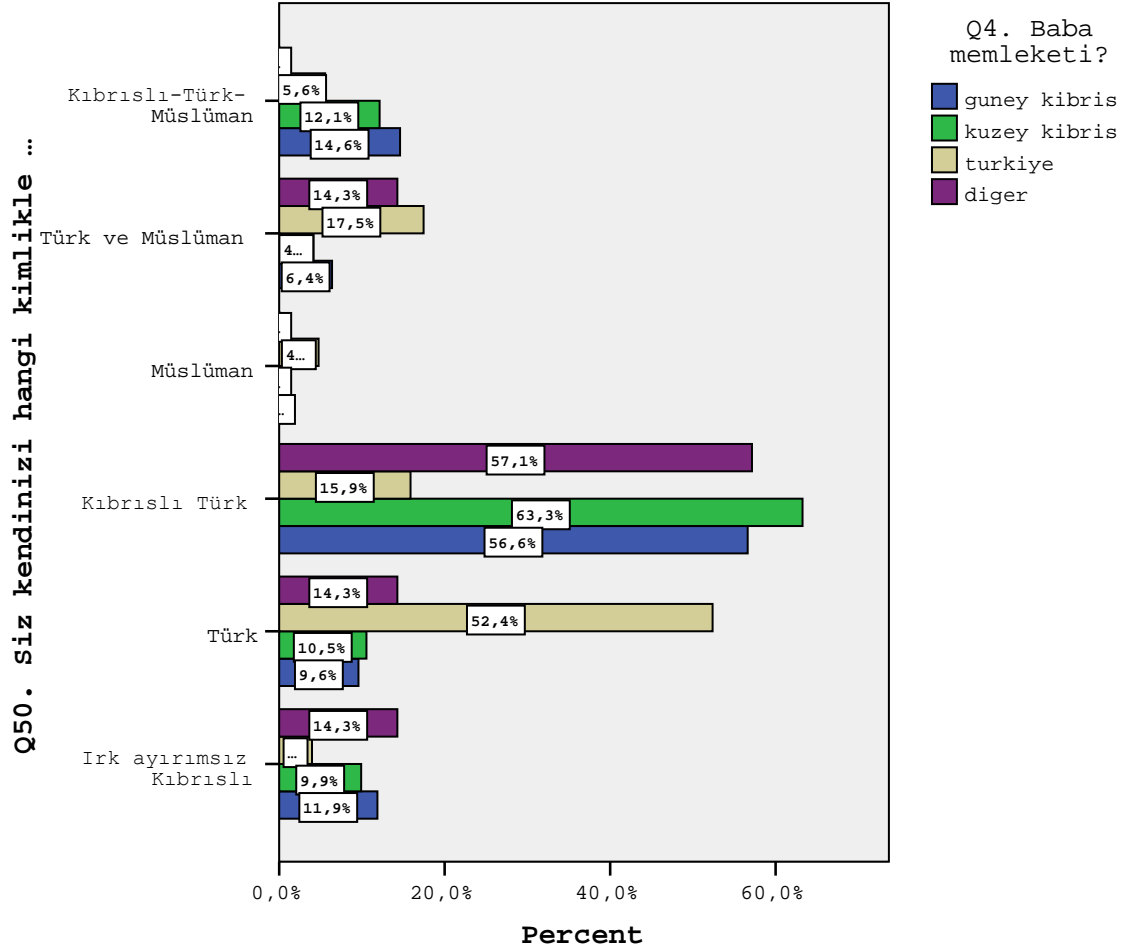

Tablo 4.17: Q50. Kendini hangi kimlikle tanımlar? * Q4. Baba memleketi

		Q4. Baba memleketi?				Total
		guney kibris	kuzey kibris	turkiye	diger	
KIBRISLI	Count	26	31	5	1	63
	% Q50. Hangi kimlik?	41,3%	49,2%	7,9%	1,6%	100,0%
	% Q4. Baba meml	11,9%	9,9%	4,0%	14,3%	9,5%
	% of Total	3,9%	4,7%	,8%	,2%	9,5%
TÜRK	Count	21	33	66	1	121
	% Q50. Hangi kimlik?	17,4%	27,3%	54,5%	,8%	100,0%
	% Q4. Baba meml	9,6%	10,5%	52,4%	14,3%	18,2%
	% of Total	3,2%	5,0%	9,9%	,2%	18,2%
KIBRISLI	Count	124	198	20	4	346
TÜRK	% Q50. Hangi kimlik?	35,8%	57,2%	5,8%	1,2%	100,0%
	% Q4. Baba meml	56,6%	63,3%	15,9%	57,1%	52,0%
	% of Total	18,6%	29,8%	3,0%	,6%	52,0%
MÜSLÜMAN	Count	2	0	6	0	8
	% Q50. Hangi kimlik?	25,0%	,0%	75,0%	,0%	100,0%
	% Q4. Baba meml	,9%	,0%	4,8%	,0%	1,2%
	% of Total	,3%	,0%	,9%	,0%	1,2%
TÜRK ve MÜSLÜMAN	Count	14	13	22	1	50
	% Q50. Hangi kimlik?	28,0%	26,0%	44,0%	2,0%	100,0%
	% Q4. Baba meml	6,4%	4,2%	17,5%	14,3%	7,5%
	% of Total	2,1%	2,0%	3,3%	,2%	7,5%
KIBRISLI- TÜRK- MÜSLÜMAN	Count	32	38	7	0	77
	% Q50. Hangi kimlik?	41,6%	49,4%	9,1%	,0%	100,0%
	% Q4. Baba meml	14,6%	12,1%	5,6%	,0%	11,6%
	% of Total	4,8%	5,7%	1,1%	,0%	11,6%
Total	Count	219	313	126	7	665
	% Q50. Hangi kimlik?	32,9%	47,1%	18,9%	1,1%	100,0%
	% Q4. Baba meml	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	32,9%	47,1%	18,9%	1,1%	100,0%

Öte yandan, deneklerin 'Eğitim düzeyi' ile 'kimlik' karşılaştırmalarında: Eğitim düzeyi yükseldikçe, (a) Kıbrıslı Türk' kimliği veya aidiyetini gösterenlerin oranının belirgin olarak, 'Kıbrıslı' kimliğini gösterenlerin oranının daha az belirgin olarak arttığı, (b) kimliğe 'Müslüman'lık eklendiğinde ('müslüman' + 'Türk-Müslüman' + 'Kıbr.Tü-Müs'), oranların belirgin olarak, tek başına 'Türk' kimliğini gösterenlerin oranının ise çok az belirgin olarak azaldığı görülmekte.

Grafik 4.22: Kendini hangi kimlikle tanımlar? X Doğum yeri

Sosyal kimlik ve eğitim düzeyinin birbirinden bağımsız olup olmadığını belirlemek için yürütülen ki-kare testi sonucunda, bu iki değişkenin birbiri ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2 = 63.14$, $sd = 15$, $p < .01$). Söz konusu ilişkinin niteliğinin tanımlanması için aşağıda sunulan *Talo 4.19* ve *Tablo 4.20* nin incelenmesi son derece faydalıdır.

Tablo 4.18: Q50. Kendini hangi kimlikle tanımlar? X * Q6. Eğitimi?

Q50. Hangi kimlik?		Q6. Eğitimi?				Toplam
		orta okula kadar	lise/mesl okulu	yuksek öğrenim	yuksek lisans ve üzeri	
KIBRISLI	Count	8	21	29	8	66
	% Q50. Hangi kimlik	12,1%	31,8%	43,9%	12,1%	100,0%
	% Q6. Eğitimi?	3,8%	9,5%	13,1%	11,0%	9,1%
	% of Total	1,1%	2,9%	4,0%	1,1%	9,1%
TÜRK	Count	50	46	36	7	139
	% Q50. Hangi kimlik	36,0%	33,1%	25,9%	5,0%	100,0%
	% Q6. Eğitimi?	23,9%	20,7%	16,2%	9,6%	19,1%
	% of Total	6,9%	6,3%	5,0%	1,0%	19,1%
Kıbrıslı Türk	Count	80	109	126	52	367
	% Q50. Hangi kimlik	21,8%	29,7%	34,3%	14,2%	100,0%
	% Q6. Eğitimi?	38,3%	49,1%	56,8%	71,2%	50,6%
	% of Total	11,0%	15,0%	17,4%	7,2%	50,6%
Müslüman	Count	4	1	2	1	8
	% Q50. Hangi kimlik	50,0%	12,5%	25,0%	12,5%	100,0%
	% Q6. Eğitimi?	1,9%	,5%	,9%	1,4%	1,1%
	% of Total	,6%	,1%	,3%	,1%	1,1%
Türk-Müslüman	Count	31	17	10	1	59
	% Q50. Hangi kimlik	52,5%	28,8%	16,9%	1,7%	100,0%
	% Q6. Eğitimi?	14,8%	7,7%	4,5%	1,4%	8,1%
	% of Total	4,3%	2,3%	1,4%	,1%	8,1%
Kıbrıslı-Türk-Müslüman	Count	36	28	19	4	87
	% Q50. Hangi kimlik	41,4%	32,2%	21,8%	4,6%	100,0%
	% Q6. Eğitimi?	17,2%	12,6%	8,6%	5,5%	12,0%
	% of Total	5,0%	3,9%	2,6%	,6%	12,0%
Toplam	Count	209	222	222	73	726
	% Q50. Hangi kimlik	28,8%	30,6%	30,6%	10,1%	100,0%
	% Q6. Eğitimi?	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	28,8%	30,6%	30,6%	10,1%	100,0%

Eğitim düzeyi içinde sosyal kimlik tanımlamalarının dağılımı incelendiğinde görülmektedir ki, hangi eğitim düzeyinde olursa olsun, katılımcıların en yüksek oranda tercih ettikleri sosyal kimlik, Kıbrıslı-Türk kimliğidir. Eğitim düzeyi yüksek lisans ve üzeri olan kişilerin, çok net biçimde ağırlıklı olarak (%71.2) Kıbrıslı-Türk kimliğini benimsedikleri görülmektedir.

Tablo 4.19.: Eğitim Düzeyi içinde Sosyal Kimlik Tanımlamalarının Dağılımı (%)

Ğiii	SOSYAL KİMLİK						
	Kıbrıslı	Türk	Kıbrıslı Türk	Müslüman	Türk - Müslüman	Kıbrıslı Türk Müslüman	
Ortaokula kadar	3.08	23.9	38.3	1.9	14.8	17.2	100
Lise/Meslek okulu	9.5	20.7	49.1	.5	7.7	12.6	100
Yüksek öğrenim	13.1	16.2	56.8	.9	4.5	8.6	100
Y.L. ve üzeri	11.0	9.6	71.2	1.4	1.4	5.5	100

Sosyal kimlik tanımlamalarının içinde eğitim düzeyi dağılımı incelendiğinde ise daha belirgin bir ilişki gözlemlenmektedir. Kendini dini kimlik ile tanımlayan kişilerin % 50'sinin görece düşük eğitim düzeyine (ortaokul ve altı) sahip olduğu görülmektedir. Aynı durum, Türk-Müslüman sosyal kimliği için de geçerlidir. Herhangi bir etnik veya dini ayırım yapmaksızın kendini Kıbrıslı olarak tanımlayan katılımcıların ise en büyük oranla (% 43.9) yüksek öğrenim düzeyine sahip kişiler oldukları ortaya çıkmaktadır.

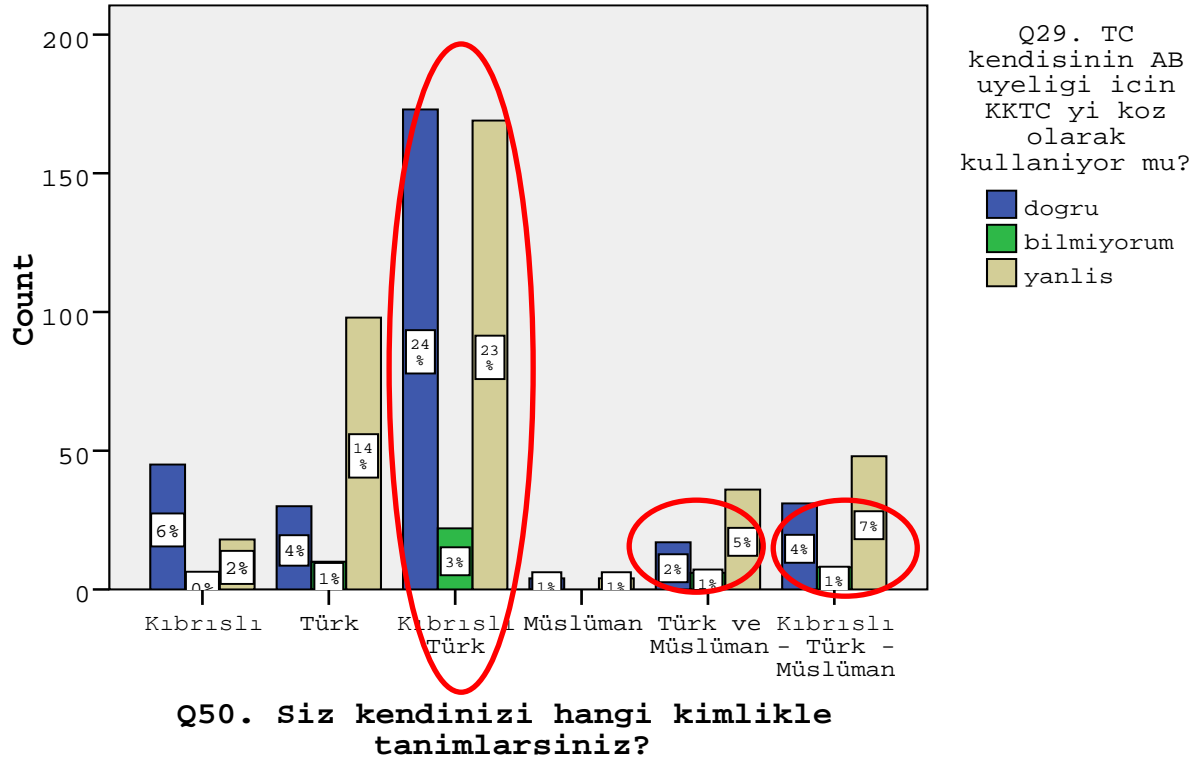
Tablo 4.20.: Sosyal Kimlik Tanımlamaları içinde Eğitim Düzeyinin Dağılımı (%)

Ğiii	SOSYAL KİMLİK					
	Kıbrıslı	Türk	Kıbrıslı Türk	Müslüman	Türk Müslüman	Kıbrıslı Türk Müslüman
Orta okula kadar	12.1	36.0	21.8	50.0	52.5	41.4
Lise/Meslek okulu	31.8	33.1	29.7	12.5	28.8	32.2
Yüksek öğrenim	43.9	25.9	34.3	25.0	16.9	21.8
Y.L. ve üzeri	12.1	5.0	14.2	12.5	1.7	4.6
TOPLAM	100	100	100	100	100	100

Aşağıda sunulan Şekilde, belirli sosyal kimlikler içinde Türkiye'ye yönelik güvenin dağılımı görülmektedir. Kendini Kıbrıslı veya Kıbrıslı Türk olarak tanımlayan kişilerin çoğunluğu Türkiye'nin KKTC'yi koz olarak kullandığına inanmaktadırlar. Ancak, diğer sosyal kimlik

gruplarında ve özellikle kendini salt Türk olarak tanımlayan grupta, bu görüş yanlış bulunmakta ve Türkiye'ye daha fazla güven eğilimi bulunmaktadır.

Grafik 4.23: Q50. Sosyal Kimlik X Q29. 'Türkiye KKTC'yi Koz Olarak mı Kullanıyor?

VII. RUMLARLA YAKINLIK, UZLAŞMA VE ÇÖZÜM

Genel olarak Kıbrıs Türk halkının Rumlar'a karşı olumsuz tutum içinde olmadıkları görülmüştür. Ancak, Rumlar'dan yansıyan somut olumsuz örnekler, özellikle 2004 referandumunu ile ortaya çıkan tablo sonrasında Türk kesimi ve toplumunun Rumlarla birlikte yaşanabileceğine ilişkin beklentilerinin oldukça düşük olduğunu göstermektedir. Süregiden bu algılamanın, bir çözümle AB'ye girildiğinde veya 'birleşme' gerçekleştiğinde bile sorunun devam edebileceğini düşündürmektedir. Ayrıca, 35 yıldır ayrı devlet yönetiminde yaşayabilme özgüveni, Türk toplumunun ödün vererek birlikte yaşamaya uzak durmasına neden olduğu günlük konuşmalardan da anlaşılmaktadır. Bu nedenlerle, bir yandan Türklerin Rumlarla birlikte yaşamaya nasıl baktıkları, öte yandan da Rumların Türk kesimini ve birlikte yaşamayı nasıl değerlendirdiğinin Türkler tarafından nasıl algılandığı ve değerlendirildiği, çalışma açısından önem taşımaktadır. Ada'da ayrı veya Rumlarla bir arada yaşama istek ve iradesi ile Rum tarafının eğilimlerinin nasıl algılandığı konusundaki SORULAR şöyle özetlenebilir:

Rumlar'a ve birlikte yaşamaya karşı tutum ve eğilimler, AB üyeliğini almak amacıyla Rumlarla uzlaşmanın önemi: Şimdi ve 2004-öncesi; Kıbrıslı Türklerin tercihlerine göre ve algıladıkları kadar ile Rum tarafının birlikte yaşama iradesi-isteği; Sosyal yakınlı/mesafé (çok uzak ilişki'den, çok yakın ilişkiye) seçeneklerine göre Rumlarla ne kadar yakın olmayı istedikleri; Türkler ve Rumlar açısından bir devlet çatısı altında yaşamının vazgeçilmez koşulları.

Öncelikle, örneklemin çoğunluğu (% 88.2'si) Kıbrıs Türkleri ile Rumların kısa sürede uzlaşacağı beklentisinin gerçekçi ve olanaklı **bulmamaktadır**. Denekler, KKTC halkının ve hatta Rum halkının genel görüşünün de bu doğrultuda olduğunu düşünmektedirler (sırasıyla, % 81.3 ve % 88.3). Bu tutarlı yanıtlar göstermektedir ki, KKTC halkının AB'ye olan ilgi ve güvenindeki azalmayla beraber, Kıbrıs sorununun kısa vadede çözümüne yönelik beklenti ve inançları da azalmıştır.

a. Uzlaşma-birlikte yaşama seçenekleri ve koşulları

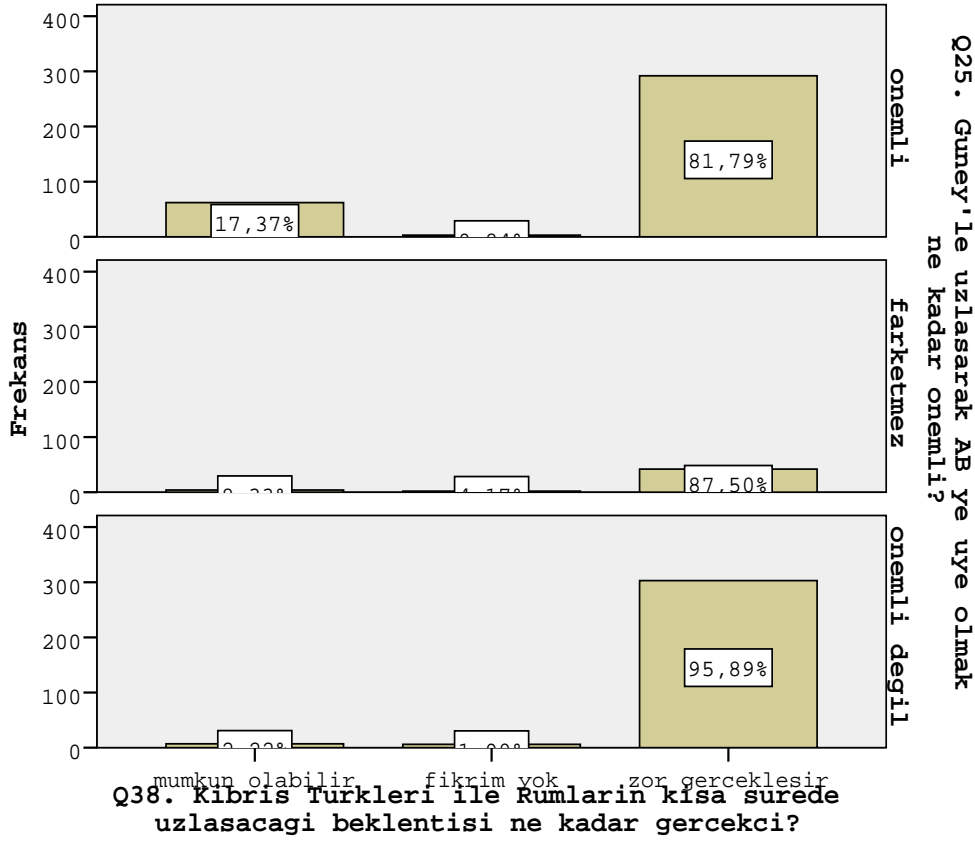
KKTC'nin Güney ile uzlaşarak AB üyesi olmasını önemli ve gerekli bulma eğilimi ile, Kıbrıs Türkleri ve Rumların kısa sürede uzlaşacağı beklentisi arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2 = 45.53$, $sd = 4$, $p < .001$). Güney ile uzlaşmayı önemli bulma eğilimi arttıkça, Rumlarla kısa sürede uzlaşma beklentisinin de arttığı görülmektedir (Kendall's tau-b katsayısı = .21, $p < .001$).

Tablo 4.21: Q25. Güney'le uzlaşarak AB ye üye olmak ne kadar önemli? * Q38. Kıbrıs Türkleri ile Rumların kısa surede uzlaşacağı beklentisi ne kadar gerçekçi?

Q25. Güney'le uzlaşarak AB ye üye olmak ne kadar önemli?		Q38. Kıbrıs Türkleri ile Rumların kısa surede uzlaşacağı beklentisi ne kadar gerçekçi?			Total
		mumkun olabilir	fikrim yok	zor gerçekleşir	mumkun olabilir
Onemli	Count	62	3	292	357
	% Q25.Uzlaşarak AB ye	17,4%	,8%	81,8%	100,0%
	% Q38. Beklenti gerc?.	84,9%	27,3%	45,8%	49,5%
	% of Total	8,6%	,4%	40,5%	49,5%
Farketmez	Count	4	2	42	48
	% Q25.Uzlaşarak AB ye	8,3%	4,2%	87,5%	100,0%
	% Q38. Beklenti gerc?.	5,5%	18,2%	6,6%	6,7%
	% of Total	,6%	,3%	5,8%	6,7%
onemli degil	Count	7	6	303	316
	% Q25.Uzlaşarak AB ye	2,2%	1,9%	95,9%	100,0%
	% Q38. Beklenti gerc?.	9,6%	54,5%	47,6%	43,8%
	% of Total	1,0%	,8%	42,0%	43,8%
Total	Count	73	11	637	721

% Q25.Uzlasarak AB ye	10,1%	1,5%	88,3%	100,0%
% Q38. Beklenti gerc?.	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
% of Total	10,1%	1,5%	88,3%	100,0%

Grafik 4.24: Q38.Uzlaşma Beklentisi gerçekçi mi? X Q25. Uzlaşma Ne Kadar önemli?

Kıbrıslı Türkler ile Rumlar arasında ne derece sosyal yakınlık olması gerektiğine yönelik olarak, katılımcılara çeşitli alternatif yakınlık seçenekleri sunulmuştur. Tablo4.21'de bu ifadeler ve katılımcıların eğilimleri özetlenmektedir. Cevap yüzdelerinden de görüleceği gibi, katılımcılar tarafından çoğunlukla tercih edilen sosyal yakınlık düzeyi, “**Şimdiki gibi**, tamamen ayrı bölgelerde ve sınırlı temas ve ilişkiler içinde kalarak yaşamayı isterim” şeklinde ifade edilmektedir. Sarı renkle işaretlendirilmiş olan 1 ve 8 numaralı ifadeler, iki zıt ve uç sosyal yakınlık derecesini yansıtmaktadır. Birincisinde, sosyal yakınlığın neredeyse hiç olmadığı bir yaşam biçimi, sekizinci ifade ise sosyal yakınlığın çok yüksek olduğu bir yaşama biçimi betimlenmiştir. Ancak, ilginçtir ki, birbirine zıt olan bu her iki yaşam biçimi de cazip bulunmamaktadır. Bu bulgulardan yola çıkarak, KKTC yurttaşlarının Rumlarla orta derece bir sosyal yakınlığı (ayrı bölgelerde, mesafeli ancak düşmanca olmadan) tercih ettikleri söylenebilir. Rumlarla çok uzak veya çok yakın biçimde yaşamayı tercih eden katılımcıların AB üyeliğini isteme, sosyal kimlik ve yaş grubu gibi değişkenlerle ilişkisinin olup olmadığını tespit etmek üzere bir dizi ki-kare testi gerçekleştirilmiştir. Analizler sonucunda, her üç değişken ile arzu

edilen sosyal yakınlık düzeyinin ilişkili olduğu tespit edilmiştir. AB üyeliğini arzu eden ve aynı zamanda Rumlarla çok uzak yaşamayı tercih etmeyen katılımcılar, toplam katılımcıların

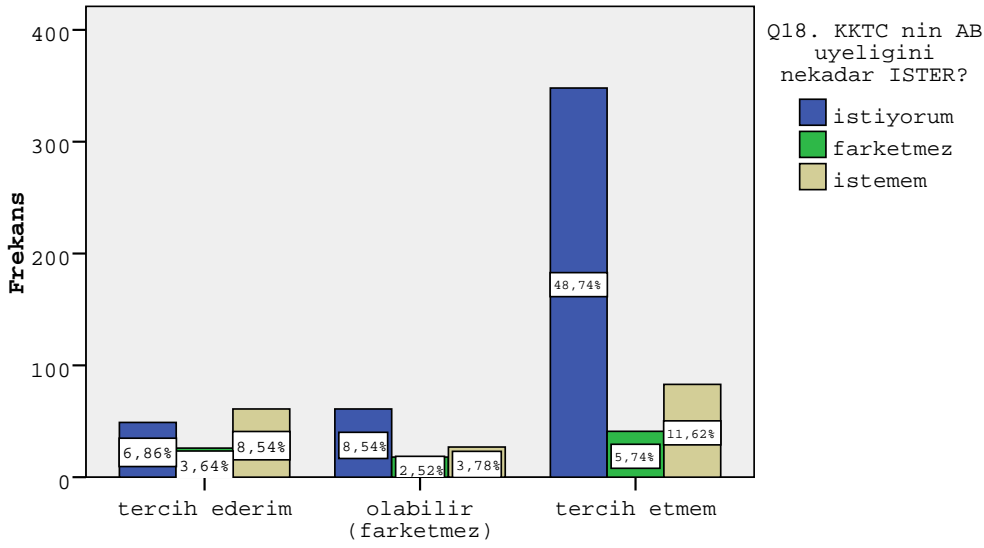
Tablo 4.22: *Kıbrıslı Türkler ile Rumlar Arasındaki Sosyal Yakınlık Tercihleri*

Alternatif Sosyal Yakınlık İfadeleri	Tercih Ederim	Olabilir (Farketmez)	Tercih Etmem
1. Rumların yüzünü hiç görmeden, en ufak bir ilişki olmadan tamamen ayrı toplumlar/yabancılar olarak yaşamayı isterim (yakınımda istemem).	19.3	14.8	65.9
2. Şimdiki gibi , tamamen ayrı bölgelerde ve sınırlı temas ve ilişkiler içinde kalarak yaşamayı isterim.	63.8	15.6	20.6
3. 1974 öncesi gibi iki toplum karışık olarak fakat kendi yerleşim birimlerinde, fazla yakın ilişki kurmadan yaşamayı isterim.	12.4	15.4	72.2
4. Aynı kentte veya köyde karışık olarak fakat çok fazla yakın ilişki olmadan yaşamayı isterim.	6.2	18.4	75.4
5. Aynı kentte, aynı işyerinde, aynı mahalle ve sokakta karışık olarak ve tanış ilişkisi içinde yaşamayı isterim.	10.5	19.4	70.1
6. Yakın komsu-arkadaş-dost olarak birlikte eğlenerek-konuşarak, işbirliği içinde ve birbirimizin dilini de öğrenerek yaşamayı isterim	15.7	22.2	62.2
7. İş/işyeri ortağı olarak , birlikte yakın çalışma ve aile dostluk ilişkileri içinde yaşamayı isterim	12.8	18.9	68.3
8. Evlilik ilişkisi de dahil, çok yakın dost ve akraba olarak yaşamayı isterim.	7.9	15.9	76.2

% 48.7'sini oluşturmaktadır. Rumlarla çok uzak biçimde yaşamayı isteyen katılımcıların % 35.7'si AB üyeliğini de istememektedir. Rumlarla uzak yaşamayı istemeyen kişilerin ise çok büyük bir kısmı (% 73.7) AB üyeliğini arzu etmektedir. AB üyeliğini isteyen kişilerin, Rumlarla çok uzak ve mesafeli yaşamayı tercih etmedikleri söylenebilir ($\chi^2 = 69.48, sd = 4, p < .001$).

Grafik 4.25: *Rumlarla hiç ilişkiye girmeme X AB üyeliğini isteme çaprazı*

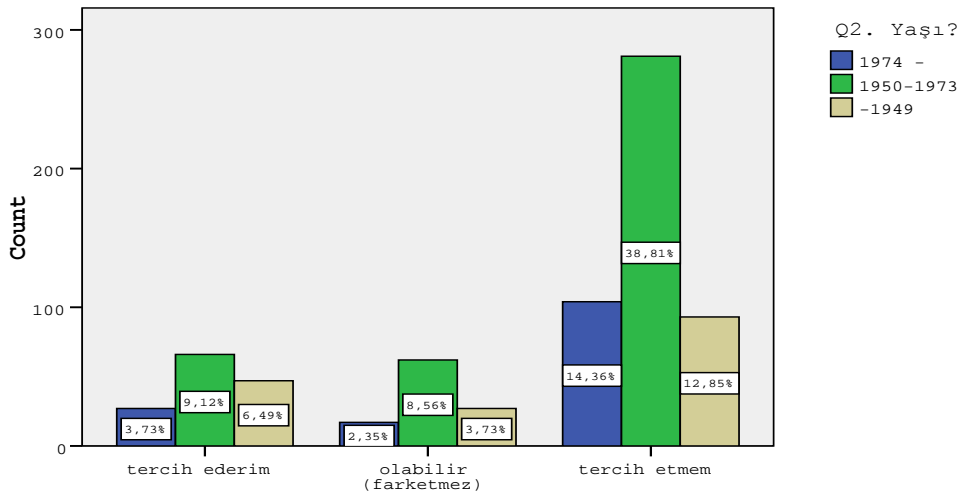

Q41. Rumların yüzünü hiç görmeden, en ufak bir ilişki olmadan tamamen ayrı toplumlar - yabancılar olarak yaşamayı isterim (yakınımda istemem)

Yaş ile sosyal yaklaşma düzeyi tercihlerinin ilişkisi ($\chi^2 = 13.85, sd = 4, p < .01$) incelendiğinde görülmektedir ki, Rumlarla çok uzak biçimde yaşamayı tercih ettiğini belirten katılımcıların çoğunluğunu orta yaşta (% 47.1) ve yaşlı katılımcılar (% 33.6) oluşturmaktadır. Katılımcılar arasındaki gençlerin çok büyük bir bölümü (% 70.3'ü) Rumlarla çok uzak yaşamayı tercih etmediğini belirtmiştir.

Grafik 4.25: : Rumlarla hiç ilişkiye girmeme X Yaş çaprazı

Q41. Rumların yüzünü hiç görmeden, en ufak bir ilişki olmadan tamamen ayrı toplumlar - yabancılar olarak yaşamayı isterim (yakınımda istemem)

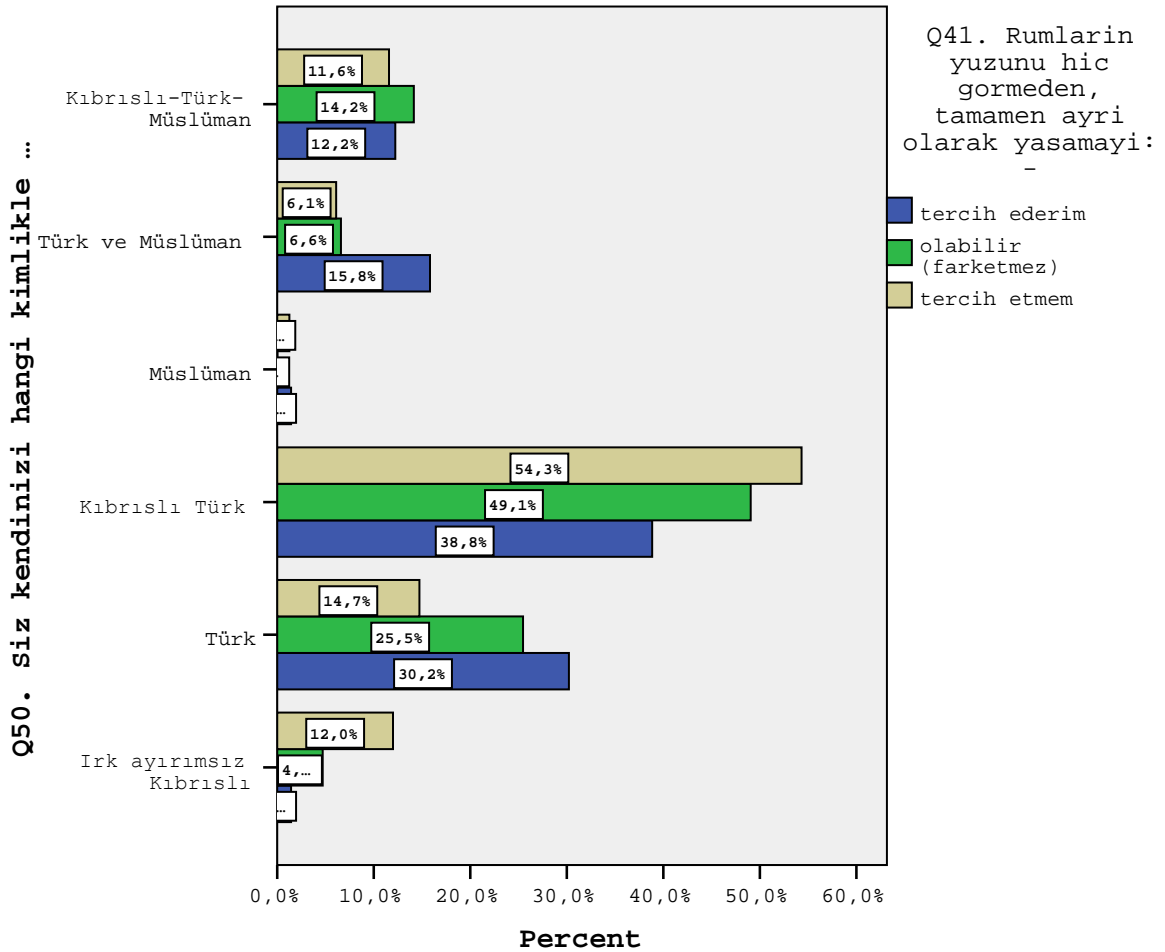
b. Türklerin Kimlik tanımlamasında ve Sosyal Mesafede Rumlar

Sosyal kimlik ve sosyal yaklaşma tercihlerinin ilişkisi ($\chi^2 = 51.70, sd = 10, p < .001$)

incelendiğinde, Rumlarla çok uzak yaşamayı **tercih etmeyen** ve aynı zamanda kendini **Kıbrıslı Türk** olarak tanımlayan katılımcıların toplam katılımcılar arasındaki en büyük kesimi (% 35.8) oluşturduğu görülmektedir. Kendini Kıbrıslı olarak tanımlayan kişilerin % 89.1'i Rumlarla çok uzak yaşamayı tercih etmemektedirler. Farklı sosyal kimlik gruplarının kendi içlerinde, en yüksek oranla Rumlarla çok uzak yaşamayı **tercih ettiğini** belirten kesimler ise, kendini Türk olarak (% 30.2) ve Türk-Müslüman olarak (% 37.9) tanımlayan kesimlerdir.

Rumlarla iş ilişkisi ve çok yakın dostluk ilişkisi yaşamayı tercih ettiğini belirtenlerin sayısı **çok küçük**:: Toplam örneklemin %8,5'i olan 60 kişi, yanıt verenlerin yalnızca %12,4'ü; böyle bir ilişkiye 'olabilir' diyenlerin sayısı da 90, örneklemin %12,5'i ve yanıt verenlerin %18,9'u. Daha uçta olan 'evlilik ilişkisi de dahil, yakın dost ve akraba olarak' ilişkisine olumlu bakanların sayısı (n=35) örneklemin ancak %7,4'ü ve 'olabilir' diyenlerin de sayısı 74 ve örneklemin 5,6'sı.

Grafik 4.26: Rumlarla hiç ilişkiye girmeme X Kimlik tanımlaması

'Sosyal yakınlık' yönüyle bir arada yaşamaya çok elverişli olmadığı anlaşılan yukarıdaki

düşük oranlı ilişkilerin 'kimlik tanımlaması' ile ilişkisi fazla anlamlı olmasa da, yine de Rumlarla yakın ilişkiye daha olumlu bakanların, kendilerini 'Kıbrıslı Türk' ve 'Kıbrıslı' kimliği ile tanımlayanlardır. Ancak, sayılar-oranlar çok küçük olduğundan, ayrıntılı analiz pek gerekli görülmemektedir.

c. Sosyal yakınlık

Sosyal psikolojik literatürde 'sosyal yakınlık, sosyal mesafe veya sosyal temas'ın farklı gruplar arasında yakınlık ve birlikte yaşama isteğini artırdığı örneklerle açıklanır. Bu anlamda, 1974 öncesi Rumlarla bir arada yaşamış kimselerin onlara karşı daha bir yakınlık duyacağı, daha çok birlikte yaşama isteği doğuracağı varsayılabilir. Bunun anlaşılması için deneklerin yaşları ile Rumlarla bir arada yaşamaya ilişkin tutumlarını karşılaştırmak gerekir.

Rumlarla belli düzeylerde ilişki içinde olan ve belli düzeyde ilişkide bulunan veya yakınlık kuran kimselerin onlarla bir arada yaşamaya nasıl baktıkları, aşağıdaki grafiklerde izlenebilir.

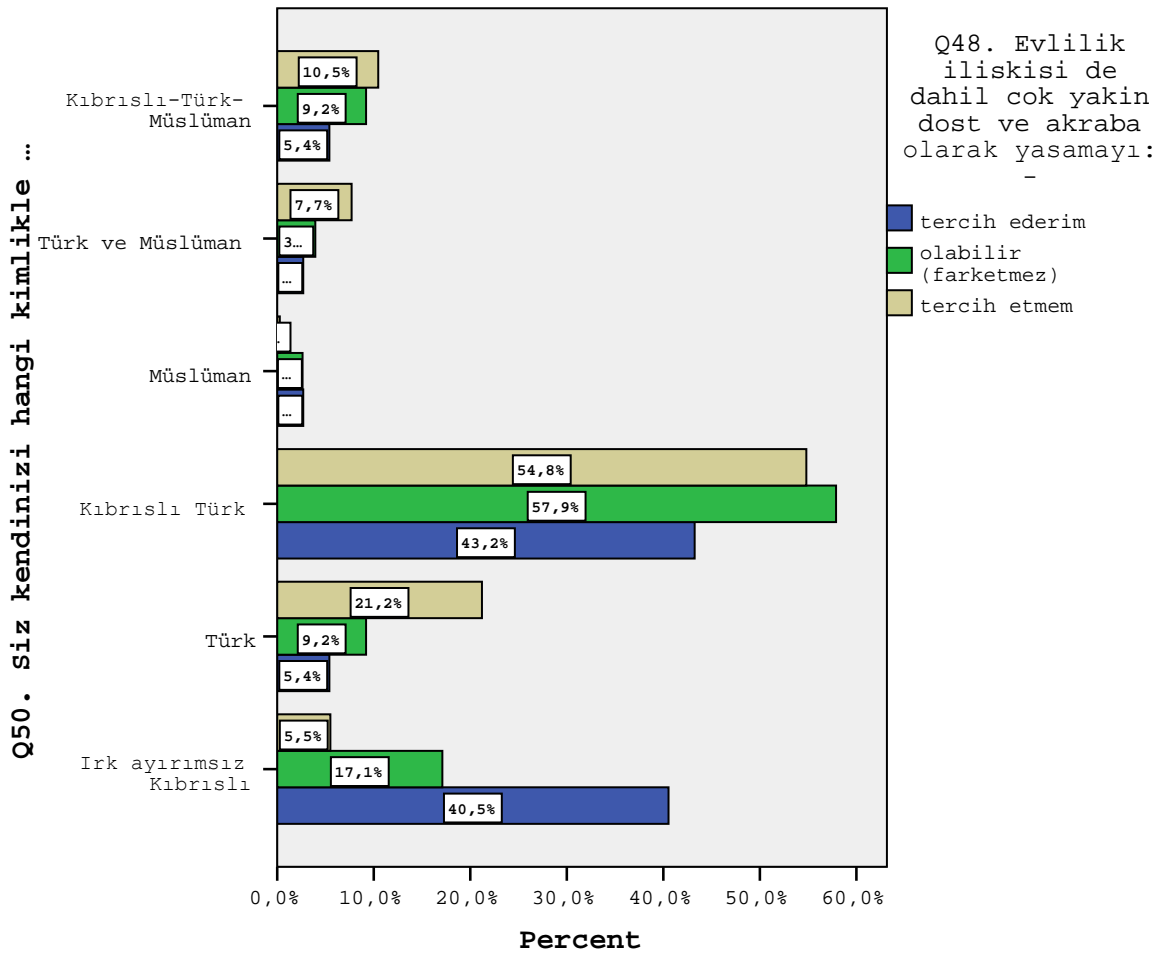
Bunlardan ilkinde, Rumlarla bir arada yaşama isteğinin en uçsal boyutu olan 'Rumların

Tablo 4.23: Q50. Kendini hangi kimlikle tanımlar? * Q47. Sos.Mes.: İş/işyeri ortağı olarak, yakın çalışma-aile-dostluk ilişkileri içinde yaşamayı ister

		Q47. Sos.Mes.: İş/işyeri ortağı olarak, yakın çalışma ve aile dostluk ilişkileri içinde yaşamayı			Total
Hangi kimlik?		tercih ederim	olabilir(fark etmez)	tercih etmem	
Kıbrıslı	Count	20	15	14	49
	% Q50.Hangi kimlik?	40,8%	30,6%	28,6%	100,0%
	% Q47.Dostluk ilişkileri	33,3%	16,5%	4,2%	10,2%
	% of Total	4,1%	3,1%	2,9%	10,2%
Türk	Count	4	9	75	88
	% Q50.Hangi kimlik?	4,5%	10,2%	85,2%	100,0%
	% Q47.Dostluk ilişkileri	6,7%	9,9%	22,7%	18,3%
	% of Total	,8%	1,9%	15,6%	18,3%
Kıbrıslı Türk	Count	32	50	180	262
	% Q50.Hangi kimlik?	12,2%	19,1%	68,7%	100,0%
	% Q47.Dostluk ilişkileri	53,3%	54,9%	54,4%	54,4%
	% of Total	6,6%	10,4%	37,3%	54,4%
Müslüman	Count	0	3	1	4
	% Q50.Hangi kimlik?	,0%	75,0%	25,0%	100,0%
	% Q47.Dostluk ilişkileri	,0%	3,3%	,3%	,8%
	% of Total	,0%	,6%	,2%	,8%
Türk ve Müslüman	Count	1	3	28	32
	% Q50.Hangi kimlik?	3,1%	9,4%	87,5%	100,0%
	% Q47.Dostluk ilişkileri	1,7%	3,3%	8,5%	6,6%
	% of Total	,2%	,6%	5,8%	6,6%
Kıbrıslı-Türk-Müslüman	Count	3	11	33	47
	% Q50.Hangi kimlik?	6,4%	23,4%	70,2%	100,0%
	% Q47.Dostluk ilişkileri	5,0%	12,1%	10,0%	9,8%
	% of Total	,6%	2,3%	6,8%	9,8%
Total	Count	60	91	331	482
	% Q50.Hangi kimlik?	12,4%	18,9%	68,7%	100,0%
	% Q47.Dostluk ilişkileri	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	12,4%	18,9%	68,7%	100,0%

yüzünü hiç görmek istememe’ derecesinde olumsuz değeri ile ‘deneklerin yaşı’ arasındaki ilişki görülmektedir. Bu ilişkiden, beklenenin tersine, daha önce Rumlarla bir arada yaşamış veya o döneme yakın yaşamış olanların Rumların yüzünü görmeyecek kadar çok uzak yaşamayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır: Yukarıda da istatistiksel anlamlılığı ile belirtildiği gibi Rumlarla çok uzak biçimde yaşamayı tercih ettiğini belirten katılımcıların çoğunluğunu orta yaştaki (% 47.1) ve yaşlı katılımcılar (% 33.6) oluşturmaktadır. Katılımcılar arasındaki gençlerin çok büyük bir bölümü (% 70.3’ü) Rumlarla çok uzak yaşamayı tercih etmediğini belirtmiştir.

Grafik 4.27: Rumlarla çok yakın ilişki X Kimlik tanımlaması

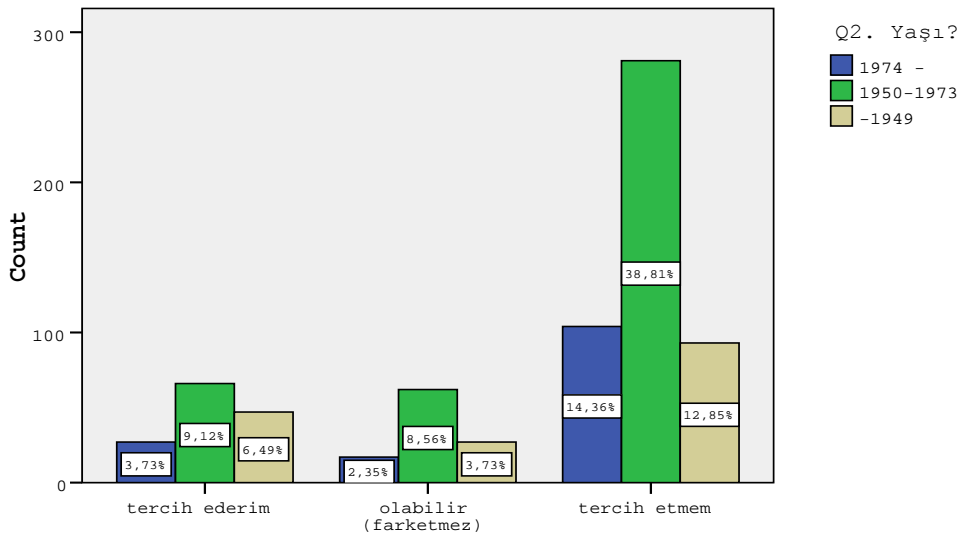
Tablo 4.24: Q48. Evlilik ilişkisi de dahil çok yakın dost ve akraba

olarak X Q2. Yaşı?

Q48. Evlilik ilişkisi de dahil çok yakın		Q2. Yaşı?			Total
		1974 -	1950-1973	-1949	
tercih ederim	Count	13	22	3	38
	%Q48. Evlilik dahil	34,2%	57,9%	7,9%	100,0%
	% Q2. Yapı?	13,0%	8,1%	2,8%	7,9%
olabilir (farketmez)	Count	22	45	9	76
	%Q48. Evlilik dahil	28,9%	59,2%	11,8%	100,0%
	% Q2. Yapı?	22,0%	16,6%	8,4%	15,9%
tercih etmem	Count	65	204	95	364
	%Q48. Evlilik dahil	17,9%	56,0%	26,1%	100,0%
	% Q2. Yapı?	65,0%	75,3%	88,8%	76,2%
Total	Count	100	271	107	478
	%Q48. Evlilik dahil	20,9%	56,7%	22,4%	100,0%
	% Q2. Yapı?	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	20,9%	56,7%	22,4%	100,0%

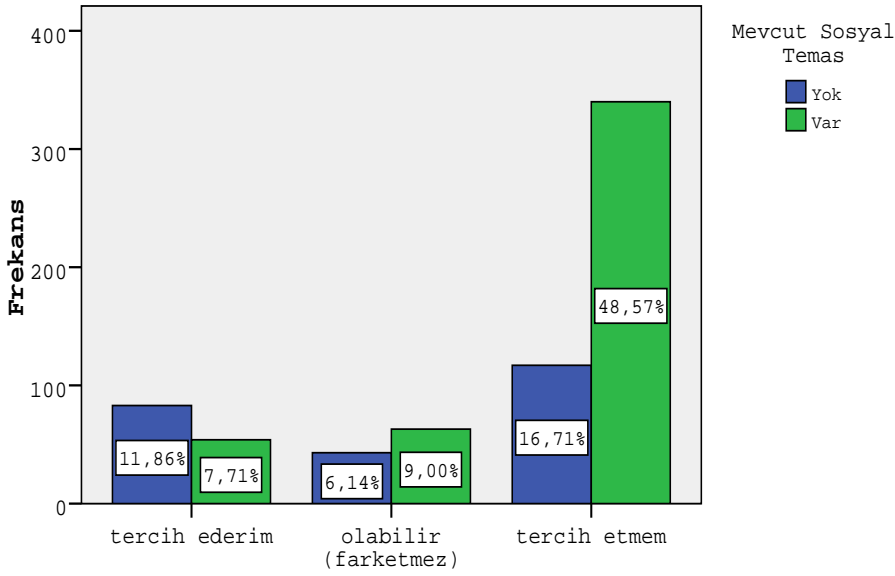
Katılımcıların baba memleketi ile Rumlarla tercih edilen sosyal yakınlık derecesi arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($\chi^2 = 17.72, sd = 6, p < .05$). Baba memleketi Türkiye olan katılımcılar arasında (% 28.3) Rumlarla çok uzak biçimde yaşamayı tercih etme eğilimi, baba memleketi Güney ve Kuzey Kıbrıs olan katılımcılara kıyasla (sırasıyla % 14.7 ve % 18.1) görece daha fazladır.

Grafik 4.28: : Rumlarla hiç ilişkiye girmeme X Yaş çaprazı

Q41. Rumların yüzünü hiç görmeden, en ufak bir ilişki olmadan tamamen ayrı toplumlar - yabancılar olarak yaşamayı isterim (yakınımda istemem)

Grafik 4.29: Mevcut sosyal temas X Rumlarla hiç ilişkide bulunmama çapraz

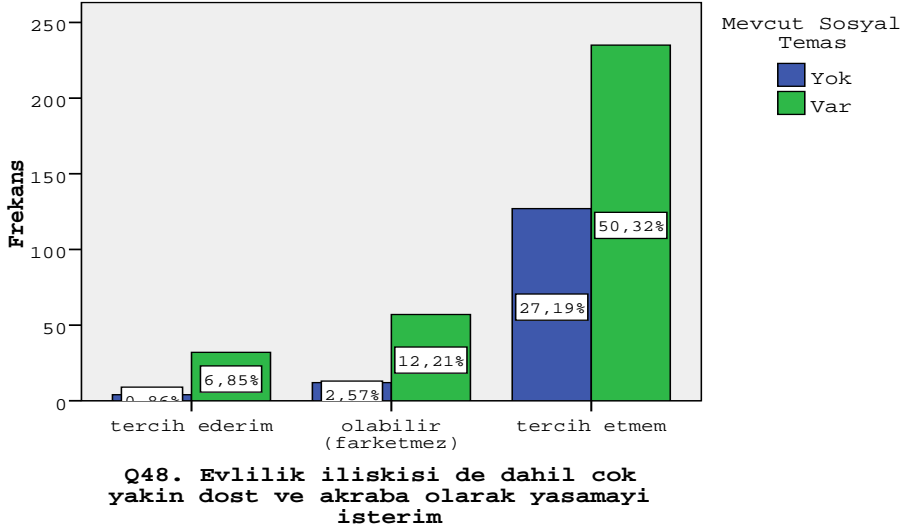

Q41. Rumların yüzünü hiç görmeden, en ufak bir ilişki olmadan tamamen ayrı toplumlar - yabancılar olarak yaşamayı isterim (yakınımda istemem)

Rumlarla belli düzeyde teması olanlardan çok küçük bir azınlık(%7,7) 'reddetme' derecesinde 'Rumların yüzünü bile görmek istememe' tutumunda iken, böyle bir 'reddetme' derecesinde uzak bir mesafe koymaya karşı (%48,6); buna karşılık, Rumlarla teması olmayanlarda bu oranlar %11,9 ve %16,7' dir.

Öte yandan, '*evlilik de dahil çok yakın ilişki içinde olmak*' sorusuna yanıt veren 467 kişinin %77,5'i olumsuz, bunun %50'3'ü 'Rumlarla mevcut sosyal teması olanlar', %27,2'si 'teması olmayanlar' dan oluşmakta; %7,7'si 'Rumlarla teması olanlar' ve % 2,8'i 'Rumlarla teması olmayanlar' olmak üzere %6,9'u olumlu tercih kullanmakta.

Grafik 4.30: '*Evlilik de dahil çok yakın ilişki içinde olmak*' X Sosyal temas

Rumlarla evlilik ilişkisi dahil yakın ilişki ve akrabalık ilişkisi kurma fikrinin, KKTC'nin AB üyeliği istense de istenmese de olumsuz karşılandığı gözleniyor. Ancak, KKTC'nin AB üyeliğini isteyenlerde Rumlarla yakın ilişki kurmak isteyebileceğini söyleyenlerin görece daha fazla olduğu belirtilebilir.

Rumlarla çok uzak veya çok yakın biçimde yaşamayı tercih eden katılımcıların AB üyeliğini isteme, sosyal kimlik ve yaş grubu gibi değişkenlerle ilişkisinin olup olmadığını tespit etmek üzere bir dizi ki-kare testi gerçekleştirilmiştir. Analizler sonucunda, her üç değişken ile arzu edilen sosyal yakınlık düzeyinin ilişkili olduğu tespit edilmiştir. AB üyeliğini arzu eden ve aynı zamanda Rumlarla çok uzak yaşamayı tercih etmeyen katılımcılar, toplam katılımcıların % 48,7'sini oluşturmaktadır. Rumlarla çok uzak biçimde yaşamayı isteyen katılımcıların % 35,7'si AB üyeliğini de istememektedir. Rumlarla uzak yaşamayı istemeyen kişilerin ise çok büyük bir kısmı (% 73,7) AB üyeliğini arzu etmektedir. AB üyeliğini isteyen kişilerin, Rumlarla çok uzak ve mesafeli yaşamayı tercih etmedikleri söylenebilir ($\chi^2 = 69,48$, $sd = 4$, $p < .001$).

Tablo 4.25: *Kıbrıslı Türkler ile Rumlar Arasındaki Sosyal Yakınlık Tercihleri*

Alternatif Sosyal Yakınlık İfadeleri	Tercih Ederim	Olabilir (Farketmez)	Tercih Etmem
1. Rumların yüzünü hiç görmeden, en ufak bir ilişki olmadan tamamen ayrı toplumlar/yabancılar olarak yaşamayı isterim (yakınımda istemem).	19.3	14.8	65.9
2. Şimdiki gibi , tamamen ayrı bölgelerde ve sınırlı temas ve ilişkiler içinde kalarak yaşamayı isterim.	63.8	15.6	20.6
3. 1974 öncesi gibi iki toplum karışık olarak fakat kendi yerleşim birimlerinde, fazla yakın ilişki kurmadan yaşamayı isterim.	12.4	15.4	72.2
4. Aynı kentte veya köyde karışık olarak fakat çok fazla yakın ilişki olmadan yaşamayı isterim.	6.2	18.4	75.4

5. Aynı kentte, aynı işyerinde, aynı mahalle ve sokakta karışık olarak ve tanış ilişkisi içinde yaşamayı isterim.	10.5	19.4	70.1
6. Yakın komşu-arkadaş-dost olarak birlikte eğlenerek-konuşarak, işbirliği içinde ve birbirimizin dilini de öğrenerek yaşamayı isterim	15.7	22.2	62.2
7. İş/işyeri ortağı olarak, birlikte yakın çalışma ve aile dostluk ilişkileri içinde yaşamayı isterim	12.8	18.9	68.3
8. Evlilik ilişkisi de dahil, çok yakın dost ve akraba olarak yaşamayı isterim.	7.9	15.9	76.2

Yukarıda tartışılan '*sosyal yakınlık*' ilişkileri daha genel bir bakışla şöyle özetlenebilir:

*Rumlarla çok uzak biçimde yaşamayı isteyen katılımcıların % 60.6'sı Güney'e hiç gitmediğini ifade etmektedir.

*Rumlarla, evlilik ilişkisi de dahil çok yakın ilişkileri tercih eden kişilerin toplamda % 69.4'ü ise arada bir alışveriş için veya merak ettiği için Güney'e gittiğini belirtmiştir.

*Güney ile hiçbir ilişkisi olmadığını belirten kişiler ve bir şekilde sosyal temas kurmuş kişiler olmak üzere, katılımcılar 2 gruba bölündüğünde, yapılan analizler sonucunda, mevcut sosyal temas ile, bundan sonrası için tercih edilen sosyal yakınlık derecesinin anlamlı derecede ilişkili olduğu tespit edilmiştir. ($\chi^2 = 58.80, sd = 2, p < .001$; $\chi^2 = 15.53, sd = 2, p < .001$).

*Genel olarak Güney ile temasa geçen katılımcılar daha fazla sosyal yakınlık arzu etmektedirler

VIII. ÇÖZÜM İRADESİ VE ÇÖZÜM OLANAKLARI

Kuzey veya Güney, Kıbrıs'da halkın ve yönetimlerin hem günlük, hem uzun vadeli sorunu, 'Kıbrıs'da Çözüm'dür. Çözüm ise çok-faktörlü ve karmaşık ilişkiler düzeninin doğru işlemesine bağlı. 2004 referandumu öncesinde AB'nin güçlü ellerinde olduğu sanılan çözümün, 2004'den sonra daha da güçleştiği, karmaşıklaştığı, 'çözumsuzlüğe' daha çok yaklaştığı görülmekte. Yine de, AB'nin itibar ve güven kaybı karşısında, Annan Planı ile daha ciddi bir aktör olduğu görülen BM'in çözüm için daha uygun bir adres olduğu görüşü yaygınlık kazanmakta. Hem deneklerin kendi bakış açılarına göre çözüm beklentilerinin, hem de Annan Planı somut gelişmesinin ne

ölçüde geçerliğini koruduğunun anlaşılması açısından, çalışmada çözüm beklentileri üzerinde yoğunlaşılması gerekmektedir. Çözüm koşulları ve çözüm aktörleri ile ilgili SORULAR da şöyle özetlenebilir:

Kıbrıs sorunun çözümünde şimdi ve 2004-öncesi rolü olan ve olacak aktörler, Kuzey ve Güney halklarının çözüm için uzlaşmayı ne ölçüde gerçekçi bulacağı, somut çözüm belgesi Annan Planı koşullarında uzlaşma eğilimi ile bunun gerçekleşmemesinin sonuçları, yeni çözümde Annan Planı'nda uzlaşma eğilimi, Çözüm için yeni formüllere gerek duyulup duyulmadığı, çözüm seçeneklerine yanıtlayanın kişisel tutumu ile, Türk halkının ve Güney Rum halkının bakış açılarının nasıl algılandığı, AB içinde ve üyelikte çözüm tercihleri (kişisel, Türk halkı ve Rum halkı algılaması).

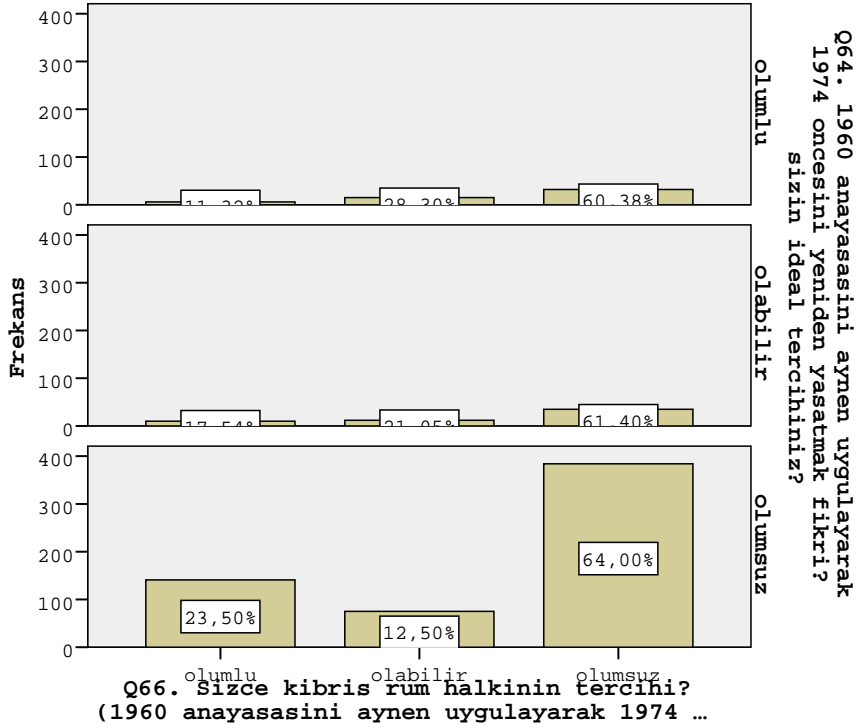
1. ÇÖZÜMDE BELİRLEYİCİ TEMELLER

a. 1960 Anayasası Temelinde Çözüm

Anket uygulamasının son bölümünde katılımcılara Kıbrıs sorununun en uygun çözümünün nasıl olması gerektiği konusunda çeşitli sorular yönlendirilmiştir. Sunulan her bir alternatif çözüm senaryosu için, katılımcılardan kendi tercihlerinin, KKTC halkının genel tercihini ve son olarak Rum tarafının tercihini ne olacağını belirtmeleri istenmiştir. Katılımcılara sunulan ilk çözüm senaryosu, “1960 Anayasasını aynen uygulayarak, 1974 öncesinin yeniden yaşatmak” olarak ifade edilmiştir. Katılımcıların çok büyük bir bölümü (% 83.9) bu çözüm senaryosunu olumsuz bulduklarını belirtmişlerdir. 5-basamaklı ölçek üzerinde (1 = Çok olumlu; 5 = Çok olumsuz) % 59.3 oranla en sık ifade edilen cevap seçeneği “Çok Olumsuz” şeklindedir. KKTC halkının bu konudaki görüşü sorulduğunda da, katılımcılar benzer biçimde cevap vermiş ve % 76.6 oranla 1960 Anayasasının aynen uygulanmasının olumsuz bulunacağını belirtmişlerdir. Bu iki soru arasındaki Pearson korelasyonu .70 olarak tespit edilmiştir ($p < .01$). Ancak, Rum tarafının tercihi ile katılımcıların kendi tercihleri ve KKTC halkının tercihi arasında istatistiksel olarak anlamlı olmayan düzeylerde negatif korelasyon bulunmaktadır (sırasıyla $r = -.03$ & $-.06$, $p > .05$). Yine de, katılımcıların % 63.5’i Rum tarafının bu çözüm senaryosunu olumsuz bulacaklarını öngörmüştür. Hem kişisel tercih, hem KKTC ve Rum halklarının tercihleri, genel olarak 1960 Anayasasının aynen uygulanmasına karşıt biçimde eğilim gösterse de, katılımcıların Rum halkının kendileri ile zıt görüşte olacaklarını düşündükleri görülmektedir. Aşağıda sunulan şekil göstermektedir ki, 1960 Anayasasının aynen uygulanmasını olumlu bulan katılımcıların % 60.38’i Rum tarafının tam tersi biçimde bu çözümü olumsuz bulacağını düşünürken, bu çözümü olumsuz bulan kişilerin % 23.50’si ise Rum tarafının olumlu bulacağını öngörmüştür. Yürütülen ki-kare testi, kişisel tercihlerle Rum tarafının görüşleri değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir

$(\chi^2 = 14.39, sd = 4, p < .05)$.

Grafik 4.31.: 1960 Anayasasının Uygulanmasına Yönelik Kişisel Tercihler ve Rum Trafının Tercihlerine Yönelik Öngörüler

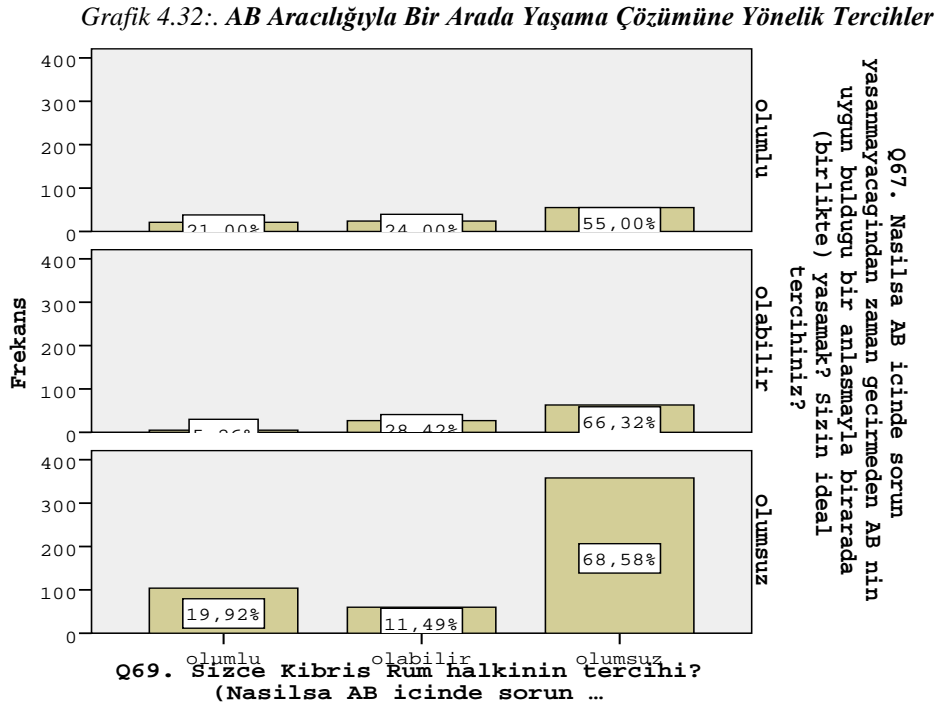

Rum tarafının tercihlerine yönelik bu algı farklılığına rağmen, genel olarak 1960 Anayasasının aynen uygulanması katılımcılar tarafından uygun **bulunmamaktadır**. Hane halkı ve kurum temsilcilerinin 1960 Anayasasına yönelik görüşleri konusunda hemfikir oldukları, Varyans Analizi sonunda tespit edilmiştir ($F = .87, p > .05$). Ancak, kurum temsilcilerinin, ailelere kıyasla, Rum tarafının bu konudaki görüşünün daha olumlu olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir ($F = 16.47, p < .001$). Rum tarafının görüşü için ailelerin ortalaması 3.97 iken, kurum temsilcilerinin ortalaması 3.34'tür (1 = Çok olumlu; 5 = Çok olumsuz). Yine de, her iki grubun ortalamalarının ölçek orta noktasının üzerinde olması, Rum tarafının da 1960 Anayasasının uygulanmasını pek uygun bulmayacakları öngörüsünde grupları birleştirmektedir.

b. AB Aracılığında Uzlaşma ve Çözüm

Alternatif bir çözüm senaryosu olarak, "Zaman geçirmeden AB'nin uygun bulunduğu bir anlaşmayla bir arada yaşamak" seçeneği katılımcılara sunulmuştur. Katılımcıların % 72.8'i bu çözüm alternatifini de olumsuz bulmaktadır. % 59.8 oranla katılımcılar KKTC halkının da bu konuda olumsuz tutum sergileyeceğini öngörmüşlerdir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (% 66.3) Rum

halkının da bu çözüm önerisini olumsuz değerlendireceğini düşünmektedir. AB'nin uygun bulduğu bir anlaşmayla bir arada yaşama çözümü hakkındaki kişisel görüşlerle KKTC halkının görüşleri arasında çok yüksek ve pozitif yönde bir korelasyon bulunmaktadır ($r = .76, p < .01$). Ancak, Rum tarafının görüşleri ile, anlamlı olmakla beraber, çok düşük düzeyde bir korelasyon bulunmaktadır ($r = .09, p < .05$). Aynı ilişki ki-kare testi ile incelendiğinde de istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($\chi^2 = 32.71, sd = 4, p < .001$). Aşağıda sunulan şekilden de görüleceği gibi, AB'nin uygun bulduğu bir anlaşmayla bir arada yaşama çözümünü kişisel olarak olumlu bulanların büyük kısmı (% 55'i), Rum tarafının bu konuda tam tersi yönde olumsuz düşüneceğini öngörmektedir. Bu konuda "Olabilir" şeklinde cevap veren katılımcıların ise % 66.32'si Rum tarafının olumsuz görüş bildireceğini düşünmektedir. Bu öneriye çok olumsuz bakan katılımcıların da % 19.92'si Rum tarafının bu çözümü olumlu bulacağını düşünmektedir. Genel olarak, tüm katılımcıların yaklaşık % 50'si, hem kişisel olarak hem de Rum tarafının bakış açısından, AB'nin uygun bulacağı bir anlaşmayla bir arada yaşama çözüm önerisine karşı çıkmaktadır.

Ailelerin ve kurum temsilcilerinin AB'nin de dahil olacağı bir çözüm alternatifi konusunda

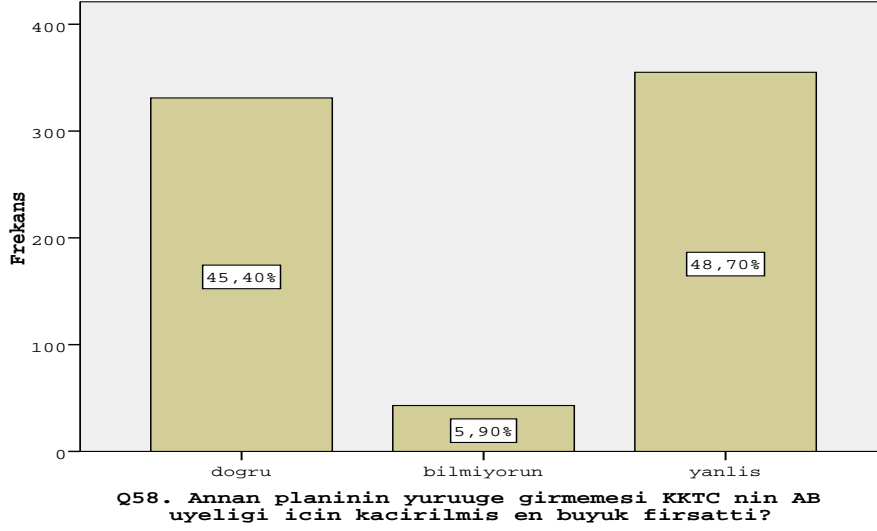
hemfikir oldukları tespit edilmiştir ($F = 2.65, p > .05$). Ancak, Rum tarafının görüşü için ailelerin ortalaması 3.93 iken, kurum temsilcilerinin ortalaması 3.34'tür (1 = Çok olumlu; 5 = Çok olumsuz) ve aradaki görüş farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($F = 16.42, p < .001$). Görülmektedir ki, ailelere kıyasla kurum temsilcileri, AB'nin uygun bulduğu bir anlaşmayla bir arada yaşama çözümüne Rum tarafının biraz daha olumlu bakacağını düşünmektedirler. Sonuç olarak, her iki grubun ortalamalarının ölçek orta noktasının üzerinde olması, Rum tarafının da bu çözümü pek uygun bulmayacakları öngörüsünde grupları birleştirmektedir.

c. Annan Planı Temelinde Uzlaşma ve Çözüm

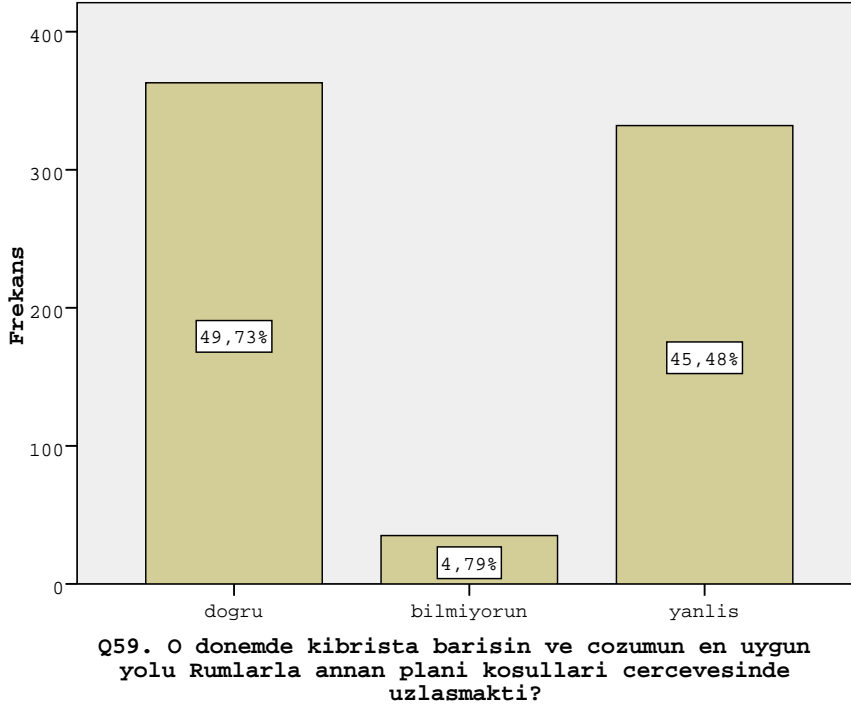
Katılımcıların Annan Planına yönelik değerlendirmeleri incelendiğinde, Annan Planının Kıbrıs'ta barışın ve çözümün en uygun yolu olup olmadığı konusunda deneklerin kararsız oldukları görülmektedir. 5-basamaklı ölçek (1 = Çok doğru; 5 = Çok yanlış) üzerinde Annan Planına yönelik sorulan 2 tutum sorusunun genel ortalaması 3.06 ve 2.99'dur. Ortalama değerlerinden anlaşılacağı gibi, katılımcıların genel görüşü ölçek orta noktasını (3 = Bilmiyorum) işaret etmektedir. Aşağıda sunulan grafikler ve yüksek standart sapma değerleri (1.48 ve 1.40), katılımcılar arasında fikir ayrılığı olduğunu göstermektedir.

Annan Planı temelinde Rum kesimi ile uzlaşmanın, KKTC için şimdi de en uygun çözüm olduğu ifadesine, deneklerin % 56.8'i katılmazken, % 35.5'i katılmaktadır. Hane halkı verisinde çoğunluk (% 61.19) Annan Planının bugün için de iyi bir çözüm olduğuna **inanmazken**, kurum temsilcilerinin çoğunluğu (% 50.26) Annan Planını bugün de desteklemektedir. Annan Planının bugün için bir çözüm olup olmadığı ile alt grup üyeliğinin birbiri ile ilişkili olduğu böylece tespit edilmiştir ($\chi^2 = 24.89, sd = 2, p < .001$).

Grafik 4.33: Annan Planı kaçırılmış fırsat mı?

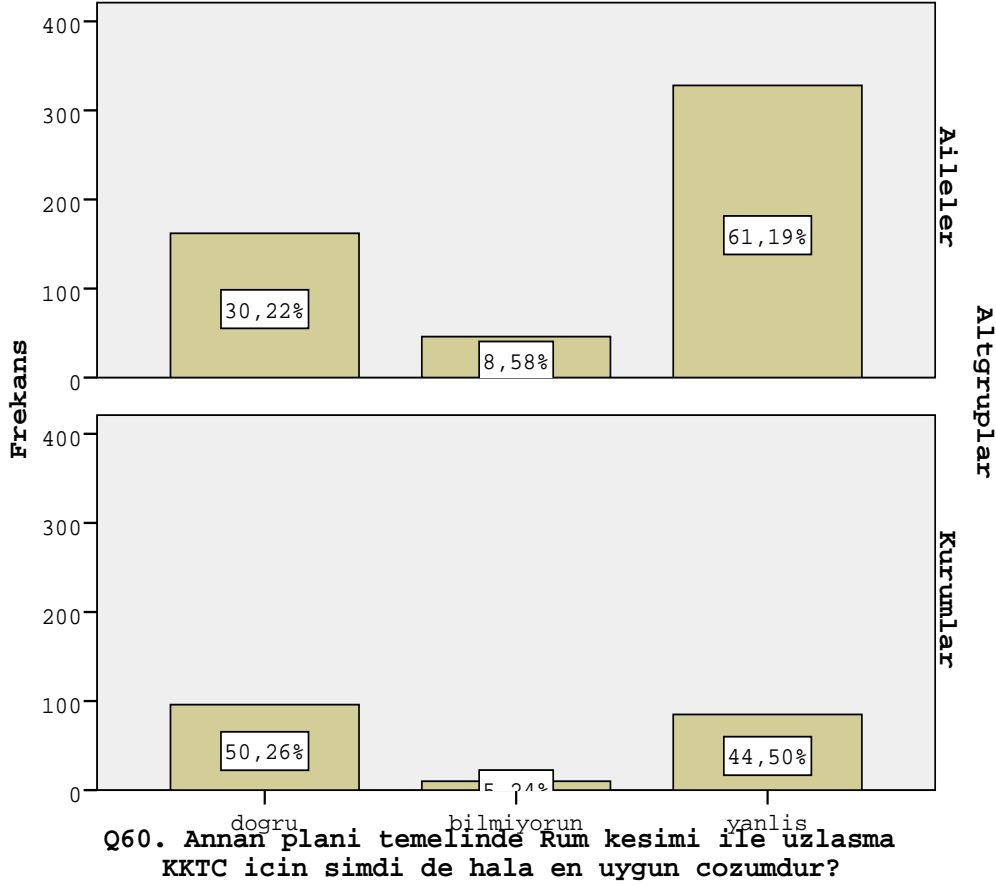

Grafik 4.34: Rumlarla Annan Planı üzerinde uzlaşılmalı

Aileler ve kurum temsilcileri arasında Annan Planına yönelik görüşlerde çok büyük bir fikir ayrılığı olduğu tespit edilmiştir. Kurum temsilcileri, Annan Planının yürürlüğe girmemesinin

Grafik 4.35: Annan Planı Hala En Uygun Çözüm mü?

KKTC için kaçırılmış en büyük fırsat olduğuna, ailelere kıyasla daha fazla inanmaktadırlar ($F = 7.94, p < .05$). Ailelerin ortalaması 3.10 iken, kurum temsilcilerinin ortalaması 2.67'dir (1= Çok doğru; 5 = Çok yanlış). “O dönemde Kıbrıs’ta barışın ve çözümün en uygun yolu, Rumlarla Annan Planı koşulları çerçevesinde uzlaşmaktı” ifadesine kurum temsilcileri daha fazla katıldıklarını belirtmişlerdir ($F = 12.34, p < .001$). Kurum temsilcileri grubunun ortalaması 2.54 iken, ailelerin ortalaması 3.03’tür.

c. Çok-Boyutlu İlişki

Korelasyon analizleri sonucunda, katılımcılar arasında şu eğilim tespit edilmiştir; KKTC’nin AB üyeliğini isteyenler ($r = .43, p < .01$), Güney ile uzlaşarak AB üyesi olmayı önemli bulanlar ($r = .46, p < .01$), ve oy verilen partinin AB yanlısı olmasına özen gösterenler, ($r = .49, p < .01$), aynı zamanda Annan Planının önemli bir fırsat olduğunu düşünmektedirler. Varyans analizi sonuçları ($F = 26.53, p < .001$) göstermiştir ki, KKTC’nin AB üyeliğini istediğini belirten katılımcılar Annan Planının kaçırılmış önemli bir fırsat olduğunu düşünürken ($\mu = 2.54$), AB üyeliğini istemediğini belirten grup ise bunun önemli bir fırsat olduğuna inanmamaktadır ($\mu = 3.78$).

d Çözüm Rumlarla Uzlaşmadır

Daha önce sunulan bulgularımızdan biri de, katılımcıların üstün bir çoğunluğunun (% 88.2'si) Kıbrıs Türkleri ile Rumların kısa sürede uzlaşacağı beklentisini gerçekçi ve olanaklı bulmamalarıydı. Katılımcıların çözüm konusunda sunulan 2 alternatifi de olumsuz bulmaları ile çözüm konusunda beklentilerinin zayıf olması birbiriyle oldukça tutarlıdır. Günümüze değin Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik kayda değer somut bir gelişme olmadığı veya somut adımların çözümsüz kalması nedeniyle, KKTC yurttaşlarının da çözüm konusunda yılmış oldukları çıkarımı yapılabilir. AB üyeliği konusunda daha olumlu tutum ve görüşlere sahip olan kurum temsilcilerinin dahi, çözüm alternatiflerini olumsuz değerlendirmiş olmaları bu çıkarımın bir göstergesi sayılabilir.

Son olarak, katılımcılara beş yıl sonra Kıbrıs adasını nasıl görmek istedikleri sorulmuştur. En yüksek sıklıkla (% 40.5) ifade edilen seçenek “İki ayrı bağımsız devlet olarak iki Kıbrıs” şeklindedir. İki toplumun bir arada yaşama olasılığını reddeden bu yanıt, az önce sunulan bulgularla son derece paralellik göstermektedir. Kıbrıs'ın geleceği için ikinci sırada (% 18.3) ifade edilen seçenek ise, “Şimdiki gibi ayrı yönetimlerle fakat AB içinde temsil edilen yarı-federatif Kıbrıs” olarak ifade edilmiştir. Üçüncü sıradaki (% 15.9) tercih ise, “Ortak devlet yapısı içinde ayrı yönetimlerde; ortak meclisli federatif devlet” şeklindedir. Katılımcıların bu konudaki tercihlerinin dağılımı aşağıdaki tabloda sunulmaktadır. Kurum temsilcileri ve ailelerin ve farklı sosyal kimliklerdeki katılımcıların tercihlerinin de genel sıralama ile büyük oranda paralellik gösterdiği görülmüştür. Gözlemlenebilen tek farklı eğilim, katılımcıların yüzde 9'unu oluşturan ve kendini Kıbrıslı olarak tanımlayan kişilere aittir. Kıbrıslı sosyal kimliğini taşıyan katılımcılar, tam veya yarı-federatif Kıbrıs çözümünü ve de Birleşik Kıbrıs çözümünü (% 24) tercih etmektedir.

Tablo 4.24: 5 Yıl Sonra Kıbrıs Adasını Nasıl Görmek İstiyor?

5 Yıl Sonra Kıbrıs	Frekans	Yüzde -%
<i>İki kesimin tam kaynaştığı, birlikte yaşadığı 'Birleşik Kıbrıs'</i>	49	6,7
<i>Aynı yönetim altında, barış içinde, sınırı olmayan 'iki toplumlu- iki kesimli' Kıbrıs</i>	66	9,1
<i>Ortak devlet yapısı içinde ayrı yönetimlerde, ortak meclisli federatif devlet</i>	116	15,9
<i>Belli bazı ortak yönetimler dışında sınırları belirli, belli sayıda BM gücü ile güvence altına alınmış iki toplumlu Kıbrıs</i>	32	4,4
<i>Şimdiki gibi ayrı yönetimlerle fakat AB içinde temsil edilen yarı-federatif Kıbrıs</i>	133	18,3
<i>İki ayrı bağımsız devlet olarak iki Kıbrıs</i>	295	40,5
<i>Diğer</i>	37	5,1
	728	100

e. Nasıl Bir Bütünleşme?

Dünyadaki ülkeler arası bütünleşme ve gruplaşma içinde KKTC'nin kendisine nasıl bir yol çizmesi gerektiği konusunda, katılımcılar ilk sırada (% 44.1) AB içinde bir Türkiye ile bütünleşmeyi savunurken, ikinci sırada ise (% 27.8) Türkiye ile bütünleşmeyi faydalı görmüşlerdir. AB ile bütünleşme, 3üncü sırada, % 14.6'lık bir oranla katılımcılar tarafından benimsenmiştir. İlk iki tercihte de Türkiye vurgulanmaktadır ve bu bulgu, daha önce tespit edilen Türkiye'ye karşı olumlu görüş ve güven ile son derece paralel ve tutarlıdır. Aşağıdaki tablolarda, farklı alt grupların ve farklı sosyal kimliklere sahip kişilerin bütünleşme konusundaki tercihleri görülmektedir.

Tablo 4.27: Hane Halkı ve Kurum Temsilcilerinin Bütünleşme İçin Tercihleri

Kiminle bütünleşme sağlanmalı?	Aileler	Kurumlar
Türkiye	30.7	19.4
AB	12.5	21.5
AB içinde bir Türkiye	45.8	39.2
Güney Kıbrıs	1.3	4.3
İslam Alemi	1.3	1.1
Amerika	0.7	0.0

Tablo 4.28: Sosyal Kimlik Gruplarının Bütünleşme İçin Tercihleri

Kiminle bütünleşme sağlanmalı?	Kıbrıslı	Türk	Kıbrıslı-Türk	Müslüman	Türk-Müslüman	Kıbrıslı - Türk - Müslüman
Türkiye	6.1	48.5	19.7	37.5	45.8	33.3
AB	40.9	5.1	16.9	0.0	8.5	6.9
AB içinde bir Türkiye	25.8	39.9	47.1	62.5	42.4	52.9
Güney Kıbrıs	7.6	0.7	2.2	0.0	0.0	0.0
İslam Alemi	0.0	0.7	1.9	0.0	0.0	1.2
Amerika	1.5	0.0	0.8	0.0	0.0	0.0

Yukarıdaki tablolar göstermektedir ki, hem aileler hem de kurum temsilcileri için en öncelikli tercih AB içinde bir Türkiye ile bütünleşmektir. Aileler, ikinci tercih olarak yoğunlukla Türkiye'yi belirtirken, kurum temsilcileri ikinci sırada AB'yi uygun görmektedirler. Kurum temsilcilerinin KKTC'nin AB üyeliği konusundaki daha önce tespit edilmiş olan isteklilikleri, dünya ile bütünleşmek için de AB'nin tercih edilmiş olması ile tutarlı görünmektedir. Sosyal kimlikler açısından durum değerlendirildiğinde görülmektedir ki, katılımcıların en büyük çoğunluğunu temsil eden Kıbrıslı-Türk kimliğini benimseyen kişiler AB içinde bir Türkiye ile bütünleşmeyi tercih etmektedirler. Farklı sosyal kimlik grupları içinde AB ile bütünleşmeyi ilk sırada tercih eden tek grup kendini Kıbrıslı olarak tanımlayan gruptur.

2. İSTATİSTİKSEL İLİŞKİLER: *Sorular Arasında Korelasyon İlişkileri*

Tablo 4.29: Bazı Anket Soruları Arasında Korelasyon İlişkileri

Sorular	1	2	3	4	5	6
1 Q18. KKTC nin ab uyesi olmasini ne kadar istiyorsunuz?	1.00					
2 Q23. Simdilerde / son yıllarda kibristaki iki tarafı uzlastirma acisinden AB ye ne kadar guveniyorsunuz?	.40	1.00				
3 Q25. KKTC nin guney ile uzlasarak AB ye uye olmasi sizce su anda ne kadar onemli ve gereklidir?	.52	.45	1.00			
4 Q35. Son secimlerde oy verdiginiz partiyi tercihinizde, partinin AB yanliligi veya karsiligi ne kadar rol oynadi?	.49	.35	.45	1.00		
5 Q38. Sizce Kibris Turkleri ile rumların kısa surede uzlasacagi beklentisi ne kadar gercekci ve olanaklidir?	.18	.31	.24	.22	1.00	
6 Q41. Rumların yuzunu hic gormeden, en ufak bir iliski olmadan tamamen ayri toplulmlar - yabancilar olarak yasamayi isterim (yakimimda istemem)	-.32	-.24	-.31	-.32	-.19	1.00
7 Q48. Evlilik iliskisi de dahil cok yakin dost ve akraba olarak yasamayi isterim	.19	.28	.32	.20	.20	-.30
8 Q54. Adada cozumu kolaylastirmak saglamak icin en uygun yol TC nin KKTC ye mali destegini surdururken adadaki askeri varligina son vermesidir?	.24	.32	.29	.29	.20	-.10
9 Q58. Annan planinin yuruuge girmemesi KKTC nin AB uyeligini icin kacirilmis en buyuk firsatti?	.43	.39	.46	.48	.19	-.20
10 Q64. 1960 anayasasini aynen uygulayarak 1974 oncesini yeniden yasatmak fikri? sizin ideal tercihiniz?	.15	.17	.17	.15	.09	-.10
11 Q67. Nasilsa AB icinde sorun yasanmayacagindan zaman gecirmeden AB nin uygun buldugu bir anlasmayla birarada (birlikte) yasamak? Sizin ideal tercihiniz?	.28	.32	.31	.28	.16	-.20
12 Q56. KKTC nin AB uyeliginin gerceklesmesinde TC buyuk bir engel veya ayakbagidir?	.26	.27	.22	.20	.19	-.10

Yukarıda sunulan *Tablo 4.27* de, aralarında yüksek düzeyde korelasyon ilişkisi tespit edilen anket soruları ve ilgili korelasyon değerleri sunulmaktadır. Tablodan da anlaşılacağı gibi, KKTC'nin AB üyeliğini isteyen katılımcılar aynı zamanda çoğunlukla KKTC'nin Güney ile uzlaşarak AB üyesi olmasını önemli ve gerekli bulmaktadırlar ve AB'ye Kıbrıs'taki iki tarafı uzlaştırma açısından güvenmektedirler. Bu katılımcılar, oy verdikleri partinin AB yanlısı olmasına özen gösterme eğilimindedirler ve Rum kesimi ile tamamen ayrı yaşamayı arzu **etmemektedirler**. Aynı zamanda AB üyeliğini isteyen katılımcılar, Annan Planının KKTC'nin AB üyeliği için kaçırılmış en büyük fırsat olduğu fikrine katılma eğilimindedirler. Dolayısıyla, AB üyeliğini isteme, AB'ye güvenme, oy verilen partinin AB yanlısı olmasına özen gösterme, Rumlarla yakın ilişki içinde yaşamaya olumlu bakma ve Annan Planını çözüm yolunda faydalı bulma, bir arada ve olumlu yönde bir ilişki içinde hareket eden değişkenlerdir.

AB'ye Kıbrıs'ta iki tarafı uzlaştırma açısından güven duyma ile Kıbrıs'ta kısa sürede uzlaşmanın sağlanması yönündeki beklenti de olumlu yönde ilişki göstermektedir ($r = .31$).

KKTC'nin AB üyeliğinin gerçekleşmesinde TC'yi bir engel olarak görmek ile, Adada çözümü kolaylaştırmak için Türkiye'nin Adadaki askeri varlığına son vermesini gerekli bulmak da olumlu yönde ilişkilidir ($r = .37$).

Rumlarla evlilik ilişkisi de dahil çok yakın dost ve akraba olarak yaşamayı isteme ile, 1960 anayasasının uygulanmasını olumlu bir çözüm alternatifi olarak görme eğilimi de birlikte hareket etmektedir ($r = .29$). Aynı şekilde, Rumlarla yakın ilişki içinde yaşamayı tercih eden kişiler, AB'nin uygun bulunduğu bir anlaşmayla bir arada yaşamayı da çözüm için uygun bulmaktadırlar ($r = .42$) ve Güney ile uzlaşarak AB üyesi olmayı önemli görmektedirler ($r = .32$).

KKTC'nin AB üyeliğini isteme, AB'ye duyulan güven ve Güney ile uzlaşarak AB üyesi olmayı önemli bulma eğilimleri, katılımcıların diğer konulardaki beklenti ve tercihlerini de etkileyen önemli değişkenler olarak ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4.30: KKTC Halkının Görüşleri ile Rum Halkının Ne Düşündüğüne Yönelik Öngörüler Arasındaki İlişkiler

Sorular	1	2	3	4	5	6
1 Q38. Kıbrıs Türkleri ile Rumların kısa sürede uzlaşacağı beklentisi ne kadar gerçekçi?	1.00					
2 Q40. Sizce rum halkı, Kıbrıs Türkleri ile Rumların kısa sürede uzlaşacağı beklentisini ne ölçüde gerçekçi ve olanaklı bulur?	.42	1.00				
3 Q64. 1960 anayasasını aynen uygulayarak 1974 öncesini yeniden yasatmak fikri? sizin ideal tercihiniz?	.09	.07	1.00			
4 Q66. Sizce Kıbrıs Rum halkının tercihi? (1960 anayasasını aynen uygulayarak 1974 öncesini yeniden yasatmak fikri)	.14	.13	-.03	1.00		
5 Q67. Nasılsa AB içinde sorun yaşanmayacağından zaman gecirmeden AB nin uygun bulunduğu bir anlaşmayla birarada (birlikte) yaşamak? Sizin ideal tercihiniz?	.16	.11	.24	.02	1.00	
6 Q69. Sizce Kıbrıs Rum halkının tercihi? (Nasılsa AB içinde sorun yaşanmayacağından zaman gecirmeden AB nin uygun bulunduğu bir anlaşmayla birarada (birlikte) yaşamak)	.11	.07	-.03	.34	.09	1.00

Korelasyon tablosundan da görüldüğü gibi, Kıbrıs sorununun çözümü ile ilişkili 2 soruda da (1960 Anayasasının aynen uygulanması ve AB'nin uygun bulunduğu bir çözüm) katılımcıların görüşleri ile Rum tarafının aynı konuda ne düşündüğüne yönelik öngörüler arasında yüksek ilişkiler bulunmamaktadır (sırasıyla $r = -.03$ ve $.09$).

Kıbrıs Türkleri ile Rumların kısa sürede uzlaşmasına yönelik beklentiler açısından katılımcıların görüşleri ile Rumların görüşlerine yönelik öngörüler arasında anlamlı ve pozitif bir korelasyon tespit edilmiştir ($r = .42$, $p < .01$).

SONUÇ: ÖZET DEĞERLENDİRME**I. ANKET VE GÖRÜŞME SONUÇLARINA YÖNELİK GENEL DEĞERLENDİRME**

Bu bölümde, Kıbrıs'ta AB Süreci ve Değişim başlıklı anket uygulaması sonucunda Kıbrıs yurttaşlarından elde edilen verilen genel bir değerlendirmesini sunmak hedeflenmektedir. Bu amaçla, yukarıda sunulan bölümlerde yer alan bulgular derlenerek 4 ana başlık altında genel bir özet sağlanmıştır. Bu başlıklar sırasıyla şunlardır; (1) AB'ye yönelik görüşler, (2) Türkiye'ye yönelik görüşler, (3) Rum tarafına yönelik algı ve son olarak (4) Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik görüşler. Her bir bölüm için, ankette yer alan ilgili ve başlıca maddeler bir araya getirilerek genel eğilim göstergeleri oluşturulmuştur. Bazı anket sorularının cevap seçenekleri diğerlerinden farklı yönde basamaklandırıldığı durumlarda, bu anket maddeleri yeniden kodlanmıştır (1 = 5, 2 = 4, 3 = 3, 4 = 2, 5 = 1 şeklinde kodlanmıştır). Her bir bölüm için ele alınan anket maddelerinin numaraları aşağıda sunulmaktadır;

- AB'ye yönelik görüşler; 18, 21, 23, 25, ve 26 numaralı sorular, ve ayrıca 2004 Mayıs öncesini temsil eden 22 ve 24 numaralı sorular.
- Türkiye'ye yönelik görüşler; 52 ve 53 numaralı sorular ile ters kodlanan 54, 55, 56, 29, 31, ve 32 numaralı sorular. Ters kodlanan 30 numaralı soru 2004 Mayıs öncesini temsil etmektedir.
- Rum tarafına yönelik algı; 43, 44, 45, 46, 47, ve 48 numaralı sorular ile ters kodlanan 41 ve 42 numaralı sorular.
- Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik görüşler; Annan Planı için 58, 59, ve 60 numaralı sorular; 1960 Anayasası için 64 ve 65 numaralı sorular; ve son olarak AB'nin uygun göreceği bir anlaşma ile bir arada yaşamaya yönelik 67 ve 68 numaralı sorular.

A . AB'ye Yönelik Görüşler

AB'ye yönelik görüşler ana başlığı altındaki soruların hepsi birbiri ile pozitif yönde yüksek korelasyon göstermektedir. Bu başlık için ilgili soru maddeleri arasındaki Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .75'tir. 5-basamaklı Likert-tipi ölçek (1 = Çok olumlu; 5 = Çok olumsuz) üzerinde AB'ye yönelik görüşlerde ortalama 3.20 ve standart sapma .89 olarak tespit edilmiştir. AB üyeliği isteme konusunda ortalama olumlu yönde iken ($\mu = 2.54$), görüldüğü gibi "AB'ye Kıbrıs sorununun çözümü konusunda güven" gibi konular da ele alındığında, genel olarak **AB'ye yönelik orta düzeyde olumlu** bir algı bulunmaktadır. 2004 Mayıs öncesi için AB'ye yönelik tutum ortalaması ise 2.50'dir. Yürütülen t-testi, AB'ye yönelik günümüzdeki algı ile 2004 öncesi algının birbirinden istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklı olduğunu göstermektedir ($t = 18.94$, $p < .001$), eşleştirilmiş-gruplar t-testi).2004 öncesinde AB'ye yönelik olumlu tutumlar hakim iken, günümüzde AB daha olumsuz algılanmaktadır.

Hane halkının görüşleri ile kurum temsilcilerinin görüşleri arasında da anlamlı farklar tespit edilmiştir. Kurum temsilcilerinin ($\mu = 2.85$) AB'ye yönelik genel görüşü, ailelerden ($\mu = 3.32$) daha olumludur ($F = 29.31$, $p < .001$). Benzer şekilde, 2004 Mayıs öncesinde de kurum temsilcilerinin ($\mu = 2.23$), ailelere kıyasla ($\mu = 2.53$) AB'ye yönelik daha olumlu değerlendirmeleri olduğu görülmektedir ($F = 9.83$, $p < .05$). Bu bulgulara göre, kurum temsilcileri AB üyeliğinin Kıbrıs için iyi bir gelecek olanağı sunduğuna inanmaktadırlar.

B. Türkiye'ye Yönelik Görüşler

Türkiye'ye yönelik görüşler ana başlığı altındaki soruların bir kısmı ters kodlandıktan sonra yürütülen ölçekleme çalışmaları sonucunda, tüm soruların birbiri ile pozitif yönde yüksek korelasyon gösterdiği görülmektedir. Bu başlık için ilgili soru maddeleri arasındaki Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .77'dir. Güvenirlilik katsayısının yeterli düzeyde olması sonucunda, ilgili tüm maddelerin her bir kişi için ortalaması alınarak genel bir Türkiye'ye yönelik algı göstergesi oluşturulmuştur.

5-basamaklı Likert-tipi ölçek (1 = Çok olumlu; 5 = Çok olumsuz) üzerinde Türkiye'ye yönelik görüşlerde katılımcıların ortalaması 2.03, standart sapma ise .69'dur. Bu ortalama göstermektedir ki, KKTC halkı Türkiye'ye yönelik oldukça olumlu görüşlere ve güvene sahiptir. 2004 Mayıs öncesi Türkiye'ye karşı güven ortalaması 2.74 iken, bugün 2.03'tür. Yürütülen t-testi sonucuna göre, aradaki bu fark anlamlıdır ($t = 18.34, p < .001$, eşleştirilmiş-gruplar t-testi). Hem 2004 Mayıs öncesi hem de günümüzde Türkiye'ye yönelik olumlu yönde bir algı bulunmaktadır ve günümüzdeki Türkiye'ye yönelik görüşler 2004 Mayıs öncesinden daha olumludur.

Varyans Analizi yöntemi kullanılarak 192 kurum temsilcisi ile 192 rastgele seçilmiş hane halkı üyesinin görüşleri karşılaştırıldığında, ailelerin Türkiye'ye yönelik biraz daha olumlu görüşleri olduğu tespit edilmiştir ($F = 5.36, p < .05$). Ailelerin ortalaması 1.97 iken, kurum temsilcilerinin ortalaması 2.14'tür (ölçek basamakları, küçük rakamlar olumlu tutumu gösterecek biçimde tasarlanmıştır).

C. Rum Tarafına Yönelik Algı ve Görüşler

Rum tarafına yönelik görüşler ana başlığı altındaki 8 sorunun 2'si ters kodlandıktan sonra yürütülen ölçekleme çalışmaları sonucunda, tüm soruların birbiri ile pozitif yönde yüksek korelasyon gösterdiği görülmektedir. Bu başlık için ilgili soru maddeleri arasındaki Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .89'dur. Güvenirlilik katsayısının oldukça yüksek olması nedeniyle, güvenilir bir şekilde ilgili tüm maddelerin her bir kişi için ortalaması alınarak genel bir Rum tarafına yönelik algı göstergesi oluşturulmuştur.

Rum halkı ile yüksek düzeyde sosyal yakınlık kurma konusunda katılımcıların genel tutum ortalaması 3.69'dur. Ölçek orta noktası 3 (Olabilir) ile 4 (Yanlış bir tutum) arasındaki bu ortalama göstermektedir ki, KKTC yurttaşları Rum halkı ile sosyal yakınlık kurma konusunda çekimserdirler ve mesafeli yaşamayı tercih etmektedirler. Ailelerin ortalaması 3.79 iken, kurum temsilcilerinin ortalaması 3.41'dir. Kurum temsilcileri, Rum halkı ile sosyal yakınlık kurma konusunda ailelere göre biraz daha liberal ve olumlu görüşlere sahiptirler ($F = 18.23, p < .001$).

D. Kıbrıs Sorununun Çözümüne Yönelik Görüşler

Kıbrıs sorununun çözümü konusunda 3 alternatif katılımcılar tarafından anket kapsamında değerlendirilmiştir; (1) Annan Planı, (2) 1960 Anayasası, (3) AB'nin uygun bulunduğu bir anlaşmayla bir arada yaşamak. Her bir alternatif çözüm 3 veya 2'ser soru ile ölçülmüştür ve bu soruların her bir kişi için ortalaması alınarak alternatif çözüm göstergeleri oluşturulmuştur. Aşağıda sunulan Tablo x'te alternatif çözümler için, iç tutarlılık katsayısı, genel ortalamalar ve aile ve kurum temsilcileri gruplarının ortalamaları sunulmaktadır.

Tablo 4.31: . Kıbrıs Sorunu: Alternatif Çözüm Önerilerine Yönelik Görüşler

Alternatif Çözüm Önerileri	İç Tutarlı Katsayısı	Genel Ortalam	Hane Ortalaması	Kurum Temsilcileri
<i>Annan Planı (3 madde)</i>	.92	3.14	3.22	2.71**
<i>1960 Anayasası (2 madde)</i>	.82	4.21	4.19	4.34
<i>AB'nin uygun bulunduğu bir anlaşmayla bir arada yaşamak (2 madde)</i>	.86	3.84	3.73	4.01*

** F = 14.07, p < .001; * F = 6.02, p < .05

Yukarıda sunulan her bir çözüm önerisini, KKTC halkı genelde orta derecede olumlu ya da olumsuz değerlendirmektedir. **Annan Planı**, 3 çözüm önerisi içinde **görece en olumlu** algılanan seçenektir. En olumsuz algılanan alternatif ise, “1960 Anayasasının aynen uygulanması ile, 1974 öncesini yeniden yaşamaktır”. Kurum temsilcileri Annan Planının KKTC halkına kıyasla çok daha olumlu yorumlamaktadır. Öte yandan, kurum temsilcileri, “Nasılsa AB içinde sorun yaşanmayacağından, AB'nin uygun bulunduğu bir anlaşmayla bir arada yaşama” çözümüne karşı ailelere kıyasla daha olumsuz tutum sergilemektedirler.

Anket uygulamamız aracılığıyla, KKTC halkının AB sürecinde çeşitli unsurlara yönelik tutum ve görüşlerine ışık tutulmuştur. Genel bir durum tespiti yapabilmek amacıyla, yukarıda sunulmuş olan bulgular aşağıdaki tabloda özetlenmiştir;

<i>I. AB'ye Yönelik Görüşler</i>	<i>II. Türkiye'ye Yönelik Görüşler</i>
<p>KKTC'nin AB üyeliğine yönelik istek ve tutum orta düzeydedir. Bu istek ve heyecanın, 2004 Mayıs öncesinde çok fazla olduğu tespit edilmiştir.</p> <p><i>Ancak, Kıbrıs'ta iki tarafı uzlaştırma açısından AB'ye güven düşüktür.</i></p>	<p>Hem 2004 Mayıs öncesi hem de günümüzde Türkiye'ye yönelik olumlu yönde bir tutum bulunmaktadır ve günümüzde Türkiye'ye yönelik görüşler 2004 Mayıs öncesinden daha olumludur.</p>
<p><i>III. Rumlara Yönelik Görüşler</i></p>	<p><i>IV. ÇÖZÜM'e ilişkin görüşler</i></p> <p>Katılımcıların çoğunluğu (% 88.2'si) Kıbrıs ile Rumların kısa sürede uzlaşacağı beklentisi gerçekçi ve olanaklı bulunmamaktadır.</p> <p><i>En yüksek sıklıkla (% 40.5) ifade edilen çözüm “İki ayrı bağımsız devlet olarak iki Kıbrıs” şeklindedir. Annan Planı da görece olumlu</i></p>

II. ORTAK ‘VAZGEÇİLMEZLER ve TÜRKİYE’NİN ROLÜ

Yukarıda İkinci Bölüm’de ‘*Düşünce Önderleri-Kamuoyu Oluşturucular*’ yapılan uzun görüşmelerin sonuçları olarak yapılan değerlendirmelerde, konu ile ilgili kimselerin ‘*ortak vazgeçilemezleri*’ özetlenmişti. Geniş bir örnekleme yapılan Survey verilerinin çok çeşitli boyutlardan ele alınan ‘Kıbrıs sorununun çözümü’ değerlendirmelerinde de aynı sonuçların net olarak öne çıktığı görülmektedir: *Kıbrıs Türk halkının ‘vazgeçilmez’ olarak gördüğü, koşullar yerine getirilmezse, hangi nitelikte olursa olsun, ‘çözüm’ün toplumda kabul görmeyeceği anlaşılmaktadır. Daha çarpıcı biçimde dile getirilen gerçek ise, sözü edilen ve üzerinde uzlaşılan ‘vazgeçilmezler’in hemen hepsinin odağında ve kilit olarak Türkiye’nin bulunmasıdır: Tüm ‘vazgeçilmezler’in yerine getirilmesi ve KKTC’nin şimdiki bağımsız varlığının sürdürülmesi, ancak Türkiye’nin KKTC’nin yanında olması ile sağlanabilecek* gözüküyor. Bu vazgeçilmezlerin geniş ölçüde günümüzde de hem sıradan-sokaktaki halk tarafından, hem de toplumun Güney’le uzlaşmaya daha yakın, AB üyeliğini herşeyin üstünde tutan daha ‘elit’ kesimleri tarafından özenle dile getirilmektedir.

Yukarıda İkinci Bölüm’de de verilen (s. 30-32) bu vazgeçilmezler, yapılan geniş Survey sonuçlarının değerlendirilmesi sonunda da aynı biçimde ve net olarak ortaya çıkmıştır.

1. Her Durumda Önkoşul ‘Güvenlik’ ve Türkiye’nin Önemi. Kıbrıs Türk halkının olduğu kadar, 2004 Referandumu öncesinde ‘önkoşulsuz birleşme görüşmeleri’ fikrine öncülük eden toplum önderlerinin de üzerinde uzlaştıkları en temel koşul, Türk kesiminin en duyarlı olduğu ve en başta gelen vazgeçilemez, herhangi bir uzlaşma durumunda toplumun güvenliğinin sağlanması olarak dile getirilmektedir. Ayrıca ‘güvenlik’, can-mal-toplum güvenliğinin yanında, etnik toplumların sosyal-kültürel değerlerini ifade edebilmeleri ve sürdürebilmelerinin de güvencesi durumundadır. *Konu güvenlik olunca da, birçok durumda AB üyeliğinde ayakbağı olarak görülmesine karşın, Türkiye’nin yeri ve önemi açıkça her konunun önüne geçmektedir.* Bu öneminden dolayı, her durumda Türkiye’nin ‘garantör’ olarak vazgeçilmezliği vurgulandığı gibi, KKTC Güney’le birleşse ve AB üyesi olsa da, *Türkiye AB üyesi olmadıkça Kıbrıs Türklerinin kendilerini güvende göremeyecekleri* açık olarak dile getirilmektedir. Öte yandan, iki toplum arasında ilerde doğabilecek bir sürtüşmede, güvenlik sağlama ve iki topluma bu yönde eşit davranma konusunda AB’ye fazla güven duyulmadığından, AB üyeliği bile ancak Türkiye’nin de üye olması ile kabul görmektedir.

2. Siyasi eşitlik ve egemenlik. Annan Planı’nın gündemden düşmesinden sonra toplumda daha çok tartışma yaratan ‘siyasi eşitlik ve egemenlik’, Rum kesiminin Plan’ı reddetmesi

sonrasında daha net olarak toplum gündemine girmiş ve Türk tarafının ‘olmazsa olmaz!’ koşulu olarak ön plana çıkan ilke olmuştur. Annan Planı’nın Kıbrıs Türkleri tarafından benimsenmesinin temel nedeni, kurulacağı vadedilen ortaklık devletinde, devletin iki eşit halktan oluşacağı, siyasal eşitliğin Merkez tarafından eşit ve adil olarak kullanılma mekanizmasını kuracağı beklentisi idi. Siyasi eşitlik, en başta, Anayasa’da kurucu (‘parça’) devletlerin eşitliğinin sağlanması ve bu eşitliği kesin güvence altına alacak ve koruyacak mekanizmaların geliştirilmesi olarak konmaktadır. Bu koşullar, özellikle Annan Planı referandumu öncesinde, Planı destekleyerek halk çoğunluğunu da bu yönde oluşturan düşünce önderleri, sivil toplum temsilcileri ve siyasi hareket öncülerinin de öne sürdüğü uzlaşmada vazgeçilmez koşullar olarak sokaklarda dile getirilmekte idi.

Siyasi eşitlik ve egemenlik kendiliğinden sağlanamayacağına göre, bunları karşı tarafa kabul ettirecek ve hakları koruyacak bir siyasi veya (olmazsa) askeri gücün varlığı kaçınılmaz. Bunu Kuzey kendi başına sağlayamayacağına göre, ancak Türkiye’nin kaçındırıcı gücüne güvenmek zorunludur. Verilerden çıkan sonuç, Türkiye’nin Ada’ya müdahalesi ve önemli bir askeri güçle Kuzey’in ‘egemenliği’ni elinde tutmasına belli ölçülerde itirazlar olmasına karşın, eşitlik ve egemenliğin Türkiye’nin varlığının zorunlu olduğu yönündedir.

Ayrıca, Kuzey’in siyasi eşitliği ve egemenliğini sağlayacak yönetim formülünün, ancak iki toplumlu-iki kesimli yönetim biçimi olan ‘*federasyon*’ la mümkün olacağı, başka bir ‘birleşme’ formülünün kabul edilemeyeceği kesin olarak dile getirilmektedir.

3. Güvence/Garanti/Garantörlük ve Türkiye. Halkın çok büyük çoğunluğunun olduğu kadar, belli ödünlere Güney’le uzlaşmaya fazlasıyla taraftar siyasiler ve sivil toplum önderleri de ‘güvence-garanti’ konusunda ödün vermeye yanaşmamakta idi. Türk kesiminde yokluğu kaygı ve korku yaratan ‘Türkiye’nin garantörlüğü’, bu yönüyle büyük önem taşıyordu. Bu nedenle de, uzlaşmada ve KKTC’nin AB üyeliğine giden yolda Türkiye engel gibi gözükse de, uzlaşmada Türkiye’nin garantörlüğü her kesimde gerçek bir ‘vazgeçilmez’ olarak görülmektedir.

SON GELİŞMELERLE 'ÇÖZÜM' BEKLENTİSİ : Güney'de Başkanlık Seçimi Sonrasında Yeni Beklentiler

(TEMMUZ-EYLÜL 2008)

A. Çalışma bitiminde yeni bir gelişme

Eldeki projenin alan çalışması ve genel görüşmeler bittikten sonra, **Şubat 2008**'de Güney Kıbrıs'da yapılan '**Başkanlık Seçimi**', KKTC'de olduğu kadar Güney'de de yeniden uzlaşma-birleşme görüşmelerine başlanması iradesini ve kararlılığını dünya gündemine getirdi. İki taraf da 'ciddi-yapıcı-sonuç alıcı' görüşmelere hazır olduklarını açıklayarak, iki kesimde de, yeni çözüm arayışları ve yeni oluşum beklentilerinin yükselmesine zemin hazırlandı. Çalışma Grubu, bitirilme aşamasında da olsa, 'değişimi saptama' amaçlı bir çalışmada, böyle bir fırsatı kaçırmak istemedi. Bu amaçla, bu yeni gelişmelerin olgunlaşarak belli bir ciddiyet kazanmasını, görüşme ve 'müzakereler'in belli bir düzeye gelmesini bekleyerek, bu yeni durumun KKTC halkında ve kurumlarında nasıl karşılanacağı, halkın katılma eğilimlerini nasıl değiştireceğini saptamak üzere yeni ve küçük bir 'eğilim yoklaması' gerçekleştirmeyi planladı.

Böyle küçük bir surveyde de, asıl çalışmada olduğu gibi 'hane halkı' ve 'sivil kurumlar' temsilcilerinin yer alması, 100 yöresinde olacak örnekleme %50-50 'hane halkı' ve 'kurumlar temsilcileri'nin bulunması kararlaştırıldı. Asıl çalışmada bölgeler arasında eğilim farkı pek görülmediğinden, bu küçük çalışmanın 'hane halkı' altörnekleme sadece Lefkoşa kentselinde ve asıl çalışma örneklemini oluşturan bölgelerden ('varlıklı', 'orta varlıklı' ve 'dar gelirli' aileler); 'sivil kuruluşlar' altörnekleme de asıl çalışmada seçilen kuruluşların temsilcilerinden oluşturuldu. 20 soruluk küçük bir anket hazırlanarak, 2008' yılı Temmuz'unda uygulamaya konuldu.

Aşağıda, 54 kişilik 'hane halkı' ve 49 kişilik 'kurumlar' temsilcileriyle yüz-yüze görüşmelerle uygulanan toplam **103 anketin** sonuçları ile, bu sonuçlar üzerinde kısa değerlendirmeler yer almaktadır.

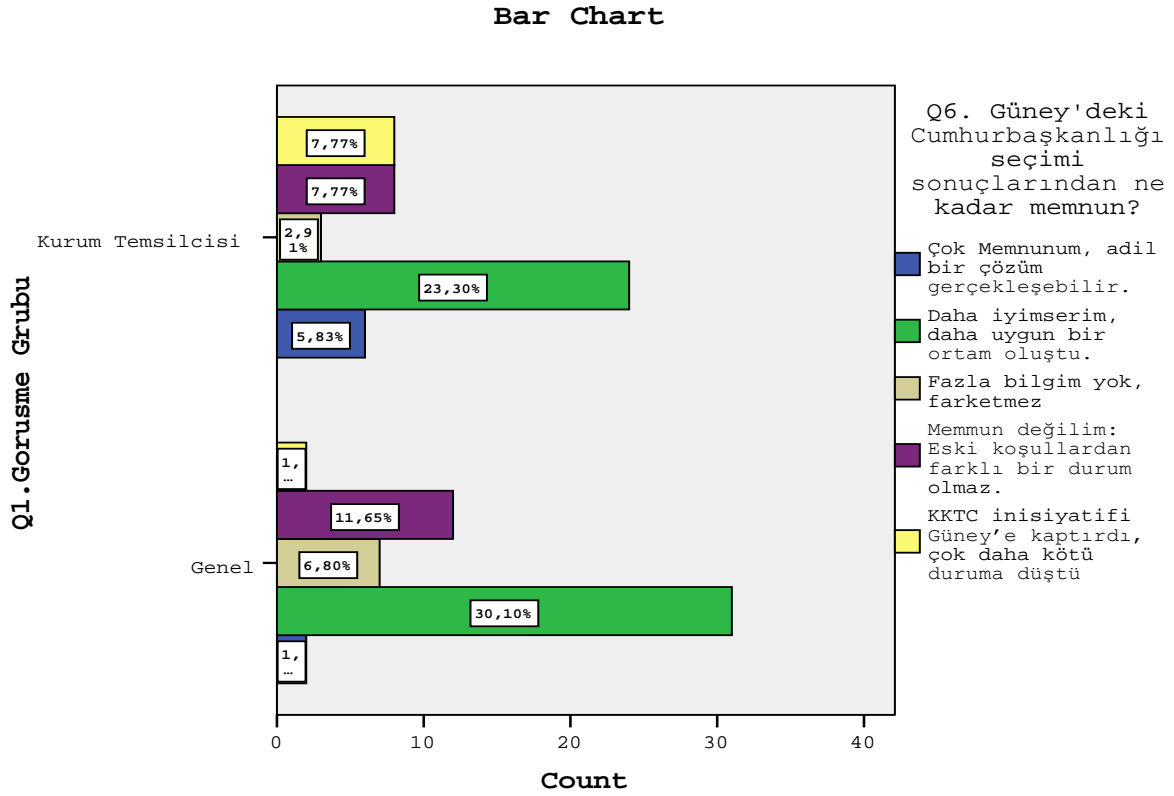
Tablo 6.1: Seçilen Sivil Toplumsal Kuruluş ('Kurumlar') Grupları *

		Q1.Görüşmeler
Q27. Kurum Grupları		
Medya (Gazete,Tv)	Count	12
	% Q27. Kurum Grp	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	24,5%
% of Total		24,5%
Siyasiler	Count	9
	% Q27. Kurum Grp	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	18,4%
% of Total		18,4%
Sendika-Dernek- Oda	Count	18
	% Q27. Kurum Grp	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	36,7%
% of Total		36,7%
Ekonomik Girişim Grp	Count	10
	% Q27. Kurum Grp	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	20,4%
% of Total		20,4%
Total	Count	49
	% Q27. Kurum Grp	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	100,0%
% of Total		100,0%

B. Örneklemin Yeni Durumdaki Beklenti ve Değerlendirmeleri

Tablo 6.2: Q1.Görüşme Grubu X * Q6. Güney'deki Cumhurbaşkanı seçimi sonuçlarından ne kadar iyimser ve memnunsunuz ?

		Q6. Güney'deki Cumhurbaşkanı seçimi sonuçlarından ne kadar iyimser ve memnUN?					
Q1. Görüşme Grubu		Çok Memnun	Daha iyimser	Farketmez	Memnun değil	Çok daha kötü	Total
Genel (Hane halkı)	Count	2	31	7	12	2	54
	% Q1.Gorusme Gr	3,7%	57,4%	13,0%	22,2%	3,7%	100,0%
	% Q6.Memnun mu	25,0%	56,4%	70,0%	60,0%	20,0%	52,4%
% of Total		1,9%	30,1%	6,8%	11,7%	1,9%	52,4%
Kurumlar Temsilcileri	Count	6	24	3	8	8	49
	% Q1.Gorusme Gr	12,2%	49,0%	6,1%	16,3%	16,3%	100,0%
	% Q6.Memnun mu	75,0%	43,6%	30,0%	40,0%	80,0%	47,6%
% of Total		5,8%	23,3%	2,9%	7,8%	7,8%	47,6%
Toplam	Count	8	55	10	20	10	103
	% Q1.Gorusme Gr	7,8%	53,4%	9,7%	19,4%	9,7%	100,0%
	% Q6.Memnun mu	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
% of Total		7,8%	53,4%	9,7%	19,4%	9,7%	100,0%

Grafik 6.1: Güney'deki seçim sonuçlarından memnuniyet X Altörneklemeler

Q6. Güney'de Başkanlık seçimleri sonrasında başlatılan yeni uzlaşma görüşmeleri konusunda KKTC halkının ne ölçüde memnun ve iyimser oldukları sorulduğunda, seçilen küçük örneklemin (N=103) %61,2'sinin son gelişmelerden memnun, umutlu ve iyimser, %29,1'inin ise durumdan pek memnun veya fazla umutlu olmadıkları anlaşılmakta.. Bu konuda iki altörneklem arasında pek fark gözükmemekle birlikte, 'genel' olarak adlandırılan 'sokaktaki halk'ın, 'kurumlar' temsilcilerinden biraz daha iyimser-memnun, ve onlardan biraz daha az kötümser oldukları fakat farkın istatistik olarak anlamlı olmadığı görülmekte.

Güney'deki seçimden önce (Temmuz2007) yapılmış olan kapsamlı Survey'de, Güney'le uzlaşmanın mümkün olabileceğini belirtenlerin oranının 10,2 ve olamayacağını belirtenlerin oranının 88 olduğu göz önüne alınırsa, yeni dönemde uzlaşma umudu ve beklentisinin olağanüstü artmış olduğu görülür.

KKTC vatandaşlarının %61,1'inin bu durumdan memnun olduğu bilgisi, seçim öncesinde halkın %80,9'unun 'uzlaşmanın gerçekleşme şansı'nın zayıf veya olanaksız olduğu sonuçları ile büyük fark göstermektedir. Bu durumda, hem görüşülen deneklerin kendi görüşleri, hem de Türk halkının gelişmelere bakışlarının görüşmeciler tarafından nasıl algılandığına bakarak, Güney seçimlerinin Kıbrıs Türk kesimince yeni ve umutlu bir gelişme olarak görüldüğünü

açıkça görülmektedir. Ayrıca, uzlaşma umudu ve beklentiler açısından, ‘hane halkı’ (genel) ve ‘kurum temsilcileri’ arasında gözlenebilir bir fark gözükmemektedir.

**Tablo 6.3: Q1.Gorusme Grubu * X
Q7. Genel olarak KKTC halkı bu sonuçlardan ne derece memnun?**

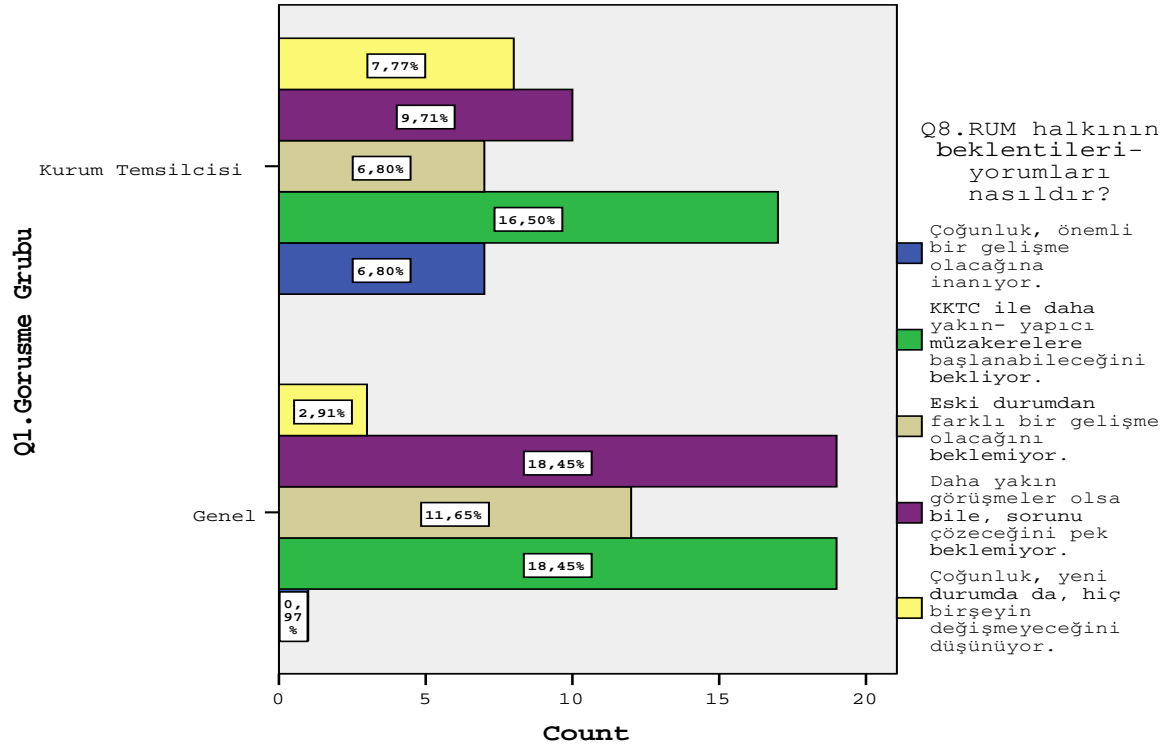
		Q7. KKTC halkı bu sonuçlardan ne derece memnun?					
Q1.Gorusme Grubu		Halk çok memnun	Halk daha umutlu	Halk için farketmedi	Halk kesin çözüm beklemiyor	Halk çok umutsuz.	Total
Genel	Count	3	29	5	13	4	54
	% Q1.Gorusme Gr	5,6%	53,7%	9,3%	24,1%	7,4%	100,0%
	% Q7. KKTC halkı	60,0%	52,7%	45,5%	50,0%	66,7%	52,4%
	% of Total	2,9%	28,2%	4,9%	12,6%	3,9%	52,4%
Kurum Temsilcisi	Count	2	26	6	13	2	49
	% Q1.Gorusme Gr	4,1%	53,1%	12,2%	26,5%	4,1%	100,0%
	% Q7. KKTC halkı..	40,0%	47,3%	54,5%	50,0%	33,3%	47,6%
	% of Total	1,9%	25,2%	5,8%	12,6%	1,9%	47,6%
Total	Count	5	55	11	26	6	103
	% Q1.Gorusme Gr	4,9%	53,4%	10,7%	25,2%	5,8%	100,0%
	% Q7. KKTC halkı	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	4,9%	53,4%	10,7%	25,2%	5,8%	100,0%

Öte yandan, görüşülen deneklerin kanaatine göre, uzlaşma konusunda yeni Başkan’ın Rum kesimince Türkler kadar kadar yeni umutlar ve beklentiler vermediği görülmektedir: Rumların %42,8’i yeni Başkanın uzlaşma girişim ve koşullarından memnun ve umutlu iken, %39’unun çözüm beklemediği ve gelişmelerden umutlu olmadığı sanılmakta. Ancak, Rumların bu yeni dönemde uzlaşma beklentileri ‘tahmini’ açısından ‘kurum temsilcileri’nin, Rumlardan yeni gelişmelere umutlu bakışın (%49), umutsuzlardan (%36,7) daha yüksek olduğu; ‘hane halkı’ altörnekleminde ise, bu oranların, sırasıyla 37,1 (daha umutlu) ve 40,8 (umutsuz) olduğu tahmin edilmektedir. *(Kurum temsilcilerinin Güney’le daha yakın ilişki içinde buldukları, onlarla yüzyüze görüşme olanaklarının daha yüksek olduğu burada belirtmelidir)*

Tablo 6.4: Q1.Görüşme Grubu X Q8. RUM halkının bu konudaki beklentileri-yorumları nasıl?

		Q8. RUM halkının bu konudaki beklentileri-yorumları nasıl?					
Q1.Görüşme Grubu		Çok memnun	Daha umutlu	Farketmedi	Çözüm beklemiyor	Halk çok umutsuz.	Total
Genel	Count	1	19	12	19	3	54
	% Q1.Gorusme Gr	1,9%	35,2%	22,2%	35,2%	5,6%	100,0%
	% Q8.RUM halkinin	12,5%	52,8%	63,2%	65,5%	27,3%	52,4%
	% of Total	1,0%	18,4%	11,7%	18,4%	2,9%	52,4%
Kurum Temsilcisi	Count	7	17	7	10	8	49
	% Q1.Gorusme Gr	14,3%	34,7%	14,3%	20,4%	16,3%	100,0%
	% Q8.RUM halkinin	87,5%	47,2%	36,8%	34,5%	72,7%	47,6%
	% of Total	6,8%	16,5%	6,8%	9,7%	7,8%	47,6%
Total	Count	8	36	19	29	11	103
	% Q1.Gorusme Gr	7,8%	35,0%	18,4%	28,2%	10,7%	100,0%
	% Q8.RUM halkinin	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	7,8%	35,0%	18,4%	28,2%	10,7%	100,0%

Grafik 6.2: Q8. RUM halkının bu konudaki beklentileri-yorumları nasıl?

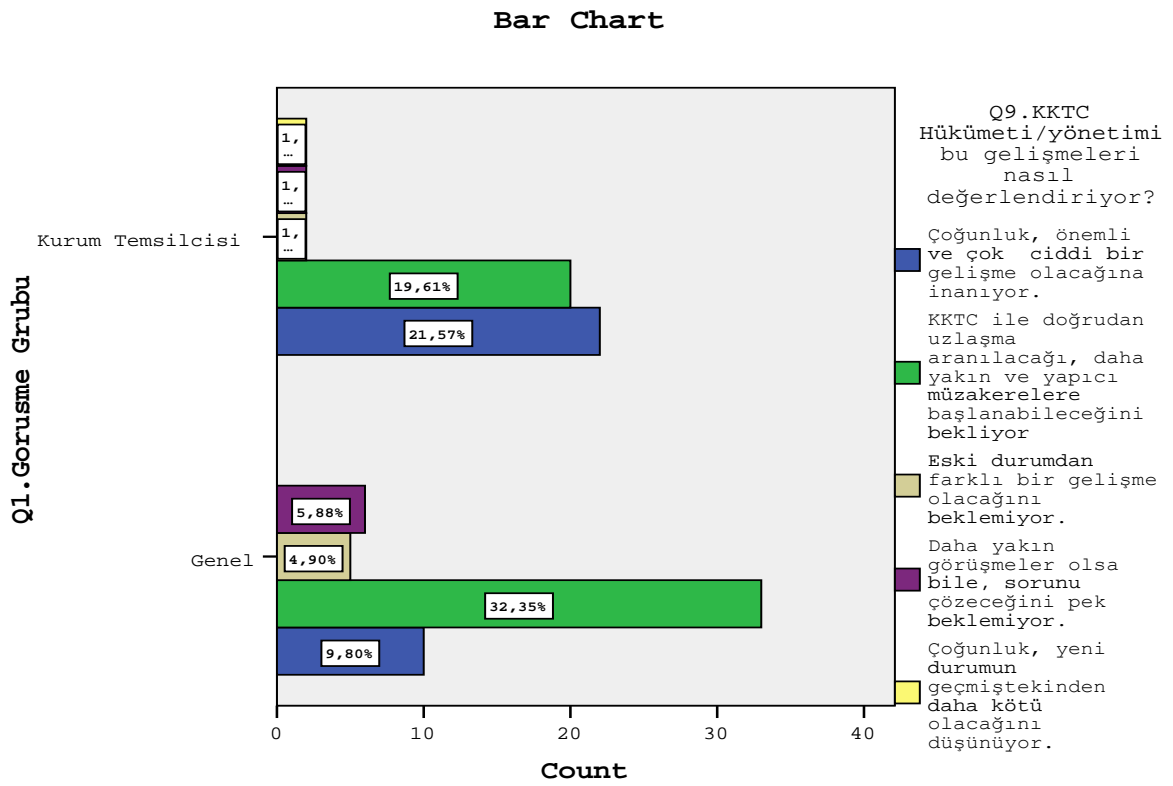
Deneklerin kanısına göre, KKTC yöneticileri bu yeni dönemden çok fazla umutlu ve olumlu gelişme beklentisi içinde: Toplam olarak (N=103) %83,4 ve %87,5 kurum temsilcileri bu görüşte iken, yalnızca %9,8 yöneticilerin fazla umutlu olmadığını belirtmekte. Bu anlamda halkın, uzlaşma konusunda yönetimin ciddi beklenti ve çaba içinde bulunduğunu düşündüğü söylenebilir.

Tablo 6.4: Q1.Görüşme Grubu * Q9. KKTC Hükümeti ve yönetici çevreler bu gelişmeleri nasıl değerlendiriyor?

		Q9. KKTC Hükümeti ve yönetici çevreler bu gelişmeleri nasıl değerlendiriyor?					
Q1. Görüşme Grubu		Önemli ve ciddi bir gelişme	Uzlaşma ve yapıcı gelişme bekliyor	Farklı bir gelişme beklemiyor	Pek çözüm beklemiyor	Geçmişten daha kötü olacağını düşünüyor.	Total
Genel	Count	10	33	5	6	0	54
	% Q1.Gorusme Gr	18,5%	61,1%	9,3%	11,1%	,0%	100,0%
	% Q9. KKTC yönetimi	31,3%	62,3%	71,4%	75,0%	,0%	52,9%
	% of Total	9,8%	32,4%	4,9%	5,9%	,0%	52,9%
Kurum Temsilcisi	Count	22	20	2	2	2	48
	% Q1.Gorusme Gr	45,8%	41,7%	4,2%	4,2%	4,2%	100,0%
	% Q9. KKTC yönetimi	68,8%	37,7%	28,6%	25,0%	100,0%	47,1%
	% of Total	21,6%	19,6%	2,0%	2,0%	2,0%	47,1%
Total	Count	32	53	7	8	2	102
	% Q1.Gorusme Gr	31,4%	52,0%	6,9%	7,8%	2,0%	100,0%
	% Q9. KKTC yönetimi	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	31,4%	52,0%	6,9%	7,8%	2,0%	100,0%

'Umulan ve tercih edilen çözüm' konusunda 'sınırları belirli iki-toplumlu Kıbrıs' tercihi, çok yüksek oranda olmamakla birlikte, genel örneklemin (N=103) %32,7'si ile öne çıkmakta fakat iki altörneklem bu tercih konusunda (istatistiksel olarak anlamlı olmayan) farklılık göstermekte; 'hane halkı'nda bu oran 40,7 gibi yüksek bir yüzde ile toplanmış iken, 'kurumlar' altörneklemine ait yanıtları, 'Birleşik Kıbrıs' dışındaki 4 seçeneğe eşit'e yakın olarak (%20,0-25,0 arasında) dağılmış durumda.

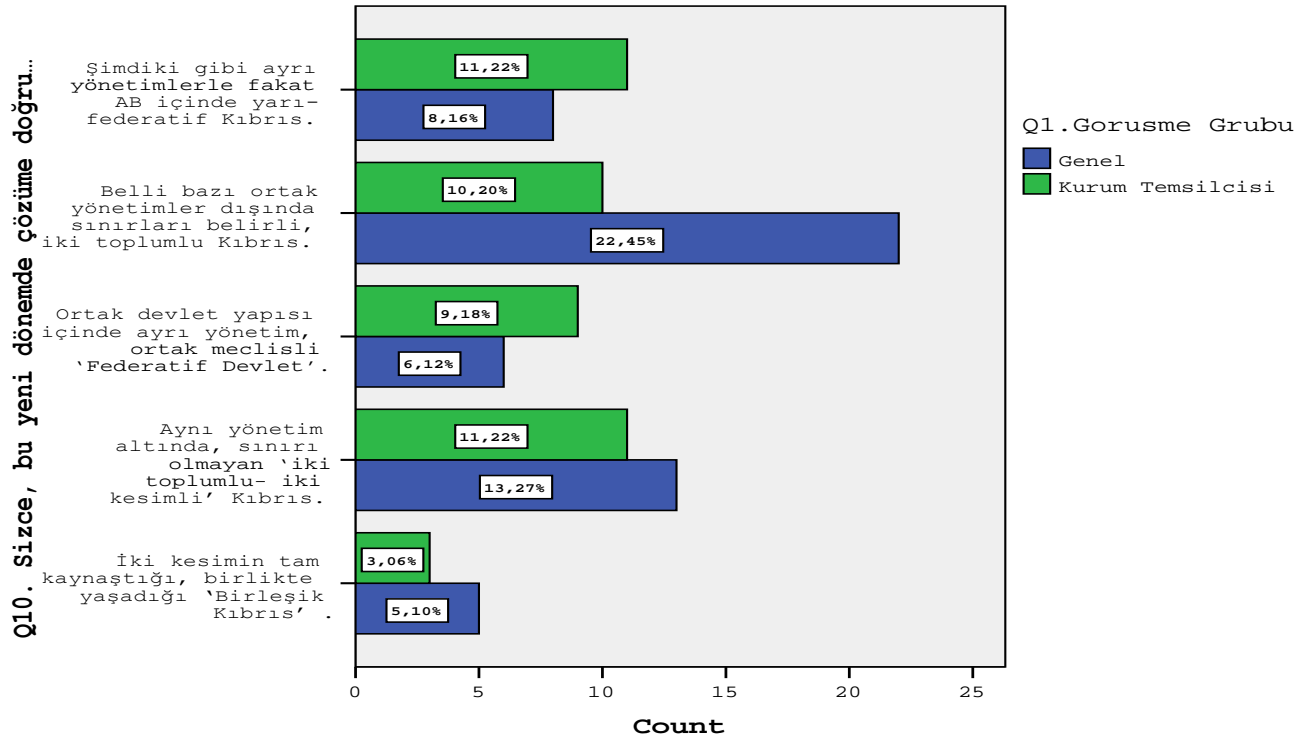
Grafik 6.3: Q9. KKTC Hükümeti ve yönetici çevreler bu gelişmeleri nasıl değerlendiriyor?

Tablo 6.5: Q10. Bu yeni dönemde çözüme doğru bir gelişme ne yönde olmalı? X * Q1.Görüşme Grubu

Q10. Bu yeni dönemde çözüme doğru bir gelişme ne yönde olmalı?		Q1.Görüşme Grubu		
		Genel	Kurum Temsilcisi	Total
İki kesimin tam kaynaştığı, birlikte yaşadığı 'Birleşik Kıbrıs' .	Count	5	3	8
	% Q10. Gelişme ne yönde?	62,5%	37,5%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	9,3%	6,8%	8,2%
	% of Total	5,1%	3,1%	8,2%
Aynı yönetim altında, sınırı olmayan 'iki toplumlu- iki kesimli' Kıbrıs.	Count	13	11	24
	% Q10. Gelişme ne yönde?	54,2%	45,8%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	24,1%	25,0%	24,5%
	% of Total	13,3%	11,2%	24,5%
Ortak devlet yapısı içinde ayrı yönetim, ortak meclisli 'Federatif Devlet'.	Count	6	9	15
	% Q10. Gelişme ne yönde?	40,0%	60,0%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	11,1%	20,5%	15,3%
	% of Total	6,1%	9,2%	15,3%
Belli bazı ortak yönetimler dışında sınırları belirli, iki toplumlu Kıbrıs.	Count	22	10	32
	% Q10. Gelişme ne yönde?	68,8%	31,3%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	40,7%	22,7%	32,7%
	% of Total	22,4%	10,2%	32,7%
Şimdiki gibi ayrı yönetimlerle fakat AB içinde yarı-federatif Kıbrıs.	Count	8	11	19
	% Q10. Gelişme ne yönde?	42,1%	57,9%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	14,8%	25,0%	19,4%
	% of Total	8,2%	11,2%	19,4%
Total	Count	54	44	98
	% Q10. Gelişme ne yönde?	55,1%	44,9%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	55,1%	44,9%	100,0%

Grafik 6.4: Q10. Sizce, bu yeni dönemde çözüme doğru bir gelişme ne yönde olmalıdır?

Bunun gibi (s. 11), 'Güney seçimlerinin BM ve AB'ndeki etkileri' nin nasıl algılandığı sorusuna, halkın ('genel') %51,9 gibi bir çoğunluğu 'BM ve AB'nin 2004 öncesi' gibi yine

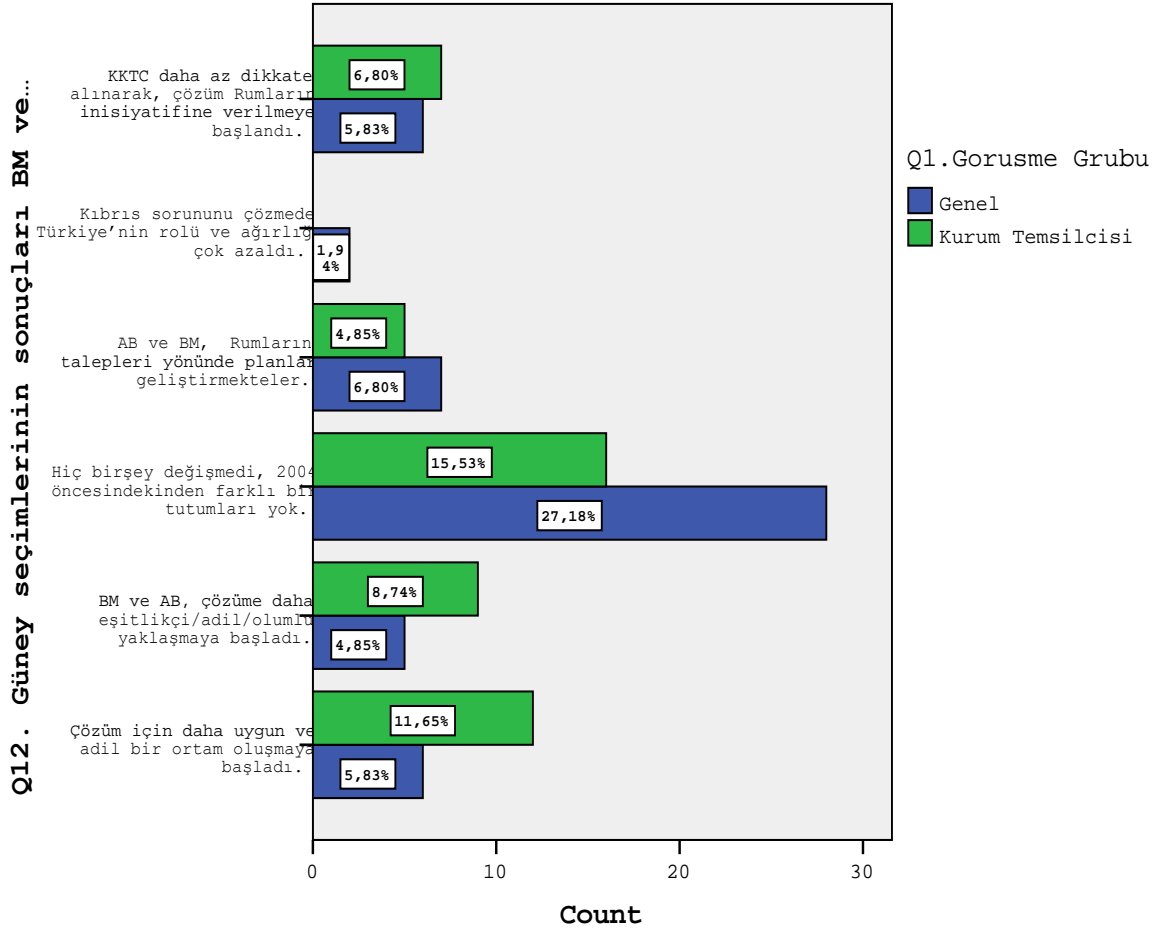
Türk tarafına pek adil bakmadığını, bu bağlamda durumda bir değişme olmadığını belirtirken, ‘kurumlar’ın yanıtları bir seçenek üzerinde yoğunlaşmadan daha çok çeşitlilik göstermiştir. Ancak, genel eğilim olarak %42,7 gibi yüksek bir oranda, Güney seçimlerine ilişkin BM ve AB’nin tutumlarında ‘2004 öncesi’ndeki duruşlarından farklı bir değişme olmadığını algılandığı anlaşılmakta.

Tablo 6.6: Q12. Güney seçimlerinin sonuçları BM ve AB'nin çözüm yaklaşımlarına nasıl yansdı? X
* Q1.Gorusme Grubu

Q12. Güney seçimlerinin sonuçları BM ve AB'nin çözüm		Q1.Görüşme Grubu		
		Genel	Kurum Temsilcisi	Total
Çözüm için daha uygun ve adil bir ortam oluşmaya başladı	Count	6	12	18
	% Q12. BM ve AB'nin çözüm	33,3%	66,7%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	11,1%	24,5%	17,5%
BM ve AB, çözüme daha eşitlikçi/adil/olumlu yaklaşıma başladı	% of Total	5,8%	11,7%	17,5%
	Count	5	9	14
	% Q12. BM ve AB'nin çözüm	35,7%	64,3%	100,0%
Hiç birşey değişmedi, 2004 öncesindekinden farklı bir tutumları yok	% Q1.Gorusme Grubu	9,3%	18,4%	13,6%
	% of Total	4,9%	8,7%	13,6%
	Count	28	16	44
AB ve BM, Rumların talepleri yönünde planlar geliştirmekteler	% Q12. BM ve AB'nin çözüm	63,6%	36,4%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	51,9%	32,7%	42,7%
	% of Total	27,2%	15,5%	42,7%
Kıbrıs sorununu çözmede Türkiye'nin rolü ve ağırlığı çok azaldı	Count	7	5	12
	% Q12. BM ve AB'nin çözüm	58,3%	41,7%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	13,0%	10,2%	11,7%
KKTC daha az dikkate alınarak, çözüm Rumların inisiyatifine verilmeye başlandı	% of Total	6,8%	4,9%	11,7%
	Count	2	0	2
	% Q12. BM ve AB'nin çözüm	100,0%	,0%	100,0%
Total	% Q1.Gorusme Grubu	3,7%	,0%	1,9%
	% of Total	1,9%	,0%	1,9%
	Count	6	7	13
	% Q12. BM ve AB'nin çözüm	46,2%	53,8%	100,0%
	% within Q1.Gorusme Grubu	11,1%	14,3%	12,6%
	% of Total	5,8%	6,8%	12,6%
	Count	54	49	103
	% Q12. BM ve AB'nin çözüm	52,4%	47,6%	100,0%
	% within Q1.Gorusme Grubu	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	52,4%	47,6%	100,0%

Grafik 6.5: Q12. Güney seçimlerinin sonuçları BM ve AB'nin çözüm yaklaşımlarına nasıl yansdı?

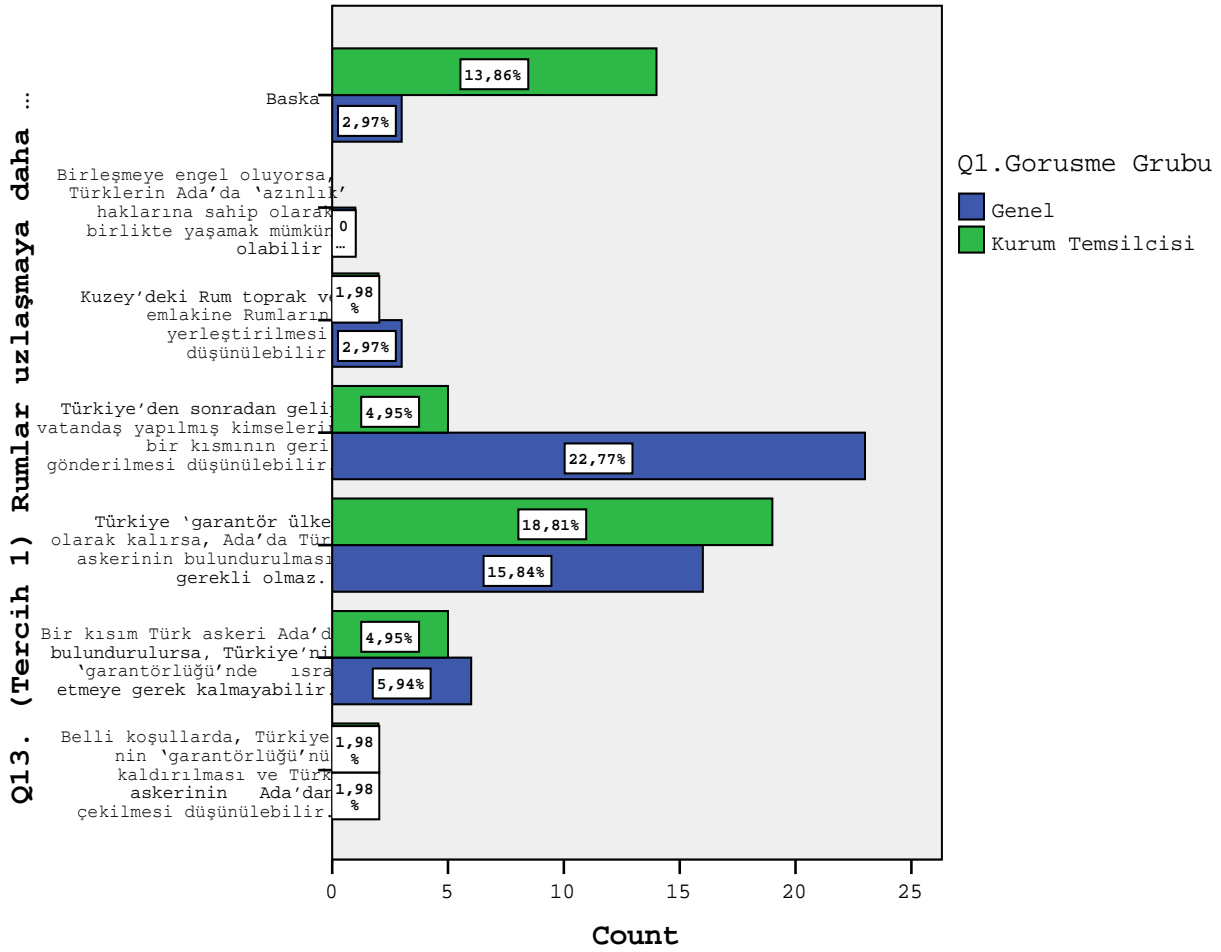
Q13. (Tercih 1) Çözüm için Türk tarafı ne tür/nasıl ödünler verebilir? Sorusuna numaralanmış 6 tercih seçeneği gösterilmiştir. Yeni bir uzlaşma karşılığı olarak 'Türk tarafı nasıl bir ödün vermeli?' sorusunda deneklere verilen 6 seçenek içinde, ilk tercih olarak örneklemin %34,7'si 'Türkiye garantör olarak kalırsa, Türk askerinin Ada'da bulunması gerekmez' (seçenek 3) ve %27,7'si '1974 sonrası Türkiye'den gelerek Ada'ya yerleşenlerin bir kısmının geri gönderilmesi' (seçenek 4) seçenekleri öne çıkmaktadır. Ancak, iki altörneklem grubunun, bu soruya yanıtta oldukça farklı eğilimde oldukları görülmektedir: 'Genel' başlığı altında verilen 'hane halkı' altörneklemde ağırlık %42,6 ile yukarıdaki ikinci seçenekte (seçenek 4) ve %29,6 ile birinci seçenekte (seçenek 3) iken, 'kurumlar' altörneklemde bu oranlar %10,6 ve %40,4 olarak gözükmektedir. Bu soruda hemen hiç tercih edilmeyen seçenek 6 (%1,0: 'azınlık' olma), çok az ilgi bulan (%4,0) seçenek 1 ('Türkiye'nin garantörlüğünün kaldırılması') ve seçenek 5 (%5,0: 'Kuzey'deki Rum topraklarına Rumların yerleştirilmesi') çok düşük oranlarda tercih almış durumda. Bu tercihlere eklenebilecek 7'nci 'Başka?' tercihe 'genel' altörnekleminden %5,6 gibi az sayıda kimse yeni

öneriler getirirken, ‘kurumlar’ altörneklerinin %29,8’inden çeşitli ödünler önerilmektedir. Bu öneriler, halkın pek fazla yeni fikirler üretmediği fakat kurum temsilcilerinin kafalarında verilen 6 seçenek dışında yeni ve özgün ödün önerileri bulunduğunu, yani fikir zenginliğini de göstermektedir.

Tablo 6.7: Q13. (Tercih 1) Çözüm için Türk tarafı ne tür/nasıl ödünler verebilir? X * Q1.Gorusme Grubu

Q13. (Tercih 1) Çözüm için Türk tarafı ne tür/nasıl ödünler verebilir?		Q1.Görüşme Grubu		
		Genel	Kurum Temsilcisi	Total
1. Türkiye'nin 'garantörlüğü'nün kaldırılması ve Türk askerinin Ada'dan çekilmesi	Count	2	2	4
	% Q13. Ne ödünler ?	50,0%	50,0%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	3,7%	4,3%	4,0%
	% of Total	2,0%	2,0%	4,0%
2. Bir kısım Türk askeri Ada'da bulundurulursa, Türkiye'nin 'garantörlüğü'nde ısrar etmeye gerek kalmayabilir	Count	6	5	11
	% Q13. Ne ödünler ?	54,5%	45,5%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	11,1%	10,6%	10,9%
	% of Total	5,9%	5,0%	10,9%
3. Türkiye 'garantör ülke' olarak kalırsa, Ada'da Türk askerinin bulundurulması gerekli olmaz	Count	16	19	35
	% Q13. Ne ödünler ?	45,7%	54,3%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	29,6%	40,4%	34,7%
	% of Total	15,8%	18,8%	34,7%
4. Türkiye'den sonradan gelmiş kimselerin bir kısmının geri gönderilmesi düşünülebilir.	Count	23	5	28
	% Q13. Ne ödünler ?	82,1%	17,9%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	42,6%	10,6%	27,7%
	% of Total	22,8%	5,0%	27,7%
5. Kuzey'deki Rum toprak ve emlakine Rumların yerleştirilmesi düşünülebilir	Count	3	2	5
	% Q13. Ne ödünler ?	60,0%	40,0%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	5,6%	4,3%	5,0%
	% of Total	3,0%	2,0%	5,0%
6.Türklerin Ada'da 'azınlık' haklarına sahip olarak birlikte yaşamak mümkün olabilir	Count	1	0	1
	% Q13. Ne ödünler ?	100,0%	,0%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	1,9%	,0%	1,0%
	% of Total	1,0%	,0%	1,0%
7. Baska	Count	3	14	17
	% Q13. Ne ödünler ?	17,6%	82,4%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	5,6%	29,8%	16,8%
	% of Total	3,0%	13,9%	16,8%
Total	Count	54	47	101
	% Q13. Ne ödünler ?	53,5%	46,5%	100,0%
	% within Q1.Gorusme Grubu	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	53,5%	46,5%	100,0%

Grafik 6.6: Q13.Çözüm için Türk tarafı bazı ödünler verebilir, belli fedakarlıklar gösterebilir mi? Bu durumda, ne tür/nasıl ödünler verilebilir?

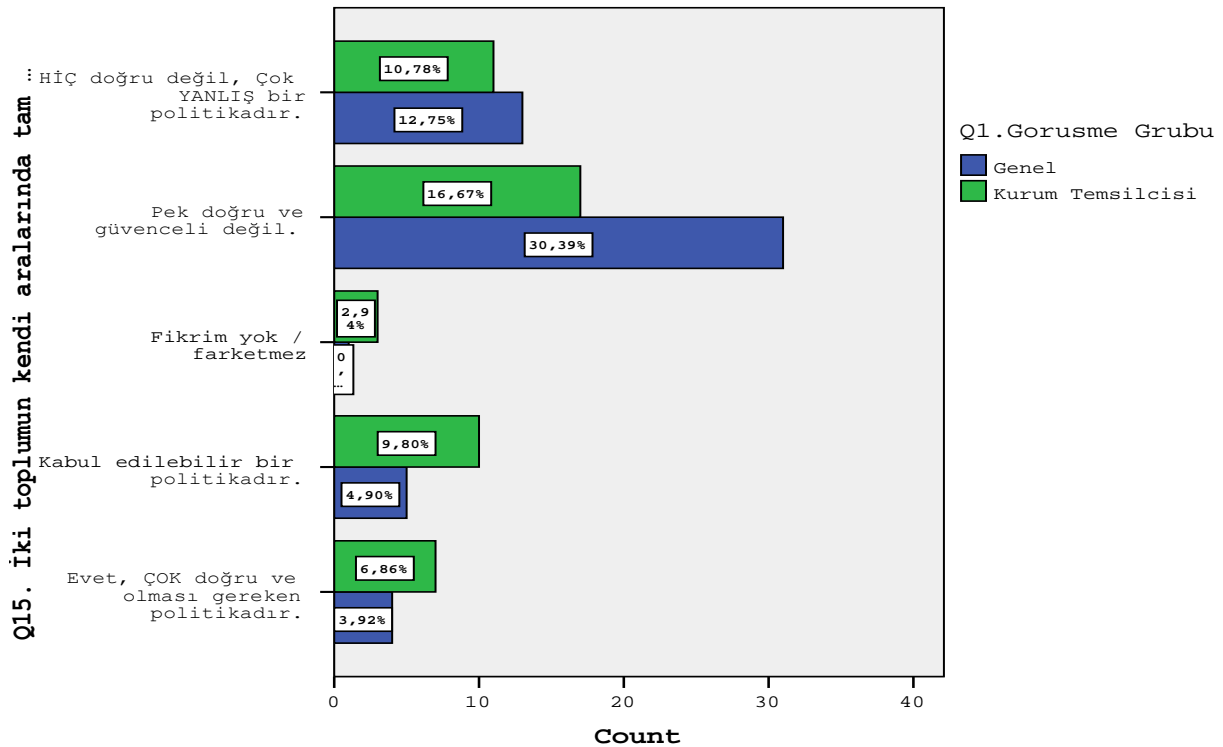
'Çözüm için Türk tarafı ne tür/nasıl ödünler verebilir?' sorusuna ilk tercihler olarak verilenlerin yerine gelmemesi durumunda ikinci tercihlerin neler olacağı da sorulmuş, ilk tercihte pek rağbet edilmemesine karşın, özellikle hane halkı altörnekleminde, ikinci tercihte seçenek 5 de ('Kuzey'deki Rum toprakları.....') öne çıkmaktadır.

Q17. Yeni bir uzlaşma durumunda 'Türk tarafının vazgeçemeyeceği, kabul edemeyeceği ve tartışmayacağı koşullar'ın neler olabileceği sorusuna verilen 9 hazır tercih seçeneği içinde en temel 'vazgeçilmez' olarak seçenek 4: 'Türkiye'nin garantörlüğü', iki altörneklem tarafından yakın bir oranla ve ortalama %42,7 ile en çok duyarlı olunan konu olarak öne çıkmakta. Bu soruya istenen ikinci tercihlere (Tablo: Q18) de bakılırsa, yine seçenek 4 üzerinde uzlaşılan 'vazgeçilmez' olarak görünmekte.

Tablo 6.8: Q14. (Tercih 2) Çözüm için Türk tarafı ne tür/nasıl ödünler verebilir? X * Q1.Gorusme Grubu

Q14. (Tercih 2) Çözüm için Türk tarafı ne tür/nasıl ödünler verebilir?		Q1.Görüşme Grubu		
		Genel	Kurum Temsilcisi	Total
4. Türkiye'den gelip vatandaş yapılmış olanlardan bir kısmının geri gönderilmesi düşünülebilir.	Count	5	3	8
	% Q14. Ne tür/nasıl ödün?	62,5%	37,5%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	16,1%	33,3%	20,0%
	% of Total	12,5%	7,5%	20,0%
5. Kuzey'deki Rum toprak ve emlakine Rumların yerleştirilmesi düşünülebilir	Count	18	4	22
	% Q14. Ne tür/nasıl ödün?	81,8%	18,2%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	58,1%	44,4%	55,0%
	% of Total	45,0%	10,0%	55,0%
6. Türklerin Ada'da 'azınlık' haklarına sahip olarak birlikte yaşamak mümkün olabilir	Count	3	0	3
	% Q14. Ne tür/nasıl ödün?	100,0%	,0%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	9,7%	,0%	7,5%
	% of Total	7,5%	,0%	7,5%
Baska	Count	5	2	7
	% Q14. Ne tür/nasıl ödün?	71,4%	28,6%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	16,1%	22,2%	17,5%
	% of Total	12,5%	5,0%	17,5%
Total	Count	31	9	40
	% Q14. Ne tür/nasıl ödün?	77,5%	22,5%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	77,5%	22,5%	100,0%

Grafik 6.7: Q15. Türkiye ve Yunanistan dikkate alınmadan çözümün iki toplumun karar ve düzenlemesine bırakılması doğru bir politika mıdır? *

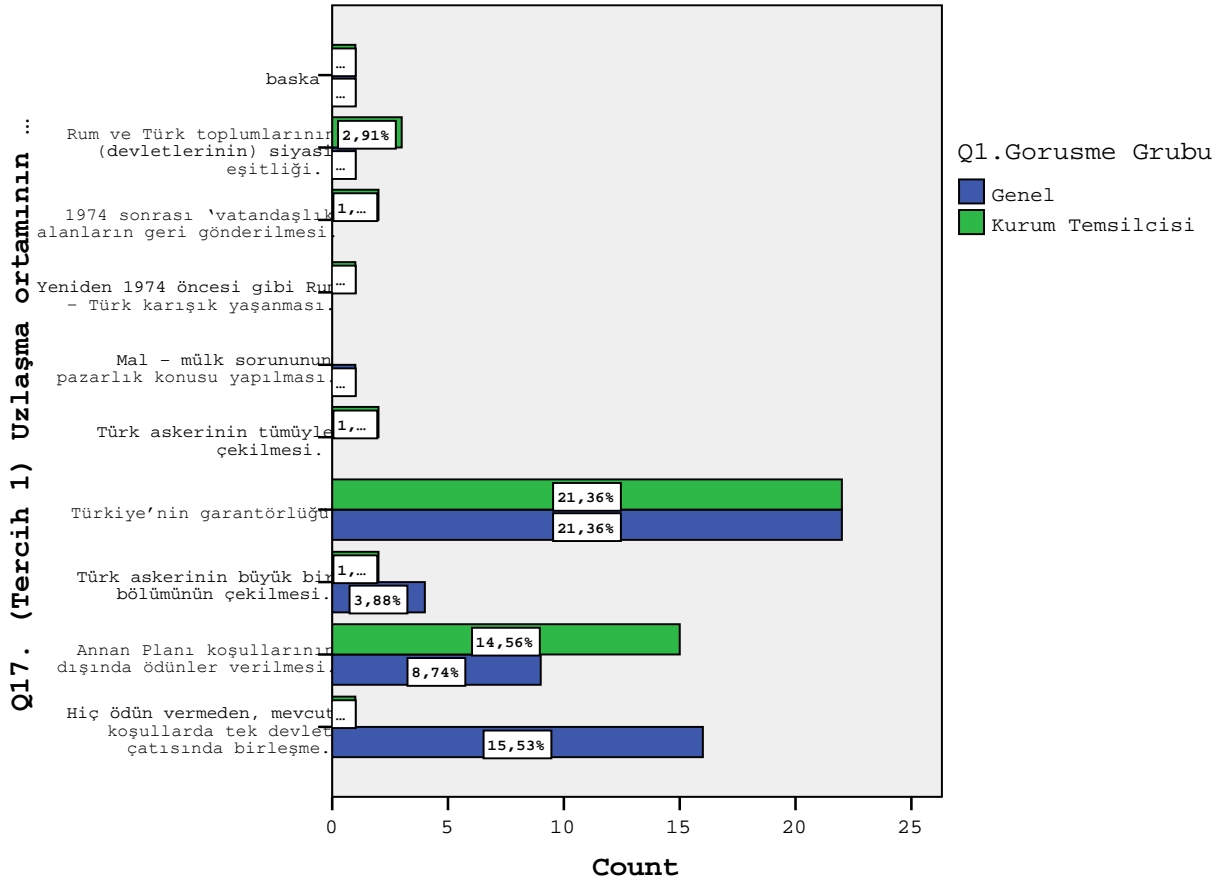

Bunu, daha düşük oranda (%23,3) seçenek 2 ('Annan Planı...') ve seçenek 1 (%16,5: 'Hiç ödün vermemek') izlemekte. Seçenek 5 ('Türk askerinin tümüyle çekilmesi') dahil, bunlar dışında ödün olarak üzerinde uzlaşılacak başka 'vazgeçilmez' gözükmemekte.

Tablo 6.9: Q17. (Tercih 1) Türk tarafının vazgeçemeyeceği, kabul edemeyeceği ve tartışmayacağı koşullar nelerdir? X * Q1.Gorusme Grubu

Q17. (Tercih 1) Türk tarafının vazgeçemeyeceği ...		Q1.Gorusme Grubu		
		Genel	Kurum Temsilcisi	Total
1. Hiç ödün vermeden, mevcut koşullarda tek devlet çatısında birleşme.	Count	16	1	17
	% Q17. (Tercih 1) Türk	94,1%	5,9%	100,0%
	% Q1.Gorusme Gr	29,6%	2,0%	16,5%
	% of Total	15,5%	1,0%	16,5%
2. Annan Planı koşullarının dışında ödünler verilmesi.	Count	9	15	24
	% Q17. (Tercih 1) Türk	37,5%	62,5%	100,0%
	% Q1.Gorusme Gr	16,7%	30,6%	23,3%
	% of Total	8,7%	14,6%	23,3%
3. Türk askerinin büyük bir bölümünün çekilmesi.	Count	4	2	6
	% Q17. (Tercih 1) Türk	66,7%	33,3%	100,0%
	% Q1.Gorusme Gr	7,4%	4,1%	5,8%
	% of Total	3,9%	1,9%	5,8%
4. Türkiye'nin garantörlüğünün devamı	Count	22	22	44
	% Q17. (Tercih 1) Türk	50,0%	50,0%	100,0%
	% Q1.Gorusme Gr	40,7%	44,9%	42,7%
	% of Total	21,4%	21,4%	42,7%
5. Türk askerinin tümüyle çekilmesi.	Count	0	2	2
	% Q17. (Tercih 1) Türk	,0%	100,0%	100,0%
	% Q1.Gorusme Gr	,0%	4,1%	1,9%
	% of Total	,0%	1,9%	1,9%
6. Mal – mülk sorununun pazarlık konusu yapılması.	Count	1	0	1
	% Q17. (Tercih 1) Türk	100,0%	,0%	100,0%
	% Q1.Gorusme Gr	1,9%	,0%	1,0%
	% of Total	1,0%	,0%	1,0%
7. Yeniden 1974 öncesi gibi Rum – Türk karışık yaşanması.	Count	0	1	1
	% Q17. (Tercih 1) Türk	,0%	100,0%	100,0%
	% Q1.Gorusme Gr	,0%	2,0%	1,0%
	% of Total	,0%	1,0%	1,0%
8. 1974 sonrası 'vatandaşlık' alanların geri gönderilmesi.	Count	0	2	2
	% Q17. (Tercih 1) Türk	,0%	100,0%	100,0%
	% Q1.Gorusme Gr	,0%	4,1%	1,9%
	% of Total	,0%	1,9%	1,9%
9. Rum ve Türk toplumlarının (devletlerinin) siyasi eşitliği	Count	1	3	4
	% Q17. (Tercih 1) Türk	25,0%	75,0%	100,0%
	% Q1.Gorusme Gr	1,9%	6,1%	3,9%
	% of Total	1,0%	2,9%	3,9%
10. Baska	Count	1	1	2
	% Q17. (Tercih 1) Türk	50,0%	50,0%	100,0%
	% Q1.Gorusme Gr	1,9%	2,0%	1,9%
	% of Total	1,0%	1,0%	1,9%
Total	Count	54	49	103
	% Q17. (Tercih 1) Türk	52,4%	47,6%	100,0%
	% Q1.Gorusme Gr	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	52,4%	47,6%	100,0%

Grafik 6.7: Q17. (Tercih 1) Türk tarafının vazgeçemeyeceği, kabul edemeyeceği ve tartışmayacağı koşullar nelerdir?

Q20. Yeni Başkan döneminde de uzlaşma sağlanamazsa, KKTC'nin nasıl bir yol izlemesi gerektiği sorusuna, örneklemin %37,9'u ('Genel' %31,5, 'Kurumlar' %44,9) '*Bağımsız KKTC devleti*'ne geçilmesini, %23,3'ü ('Genel' %11,1, 'Kurumlar' %36,7) '*Yeni plan geliştirilmesi*'ni, %18,4'ü ise ('Genel' %33,3 ve 'Kurumlar' %2,0) '*Türkiye ile bütünleşme*'yi çözüm olarak önermekte. Bu sonuncu ('*Türkiye ile bütünleşme*') öneride genel hane halkının kurum temsilcilerinden ayrılarak, Türkiye ile bütünleşme yönünde önemli bir seçimde bulunmaktalar. İzlenmesi gereken yöntem konusunda iki altörneklem arasında istatistiksel olarak anlamlı fark görülmektedir. ($\chi^2=22,88$; $df=4$; $p<.000$)

Tablo 6.10: Q18. (Tercih 2) Türk tarafının kabul edemeyeceği koşullar nelerdir?

Q18. (Tercih 2) Türk tarafının kabul edemeyeceği koşullar nelerdir?		Q1.Gorusme Grubu		
		Genel	Kurum Temsilcisi	Total
Annan Planı koşullarının dışında ödünler verilmesi	Count	1	0	1
	% Q18. (Tercih 2) Türk	100,0%	,0%	100,0%
	% Q1.Gorusme Gr	2,1%	,0%	1,2%
Türk askerinin büyük bir bölümünün çekilmesi	% of Total	1,2%	,0%	1,2%
	Count	1	2	3
	% Q18. (Tercih 2) Türk	33,3%	66,7%	100,0%
Türkiye'nin garantörlüğünün sorgulanması	% Q1.Gorusme Gr	2,1%	5,9%	3,7%
	% of Total	1,2%	2,5%	3,7%
	Count	23	13	36
Ada'da Türk askeri varlığının sorgulanması	% Q18. (Tercih 2) Türk	63,9%	36,1%	100,0%
	% Q1.Gorusme Gr	48,9%	38,2%	44,4%
	% of Total	28,4%	16,0%	44,4%
Mal – mülk sorununun pazarlık konusu yapılması	Count	11	7	18
	% Q18. (Tercih 2) Türk	61,1%	38,9%	100,0%
	% Q1.Gorusme Gr	23,4%	20,6%	22,2%
Yeniden 1974 öncesi gibi Rum – Türk karışık yaşam istenmesi	% of Total	13,6%	8,6%	22,2%
	Count	4	6	10
	% Q18. (Tercih 2) Türk	40,0%	60,0%	100,0%
1974 sonrası 'vatandaşlık' alanların geri gönderilmesi talebi	% Q1.Gorusme Gr	8,5%	17,6%	12,3%
	% of Total	4,9%	7,4%	12,3%
	Count	2	0	2
Rum ve Türk toplumlarının (devletlerinin) siyasi eşitliğinin sorgulanması	% Q18. (Tercih 2) Türk	100,0%	,0%	100,0%
	% Q1.Gorusme Gr	4,3%	,0%	2,5%
	% of Total	2,5%	,0%	2,5%
Total	Count	0	1	1
	% Q18. (Tercih 2) Türk	,0%	100,0%	100,0%
	% Q1.Gorusme Gr	,0%	2,9%	1,2%
Total	% of Total	,0%	1,2%	1,2%
	Count	5	5	10
	% Q18. (Tercih 2) Türk	50,0%	50,0%	100,0%
Total	% Q1.Gorusme Gr	10,6%	14,7%	12,3%
	% of Total	6,2%	6,2%	12,3%
	Count	47	34	81
Total	% Q18. (Tercih 2) Türk	58,0%	42,0%	100,0%
	% Q1.Gorusme Gr	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	58,0%	42,0%	100,0%

KKTC halkının beklentilerine yanıt vermesi açısından TC ve KKTC politikalarına duyulan güven derecesi sorusuna, örneklemin %45,6'sı güven duyarken, 'hane halkı' ('genel') altörnekleminde bu güven (%55,6) 'kurum' altörnekleminde (%36,8) daha yüksek; güven duymayan %36,9'a karşın 'kurum' altörnekleminde (%44,9) 'genel' altörnekleminde (%29,7) daha çok 'güvensizlik' ifade etmekte. Buna göre, iki altörneklem arasında bu soruya yanıtlar açısından gözle görülür fakat istatistik olarak anlamlı olmayan ($X^2=7,00$; $df=4$; $p>.136$) farklar bulunmaktadır: 'genel' altörneklemin %55,6'sı yönetimlere güven, %29,7 güvensizlik duymakta iken, 'kurum' altörnekleminde %36,9 güven ve %44,9 güvensizlik duyduklarını belirtmektedirler.

Tablo 6.11: Q20. Yeni Başkan döneminde de uzlaşma olmazsa, KKTC tarafından nasıl bir yöntem/siyaset izlenmesi gerekir? X * Q1.Görüşme Grubu

Q20. KKTC tarafından nasıl bir yöntem/siyaset izlenmesi gerekir?		Q1.Görüşme Grubu		Total
		Genel	Kurum Temsilcisi	
Şimdiki durum aynen korunarak, başka gelişmeler beklenmelidir.	Count	11	7	18
	% Q20. Nasıl bir siyaset?	61,1%	38,9%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	20,4%	14,3%	17,5%
	% of Total	10,7%	6,8%	17,5%
Yeni ve daha kapsamlı bir planın geliştirilmesi için BM ve AB nezdinde daha aktif olunmalıdır	Count	6	18	24
	% Q20. Nasıl bir siyaset?	25,0%	75,0%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	11,1%	36,7%	23,3%
	% of Total	5,8%	17,5%	23,3%
Bağımsız KKTC devleti' nin savunulması öncelikli dış siyaset olarak belirlenmelidir.	Count	17	22	39
	% Q20. Nasıl bir siyaset?	43,6%	56,4%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	31,5%	44,9%	37,9%
	% of Total	16,5%	21,4%	37,9%
Türkiye ile bütünleşilmelidir.	Count	18	1	19
	% Q20. Nasıl bir siyaset?	94,7%	5,3%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	33,3%	2,0%	18,4%
	% of Total	17,5%	1,0%	18,4%
Baska	Count	2	1	3
	% Q20. Nasıl bir siyaset?	66,7%	33,3%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	3,7%	2,0%	2,9%
	% of Total	1,9%	1,0%	2,9%
Total	Count	54	49	103
	% Q20. Nasıl bir siyaset?	52,4%	47,6%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	52,4%	47,6%	100,0%

Tablo 6.12: Q21. Türkiye'deki ve KKTC'deki mevcut politikaların KKTC beklentilerine uygun bir çözüm getirilebileceğine ne ölçüde güveniyor? X * Q1.Gorusme Grubu

Q21. Türkiye'deki ve KKTC'deki mevcut politikalarının KKTC ..		Q1.Görüşme Grubu		Total
		Genel	Kurum Temsilcisi	
Çok Guveniyorum	Count	2	2	4
	% Q21. Türkiye'deki	50,0%	50,0%	100,0%
	% Q1.Gorusme Gr	3,7%	4,1%	3,9%
	% of Total	1,9%	1,9%	3,9%
Guveniyorum	Count	28	16	44
	% Q21. Türkiye'deki	63,6%	36,4%	100,0%
	% Q1.Gorusme Gr	51,9%	32,7%	42,7%
	% of Total	27,2%	15,5%	42,7%
Bilmiyorum	Count	8	9	17
	% Q21. Türkiye'deki	47,1%	52,9%	100,0%
	% Q1.Gorusme Gr	14,8%	18,4%	16,5%
	% of Total	7,8%	8,7%	16,5%
Pek guvenmiyorum	Count	11	20	31
	% Q21. Türkiye'deki	35,5%	64,5%	100,0%
	% Q1.Gorusme Gr	20,4%	40,8%	30,1%
	% of Total	10,7%	19,4%	30,1%
Hic guvenmiyorum	Count	5	2	7
	% Q21. Türkiye'deki	71,4%	28,6%	100,0%
	% Q1.Gorusme Gr	9,3%	4,1%	6,8%
	% of Total	4,9%	1,9%	6,8%
Total	Count	54	49	103
	% Q21. Türkiye'deki	52,4%	47,6%	100,0%
	% within Q1.Gorusme Gr	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	52,4%	47,6%	100,0%

Tablo 6.13: Q22. Güney'deki yönetim değişikliği, KKTC'nin uluslararası durumunu nasıl etkiledi? X * Q1.Gorusme Grubu

Q22. Güney'deki yönetim değişikliği, ...		Q1.Görüşme Grubu		Total
		Genel	Kurum Temsilcisi	
KKTC'nin birleşme isteği daha geniş çevrelerce görüldü / farkedildi	Count	4	2	6
	% Q22. KKTC'nin Uluslararası	66,7%	33,3%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	7,4%	4,1%	5,8%
KKTC ile Güney daha EŞİT görülmeye başlandı	% of Total	3,9%	1,9%	5,8%
	Count	1	3	4
	% Q22. KKTC'nin Uluslararası	25,0%	75,0%	100,0%
Pek birşey farketmedi / bilmiyorum.	% Q1.Gorusme Grubu	1,9%	6,1%	3,9%
	% of Total	1,0%	2,9%	3,9%
	Count	11	10	21
Güney'in çözüm istiyor imajı güçlendi, inisiyatif yeniden Güney'e geçti	% Q22. KKTC'nin Uluslararası	52,4%	47,6%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	20,4%	20,4%	20,4%
	% of Total	10,7%	9,7%	20,4%
2004 Referandumu ile kazanılan sempati kaybolmaya başladı	Count	25	24	49
	% Q22. KKTC'nin Uluslararası	51,0%	49,0%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	46,3%	49,0%	47,6%
Total	% of Total	24,3%	23,3%	47,6%
	Count	13	10	23
	% Q22. KKTC'nin Uluslararası	56,5%	43,5%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	24,1%	20,4%	22,3%
	% of Total	12,6%	9,7%	22,3%
	Count	54	49	103
	% Q22. KKTC'nin Uluslararası	52,4%	47,6%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	52,4%	47,6%	100,0%

Güney'deki yönetim değişikliğinin, KKTC'nin uluslararası durumunu nasıl etkilediği sorusuna, örneklemin %47,6'sı 'Güney'in çözüm istiyor imajının güçlendiği, inisiyatifin yeniden Güney'e geçtiği', %22,3'ü '2004 Referandumu ile kazanılan sempatinin kaybolmaya başladığı', %20,4'ü de 'Pek birşeyin farketmediği' yanıtlarını vermekte. Bu eğilimler açısından iki altörneklem birbirinden farklı düşünmemekte. Bu bağlamda Türk tarafı, bu son olanağın iyi değerlendirilmesi, fırsatın kaçırılmaması, çünkü sonuçlarının KKTC politikasına zarar vereceği inancında. Bu da, çözüm için yeterli halk iradesinin varlığını işaret eder bir sonuçtur.

'Bugünlerde Annan Planı benzeri bir 'Kıbrıs'ı Birleştirme' planı hazırlanıp referanduma sunulsa, KKTC kesimi tarafından nasıl sonuçlanır?' sorusuna, örneklemin %55,8'i Planın 'yine kabul edileceği' yönünde yanıtlamakta; bu eğilim açısından iki grup karşılaştırıldığında, 'genel' altörneklemi olarak adlandırılan 'sokaktaki insan' grubunun 'kurum' grubundan çok daha yüksek oranda (%66,6 ve %43,8) 'Planın kabul edilebileceği' mesajını vermekte.. Bu konuda 'kurumlar' temsilcilerinin, sonucun pek belli olmayacağı ya da 'Planın kabul edilemeyeceği' eğiliminde oldukları görülmekte.

Tablo 6.14: Q26. Bugünlerde Annan Planı benzeri bir 'Kıbrıs'ı Birleştirme' planı hazırlanıp referanduma sunulsa, KKTC kesimi tarafından nasıl sonuçlanır? * x Q1.Gorusme Grubu

Q26. Annan Planı benzeri bir 'Kıbrıs'ı Birleştirme' ...		Q1.Gorusme Grubu		Total
		Genel	Kurum Temsilcisi	
Kesinlikle Kabul edilir	Count	12	6	18
	% Q26. Annan Planı	66,7%	33,3%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	22,2%	12,5%	17,6%
Yine Kabul Edilir	% of Total	11,8%	5,9%	17,6%
	Count	24	15	39
	% Q26. Annan Planı	61,5%	38,5%	100,0%
Bilinmez	% Q1.Gorusme Grubu	44,4%	31,3%	38,2%
	% of Total	23,5%	14,7%	38,2%
	Count	5	13	18
Bu kez kabul edilmez	% Q26. Annan Planı	27,8%	72,2%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	9,3%	27,1%	17,6%
	% of Total	4,9%	12,7%	17,6%
Kesinlikle Reddedilir	Count	8	10	18
	% Q26. Annan Planı	44,4%	55,6%	100,0%
	% Q1.Gorusme Grubu	14,8%	20,8%	17,6%
Total	% of Total	7,8%	9,8%	17,6%
	Count	5	4	9
	% Q26. Annan Planı	55,6%	44,4%	100,0%
Total	% Q1.Gorusme Grubu	9,3%	8,3%	8,8%
	% of Total	4,9%	3,9%	8,8%
	Count	54	48	102
	% Q26. Annan Planı	52,9%	47,1%	100,0%
Total	% Q1.Gorusme Grubu	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	52,9%	47,1%	100,0%

EK 1- Kıbrıs: Kaynak Bibliyografya

1. Akder, H. "The Single Market and Commercial Relations for Non-Member Countries: Views from Developing Countries with Preferential Arrangements with the EC- The Mediterranean Countries", in: *Journal of Development Planning*, No:21, 1992, United Nations.
2. Arim, R. (ed) (2002), *Cyprus and International Law*, Ankara: Foreign Policy Institute
3. Arsava, Füsün, "1960 Kıbrıs Antlaşmalarının Hukuksal Geçerliliği", *II. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri, 24-27 Kasım 1998, Tarih-Kıbrıs Sorunu*, (Haz. İ. Bozkurt, M. Kansu ve H. Ateşin), Cilt II, DAÜ Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları No:7, Gazimağusa, 1999:555-559.
4. Attalides, M.A. (1979) *Cyprus: Nationalism and International Politics*, New York: St. Martin's Press.
5. Averoff- Tossizza, Evangelos, *Lost Opportunities, The Cyprus Question, 1950-1963*, New Rochelle, New York, 1986.
6. Baier-Allen, S. (1999) (ed) *Looking into the future of Cyprus-EU Relations*, Baden-Baden: Nomos-Verlag.
7. Balkır, C. (2003) Annan Planı'nın Ekonomik Boyutu, TOBB, MEMO, Ankara.
8. Barkey, H. ve Gordon, P. (2001), 'Cyprus: A predictable Crisis', *The National Interest*, Vol. 2.
9. Bozkurt, M. Kansu ve H. Ateşin) Cilt II, DAÜ Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları No:7, Gazimağusa, 1999: 555-559.
10. Bölükbaşı, S. (2001), *Barışçı Çözumsuzlük*, Ankara: İmge Yayınları.
11. Brewin, C. (2000), *The European Union and Cyprus*. Huntingdon: The Eothen Press.
12. Bryant, R. (2004) *Imagining the Modern: The Cultures of Nationalism in Cyprus*, London: I.B. Tauris.
13. Calothychos, V. (1998) (ed), *Cyprus and Its People: Nation, Identity, and Experience in Unimaginable Community, 1955-1997*, Boulder, CO: Westview Press.
14. Camp, G. (1980), "Greek-Turkish Conflict over Cyprus", *Political Science Quarterly*, Vol. 95, No. 1, pp. 43-70.
15. Castelberry, P.H. (1964), "Conflict Resolution and the Cyprus Problem", *The Western Political Quarterly*, Vol. 17, No. 3, pp. 118-130.
16. Clogg, R. *A Concise History of Greece*, Cambridge, CUP, 1992.
17. Conostas, "Challenges to Greek Foreign Policy: Domestic and External Parameters". D.Conostas ve Stavrau (der.), *Greece Prepares for the Twenty-first Century*, Woodrow Wilson Press, Washington, 1995: 71-98.
18. Crawshaw, N. (1978), *The Cyprus Revolt. An Account of the Struggle for Union with Greece*, London: Unwin.
19. Delpuesh, B. *Euro-Mediterranean Partnership*, EC (brochure), 1997.

20. Diez, T. (2000), *Last Exit to Paradise? The EU, the Cyprus Conflict and the Problematic Catalytic Effect*, COPRI Working Paper, Copenhagen: COPRI.
21. Diez, T. (2002), *The European Union and the Cyprus Conflict: Modern Conflict, Postmodern Union*. Manchester: Manchester University Press.
22. Dodd, C.H. *Inter-Communal Talks and the Cyprus Problem*, Nicosia, Turkish Federated State of Cyprus, 1977.
23. -----*The Cyprus Issue: A Current Perspective*, Huntington: Eothen Press. 11. 12. Ertekün, Necati M. Ve Zaim M. Necatigil, *The Right of the Turkish Cypriot People to Self-determination*, Lefkoşa, 1990.
24. -----*The Cyprus Issue: A Current Perspective*, Eothen Press, Huntington, 1994.
25. ----- (Der.), *Cyprus, The Need for New Perspectives*, The Eothen Press, England, 1999.
26. ----- Dodd, C.H. (2002), *Storm Clouds over Cyprus*, Huntington: Eothen Press.
27. ---- "The Legal Perspective of the Membership of Cyprus in the European Union", *Proceedings of the First International Congress on Cypriot Studies*, Gazimağusa, 20-23
28. Emerson, M. ve Tocci, N. (2002), *Cyprus as Lighthouse of the Eastern Mediterranean: Shaping Reunification and EU Accession Together*, Brussels: Center for European Policy Studies.
29. Ertegun, N. M. (1984), *The Cyprus Dispute and the Birth of the Turkish Republic of Northern Cyprus*, Nicosia: K.Rustem and Brothers.
30. Evriviades, Marios L., "The Legal Dimension of the Cyprus Conflict", *Texas International Law Journal*, 10/2, Spring 1975: 227-264.
31. Feridun, F.K. (1998 b). Genral population census (15 December 1996) and some of The important government decisions and legislation pertaining to population in the TRNC. *Journal for Cyprus Studies*, 4 (4), 377-390.
32. Fisher, R.J. (2001) "Cyprus: The Failure of Mediation and the Escalation of an Identity-Based Conflict to an Adversarial Impasse", *Journal of Peace Research*, Vol. 38, No. 3, pp. 307-326.
33. Gibbons, H.S., *The Genocide Files*, C. Bravos, London, 1997.
34. Grant, Thomas D., "Internationally Guaranteed Constitutive Order: Cyprus and Bosnia as Precidates for a new Nontraditional Actor in the Society of States", *Journal of Transnational Law and Policy*, Fall1998: 1-55.
35. Gürel, Şükrü S., *Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993)*, Ankara, Ümit, 1993.
36. Hasgüler, M. (1998) *Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim'in İflası*, Ankara: Öteki Yayınevi.
37. Heinze, Christian, "The Recognition of the Turkish Republic of Northern Cyprus as a State", *Proceedings of the First International Congress on Cypriot Studies*, Gazimağusa, 20-23 November 1996, (Der. E. Doğramacı, W. Haney ve G. König), Gazimağusa, EMU Press, 1997: 273-296.

38. Jacovides, Andreas J., "Cyprus- The International Law Dimension", *The American University Journal of International Law and Policy*, Vol. 10 (4), Summer 1995, s. 1221-1231.
39. Joseph, J.S. (1997), *Cyprus: Ethnic Conflict and International Politics*, London: Macmillan.
40. Karauçak, O. (1991) *Avrupa Topluluğunun Akdeniz Politikası*, İKV Yayınları.
41. Kazancıgil, A., "Türk-Yunan İlişkilerinde Bir Yaklaşım Seçeneği Arayışı", S. Vaner (Der.), *Türk-Yunan Uyuşmazlığı*, İstanbul: Metis Yayınları: 61-75.
42. Kramer, Heinz, *The EU Before the Accession of a Divided Cyprus- Some Theses on the Possible Consequences*, German Institute for International Politics and Security, Berlin, June 2001.
43. Kızılyürek, N. (2002), *Milliyetçilik Kısılacında Kıbrıs*, İstanbul: İletişim Yayınları.
44. Kramer, H. (2001), *The EU Before the Accession of a Divided Cyprus-Some Thoughts on the Possible Consequences*, Berlin: German Institute for International Politics and Security.
45. Kramer, H. (1997), "The Cyprus Question and European Security", *Survival*, Vol. 39, No: 3.
46. Lino, M. (2005), *Greek-Turkish Relations: A Key to Stability in the Eastern Mediterranean*, Bologna: Libreria Bonomo Editrice
47. Mendelson, Maurice, *EU and Cyprus: An Expert View*, Lefkoşa, 1997.
48. ---- *Why Cyprus Entry into the European Union Would Be Illegal- Legal Opinion*, the Embassy of the Republic of Turkey and the Office of the London Representative of the Turkish Republic of Northern Cyprus, London, October 2001.
49. ----- "Cyprus: International Law and Prospects for Settlements", *American Society of International Law, Proceedings of the 78th Annual Meeting*, Washington, April 1984: 107-127.
50. Moran, M. (1998), *Sovereignty Divided: Essays on the international dimension of the Cyprus problem*, Nicosia: CYREP
51. Nugent, N. (2000), "EU Enlargement and the 'Cyprus Problem'", *Journal of Common Market Studies*, Vol. 38, No. 1, pp. 131-150.
52. Oberling, P. (1982), *The Road to Bellapais: The Turkish Cypriot Exodus to Northern Cyprus*, New York: Columbia University Press.
53. Oğuzlu, T. (2002), "Perennial Conflict or Everlasting Peace: The European Union's Involvement in Cyprus", *Perceptions*, Vol. VII, No. 2, pp. 79-101.
54. Olgun, E. (2001), "Confederation: The Last Chance for Establishing a New Partnership in Cyprus", *Perceptions*, Vol. VI, No. 1, pp. 21-38.
55. Özgür, Ö. (1992) *Kıbrıs'ta Demokrasi Bunalımları*, İstanbul: Cem Yayınevi.
56. Özgür, Ö. (1999). *Biz neyiz?* Avrupa Gazetesi, 27 Mayıs 1999
57. Özveren, E. (2003) "Geo-Strategic Significance of Cyprus: Long-Term Trends and Prospects", *Perceptions*, Vol. VII, No. 4, pp. 35-50.
58. Pantelis, S. (1990), *The Making of Modern Cyprus: From Obscurity to Statehood*, London: Interworld Publications.

59. Polyviou, Polyvios P. (1980) *Cyprus. Conflict and Negotiation, 1960-1980*, London: Duckworth
60. Redmond, J. ve Pace, R. (1996) "European Security in the 1990s and Beyond. The Implications of the Accession of Cyprus and Malta to the European Union", *Contemporary Security Policy*, Vol. 17, No. 3, pp. 430-450.
61. Richmond, Oliver P. (1998) *Mediating in Cyprus. The Cyprus Communities and the United Nations*, London: Frank Cass
62. Salem, N. (ed) (1992) *Cyprus: A Regional Conflict and Its Resolution*, New York: St. Martin's Press.
63. Schachter, Oscar, "The Right of States to Use Armed Force", *Michigan Law Review*, 1984 (82), s. 1620-1646.
64. Sonyel, S. (1997) *Cyprus. The Destruction of a Republic. British Documents 1960-65*, Huntingdon: The Eothen Press.
65. Sönmezoğlu, F. (1991), *Tarafların Tutumu ve Tezleri Açısından Kıbrıs Sorunu (1945-1986)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basım ve Film Merkezi.
66. Soysal, Mümtaz, "Sovereignty and the Turkish Republic of Northern Cyprus", *Proceedings of the First International Congress on Cypriot Studies*, Gazimağusa, 20-23 November 1996, (Der. E. Doğramacı, W. Haney ve G. König), Gazimağusa, EMU Press, 1997: 297-306.
67. Stavrides, Z. (1999), *The Cyprus Conflict: National Identity and Statehood*, Nicosia: CYREP.
68. Stephen, Michael, *Greek Cypriot Application for Membership of the European Union*, <http://www.pubinfo.gov.nc.tr/h171198b.htm>
69. Talmon, Stefan (2001) "The Cyprus Question Before the European Court of Justice", *European Journal of International Law*, Vol. 12, No. 4, pp. 727-750.
70. Tamkoç, Metin, *Turkish Cypriot State, The Embodiment of the Right of Self-determination*, London, K. Rüstem & Brother, 1988.
71. Tsoucalus, C. *The Greek Tragedy*, Middlesex:Penguin, 1996.
72. Tocci, N. (2000), *The 'Cyprus Question': Reshaping community identities and elite interests within a wider European framework*, Brussels: Center for European Studies.
73. Tocci, N. (2004), *EU Accession Dynamics and Conflict Resolution: Catalysing Peace or Consolidating Partition in Cyprus?*, Abingdo: Ashgate.
74. Türel, O. (ed) (2002), *Akdeniz'de bir Ada: KKTC'nin Varoluş Öyküsü*, Ankara: İmge.
75. Tsoucalus, C. *The Greek Tragedy*, Middlesex:Penguin, 1996.
76. Wippman, David, "International Law and Ethnic Conflict on Cyprus", *Texas International Law Journal*, 31/2, Spring 1996: 141-181.

EK II: Uygulanan Anketler**A. 2007 Alan Çalışması Temel Anket**

KIBRIS 2007
AB SÜRECİ VE DEĞİŞİM
(13 Haziran 007)

Anket No.: .....

Cevaplayıcının Adı, soyadı: .....

Adres: .....

Telefon: ..... Uygulama tarihi: ...../...../2007

Görüşmeyi yapan: .....

I. (1-13) GENEL**A. KİMLİK**

1. Cinsiyet 1. O E 2. O K 2. Doğum yılı: 19.....
 3. Doğum yeri: 1. O Güney Kıbrıs 2. O Kuzey Kıbrıs 3. O Türkiye 4. O Diğer
 1974'den sonra doğmuşsa:
 4. Babanın asıl memleketi: 1. O Güney Kıbrıs 2. O Kuzey Kıbrıs 3. O Türkiye 4. diğer
 5. Çocukları var mı? 1. O Evet, bir tane 2. O Evet birden fazla 3. O Çocuksuz
 6. Öğrenim/Eğitim durumu:
 O 1. Diplomasız okur-yazar
 O 2. İlkokul bitirmiş
 O 3. Ortaokul bitirmiş
 O 4. Lise/meslek okulu bitirmiş
 O 5. Yüksek öğrenimli
 O 6. Yüksek lisans (master)
 O 7. Doktora
 O 8. Diğer:.....

B. MESLEK ve İŞ DURUMU

7. Mesleği, meslek eğitimi, mesleki becerisi: Mesleğinizi öğrenebilir miyim?
 O 0. meslek sahibi değil O 1. Mesleği vardır (nedir?) .....

8. Halen çalışıyor musunuz? (işi var mı) ?
 O 1. İşsiz O 2. Çalışıyor O 3. Çalışmıyor: Emekli, ev kadını, hasta, vb
İŞSİZ ise:

9. Ne kadar süredir işsizsiniz?

- O 1. Son 3-6 aydır O 2. Son 1-2 yıldır O 3. 2 yıldan fazla süredir

ÇALIŞIYOR ise:

10. İşi: .....

11. Nerede çalışıyorsunuz?

- O 1. Kendi özel işinde O 2. Özel sektörde ücretli
 O 3. Kamu/devlet O 4. Güney'de çalışıyor
 O 5. Başka: . . .

C. AİLE ve KONUT

12. Ailenizde/(hanede) kaç kişi gelir getiren bir işte çalışıyor? (.....) kişi
 13. Ailenin geçim durumunu nasıl değerlendirirsiniz?
 O 1. Çok iyi O 2. İyi O 3. Orta halli O 4. İyi değil O 5. Kötü

(14-16) Ailenin geçim ve yaşama koşulları ?

14. Ailenizin geçim durumunu çevrenizdekilerle kıyaslarsanız, *ekonomik* yönden ailenizi nasıl tanımlar, nereye koyarsınız?

Çok varlıklı Geçimleri Geçimleri Çok iyi Geçim gücüğü
iyi orta sayılmaz çekiyorlar
1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5 _____

15. Son yıllarda ailenizin geçiminde/kazancında *değişme* oldu mu?

Çok iyileşme Daha iyi Değişmedi Biraz Çok
Oldu oldu bozuldu kötüleşti
1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5 _____

16. Ailenizin Güney’de kalan mülkü/varlığı var mı? O 1. Var O 2. Yok

17. Güneyda ailenizin mülkü var ise, Kuzeyde bunun eşdeğerini aldınız mı?

tam olarak *çoğunun karşılığını* *bir kısmın* *hiç almadım*
aldım *aldım* *aldım*
1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____

18) KKTC’nin bugünkü AB, Güney Kıbrıs ve Birleşmiş Milletler ilişkilerinin varmış olduğu noktada, KKTC’nin de AB üyesi olmasını nekadard istiyorsunuz?

Çok fazla İstiyorum Farketmez Çok az Hiç
1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5 _____

* İSTİYORSA (1 veya 2 ise): Birden fazla tercih yapılması halinde önem sırası beliritlecek

19. Neden/niçin AB üyeliğini istiyorsunuz?

1. AB, büyük bir ekonomik ve siyasal güç; bu gücün içinde olmak isterim
2. Kıbrıs’ın büyük bölümü AB üyesi olduğuna göre, KKTC de üye olmalı
3. Rumlarla aradaki gelir-yaşam-olanak farklarının kapanması/ eşitlenmesi için
4. Kıbrıs’da iki toplum arasında birlik ve düzenin kurulması için
5. Kendi şahsi ekonomik ve politik çıkarıma uygun olduğunu düşündüğüm için
6. Diğer: .....

* İSTEMİYORSA (4 veya 5 ise): Birden fazla tercih yapılması halinde önem sırası beliritlecek

20. Neden/niçin AB üyeliğini istemiyorsunuz?

1. Avrupalılar Türk ve müslümanları aralarında istemedikleri için
2. Avrupalılara güvenilmez, tutarsız davrandıklarını gördüğüm için
3. AB’nin Türkleri azınlık durumuna getirip Rumların insafına birkacaklarını düşündüğüm için
4. Kıbrıs’ın Türkiye’nin etkisi dışında bir Helen adasına dönüşeceğini düşündüğüm için
5. Türkiye AB üyesi olmazsa, Rumların Kıbrıs Türklerini Ada’dan sileceğine inandığım için
6. diğer: .....

(21-22) Genel olarak sizce, Kıbrıs Türklerinin (KKTC) AB üyeliği konusuna ve AB’ye ilgisi - heyecanı şu anda nekadardır?

21. *Bu ilgi ve heyecan şu anda nasıldır?*

Çok fazla (Olumlu)	Oldukça	Biraz	Çok az	Hiç yok (Olumsuz)
1_____	2_____	3_____	4_____	5_____

22. *Bu ilgi ve heyecan 3-5 yıl önce (2004 Mayıs öncesinde) nasıldı?*

Çok fazla (Olumlu)	Oldukça	Biraz	Çok az	Hiç (Olumsuz)
1_____	2_____	3_____	4_____	5_____

(23-24) Kıbrıs'ta iki taraf arasında uzlaşma sağlama açısından AB'ye ne kadar güvenirsiniz?

23. *Şimdilerde/son yıllarda Kıbrıs'taki iki tarafı uzlaştıma açısından AB'ne ne kadar güveniyorsunuz?*

Çok fazla (Olumlu)	Oldukça	Biraz	Çok az	Hiç (Olumsuz)
1_____	2_____	3_____	4_____	5_____

24. *3-5 yıl öncesine kıyasla yani Mayıs 2004 öncesinde ne kadar güveniyordunuz?*

Çok fazla (Olumlu)	Oldukça	Biraz	Çok az	Hiç (Olumsuz)
1_____	2_____	3_____	4_____	5_____

25. *Sizce, şu anda KKTC'nin Güney ile uzlaşarak AB üyesi olması gerekli ve önemli bir konu mudur?*

Çok Önemli	Önemli	Farketmez	Fazla önemli değil	Hiç önemli değil
1_____	2_____	3_____	4_____	5_____

26. *Sizce, KKTC halkının çoğunluğunun görüşüne göre, şu anda KKTC'nin Güney ile uzlaşarak AB üyesi olması gerekli ve önemli bir konu mudur?*

Çok Önemli	Önemli	Farketmez	Fazla önemli değil	Hiç önemli değil
1_____	2_____	3_____	4_____	5_____

III. TÜRKİYE VE KIBRIS SORUNU

(27-28) Bazı çevrelerde, 'AB Türkiye'yi üyeliğe almamak için Kıbrıs sorununun çözümüne yeterli katkıda bulunmuyor' deniyor:

27. *Bu konuda ne düşünüyorsunuz?*

Çok doğru	Doğru	Bilmiyorum	Yanlış	Çok yanlış
1_____	2_____	3_____	4_____	5_____

28. *MAYIS 2004 öncesi bu düşünceyi nasıl değerlendiriyordunuz?*

Çok doğru	Doğru	Bilmiyorum	Yanlış	Çok yanlış
1_____	2_____	3_____	4_____	5_____

(29-32) Bazıları da, 'Türkiye, kendisinin AB üyeliği için KKTC'ni koz olarak kullanıyor' diye düşünüyor:

29. *Bu konuda şimdi (son günlerde) ne düşünüyorsunuz?*

Çok doğru Doğru Bilmiyorum Yanlış Çok yanlış
1_____2_____3_____4_____5

30. 3-5 yıl önce, MAYIS 2004 öncesi bu düşüncelyi nasıl değerdendiriyordunuz?

Çok doğru Doğru Bilmiyorum Yanlış Çok yanlış
1_____2_____3_____4_____5

31. Sizce Türkiye şimdi aradan çekilse, KKTC ile Güney arasında daha çabuk ve adil birleşme olurmu?:

Kesinlikle olur Olabilir Bilmiyorum Olmayabilir Hiç olmaz
1_____2_____3_____4_____5

32. Sizce Türkiye'nin Ada'da bulunması, Kıbrıs'ın birleşmesinde ve KKTC'nin AB üyeliğinde tek engel midir?

KesinlikleEvet Engeldir Bilmiyorum Engel değildir Kesinlikle engel değildir
1_____2_____3_____4_____5

IV. ÇÖZÜM OLANAKLARI; ÖNERİLERİ

(33-34) Kıbrıs sorununun çözümü

31. Kıbrıs sorununun çözümüne hangi tarafların katılması uygundur?

- İki toplumun birarada ve kendi başlarına karar vermeler
- Türkiye ve Yunanistan'ın da taraf olduğu iki toplum arası diyalogla
- Türkiye ve Yunanistan'ın kendi aralarında anlaşmaları
- BM'in başında olduğu (Annan Planı gibi) çözüm modeli ile
- AB'nin belirleyiciliği, aracılığı ve Güney'e telkini ile
- BM ile AB'nin oluşturacağı ortak irade ile
- Hiçbir şeyi değiştirmeden, şimdiki durumun kesinleştirilerek sürdürülmesinde
- Diğer: ....

32. 3-5 yıl önce (2004-öncesi) Kıbrıs sorununun çözümü için hangi tarafların katılmasını uygun görüyordunuz?

- İki toplumun birarada ve kendi başlarına karar vermelerinde
- Türkiye ve Yunanistan'ın da taraf olduğu iki toplum arası diyalogla
- Türkiye ve Yunanistan'ın kendi aralarında anlaşmalarında
- BM'in başında olduğu (Annan Planı gibi) çözüm modeli ile
- AB'nin tek başına düzenlemesi ve aracılığı ile
- BM ile AB'nin oluşturacağı ortak irade
- Hiçbir şeyi değiştirmeden, şimdiki durumun kesinleştirilerek sürdürülmesinde
- Diğer

(35-36) Seçimde, oy verilen partinin AB ile ilgili görüşleri hakkında:

35. Son seçimlerde oy verdiğiniz partiyi tercihinizde, Parti'nin AB yanlılığı veya karşıtlığı ne kadar rol oynadı ?

Tamamen Kısmen AB faktörünü AB'ye AB'ne tamamen
AB yanlısı AB yanlısı düşünmedim kuşkulu karşı olduğu için
Diye oy verdim diye oy verdim oy verdim olduğu için oy verdim
1_____2_____3_____4_____5

36. Şimdi seçimler olsa, AB ile ilgili hangi görüşteki bir partiye oy verirdiniz?

Tamamen AB yanlısı Olana	Kısmen AB yanlısı olana	AB faktörünü düşünmeden oy veririrm	ABye kuşkulu olana	AB'ne tamamen karşı olana
1_____	2_____	3_____	4_____	5_____

37. Şimdi seçim olsa,oy vereceğiniz partinin hangi özelliği taşımasına dikkat ederdiniz?

- KKTC'ni AB'ye taşıyabilecek görüşleri güçlü bir partiyi desteklerim
- Türkiye ile tam uzlaşacak ve onlarla birlikte hareket eden bir partiyi desteklerim
- İç politikada güçlü olan, her çevreye kendini kabul ettirecek bir partiyi desteklerim
- Türkiye'deki politikalara bakmadan bağımsız hareket eden bir partiyi desteklerim
- Rumlarla uzlaşmada başarılı olabilecek, onlarla aynı politikayı güdecek bir partiyi desteklerim
- AB'yi ve Rumlarla uzlaşmayı bir kenara bırakarak, KKTC'ni geliştirecek bir vizyonu desteklerim
- Diğer:...

V. RUMLARLA UZLAŞMA VE ÇÖZÜM

(38-40) Ada'da iki toplumun barış ve eşitlik içinde yaşaması konusu:

38. **Sizce**, Kıbrıs Türkleri ile Rumların kısa sürede uzlaşacağı beklentisi ne kadar gerçekçi ve olanaklıdır?

Çok Mümkün ve gerçekçi	mümkün olabilir	fikrim yok	biraz zor gerçekleşir	kısa sürede olanaksızdır
1_____	2_____	3_____	4_____	5_____

39.Sizce, **KKTC halkı**, Kıbrıs Türkleri ile Rumların kısa sürede uzlaşacağı beklentisini ne ölçüde gerçekçi ve olanaklı bulur?

Çok Mümkün ve Gerçekçi bulur	mümkün diye düşünür	fikrim yok	biraz zor gerçekleşir diye düşünür	kısa sürede olanaksız diye düşünür
1_____	2_____	3_____	4_____	5_____

40. Sizce, **Rum Halkı**, Kıbrıs Türkleri ile Rumların kısa sürede uzlaşacağı beklentisini ne ölçüde gerçekçi ve olanaklı bulur?

Çok Mümkün ve Gerçekçi bulur	mümkün bulur	fikrim yok	biraz zor gerçekleşir diye düşünür	kısa sürede olanaksızdır diye düşünür
1_____	2_____	3_____	4_____	5_____

(41-48) Sizce Kıbrısta, Kıbrıslı Türkler ile Rumlar arasındaki sosyal yakınlık ne olmalıdır? (Hem tercihiniz olan ifadeyi (X) işareti ile belirtin, hem de tercihinizin derecesini veren şu tercihlerin (1=Evet, ..., 5=Hayır) başındaki tercih derecesinin numarasını X işareti ile gösterin.)

- (1) Evet, çok tercih ederim
- (2) İsterim (az tercih)
- (3) Olabilir (farketmez)
- (4) Yanlış bir tutum (doğru yaklaşım değil)

(5) Çok yanlış ve saçma (**hiç** tercih etmem)

( ) 41. Rumların yüzünü hiç görmeden, en ufak bir ilişki olmadan tamamen ayrı toplumlar-yabancılar olarak yaşamayı isterim (**yakınımda istemem!**)

- (1) Evet, **çok** tercih ederim
- (2) İsterim (az tercih)
- (3) Olabilir (farketmez)
- (4) Yanlış bir tutum (doğru yaklaşım değil)
- (5) Çok yanlış ve saçma (**hiç** tercih etmem)

( ) 42. **Şimdiki gibi**, tamamen ayrı bölgelerde ve sınırlı temas ve ilişkiler içinde kalarak yaşamayı isterim

- (1) Evet, **çok** tercih ederim
- (2) İsterim (az tercih)
- (3) Olabilir (farketmez)
- (4) Yanlış bir tutum (doğru yaklaşım değil)
- (5) Çok yanlış ve saçma (**hiç** tercih etmem)

( ) 43. **1974 öncesi gibi** iki toplum karışık olarak fakat kendi yerleşim birimlerinde fazla yakın ilişki kurmadan yaşamayı isterim

- (1) Evet, **çok** tercih ederim
- (2) İsterim (az tercih)
- (3) Olabilir (farketmez)
- (4) Yanlış bir tutum (doğru yaklaşım değil)
- (5) Çok yanlış ve saçma (**hiç** tercih etmem)

( ) 44. **Aynı kentte** veya köyde karışık olarak fakat çok fazla yakın ilişki olmadan yaşamayı isterim

- (1) Evet, **çok** tercih ederim
- (2) İsterim (az tercih)
- (3) Olabilir (farketmez)
- (4) Yanlış bir tutum (doğru yaklaşım değil)
- (5) Çok yanlış ve saçma (**hiç** tercih etmem)

( ) 45. **Aynı kentte, aynı işyerinde, aynı mahalle ve sokakta karışık** olarak ve tanış ilişkisi içinde yaşamayı isterim

- (1) Evet, **çok** tercih ederim
- (2) İsterim (az tercih)
- (3) Olabilir (farketmez)
- (4) Yanlış bir tutum (doğru yaklaşım değil)
- (5) Çok yanlış ve saçma (**hiç** tercih etmem)

( ) 46. Yakın **komşu-arkadaş-dost olarak** evlerimiz dışında birlikte eğlenerek-konuşarak, işbirliği içinde ve birbirimizin dilini de öğrenerek yaşamayı isterim

- (1) Evet, **çok** tercih ederim
- (2) İsterim (az tercih)
- (3) Olabilir (farketmez)
- (4) Yanlış bir tutum (doğru yaklaşım değil)
- (5) Çok yanlış ve saçma (**hiç** tercih etmem)

( ) 47. **İş/işyeri ortağı olarak**, birlikte yakın çalışma ve **aile dostluk ilişkileri**

içinde yaşamayı isterim

- (1) Evet, **çok** tercih ederim
- (2) İsterim (az tercih)
- (3) Olabilir (farketmez)
- (4) Yanlış bir tutum (doğru yaklaşım değil)
- (5) Çok yanlış ve saçma (**hiç** tercih etmem)

( ) 48. **Evlilik ilişkisi** de dahil, çok yakın dost ve akraba olarak yaşamayı isterim

- (1) Evet, **çok** tercih ederim
- (2) İsterim (az tercih)
- (3) Olabilir (farketmez)
- (4) Yanlış bir tutum (doğru yaklaşım değil)
- (5) Çok yanlış ve saçma (**hiç** tercih etmem)

49. Güney'in iş, hizmetler ve sosyal güvenlik olanaklarını kullanıyor musunuz?

- a. Düzenli olarak Güneyde çalışıyorum
- b. Ara sıra Güneyde çalışıyorum
- c. Güneyde hiç çalışmıyorum fakat Güneydeki hastanelerden yararlanıyorum
- d. Güneyden emeklilik maaşı alıyorum
- e. Arada bir alışveriş için gidiyorum
- f. Arada bir merak ettiğim için gidiyorum
- g. Gitmiyorum. Güney ile hiçbir ilgi ve ilişkim yoktur

(50-51) KKTC'nde 'KİMLİK' konusu:

50. Siz kendinizi hangi kimlikle tanımlarsınız?
  - a. İlk sırada ben kendimi Kıbrıslı olarak tanımlarım (ırk ayırımı yok)
  - b. İlk sırada ben kendimi Türk olarak tanımlarım
  - c. İlk sırada ben kendimi Kıbrıslı Türk olarak tanımlarım
  - d. İlk sırada ben kendimi Müslüman olarak tanımlarım
  - e. İlk sırada ben kendimi Türk ve müslüman olarak tanımlarım
  - f. İlk sırada ben kendimi Kıbrıslı-Türk-Müslüman olarak tanımlarım
51. Sizce KKTC vatandaşları kendilerini hangi kimlikle tanımlarlar?
  - a. Kıbrıslı olarak tanımlarlar (ırk ayırımı yok)
  - b. Türk olarak tanımlarlar
  - c. Kıbrıs Türkü veya Kıbrıslı Türk olarak tanımlarlar (Kıbrıslı Türk)
  - d. Müslüman olarak tanımlarlar
  - e. Türk ve müslüman olarak tanımlarlar
  - f. Kıbrıslı-Türk-Müslüman olarak tanımlarla

VI. TÜRKİYE FAKTÖRÜ:

(52-57) Şu ölçek değerlerini (1= Çok doğru, ..., 5=Çok yanlış) kullanarak, aşağıdaki ifadeleri nasıl değerlendirdiğinizi, ölçek değerinin üzerine (X) koyarak belirtiniz:

Çok doğru	Doğru	Bilmiyorum	Yanlış	Çok yanlış
1	2	3	4	5

52. **Türkiye, KKTC için hem Rum baskısına karşı çok önemli bir hem de KKTC'nin AB ve Rumlar karşısındaki gücünü/ağırlığını artırmaktadır:**

Çok doğru Doğru Bilmiyorum Yanlış Çok yanlış
1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5 _____

53. **KKTC'nin AB üyeliğinin gerçekleşmesinde Türkiye KKTC için önemli bir olanak veya avantajdır:**

Çok doğru Doğru Bilmiyorum Yanlış Çok yanlış
1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5 _____

54. **Ada'da çözümü kolaylaştırmak/sağlamak için en uygun yol, Türkiye'nin KKTC'ne mali desteğini sürdürürken Adadaki askeri varlığına son vermesidir**

Çok doğru Doğru Bilmiyorum Yanlış Çok yanlış
1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5 _____

55. **AB ile ilişkide Türkiye, KKTC'nin çıkarlarını korumak/savunmak için çalışmıyor, kendisinin AB üyeliği için KKTC'ni koz olarak kullanıyor:**

Çok doğru Doğru Bilmiyorum Yanlış Çok yanlış
1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5 _____

56. **KKTC'nin AB üyeliğinin gerçekleşmesinde Türkiye büyük bir engel veya ayakbağıdır:**

Çok doğru Doğru Bilmiyorum Yanlış Çok yanlış
1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5 _____

57. **Sizce Türkiye'nin KKTC ile ilişkisinin ne düzeyde olması daha uygundur?**

- Türkiye'nin KKTC ile ekonomik, siyasi ve askeri ilişkileri şimdi olduğu gibi devam etmeli
- Türkiye, askerlerin önemli bir kısmını çekmeli fakat KKTC'ne mali ve siyasi desteğini sürdürmeli
- Türkiye, askerlerin tümünü çekmeli fakat mali ve siyasi olarak KKTC'nin yanında olmalı
- Türkiye KKTC'ne olan ekonomik, siyasi ve askeri desteğini geri çekerek sadece 'garantör' olarak kalmalı
- Türkiye tüm yasal, siyasal ve askeri varlığı ile Adadan çekilmeli
- Diğer:....

VI. ANNAN PLANI VE KKTC'NİN DURUŞU

(58-63) **Şu ölçek değerlerini (1= Çok doğru,....., 5=Çok yanlış) kullanarak, aşağıdaki ifadeleri nasıl değerlendirdiğinizi, ölçek değerini (X) ile işaretleyerek belirtiniz:**

Çok doğru Doğru Bilmiyorum Yanlış Çok yanlış
1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5 _____

58. **'Annan Planı'nın yürürlüğe girmemesi, KKTC'nin AB üyeliği için kaçırılmış en büyük fırsattı:**

Çok doğru Doğru Bilmiyorum Yanlış Çok yanlış
1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5 _____

59. **O dönemde Kıbrıs'da barışın ve çözümün en uygun yolu, Rumlarla 'Annan Planı' koşulları çerçevesinde uzlaşmaktı:**

Çok doğru Doğru Bilmiyorum Yanlış Çok yanlış

1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5

60. *Annan Planı* temelinde Rum kesimi ile uzlaşma, KKTC için şimdi de hala en uygun çözümdür:

Çok doğru Doğru Bilmiyorum Yanlış Çok yanlış
1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5

*****(62) Annan Planı'nı yeniden canlandırarak, Plan temelinde uzlaşmak:**

a (*Sizin ideal tercihiniz*)

(1=Çok olumlu 2=İyi 3=Olabilir 4=İyi değil 5=Çok olumsuz)
1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5

b(*Koşullar içinde en gerçekçi çözüm*)

(1=Çok olumlu 2=İyi 3=Olabilir 4=İyi değil 5=Çok olumsuz)
1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5

c (*Rum tarafı nasıl ister?*)

(1=Çok olumlu 2=İyi 3=Olabilir 4=İyi değil 5=Çok olumsuz)
1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5

(61-63) KKTC'nin kendine yeterli olacak düzeye ulaşması

61. İzolasyonlar kaldırılıp KKTCnin dünyaya açılması sağlanırsa, Kuzey ekonomisi daha da hızlı büyür ve çözüm için siyasi ödün vermeye gerek kalmaz :

Çok doğru Doğru Bilmiyorum Yanlış Çok yanlış
1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5

62. İzolasyonlar kaldırıldığı zaman KKTC'nin en yakın dış ticaret ortağı Güney Kıbrıs olacaktır

Çok doğru Doğru Bilmiyorum Yanlış Çok yanlış
1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5

63. Dünyadaki ülkeler arası bütünleşme ve guruplaşma içinde KKTC kendisine nasıl bir yol çizmelidir?

- Türkiye ile bütünleşmeli
- AB ile bütünleşmeli
- AB içinde bir Türkiye ile bütünleşmeli
- Güney Kıbrıs ile bütünleşmeli
- İslam alemi ile bütünleşmeli
- Amerika ile bütünleşmeli
- diğer (belirtiniz) .....

VI. ÇÖZÜM VE UZLAŞMA

(64-68) Kıbrıs sorununun en uygun çözümü NASIL olmalıdır? Her soruya verilen ÜÇ ayrı (a, b, c) değerlendirmenin herbiri için aşağıdaki ölçeği kullanarak tercihinizi belirtiniz.

(1=Çok olumlu 2=İyi 3=Olabilir 4=İyi değil 5=Çok olumsuz)
1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5

Her soru için şu değerlendirmeleri yapın:

(a) Siz nasıl olmasını istersiniz, sizin en uygun tercihiniz (gönlünüzden geçen) nedir?

- (b) Varolan koşullara göre ve Rumların haklarını da dikkate alarak, **en gerçekçi** çözüm NASIL olabilir?
 (c) Sizce, **Rum kesimi** sizin öngördüğünüz çözümü NASIL değerlendirir/karşular?
 (d)

*** 64. 1960 Anayasası'nı aynen uygulayarak, 1974 öncesini yeniden yaşatmak

. 64. Sizin ideal tercihiniz ?

(1=Çok olumlu 2=İyi 3=Olabilir 4=İyi değil 5=Çok olumsuz)
 1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5 _____

65. Sizce, KKTC halkının tercihi nasıl olur?

(1=Çok olumlu 2=İyi 3=Olabilir 4=İyi değil 5=Çok olumsuz)
 1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5 _____

66. Sizce, Rum tarafının tercihi nasıl olur?

(1=Çok olumlu 2=İyi 3=Olabilir 4=İyi değil 5=Çok olumsuz)
 1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5 _____

*** (67-69) Nasılsa AB içinde SORUN yaşanmayacağından, zaman geçirmeden AB'nin uygun bulunduğu bir anlaşmayla bir arada yaşamak:

67. (Sizin ideal tercihiniz)

(1=Çok olumlu 2=İyi 3=Olabilir 4=İyi değil 5=Çok olumsuz)
 1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5 _____

68. (Koşullar içinde en gerçekçi çözüm)

(1=Çok olumlu 2=İyi 3=Olabilir 4=İyi değil 5=Çok olumsuz)
 1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5 _____

69. (Rum tarafı nasıl ister?)

(1=Çok olumlu 2=İyi 3=Olabilir 4=İyi değil 5=Çok olumsuz)
 1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5 _____

70. Beş yıl sonra Kıbrıs adasını nasıl görmek istersiniz?

- (a) İki kesimin tam kaynaştığı, birlikte yaşadığı 'Birleşik Kıbrıs'
 (b) Aynı yönetim altında, barış içinde, sınırı olmayan 'iki toplumlu- iki kesimli' Kıbrıs
 (c) Ortak devlet yapısı içinde ayrı yönetimlerde, ortak meclisli federatif devlet
 (d) Belli bazı ortak yönetimler dışında sınırları belirli, belli sayıda BM gücü ile güvence altına alınmış iki toplumlu Kıbrıs
 (e) Şimdiki gibi ayrı yönetimlerle fakat AB içinde temsil edilen yarı-federatif Kıbrıs
 (f) İki ayrı bağımsız devlet olarak iki Kıbrıs
 (g) Başka: .....

TEŞEKKÜRLER!

=====

B. 2008 Kısa Anketi

KIBRIS 2008

AB SÜRECİ VE DEĞİŞİM

Anket No.: .....

A. KİMLİK

Adı, soyadı: .....

Adres: .....

Telefon: ..... Uygulama tarihi: ...../...../2008

Görüşmeyi yapan: .....

1. Görüşme Grubu: 1. Genel   2. Kurumlar temsilcisi2. Cinsiyet   1. E   2. K

3. Doğum yılı: 19.....

4. Öğrenim/Eğitim durumu:

 1. İlk- Orta *2. Lise/meslek okulu* *3. Yüksek öğrenim*

5. Daha önce (geçen yaz) kendisiyle görüşüldü mü (anket verildi mi)?

 1. Evet, görüşüldü 2. Hayır, görüşülmedi**B. Güney Kıbrıs'taki yönetim değişikliği ile ilgili olarak:**6. Kıbrıs'ta çözüme yaklaşılması açısından, Güney'deki Cumhurbaşkanlığı seçimi sonuçlarından **KİŞİ** olarak ne kadar iyimser ve memnunsunuz ? *1. Çok Memnunum, adil bir çözüm gerçekleşebilir.* *2. Daha iyimserim, daha uygun bir ortam oluştu..*

O 3. Fazla bilgim yok, farketmez.

O 4. Memnun değilim: Eski koşullardan farklı bir durum olmaz.

O 5. KKTC inisiyatifi Güney'e kaptırdı, çok daha kötü duruma düştü.

7. Size göre, genel olarak **KKTC halkı** bu sonuçlardan ne derece memnun?

*O 1. Halkın büyük bir kısmı **çok memnun** ve uygun çözüm beklentisi içinde.*

O 2. Halkın önemli bir kısmı eskisinden daha iyimser ve biraz umutlu.

O 3. Halk için pek birşey farketmedi, değişiklik yok.

O 4. Çoğunluk bir bekleyiş içinde ama kesin bir çözüm de beklemiyor.

O 5. Çoğunluk yeni görüşmelerden - müzakerelerden çok umutsuz.

8. Sizce, **RUM halkının** bu konudaki beklentileri-yorumları nasıldır?

O 1. Çoğunluk, önemli bir gelişme olacağına inanıyor.

O 2. KKTC ile daha yakın- yapıcı müzakerelere başlanabileceğini bekliyor.

O 3. Eski durumdan farklı bir gelişme olacağını beklemiyor.

O 4. Daha yakın görüşmeler olsa bile, sorunu çözeceğini pek beklemiyor.

O 5. Çoğunluk, yeni durumda da, hiç birşeyin değişmeyeceğini düşünüyor.

9. Sizce, **KKTC Hükümeti** ve yönetici çevreler bu gelişmeleri nasıl değerlendiriyor?

O 1. Çoğunluk, önemli ve çok ciddi bir gelişme olacağına inanıyor.

O 2. KKTC ile doğrudan uzlaşma aranılacağı, daha yakın ve yapıcı müzakerelere başlanabileceğini bekliyor.

O 3. Eski durumdan farklı bir gelişme olacağını beklemiyor.

O 4. Daha yakın görüşmeler olsa bile, sorunu çözeceğini pek beklemiyor.

O 5. Çoğunluk, yeni durumun geçmiştekinden daha kötü olacağını düşünüyor.

10. Sizce, bu yeni dönemde çözüme doğru bir gelişme ne yönde olmalıdır?

*O 1. İki kesimin tam kaynaştığı, birlikte yaşadığı '**Birleşik Kıbrıs**' .*

*O 2. Aynı yönetim altında, sınırı olmayan '**iki toplumlu- iki kesimli**' Kıbrıs.*

*O 3. Ortak devlet yapısı içinde ayrı yönetim, ortak meclisli '**Federatif Devlet**'.*

O 4. Belli bazı ortak yönetimler dışında sınırları belirli, **iki toplumlu** Kıbrıs.

O 5. Şimdiki gibi ayrı yönetimlerle fakat AB içinde **yarı-federatif** Kıbrıs.

11. Başka:.....

12. Güney seçimlerinin sonuçları BM ve AB'nin çözüm yaklaşımlarına nasıl yansdı?

O 1. Çözüm için daha uygun ve adil bir ortam oluşmaya başladı.

O 2. BM ve AB, çözüme daha eşitlikçi/adil/olumlu yaklaşıma başladı.

O 3. Hiç birşey değişmedi, 2004 öncesindeki farklı bir tutumları yok.

O 4. AB ve BM, Rumların talepleri yönünde planlar geliştirmekteler.

O 5. Kıbrıs sorununu çözmeye Türkiye'nin rolü ve ağırlığı çok azaldı.

O 6. KKTC daha az dikkate alınarak, çözüm Rumların inisiyatifine verilmeye başlandı.

13, 14. Rumlar uzlaşmaya daha yakın durumda iken, çözüm için Türk tarafı bazı ödünler verebilir, belli fedakarlıklar gösterebilir mi? Bu durumda, ne tür/nasıl ödünler verilebilir?
(İki yanıt alınabilir)

O 1. Belli koşullarda, Türkiye'nin 'garantörlüğü'nün kaldırılması ve Türk askerinin

Ada'dan çekilmesi düşünülebilir.

O 2. Bir kısım Türk askeri Ada'da bulundurulursa, Türkiye'nin 'garantörlüğü'nde

ısrar etmeye gerek kalmayabilir.

O 3. Türkiye 'garantör ülke' olarak kalırsa, Ada'da Türk askerinin bulundurulması

gerekli olmaz.

O 4. Türkiye'den sonradan gelip vatandaş yapılmış kimselerin bir kısmının geri

gönderilmesi düşünülebilir.

O 5. Kuzey'deki Rum toprak ve emlakine Rumların yerleştirilmesi düşünülebilir

O 6. Birleşmeye engel oluyorsa, Türklerin Ada'da 'azınlık' haklarına sahip olarak

birlikte yaşamak mümkün olabilir.

O 7. Başka:.....

15. İki toplumun kendi aralarında tam anlaşmaları durumunda, Türkiye ve Yunanistan dikkate alınmadan çözüm ve geleceğin iki toplumun karar ve düzenlemesine bırakılması doğru bir politika mıdır?

- O 1. Evet, **ÇOK doğru** ve olması gereken politikadır.
- O 2. Kabul edilebilir bir politikadır.
- O 3. Fikrim yok / farketmez.
- O 4. Pek doğru ve güvenceli değil.
- O 5. **HİÇ doğru değil**, Çok **YANLIŞ** bir politikadır.

16. Her durum için: NİÇİN?

.....
 .....
17,18,19. Uzlaşma ortamının heyecanı içinde Türk tarafının vazgeçemeyeceği, kabul edemeyeceği ve tartışmayacağı koşullar nelerdir? (Üç Seçim yapılabilir)

- O 1. Hiç ödün vermeden, mevcut koşullarda tek devlet çatısında birleşme.
- O 2. Annan Planı koşullarının dışında ödümler verilmesi.
- O 3. Türk askerinin büyük bir bölümünün çekilmesi.
- O 4. Türkiye'nin **garantörlüğü**.
- O 5. Türk askerinin tümüyle çekilmesi.
- O 6. Mal – mülk sorununun pazarlık konusu yapılması.
- O 7. Yeniden 1974 öncesi gibi Rum – Türk karışık yaşanması.
- O 8. 1974 sonrası 'vatandaşlık' alanların geri gönderilmesi.
- O 9. Rum ve Türk toplumlarının (devletlerinin) siyasi eşitliği.
- O 10. Başka:

20. Yeni Başkan döneminde de çözüm için uzlaşma olmazsa, sizce, çözüm için KKTC tarafından nasıl bir yöntem/siyaset izlenmesi gerekir?

- O 1. Şimdiki durum aynen korunarak, başka gelişmeler beklenmelidir.
- O 2. Yeni ve daha kapsamlı bir planın geliştirilmesi için BM ve AB nezdinde daha aktif olunmalıdır.
- O 3. 'Bağımsız KKTC devleti' nin savunulması öncelikli dış siyaset olarak Belirlenmelidir.
- O 4. Türkiye ile bütünleşmelidir.
- O 5. KKTC lağvedilerek Güney'le bütünleşmelidir.

O 6. Başka: .....

21. Türkiye'deki ve KKTC'deki mevcut politikaların, KKTC beklentilerine uygun bir çözüm getirilebileceğine ne ölçüde güveniyorsunuz?

1. Çok güveniyorum 2. Güveniyorum 3. Bilmiyorum 4. Pek güvenemiyorum i-

5. Hiç güvenemiyorum

22. Sizce, Güney'deki yönetim değişikliği, KKTC'nin Uluslararası durumunu nasıl etkiledi?

O 1. KKTC'nin barış ve birleşme isteği daha geniş çevrelerce görüldü / farkedildi

O 2. KKTC ile Güney daha EŞİT olarak görülmeye başlandı.

O 3. Pek birşey farketmedi / bilmiyorum.

O 4. Güney'in çözüm istiyor imajı güçlendi, karar inisiyatifi yeniden Güney'e geçti.

O 5. 2004 Referandumu ile kazanılan sempati kaybolmaya başladı.

23, 24, 25. Sizce 'yeniden birleşme' fikri/girişimi yeni gelişmelerde nasıl tanımlanıyor?

23. Sizce, 'yeniden birleşme' nasıl tanımlanır?

.....

24. Sizce, Türk (KKTC) halkı 'yeniden birleşme' yi nasıl tanımlıyor?

.....

25. Sizce, Rum tarafı (Güney) 'yeniden birleşme' yi nasıl tanımlıyor?

.....

26. Bugünlerde Annan Planı benzeri bir 'Kıbrıs'ı Birleştirme' planı hazırlanıp referanduma sunulsa, sizce, KKTC kesimi tarafından nasıl sonuçlanır?

1. Kesinlikle	Yine kabul	Bilinmez	Bu kez	Kesinlikle
Kabul edilir	Edilir		kabul edilmez	Reddedilir
1	2	3	4	5
x	x	x	x	x

(Özet Bilgi Formu)

AVRUPALILAŞMA SÜRECİNDE KIBRIS'DA DEĞİŞİM

Bu çalışmanın geçmişi, on yıla yaklaşan yoğun bir ilgi ve bu ilgiye bağlı olarak uzun süre boyunca Kıbrıs'a ilişkin gözlemler ve öne çıkan kamuoyu oluşturucu düşünce önderleri ile yapılan uzun görüşmelere dayanır. Çalışmanın çıkış noktası, 1974'den bu yana sürdürülen 'devlet-merkezli' politikalarla çıkmazlara giren uzlaşma ve Kıbrıs Türklerinin yalnızlaştırılması, 2000'li yılların başında Kıbrıs Türk halkı ve STK'ın kitleler halinde 'sorun'a çözüm için aktif duruma geçmeleri ve sisteme ağırlıklarını koymaları yönündeki gelişmeler olmuştur. Öte yandan, özellikle 2004'den sonra bu 'sorun'un çözümünün tek taraflı olarak KKTC ve Türkiye'nin omuzlarına yüklenmesi, konuya 'halk-merkezli' yaklaşımı temel alan bu alan çalışmasının ele alınmasına neden olmuştur. Böylece çalışma, klasik 'devlet-merkezli' Kıbrıs politikası dışında bir bakış açısıyla, konunun 'AB genişleme süreci' ve 'Avrupalılaşma' çerçevesinde, KKTC halkının eğilim, görüş ve beklentileriyle, üyeliğin Kıbrıs Türk tarafına etkilerinin ön plana çıkarılması amacıyla düzenlendi.

Eldeki çalışma, çözümü kolaylaştırıcı, halkların da sürece katılımını temel alan esnek politika seçenekleri geliştirerek, görüşlerini uluslararası topluma, konu üzerinde etkili kanaat önderlerine ve akademik çevrelere duyurmaya katkı sağlama amacıyla, çeşitli zamanlarda görüşlerine başvurduğu 30 kadar 'düşünce önderi' ile yapılan derinliğine gözlemlerinin değerlendirilmesiyle başlatıldı.

Çalışma, 2000'li yıllarda halkın eğilimlerini toplumsal harekete dönüştüren Sivil Toplum Kuruluşları (STK) temsilcileri ve 'sorun'a sahip çıktığı aktif katılımlarıyla anlaşılan 'sokaktaki adam'lardan oluşan geniş bir örneklemeden, odaklaşılması gerekli dört konu ile ilgili görüş, eğilim ve beklentilerin saptanması amacıyla uzun bir alan çalışmasını içermektedir: (1) AB ve AB uzlaştırma politikasına; (2) birlikte yaşanacağı düşünülen Kıbrıs Rum kesimine; (3) mevcut koşullarda belirleyici durumdaki Türkiye ve Ada'daki Türk varlığına; ve (4) beklenen ve istenen 'çözüm' modeline ilişkin tutum, görüş, eğilim ve beklentiler saptanmaya çalışıldı. 192 STK temsilcisi ile 540 halk kesiminden olmak üzere toplam 732 kişiye verilen bu içerikteki anketlerin sonuçları alındı ve değerlendirildi.

Sonuçlar, Kıbrıs Türk kesiminin yukarıdaki dört eğilim alanındaki tutum, eğilim ve görüşlerini oldukça net biçimde sergilemektedir: (1) Uzlaştırmada AB'ne güvensizlik, (2) Rum kesimi ile 'iki-bölgeli, iki-toplumlu'luk koşulu ile tek devlet çatısı altında birlikte yaşama

isteği, (3) *Türkiye'nin Ada'daki yerinin 'güvence' verdiği ve belirleyici rolünün gelecekte de zorunluluğu, ve (4) Ada'daki çözümin ancak ortak 'vazgeçilmezler'e bağlı olarak benimseneceği görölmektedir. Ortak 'vazgeçilmezler' olarak (a) 'güvenlik', (b) 'siyasi eşitlik', (c) 'Türkiye'nin garantörlüğu', ve bunları sağlamanın temeli olarak (d) 'Federasyon' tarzı siyasi bir bütünleşme ana çerçevesinde birleşilmektedir.*